

XVI. KÖTET, 4. FÜZET. UJ FOLYAM. 1908 OKTÓBER—DECZEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL.

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

1908. ÉVI FOLYAM.

— III — IV. FÜZET. — III —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1908.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Bibliográfiai rendszerek. (Első közlemény)	289
Dr. Császár Elemér. Kisfaludy Sándor könyvtára 1795-ben	314
Kereszty István. A zene irodalma a könyvtárban	319
Tárcza. Évnyegyedes jelentés a M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárá- ról az 1908. év III. negyedében	342
A M. Tudományos Akadémia könyvtára 1907-ben	345
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1907-ben	347
Szakirodalom. Petrik Géza, Magyar könyvészet 1886—1900. I. kötet. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — H. Albert, Medizinische Literatur- und Schriftsteller-Vademecum. 1907—1908. Ism. Σ . — Catalogus biblio- thecae museai nat. hungarici III. — W. Weinberger, Beiträge zur Handschriftenkunde I. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — Rejtő S., A papiros tartósságának megállapítása. 2. kiad. Ism. <i>G—l.</i> — British Museum: Reproductions from illuminated manuscripts. S. III. Ism. — <i>sp—</i> . C. Davenport, The book, its history and development. Ism. I. II. — Morócz J., Huszonöt esztendő. Ism. — <i>sp—</i> . H. E. Greve, Das Problem der Bücher- u. Lesehallen. Ism. dr. <i>Gulyás Pál.</i> — Külföldi folyóiratok szemléje. (Deutsche Literaturzeitung XXIX. 28—30., 34— 38. La bibliofilia X. 4., 5—6. Le bibliographe moderne XI. 66. Revue des bibliothèques XVIII. 4—6. Rivista delle biblioteche e degli archivi XIX. 3—4., 5—6. The library journal XXXIII. 7., 8., 9. Zeitschrift für Bücherfreunde. XII. 4., 5., 6. Zentralblatt für Biblio- thekswesen XIII. 7., 8., 9.)	356
Horváth Ignác. A magyar bibliográfiai irodalom az 1908. évi III. negye- dében	380
Vegyes közlemények. Dr. Fejérpataky László a berlini történelmi kongresszuson. Récei Viktor †. A Széchényi Orsz. Könyvtár tiszt- viselői tanulmányúton. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetség- ének 1908. évi közgyűlése. A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolylásáról (Σ). Vramecz Antal Króniká-ja (<i>ch</i>). Modern könyvtári vasállványok	382
Változások a magyarországi nyomdáknál 1908. évi szept. 1-től okt. 31-ig	391
Név- és tárgymutató	392

BIBLIOGRÁFIAI RENDSZEREK.

DR. GÜLYÁS PÁLTÓL.

(Első közlemény.)

Miként a természetiek világában a jelenségek nagy száma korán, már *Aristoteles* idejében, arra indította a kutatókat, hogy könnyebb áttekinthetés okáért e jelenségek csoportosításában bizonyos rendszer állapíttassék meg, úgy a tudományok fejlődése s ezzel kapcsolatban az írásművek számának folytonos emelkedése is idővel arra kényszerítette a megőrzésükre, rendbentartásukra hivatott könyvtárkezelőket, majd a könyvnyomtatás feltűntével a nagyobb könyvkiadókat és könyvnyomtatókat is, hogy a tájékozódást a rokонтartalmú könyvek külön-külön csoportosításával könnyítsék meg.

Az első efajta összeállítások merőben empirikus kísérleteknek tekinthetők s a tudományoknak akkoriban különben még meglehetősen fejletlen állapotához mérten csupán néhány főszakra terjeszkedtek ki. Később, a midőn a tudományok felosztása s egymáshoz való viszonyuknak megállapítása a bölcsészeti problémák közé került, a bibliográfiai rendszerek egy része is metafizikai alapokra lett lefektetve, míg egy más részükben bizonyos logikai sorrendre szorítkozott az ú. n. filozófiai elem. A tisztán gyakorlati csoportosítások azonban továbbra is megtartották létjogosultságukat, sőt ha a napjainkban divó bibliográfiai rendszereket vizsgáljuk, azt fogjuk tapasztalni, hogy a tisztán mechanikus osztályozás a túlnyomó, a mi tekintve a metafizikai gondolkodásban az utóbbi évtizedekben beállott hanyatlást, csak természetes. Bizonyos logikai sorrendet azonban, az egyes empirikusan megállapított főtudományszakok alosztályozásánál a legtöbb esetben ezen mechanikus rendszerek megalkotói is szem előtt tartottak. A következőkben a logikai, metafizikai és mechanikai rendszerek

történeti áttekintését fogjuk megadni, a legrégebb félenk és tapogatózó kísérletektől a legmodernebb rendszerekig ismertelve s részben tüzetesen elemézve a legfontosabb bibliográfiai szisztémákat.

Az *őkort* illetőleg bibliográfiai rendszerekről nincs tudomásunk. Valószínű azonban, hogy azokban a nagyszabású könyvgyűjteményekben, minők pl. az alexandriai, pergamosi és ephesusi könyvtárak, melyek befogadóképessége sok ezer tekerésre tehető, a felhalmozott anyag tartalom szerint volt csoportosítva.

A *középkorból* már több ilyen kísérletről van tudomásunk. *Gottlieb* Tivadar Mittelalterliche Bibliotheken cz. munkájában Német-, Angol-, Francia-, Olasz- és Spanyolország területéről nem kevesebb mint 756 eddig ismert és kiadott középkori könyvtárjegyzéket sorol fel, a mihez még 629 vegyes leltári jegyzékben található könyvfelsorolás járul.

Egyike a legrégebb eddig ismert ilyfajta jegyzékeknek, melyek már csoportos összeállítást tüntetnek fel, a saint-riquieri klostrom könyvjegyzéke 831-ből, mely a következő öt csoportban sorolja fel a kéziratokat: 1. Biblia- és szentírásmagyarázat. 2. Egyházatyák. 3. Grammatikusok. 4. Történetírók. 5. Egyházi szerkönyvek.

Jóval több alosztályt különböztet meg a Sorbonne-könyvtár katalógusa 1290-ből, mely 57 osztályt tartalmaz. A felosztást a Bibliothèque de l'Arsenal egy kézírata őrizte meg s *Franklin* Alfréd a régi párisi könyvtárakról írt háromkötetes művében tüzetesen ismerteti.¹ Miután e munka nem állott rendelkezésemre, bővebb ismertetésére nem térhetek ki.

Érdekes a regensburgi St. Emmeran klostrom könyvtárrendszere 1347-ből. E könyvtárlajstrom szerint a klostrom könyvei 32 pulpitust töltöttek meg a következő sorrendben: 1—2 pulp. Szentírás. 3—6. Bibliamagyarázat. 7—15. Egyházi atyák (doctores antiquiores). 16. Históriai könyvek. 17—20. Újabb theologiai művek. 21—23. Kánonjogi művek. 24. Különböző művek. 25. Világi és egyházi jogi művek. 26—29. Libri artium. 30. Libri de diversa materia. 31. Libri Omeliarum et Passionalia. 32. Bibliai részek.

¹ Edwards Memoirs of libraries, I. 297. 1.

² V. ö. A. Maire. Manuel. 182. 1.

Az ilyen középkori könyvjegyzékek többségében a következő sorrendben vannak a kéziratok felsorolva: 1. Szentírás és Szentírásmagyarázat. 2. Egyházatyák s újabb theologusok s végül 3. a világi írók. Ez utóbbiak felsorolásánál elvétve Martianus Capella befolyása is jelentkezik s a művek sorrendjénél a hét szabad művészet volt az irányadó. Néhány kivételes esetben a világi könyvek, még pedig a klasszikus írók állnak a jegyzék élén. Így van ez pl. egy X. századból, sajnos, ismeretlen helyről való könyv-lajstromban, melyet *Becker* Gusztáv bonni egyetemi könyvtáros *Catalogi bibliothecarum antiqui* című művében a 30-ik szám alatt közölt. (62—63. ll.)

Mind e jegyzékeket érdekességben fölülmulja *Richard de Fournival* Biblionomiája a XIII. század közepéről, mely nem egy tényleg létező könyvtár tárgyak szerint csoportosított lajstroma, hanem megvalósításra ajánlott ideális tervezet, s így közelebb áll azon újkori bibliográfiai kísérletekhez, melyek a tudományok célszerű be- és felosztását kísérelték meg.

Szerző érdekes művecskéjében elmondja, hogy Amiens egy gyermeke, a ki járatos a matematikai tudományokban, egy kertet akart beültetni, melyben honfitársai oly gyümölcsökhöz juthatnának, a melyek íze élénk vágyat ébresztene bennük ahhoz hogy egész a bölcsészet szentélyébe hatoljanak. Szerző *biblionomiá*-ja adná meg Amiens lakosainak a módot, hogy e kertbe beléphessenek s azon részek felé irányítsák lépteiket, a melyek egy-egy sétálóra különös vonzóerőt gyakorolnak.

A kert három virágágyat (*parterre*) tartalmaz, melyek mindegyike több részre (*planches*) oszlik. De hagyjuk a szerző metaforáit, lássuk tervezetének lényegét. Ez ideális könyvtárban úgy az egyes kodexek, mint az azok befogadására szolgáló polczok egy-egy betűvel volnának szignálva; még pedig a kettősbetűk elkerülése végett *R. de Fournival* különböző alakú (kapitális, unciális, minuzskula, négyszögletes, kerek stb.) és különböző színű (kék, viola, vörös, zöld, ezüst, arany, fekete és kobalt) betűket használ.

Az első osztály a filozófiának van szánva, mely 11 polczon a következőket tartalmazná: Grammatika 1. polcz. Dialektika 2. polcz. Rhetorika 3. polcz. Geometria és számtan 4. polcz. Zene és csillagászat 5. polcz. Fizika és metafizika 6. polcz.

Metafizika és etika 7. polcz. Filozófiai miscelléneák 8. és 9. polcz. Költészet 10. és 11. polcz.

A bölcsészeti osztály könyvei kék, ibolya, zöld és vörös betűkkel jelölve.

A második szakasz a hasznothajtó tudományoknak van szánva s az orvostan (8 polcz), polgári jog (3 polcz) és egyházi jog befogadására szolgál. Az ide tartozó könyvek jelei ezüstszerűek.

A harmadik osztályba tartoznak a theologiai művek, vagyis a szentírás és szentírásmagyarázat. A szignumok színe itt az arany.

Végre a theologia függeléke gyanánt egy utolsó és negyedik szakaszba jönnek az eredeti iratok, vagyis az egyházatyák műveinek szövegei, melyek jegye feketével s kobalttal van megírva.

Richard de Fournival részletesen csupán azon könyveket írja le, melyek a bölcsészetnek és az orvostannak szentelt polczokon foglalnának helyet, a jogi és theologiai művekkel ellenben röviden végez.¹

E korai s igen kezdetleges középkori kísérletekhez igen közel állanak az *újkor* azon legelső bibliográfiai rendszerei, melyeket egyes könyvnyomtatók állapítottak meg a saját kiadványaikról készített katalógusokban. Ezek típusát az idősebbik *Aldus Manutius* szolgáltatta, a ki görög nyomtatványairól 1498-ban adta ki jegyzékét a következő beosztással: 1. Grammatica. 2. Poëtika. 3. Logica. 4. Philosophia. 5. Sacra Scriptura.

Sokkal részletesebb *Robert Estienne* párisi könyvnyomtatónak 1546-ban kiadott katalógusa, melyben a következő osztályok vannak: 1. Haebrea. 2. Graeca. 3. Sacra. 4. Prophana. 5. Grammatica. 6. Poetica. 7. Historica. 8. Rhetorica. 9. Oratoria. 10. Dialectica. 11. Philosophica. 12. Arithmetica. 13. Geometrica. 14. Medica.

Az első bölcséleti színezetű bibliográfiai rendszert egy arabs ember: *Tasköpriszade* állította össze ugyancsak a XVI. század első felében. A tudományok felosztásának alapjául itt az emberi ismeretek következő négy neme szolgált: az írás (scriptura), a beszéd (verba), az értelem (mens) s a törvény (rerum natura).

¹ V. ö. Delisle L.: Le cabinet des manuscrits de la Bibliothèque Nationale. II. Paris, 1874. 518—535. l.

Az elsőhöz tartozik az írás művészete, a másodikhoz a nyelvészet és történelem, a harmadikhoz a matematika és bölcsészet, a negyedikhez pedig a theologia és a jogtudomány.

1553-ban jelent meg *Gesner Konrád* Pandectarum sive partitionum universalium libri c. munkája, mely egy szünoptikai táblázatban a következőképen csoportosította az emberi ismereteket.

Az összes emberi ismereteket *Gesner* a Philosophia szóban foglalja össze, mely szerinte két csoportra oszlik, úgymint előkészítő (Artes et Scientias praeparantes) meg lényeges (substantiales) művészetekre és tudományokra.

Az előkészítő tudományok ismét kétfélék: szükségesek (necessaria) és diszitőek (ornantes). Amazok ismét két osztályra bonthatók úgy mint a beszédre, meg a számokra vonatkozó ismeretekre (sermocinales és mathematica).

A beszéddel foglalkozó tudományoknak *Gesner* szerint négy osztálya van, úgymint: 1. Nyelvtan és nyelvészet (grammatica et philologica). 2. Dialektika. 3. Rhetorika. 4. Poetika. A matematikai tudományoknak viszont öt osztálya van, nevezetesen: 1. Szám-tan (arithmeticum). 2. Geometria, optika stb. 3. Zene (musica) 4. Csillagászat (astronomia). 5. Asztrológia.

A diszitő tudományok négy osztályba sorolhatók, ezek: 1. Jóslás és varázslat (de divinatione et magia). 2. Földrajz (geographia). 3. Történelem (historia) s végül 4. Különböző nem irodalmi, műszaki mesterségek (de diversibus artibus illiteralis mechanicis stb.).

A substantialis tudományok csoportja, összefoglaló alcsoportosítás nélkül 8 osztályra szakad; t. i. 1. Természetbölcsélet (de naturali philosophia). 2. Első filozófia, vagyis metafizika és theologia (de prima philosophia seu metaphysica et theologia gentilium). 3. Erkölcs-bölcsélet (de morali philosophia). 4. Gazdaság-bölcsélet (de philosophia oeconomica). 5. Politika (de re politica id est civili ac militari). 6. Jogtudomány (de jurisprudentia). 7. Orvostan (de re medica). 8. Keresztény hittudomány (de theologia christiana). Összesen tehát 21 osztály.

Lényegileg *Gesner* e rendszerének módosítása a francia *Christofle de Savigny*nek 1587-ben kiadott Tableau accompli de tous les arts libéraux című műve, mely a következő 16 főosztályt különbözteti meg, részletesen kidolgozott alosztályozással: 1. Nyelv-

tan. 2. Rhetorika. 3. Dialektika. 4. Arithmetika. 5. Geometria. 6. Optika. 7. Zene. 8. Kozmográfia. 9. Asztrológia. 10. Földleírás. 11. Természettan. 12. Orvostan. 13. Ethika. 14. Jogtudomány. 15. Történelem. 16. Theológia. A mű 1616-ban megjelent második kiadása két szakkal bővült ú. m.: 17. Költészet. 18. Kronológia.

Brunet bibliográfiai kézikönyvében, ha nem is állítja határozottan, fölteszi annak lehetőségét, hogy *Savigny* imént vázolt rendszere lebegett *Bacon of Verulam*, a modern angol filozófia egyik alapvető mesterének a tudományok felosztására vonatkozó híres elmélete megalkotásánál. E föltevés azonban teljesen önkényes, a mit semmi tényszerű adat nem támogat.

Instauratio magna czímen ismert főművének első része, mely a tudományok osztályozását tartalmazza, először angolul jelent meg 1605-ben *The two books of Francis Bacon on the proficience and advancement of learning divine and human*, azaz B. F. két könyve az isteni és emberi tudomány méltósága- és fejlődéséről czím alatt, 1623-ban pedig bővített latin átdolgozásban látott napvilágot.

*Bacon*¹ tudományfelosztása lélektani alapon nyugszik. A világegyetem összképe ugyanis szerinte annyi főrésztre oszlik, a hány lelki erő áll rendelkezésünkre a való világ elképzelésére. Az emlékezőtehetségre támaszkodik B. szerint a történet-tudomány; a képzelőerőre a költészet; s az értelemre a bölcsészet, vagyis a valódi tudomány. A történettudományt B. historia civilis és historia naturalisra osztja; az elsőhöz sorolja az irodalom s a bölcsészet történetét. A költészet három fajtát különbözteti meg, úgy mint az elbeszélőt, a drámaít és az allegorikus tan-költeményt. Formai különbségekre (vers és próza) mint lényegtelen külsőségekre felosztása nem terjed ki. A filozófiának szintén három osztálya van, úgymint az istenre, a természetre és az emberre vonatkozó ismereteké. A természeti ismeretek legelseje az első bölcsélet, vagyis általános tudomány (prima philosophia sive scientia universalis), mely azokat a fogalmakat, tételeket állapítja meg, a melyek a bölcsészet minden részében egyformán alapvetőek. Ilyenek a lét és nem lét, hasonlóság, különbözőség fogalma, a matematikai axiomák stb. A természetbölcsélet

¹ V. ö. Ueberweg—Heinze. Berlin 1901. III. 71—72. l.

tárgya részben a természeti törvények megismerése, részben alkalmazásuk s e szerint részint spekulatív, részint operatív. A spekulatív természetbölcselet fizika, a mennyiben a ható okokat s metafizika, a mennyiben a czélokot tekinti. Az operatív természetbölcselet mint a fizika alkalmazása mechanika, mint a metafizika alkalmazása a természetes mágia. A matematika a fizika segédtudománya. A csillagászat nemcsak matematikai, hanem természettani magyarázata is az égi jelenségeknek. Az emberrel foglalkozó filozófiai tan tárgyát részint mint egyedet, részint mint a társadalom tagját szemléli, e szerint tehát két főrésze oszlik, úgymint anthropológiára (philosophia humana) és politikára (philosophia civilis). Az embertan részben az emberi testtel, részben az emberi lélekkel foglalkozik s ennek megfelelően testtanra és lélektanra osztható. Ehhez járul a logika, vagyis az igazságra törekvő megismerés tana; s az ethika vagyis a jóra törekvő akarat tana. Míg az ethika a belső jóságra (bonitas interna) törekszik, addig a politika a társalgásban, közlekedésben, vagyis a birodalomban megnyilatkozó külső jóságra törekszik.

Bacon tudományrendszere tehát a következő táblázatban foglalható össze:

I. osztály.	Történelem.	1. Természettörténelem.	<ul style="list-style-type: none"> a) Egyháztörténet. b) Irodalomtörténet. c) Sajátképeni polgári történet. 	
		2. Polgári történelem.		<ul style="list-style-type: none"> Függelék: <ul style="list-style-type: none"> I. Beszédek. II. Levelek. III. Aforizmák.
II. osztály.	Bölcselet.	1. Isteni tudomány.	<ul style="list-style-type: none"> a) Első filozófia. b) Fizika. c) Metafizika. d) Mágia. e) Természetfilozófia. 	
		2. Természettudomány.		<ul style="list-style-type: none"> Függelék <ul style="list-style-type: none"> I. Matematika. II. Asztronómia.
		3. Embertudomány.		<ul style="list-style-type: none"> a) Anthropologia. <ul style="list-style-type: none"> I. Testtan. II. Lélektan. b) Politika. <ul style="list-style-type: none"> Függelék: <ul style="list-style-type: none"> α) Logika. β) Ethika.
III. osztály.	Költészet.	1. Elbeszélő költészet.		
		2. Drámai költészet.		
		3. Allegórikus költészet.		

Ime *Bacon* tudományrendszerének áttekintése. Hogy e rendszer világos és élesen elhatárolt terminológiával bír s ezáltal könnyen emlékezetünkbe vésődik, az kétségtelen. De sokkal inkább illik a tudományok történése céljaihoz, mintsem a könyvtároséhoz.

Bacon rendszerét úgy a tudomány, mint a könyvtáros szempontjából többen átdolgozták. Így Regnault *Warin, Laire, Peignot* s a kit legelsőknek kellett volna említenem: *D'Alembert*, a híres XVIII. századi francia encyklopédiához írt bevezetésében. Mind e módosítások közül nagy elterjedése s nemzetközi hatása kedvéért álljon itt a *D'Alemberté*, úgy a mint azt említett nevezetes bevezetésében kifejtette.

D'Alembert az emberi ítélőképesség (entendement) három tehetsége, ú. m. az emlékezet, értelem és képzelet szerint a következőképen osztja fel a tudományokat.

Az emlékezetten alapul a *történelem*, mely a tényekkel foglalkozik; e tények vagy istenre, vagy az emberre, vagy a természetre vonatkoznak. Az istenre vonatkozó tényekkel a szent vagyis *egyház-történelem* foglalkozik, melynek egyik ága a jövendölések története, a midőn az elbeszélés megelőzte a tényeket.

Az emberre vonatkozó tényeket a *polgári történet* öleli fel, mely két részre oszlik: *a)* szorosabb értelemben vett polgári történetre és *b)* irodalomtörténetre. Amannak három alosztálya van, ú. m. *α)* az emlékiratok, *β)* a régészet és *γ)* a teljes (egyetemes) történet.

A természeti tényekkel foglalkozó *természet-történet* felosztását a természeti tények különbözősége, emezt pedig a természeti állapotok különbözősége határozza meg.

A természet vagy egyöntetű s szabályos mederben folyik le, a mint ezt pl. az égitesteknél, állatoknál, növényeknél rendszeresen láthatjuk, vagy kizökkenni látszik rendszeres kerékvágásából s torz alakulásokat idéz elő, vagy pedig az emberi erő és ügyesség által kényszerítik bizonyos hasznos munkára, a mesterségek alakjában. Eszerint tehát a természet-történet a következő három csoportra oszlik: *A)* A természet egyöntetűsége. *B)* A természet különlegessége. *C)* A természet kihasználása.

A természet egyöntetűségének alosztályai: *a)* Asztronómia. *b)* Meteorológia. *c)* Föld- és vízrajz. *d)* Ásványtan. *e)* Növénytan. *f)* Állattan és *g)* Az elemek története.

A torz-természettörténet ugyanez alosztályok torzalkotásával foglalkozik s ugyanennyi csoportra oszlik.

Az alkalmazott természettörténet nem más, mint a különböző gyakorlati mesterségekre vonatkozó ismeretek összege. *D' Alembert* szerint e »hasznos művészetek« száma 250-re tehető, ő maga sem táblázatában, sem kísérő jegyzeteiben nem terjeszkedik ki valamennyiökre. Sorrendjükről sem nyilatkozik, de abból a 8 csoportból, a melyet példakép felvett, következik, hogy az egyes mesterségek anyaguk szerint csoportosítva, az anyag értéke, becse szerinti sorrendbe helyezendők egymásután. Pl. *D' Alembert*-nél az első csoport a nemes fémekkel foglalkozó mesterségeket tartalmazza a következő egymásutánban: *a)* pénzverő, *b)* aranyfüstmíves, *c)* aranyfonálkészítő (fileur d'or), *d)* aranyhuzalkészítő, *e)* ötvösmíves, *f)* aranycsiszoló. *g)* ékkőfoglatkészítő stb. 2. ékkövek, 3. vas, 4. üveg, 5. állati bőr, 6. épületkő, habarcs, pala stb., 7. selyem, 8. gyapjúkészítésre vonatkozó mesterségeket tárgyalja hasonló módon.

Az emberi ismeretek *második* főkategóriája, mely azoknak az értelemhez való viszonyát elemzi, a *filozófia* vagy szorosabb értelemben vett *tudományok*. *D' Alembert* rendszerének ez a legrészletesebben kidolgozott része. Ez is tárgy szerint három főcsoportra oszlik, ú. m. I. isteni, II. emberi és III. természeti tudományra.

Az első osztályt bevezeti az onthologia, vagy általános metafizika, mely minden teremtmény létével, lehetőségével, tartalmával stb foglalkozik. Maga az isteni tudomány két részre oszlik, ú. m. theológiára, mely lehet természetes és kinyilatkoztatott; ezek eredménye a vallás, elfajzása a babona; és szellemtanra, melynek alszakai a jövendölés (divinatio) és a varázslás (necromantia).

Az emberi tudományt a pneumatologia vagyis lélektan vezeti be, mely a lelki tulajdonságok szerint értelmi és érzéki lehet. Az ember két főtehetsége az értelem és az akarat, annak megnyilvánulásai a logika, emezéi az ethika körébe tartoznak. A logika ismét három alosztályra szakad ú. m. a gondolkodás, az emlékezés és a közlés művészetére.

A gondolkodás művészete a négy értelmi főművelet szerint négy részre is oszlik, ezek: 1. felfogó tehetség, v. i. képzetalkotás,

2. ítélet, 3. következtetés, 4. bizonyítás. Ez utóbbi ismét két részre szakad ú. m. az analysisre és synthesisre.

A visszaemlékezés művészetének két ága van, magának az emlékezetnek a tudománya s az emlékezetet kisegítő eszközeinek tudománya. Az emlékezet ismét kétféle, ú. m. természetes és mesterséges. A természetes emlékezet a szervezet egy tehetsége, a mesterséges emlékezet pedig a velünk született eszmékből (prénotion) s a jelvényekből, jegyekből (emblème) áll. Az emlékezetet kisegítő eszközei a mesterséges képzetek ú. m. az abécé és a jegyírás (chiffre), e két mesterséges képzetcsoporthoz születnek az olvasás, írás s jegyfejtés művészete s ezek egy közös tudományt, a helyesírást juttatnak szóhoz.

A közlés művészete a beszéd eszközének, vagyis a nyelvtannak s a beszéd minőségének, vagyis a szónoklattannak tudományára oszlik. A grammatika a jegyekkel, kiejtéssel, a szerkesztéssel és a szórenddel foglalkozván, e négy osztályra bontható. A jegyek ismét kétfélék ú. m. kézi jegyek és írott jegyek; ez utóbbiak ismét négyfélék ú. m. betűjegyek, eszmei jegyek, hieroglifák és heraldikai jegyek.

A grammatika mellé sorakoznak még a filológia, kritika és paedagógia; ez utóbbinak két osztálya van, ú. m. a tanulmányok megválasztása s a tanítás módja.

A retorika mellé viszont a verstant sorolhatjuk.

Az ethika, mely az emberi tudományok második főosztálya, egyetemes és különleges lehet. Ez utóbbi tulajdonképp nem más, mint a jogtudomány, mely ismét háromféle lehet, nevezetesen: természetes, gazdasági és politikai; a gazdasági jogtudomány a tengeri és szárazföldi kereskedelmet tartalmazza.

A természeti tudományt az egyetemes fizika, vagyis a testek metafizikája vezeti be s két főosztályra bomlik, ú. m. a matematika s a különleges természettan osztályára. Az ált. fizika a testektől elvont tulajdonságokkal, mint meleg, hideg, rugékonyság stb. foglalkozik, a különleges fizika a tényleg létező egyénekkel, mint állatok, növények stb. mint létezőkkel foglalkozik, a matematika pedig ismét egy általános fogalommal, a mennyiséggel operál. A szerint, a mint a mennyiséget mint elvont fogalmat tekintjük beszélünk elvont matematikáról, a midőn a való lényekkel hozzuk viszonylatba vegyes matematikáról s midőn ok és okozati

összefüggést keresünk a quantitas és a természeti jelenségek között, fizikomathematikáról szólhatunk.

Az elvont matematika ismét kétféle, ú. m. arithmetika, mely számokkal és geometria, mely kiterjedt mennyiségekkel foglalkozik. Az arithmetiká a mennyiségeket vagy számokkal, vagy betűkkel fejezi ki, amaz a számtan, emez az algebra. Az algebra is kétféle: elemi és infinitésimális. Ez utóbbi a végtelen mennyiségekkel foglalkozik, még pedig két irányban: az egyik a végesből indul ki s halad a végtelen kicsi, vagy végtelen nagy felé, ez a differenciál-számítás, a másik a végtelenből törekszik a véges mennyiség felé, ez az integrál számítás. A geometria is kétféle, elemi és transcendentális.

A kevert matematika annyiféle, a hány lény van, a melynél a quantitas szóba jöhet. A quantitas mint mozgató erő a *mechanikát* adja, melynek két ága a statika (nem mozgó) s a dinamika (a mozgó test). A statika alosztálya a hidrosztatika, a dinamikáéi a ballisztika s a hydrodinamika. Az égitestek mozgásmennyiségével foglalkozik a geometriai asztronómia, melynek alosztálya a kosmograpfia (uranograpfia, geografía s hydrografía alosztályokkal), a chronologia és a gnomonika (nap-, csillag- stb. órák tana). A világosság mozgásmennyiségével foglalkozik az optika (ide jó még a perspektiva), a hangéval az akusztika, a levegőével a pneumatika, a jelenségek lehetőségének quantitásaival foglalkozik a feltevések (conjecturák tana).

A különleges fizika részei a zoológia, asztrológia, meteorológia, kosmológia és botanika, mineralógia és chemia. A zoológia alszakai: anatómia (egyszerű és összehasonlító), orvostan (egészségtan [szorosabb értelemben vett hygiene, kosmetika, athlétika, torna], orthopedia és pathológia, semiotica [a betegségek jeleiről], s therapeutika [dieta, chirurgia pharmaceutica]), állatorvostan, állatszolidites, vadászat, halászat, sólymáztat. A botanika ágai a földművelés és kertészet, a vegytané a szorosabb értelemben vett chemia (idejő a pirotechnika, szövetfestészet stb.), a metallurgia (kohászat), az alchimia, a természetes varázslat.

Legrövidebben végez *D'Alembert* a képzeletnek megfelelő ismeretsoporttal, a költészettel. Ennek három főosztálya van: I. elbeszélő, II. drámai, III. tanító (parabolikus). Az elbeszélő költészet fajai az eposz, madrigál, epigramma, regény stb., a drámaiéi

a tragédia, vígjáték, opera, pasztorális stb. Végül a parabolikusé az allegória. A költészet körébe veszi továbbá *D'Alembert* a zenét, festészetet, szobrászatot, polg. építészetet és a metszeteket. A zenénél megkülönböztet theoretikus, praktikus, instrumentális és vokális alosztályokat.

A *Bacon—D'Alembert*-féle tudomány felosztáson alapszik a többek között Giulio *Ferrario* 1802-ben Milanóban kiadott könyvészeti tervezete is.

Visszatérve a XVI. századra, a tisztán gyakorlati irányú bibliográfiai rendszeralkotásban főleg a francziák tűnnek ki. Így Gabriel *Naudé* (Naudeus) Joannes *Cordesi* könyvtáráról 1643-ban Párisban kiadott katalógusában a következő sorrendet követte: 1. Szentírás (biblici scriptores). 2. Theologusok (theologi). 3. Könyvtárosok (bibliothecarii). 4. Időszámítás (chronologi). 5. Földirat (geographi). 6. Történetírók (Historiae scriptores) 12 alosztálylyal. 7. Életrajzok (Virorum illustrium vitae). 8. Katonai írók (rei militaris scriptores). 9. Világi jogi írók (iuris civilis scriptores). 10. Egyházjogi írók (concilia, iuris canonici et politicae ecclesiasticae scriptores). 11. Bölcsészek, matematikusok és orvosok (philosophi, mathematici et medici). 12. Államférfiak (politici). 13. Írók, szónokok és költők (literatores, oratores et poëtae).

Ezzel nem vág össze ugyanennek a *Naudé*nak 1627-ben *Avis pour dresser une bibliothèque* czímen megjelent érdekes dolgozatában felállított rendszere, mely a következő hét főosztályt különbözteti meg:

I. Thelogia. II. Orvostudomány. III. Jogtudomány. IV. Történelem. V. Bölcsészet. VI. Matematika. VII. Szépirodalom, melyek mindegyike több alosztályra szakad. *Naudé* ez osztályozását angolra is lefordította John *Evelyn*.

Egy másik francia szakrendszert *Garnier* János jezsuita páter állapított meg 1678-ban, *Systema bibliothecae collegii parisiensis Societatis Jesu* czímen kiadott munkájában.

Szerinte a könyvekben felhalmozott ismeretek négy csoportba illeszthetők. A felsőbb értelem, az alsóbb értelem, az emlékezőtehetség s a társadalmi képesség azok a tehetségek, melyek alapján ez a négyes csoportosítás nyugszik. A felsőbb értelmén alapul a hittudomány (doctrina divina), az alsóbbon az emberi tudomány (doctrina humana), az emlékezőerőn az idők

tudománya: a történelem (*doctrina temporum*) s a társadalmi tehetőségen a jogtudomány (*doctrina juris*). A hittudomány az eredetet Isten szavából vezeti le; az emberi tudomány principiuma az emberi értelem, a történelem a már megtörtént dolgokat mintegy megjeleníti, a jogtudomány pedig a törvényeket, vagyis azon köteleket öleli fel, melyek az emberi társadalmat összetartják. Az elsőt theológiának, a másodikat egyszerűen tudománynak, gyakran filozófiának, a harmadikat históriának s a negyediket eunomiának szokás nevezni. E négy főcsoporthoz *Garnier* katalógusában még egy ötödik csoportot is csatolt, mely heterodoxia czímen a négy első csoportba nem illeszthető műveket tartalmazza.

Az első négy csoport főosztályai *Edwards* szerint¹ a következők:

I. *Theologia*: 1. Szentírás. 2. Szentírás-kritika. 3. Szentírás-magyarázat. 4. Ó- és újszövetség magyarázat külön-külön. 5. Görög és latin egyházatyák együttes gyűjteménye (*bibliothecae Patrum*). 6. Görög atyák. 7. Latin atyák. 8. Skolasztikusok. 9. Hitvitázók. 10. Kazuisztika. 11. Aszkétikus írók. 12. Egyházi szónoklat.

II. *Filozófia*: 1. Bölcselők. 2. Matematikusok. 3. Fizikusok. 4. Nyelvtanírók. 5. Szónokok. 6. Költők. 7. Filológusok.

III. *Történelem*: 1. Földrajz. 2. Chronologia. 3. Egyetemes történet: világi és egyházi. 4. Általános egyháztörténet. 5. Különleges egyháztörténet. 6. Egyházi szerzetesrendek története. 7. Szentek története. 8. Görög tört. 9. Római tört. 10. Olasz tört. 11. Francia tört. 12. Spanyol tört. 13. Német tört. 14. Belga tört. 15. Angol tört. 16. Északeurópai tört. 17. A határos országok története (itt Magyarország). 18. Az újvilág története. 19. Genealógia. 20. Irodalomtörténet. 21. Műtörténet. 22. Természettörténet. 23. Mesterséges történet. 24. Mesés történet.

IV. *Jogtudomány*: 1. Zsinatok s pápai bullák. 2. Kánonjog. 3. Római polg. jog. 4. Francia jog. 5. Külföldi jog. 6. A nemzeti jog.

Ez osztályokon belül ismét több alosztály van, melyek részleteire természetesen itt ki nem terjeszkedhetünk. Legyen elég megjegyez-nünk, hogy az alosztályok összes száma 461-re rúg, melyek közül 74 a theologia, 88 a bölcsészet, 227 a történelem s 72 a jogtudo-

¹ I. m. 774—75. l.

mány körébe tartozik s hogy az alosztályok a legaprólékosabb gonddal állapították meg. Különösen a jogi s a történeti szak csoportosítása gondos és sikerült s az eddigi kísérletekkel szemben igaz előmenetelt mutat. Igen eredeti a történelmi szak két utolsó osztálya, melyek egyike a *historia fabulosa* a verses és prózai elbeszéléseket és színdarabokat, másika a *historia artificialis* pedig a szélesebb értelemben vett művelődéstörténetet (ruházkodás, lakás, élelelem stb.) tartalmazza. Legkevésbé sikerült a bölelelet csoport, mely sok tekintetben ép oly homályos, mint erőltetett.

Garnier rendszerével közel egykorú az ugyancsak francia *Bouillaud* rendszere, melyet megalkotója a *de Thou*-féle könyvtár (Bibliotheca Thouana) kétkötetes katalógusában (Paris, 1679) gyakorlatilag is alkalmazott. E rendszer főosztályai: I. rész. Theologia, szentírás, theologusok, szertartástan, zsinatok, egyháztörténet, hiteszakadásra vonatkozó iratok, zsidó theologia, egyházi és polgári jog, történet és politika. II. rész. Filozófia, bölelészet, matematika (a zenével és asztronomiával), optika, kalendária, kozmográfia (a földrajzzal és az asztrologiával), orvostan, gyógyászat és sebészet (az alkémiával), természetrajz. — Literae humaniores: Nyelvtan, szónokok és költők, régészet, filológia, levelek és fabulák, akadémiák, könyvtárak, könyv- és kéziratjegyzékek.

A részletekbe nem megyünk bele, tájékozásul álljon itt a történelmi szak egyik alosztályának részletezése: Vitae.

A) Vitae imperatorum. B) Vitae regum. a) Vitae regum Francorum. b) Vitae regum Hispaniae. c) Vitae regum Scotiae. d) Vitae regum Sueviae. e) Vitae ducum Moscoviae. C) Vitae Principum. a) Germaniae. b) Gallorum. c) Italarum. D) Vitae ducum militarium et capitaneorum. a) Germaniae. b) Galliae. c) Hispaniae. d) Italiae. E) Vitae virorum qui publicis negotiis adhibiti fuerunt, vel magistratum gesserunt. a) Eruditorum virorum vitae. α) Veterum. β) Modernorum. γ) Theologorum catholicorum. δ) Protestantium et haeticorum. b) Vitae iurisconsultorum. c) Philosophorum. d) Medicorum. e) Philologorum et aliorum eruditorum. f) Poetarum. g) Pictorum. F) Elogia et icones clarorum virorum. α) Veterum Romanorum. β) Principum elogia. γ) Virorum bellorum. δ) Italarum. ε) Gallorum, ζ) Germanorum, η) theologorum protestantium elogia, θ) medicorum, ι) illustrium feminarum, κ) elogia varia et icones, λ) De litteratorum infelicitate.

A francziák mellett még kiváltkép a németek tűnnek ki a XVII. században. Megemlíthetők közülük *Claudius Clemens*, a ki 1635-ben Madridban adta ki latin nyelven írt könyvtárganát, melyben a könyvek következő elrendezését javasolja: I. Szentírás. II. Latin egyházatyák. III. Görög egyházatyák. IV. Szentírásmagyarázók. V. Hitvitázók. VI. Népszónokok (concionatores). VII. Skolasztikus theologusok. VIII. Erkölcs-theológia. IX. Egyházjog. X. Polgári jog. XI. Elmélkedő bölcsészet (phil. contemplativa). XII. Ethika (phil. moralis). XIII. Matematika. XIV. Élettan. XV. Orvostan. XVI. Egyháztörténelem. XVII. Világi történelem. XVIII. Filológia. XIX. Szónokok. XX. Költők. XXI. Nyelvtanírók. XXII. Kegyes férfiak, aszkétikusok. XXIII. Kézirati kódexek. XXIV. Héberék, kaldeusok, sziriaiak, arabok, ethiopiaiak.

Megemlítjük *Joh. Heinrich Hottinger* rendszerét 1664-ből, a ki először 6 főosztályt állított fel, úgymint: 1. Theologia. 2. Juridica. 3. Medica. 4. Historica. 5. Philosophica. 6. Philologica. Később 5 főcsoporttal is beérte s a filológiát a történettudományokkal egy csoportba vonta össze. A nélkül, hogy az osztályozás részleteibe mennénk, kuriózumként megemlítjük, hogy a bölcsészeti főcsoport első osztályának, a grammatikusoknak egyik alosztályát a költők alkotják, továbbá, hogy ugyane főcsoport ötödik osztályába, a matematikába sorolt geometriai alosztály a sajátképi geometrián kívül a geográfiát, kozmográfiát stb. is tartalmazza.

Tulajdonképen a rendszeres bibliográfia ellen nyilatkozik *Jo:annes Lomeier* 1669-ben Amszterdamban, s bővíve 1680-ban Utrechtben megjelent *De bibliothecis liber singulis* című művecskéjében, a midőn a könyvek szükségszerű elrendezését egészen önkényesnek, azok kellemességén vagy hasznosságán alapulónak mondja. Mindazonáltal ő is ajánl egy csoportosítást a következő hét főosztálylyal: 1. Szentírás és theológia. 2. Filozófia s azok a mesterségek, melyek a filozófiai ismereteken alapulnak. 3. Orvostan. 4. Jogtudomány. 5. Történelem. 6. Nyelvészet és irodalom. 7. Általános, enciklopédikus jellegű művek.

Végül *Daniel Georg Morhof* 1688-ban Lübeckben megjelent *Polyhistorában* a tudományok három csoportját állítja fel, ú. m. az irodalmi, a bölcséleti és a gyakorlati csoportot. E legutóbbi csoport osztályai: 1. ethika, 2. politika, 3. gazdaságtan, 4. történelem, 5. hittudomány, 6. jogtudomány s 7. orvostan.

Morhoffal egyidejűleg ugyancsak 1688-ban adta ki *Locke*, a nagy angol filozófus, nagy horderejű értekezését az emberi értelemről (*An essay concerning human understanding*), mely bölcséleti alapon foglalja a tudományok osztályozásával.

Locke e főművének utolsó (IV, 21.) fejezetében az összes emberi ismereteket ép úgy mint *Bacon* és *D'Alembert*, három osztályba sorozza. Az első a jelenségeket, még pedig a testi és lelki jelenségeket önmagukban, egymáshoz való sajátosságaikban tárgyalja. Ez a fizika vagy természetes bölcsészet. E csoport czélja az egyszerű spekuláció; s mindaz, a mi erre nézve az emberi értelemnek anyagot szolgáltat, hatáskörébe vág. Ide tartozik tehát maga az Isten, az angyalok és a szellemek; a testek vagy azok egyes tulajdonságai, minők a szám, az alak stb.

A második csoport a praktika, mely arra tanít bennünket, miként kell saját képességeinket s cselekedeteinket felhasználnunk, ha jól és hasznosan akarunk élni. A legfőbb része e csoportnak az etika, mely cselekedeteinket szabályozza. A praktikus tudomány czélja tehát nem a puszta spekuláció, nem az igazság megismerésére törekvés, hanem a helyes, az igazságos megállapítása s az evvel összehangzó viselkedésre való tanítás.

A harmadik csoport a semeiotika vagyis jegyek ismerete; s miután a szavak képezik legközönségesebb részét, logikának is nevezhető; feladata azon jegyek vizsgálatában áll, melyeket az értelem a dolgok megértéséhez felhasznál.

Íme, végzi be *Locke* fejtegetését, megismerésünk tárgyainak első, legáltalánosabb s legtermészetesebb felosztása. Mivel az ember valóban csupán három irányban használhatja fel gondolatait: vagy magukat a dolgokat szemléli, hogy megállapítsa az igazságot; vagy azokra a dolgokra irányítja figyelmét, melyek tőle függenek, tehát saját cselekedeteire, vagy pedig azokat a jegyeket vizsgálja, melyekre az első két irányú vizsgálatainál szüksége van.

A XVIII. század szintén nem volt szegény bibliográfiai rendszerekben. *D'Alembert* már említett tudományfelosztásán kívül, az ismeretek osztályozását ugyancsak filozófiai alapon *Leibnitz* is megkísérelte, még pedig az eddig említett többi filozófustól eltérően határozottan azzal a czélzattal, hogy könyvtáralapításra adjon vele útmutatást. Elveit *Idea Leibnitiana Bibliothecae publicae secundum classes scientiarum ordinandae, fusior et contractior* című,

először Lipcsében 1718-ban megjelent s 1700 körül írt traktátusában fejtette ki. (V. ö. Opera Omnia. Genf. 1768. V. köt. 209—214. ll.)

Szerinte a következő főcsoportok és osztályok volnának felállítandók:

I. csoport. Hittudomány: 1. Bibliai. 2. Egyházi. *a)* Egyháztörténet. *b)* Zsinatok. *c)* Atyák. 3. Dogmatikus. *a)* Positiv. *b)* Polemikus. 4. Gyakorlati. *a)* Aszkézis. *b)* Moralis.

II. csoport. Jogtudomány: 1. Természetes és emberi jog. 2. Római és ókori jog. 3. Egyházjog. 4. Fendális és közjog. 5. Egyéb újabb jog.

III. csoport. Orvostudomány: 1. Egészségtan és diaetetica. 2. Pathologia és semeiotica. 3. Gyógyszerészet. 4. Sebészet.

IV. csoport. Intellektuális bölcsészet: 1. Theoretikus. *a)* Logika. *b)* Metafizika. *c)* Pneumatika. 2. Praktikus. *a)* Ethika. *b)* Politika.

V. Csoport. A képzeleti dolgok bölcsészete v. matematika: 1. Tiszta mathézis. *a)* Arithmetika. *b)* Algebra. *c)* Geometria. *d)* Zene. 2. Asztronómia és ált. földrajz. *a)* Optika. *b)* Gnomonica. 3. Mechanika. *a)* Harczászat. *b)* Hajózás. *c)* Építészet. 4. Mesterségek (Opificiaria).

VI. csoport. Az érzéki dolgok bölcsélete v. i. fizika: 1. Az anyag fizikája. *a)* Vegytan. 2. Ásványtan. 3. Növénytan. *a)* Földművelés. 4. Állattan. *a)* Anatómia. 5. Gazdaságtan.

VII. csoport. Filológia v. i. nyelvtudomány: 1. Grammatika. 2. Retorika. *a)* Levelezés. *b)* Szónoklat stb. 3. Poetika. 4. Kritika.

VIII. csoport. Polgári történet: 1. Egyetemes tört. 2. Földrajz. 3. Ókori tört. és régészet. 4. Középkori tört. 5. Újkori és jelenkori tört. 6. Nemzetek története (Historiae gentium). 7. Művelődés történet. (H. variarum rerum).

IX. csoport. Irodalomtörténet és könyvtártan.

X. csoport. Általános és vegyes művek.

Van továbbá még egy filozófiai jellegű rendszer a század közepéről, melyet *Girard* abbé hátrahagyott irataiból közöltek a *Diderot—D'Alembert*-féle enciklopédiában. Igen érdekes a bölcséleti indokolása. *Girard* abbé az első emberek lelki állapotából indul ki, melynek gyöngesége s félénksége önmagán kívül keresett magának nála hatalmasabb pártfogót. Fokonkint az Isten fogalmáig elvezetve, minden képességét felhasználja, hogy megnyerje őt a maga számára a legkedvesebbnek vélt szertartások által. Ez az, a mit vallásnak nevezünk s ennek szabályaival, fejlesztésével stb.

foglalkozik az emberi ismeretek első főcsoportja a *theologia*. A még egymástól elkülönítve élő ember-egyedekben csakhamar új szükségletek ébrednek s a vele egyenlőknek, szomszédaiknak támogatására kezdtek igényt tartani. E támogatás eleinte alkalmasszerű kölcsönös segítkezésben nyilvánult, a miből később fejlődött ki a haza, az állam s a birodalom; létrejöttek a törvények és szokások, kifejlett a kultúra stb. Mindaz, a mi a társadalomra, ennek formáira, törvényeire s szokásaira vonatkozik, teszi a rendszer második főcsoportját a *nomológiát*. A kultuszban és társadalomban élő embert hovatovább nem elégíti ki a maga rövid, arasznyi élete s legalább az utódok szemében örök létet akar biztosítani magának: kifejlődik a dicsőség és hírnév fogalma. S e fogalmak egy új tudománycsoportnak lesznek szülőanyjává: a *történetírás* historiographia czímen. A természet pompás képe és csodái szintén csakhamar magukra vonják a kíváncsi emberi szemet. Az emberi szellem, első fölfedezéseitől buzdítva, ama mélyreható kutatásoknak szenteli magát, melyeket tudományoknak nevezünk s melyeket IV. osztály gyanánt a *bölcsélet* szóban foglalhatunk össze. Az ekként felhalmozott ismeretek azonban csak úgy elégitenek ki bennünket, ha fel is tudjuk használni őket; ennek eszköze a beszéd, élőnyelv lévén, természetesen ennek fejlesztése, szépitése, tisztasága is szükségletté vált; ezzel foglalkozik az V. főcsoport: a *philologia*. Végül az emberiségnek legfőbb törekvése a boldogságban csúcsosodván ki, természetesen mit sem mulasztunk el, a mi boldogabbá tehet. E szükséglet teremtette meg a mesterségeket s a művészeteket, melyeket a VI. főcsoportban *technologia* czímen foglalhatunk egybe.

E hat csoportnak természetesen megvannak a maguk megfelelő alosztályai. *Girard* abbé minden főcsoporton belül 6—6 szekciót különböztet meg, a melyeket szintén részletesen megokol. E részletes megokolásba ezúttal nem mehetünk bele. Legyen elég az egyes alosztályokat felsorolnunk. Ezek a következők:

I. Theologia: 1. Szöveg. 2. Magyarázat. 3. Dogmatika. 4. Hit-szónoklat. 5. Miszticizmus. 6. Liturgia.

II. Nomologia: 1. Fegyelem. (keresztény és nem keresztény). 2. Polgári jog. *a*) Politika. *b*) Jurisprudentia. 3. Corpologia (testületek). 4. Ethikologia (erkölcsan). 5. Thermologia (divat és szokás). 6. Praxeonomia (a magántársulás szabályaival foglalkozik). *a*) Actio-

logia a családra s *b)* Ludicrologia a hazardjátékokra s ügyességekre vonatkozik.

III. Historiografia: 1. Följegyzések (notices), lajstromok. 2. Történelem. *a)* Nemzeti. *b)* Kongregációs (itt az egyházi). 3. Personologia. *a)* Életrajz. *b)* Útleírás. 4. Litterologia. *a)* Doctrinologia. *b)* Bibliográfia. 5. Fikezió. *a)* Regények. *b)* Novellák. 6. Gyűjtemények. *a)* Antikvitások. *b)* Kompilációk.

IV. Filozófia: 1. Matematika. *a)* Arithmetika és algebra. *b)* Geometria. 2. Kozmográfia. *a)* Asztronómia. *b)* Geográfia. 3. Fiziográfia. *a)* Pszichologia (állatok). *b)* Vegetológia (élettelen növény és ásvány). 4. Fizika. *a)* Spekulatív. *b)* Gyakorlati (kísérleti). 5. Orvostan. *a)* Fiziologia. *b)* Patológia. 6. Spiritologia. *a)* Metafizika. *b)* Logika.

V. Filológia. 1. Lexikológia. *a)* Nyelvtanirók. *b)* Szótárirók. 2. Szónoklattan. *a)* Retorok (elmélet). *b)* Oratorok (gyakorlat). 3. Költemények. *a)* Epimetrika. *b)* Lyra. 4. Szindarabok. *a)* Tragikus. *b)* Kómikus. 5. Levélírás. *a)* Vallásos (dévotion). *b)* Világi (politique). *α)* Értelmi (ingénieux). *β)* Érzelmi (galant). 6. Kritika. *a)* Poligráfia. *b)* Monográfia.

VI. Technologia. 1. Polgári művészetek (arts civiques). *a)* Híressé tevők (célebres [hadászat, hajózás]). *b)* Jövedelmezők (pécuniaires [kereskedelem, pénzügy]). 2. Akadémikus művészetek *a)* Ikonográfikusok (írás, nyomtatás, festészet, metszet, építészet stb.). *b)* Mechánikusok (pirotechnika, hidraulika, statika stb.). 3. Gimnasztikai művészetek. *a)* szimfónikai (ének, zene). *b)* Ügyességi (táncz, lovaglás, vívás, torna stb.). 4. Plasztikus művészetek *a)* Anyagátalakító (manufacturier [szövés, fonás]). *b)* Anyagfelhasználó (manoeuvriers [szabóság stb.]). 5. Tápláló művészetek (nutritifs). *a)* Mezeiek (ruraux [kertészet, szőlészet, halászat stb.]). *b)* Fűszerezők (condimentaires [pék, szakács stb. művészet]). 6. Rejtélyes (mystériques) művészetek. *a)* Jelképesek (czimerek, emblémák, jelmondatok, hieroglifák, rejtvények, logogrifák stb.). *b)* Csalékonyak (magia, nigromantia stb.).

Tehát hat főcsoport, mindegyik 6—6 osztályllyal s minden osztály 2—2 részre oszlik, melyeknek számos alosztálya is van.

A XVIII. sz. gyakorlati irányú könyvtár rendszerei közül különösen kettő, *Marchand* és *Martin* rendszere érdemel figyelmet.

*Prosper Marchand*nak két rendszere van, az egyiket 1706-ban

alkalmazta először s hat főcsoportra osztlik, ú. m. a Theológia, Jogtudomány, Filozófia, Sciences et arts, Szépirodalom és Történelem csoportjaira s a másikat *Faultrier* könyvtáráról 1709-ben kiadott katalógusa előszavában indokolta. Ez utóbbi három főcsoportra osztlik, ú. m. 1. Filozófia v. i. emberi tudomány. 2. Theológia v. i. isteni tudomány és 3. Történelem, v. i. az események tudománya, mindegyik számos osztálylyal és alosztálylyal.

Marchand első rendszerére támaszkodik *Gabriel Martin* rendszere, melyet ez 1705-től kezdve 1761-ben bekövetkezett haláláig közel másfélszáz (pontosan 148) eladásra kerfilit könyvgyűjtemény katalogizálásánál felhasznált.

Rendszerének sémája a következő:

I. főosztály. Hittudomány. 1. osztály: Szentírás. *a)* Eredeti szöveg. *b)* Fordítás. *c)* Kivonat. *d)* Kommentár. *e)* Bibliai történet. *f)* Konkordanciák. *g)* Liturgia. 2. Zsinatok. *a)* Egyetemes. *b)* Különös. 3. Egyházatyák századonként csoportosítva. 4. Hittudósok. *a)* Skolasztikusok, tanítók. *b)* Panegyrikusok, szónokok. *c)* Misztikusok és polemikusok. *d)* Heterodoxok.

II. Jogtudomány: 1. Kánonjog. *a)* Ókori kánonjogászok. *b)* Modern kánonjogászok. *c)* Francia egyházjog. *d)* Külföldi egyházjog. *e)* Szerzetesrendek egyházjoga. *f)* Világi papság egyházjoga. 3. Polgári jog. *a)* Természetes jog. *b)* Közjog. *c)* Személyjog. *d)* Római jog. *e)* Francia jog. *f)* Idegen jog.

III. Tudomány és művészet: 1. Bölcseszett. *a)* Ókori, *b)* Modern filozófusok s általános iratok. *c)* Logika és dialektika. *d)* Etika. *e)* Gazdaságtan. *f)* Politika. *g)* Metafizika. *h)* Fizika. *i)* Természettan. 2. Orvostan. *a)* Ó- és újkori orvosok és általános iratok. *b)* Anatómia és sebészet. *c)* Gyógyszerészet és vegyészett. *d)* Hermétikai orvostan. *e)* Alkémia. 3. Matematika. *a)* Ált. iratok. *b)* Aritmetika és betűszám-tan. *c)* Geometria. *d)* Asztrológia. *e)* Gnomónika (napóra-tan). *f)* Hidrográfia (hajózás). *g)* Optika. *h)* Musika. *i)* Mechanika. *j)* Asztrológia stb. 4. Művészetek és mesterségek. *a)* Emlékezés. *b)* Írás. *c)* Nyomtatás. *d)* Rajz, festészet, szobrászat. *e)* Építészet. *f)* Hadászat. *g)* Pirotechnika, metallurgia, üvegtézítés. *h)* Mechanikai mesterségek. *i)* Gimnasztika: α Lóidomítás. β Vivás. γ Táncz. δ Testgyakorlás.

IV. Irodalom: 1. Nyelvészet (grammatika): *a)* Általános nyelvtanok. *b)* Különleges nyelvtanok és szótárak. 2. Retorika:

a) Elmélet. b) Gyakorlat. 3. Költészet: a) Verstan. b) Régi és új költők. c) Mitológia. d) Prózaköltészet. α) Adomák. β) Mesék. γ) Elbeszélések. δ) Regények stb. 4. Filológia: a) Kritika. α) Sajátképi bírálat. β) Szatíra. γ) Apológia. δ) Allegória stb. b) Gnomika (szentenciák tana). c) Hieroglifika (rejtvények és emblémák tana.) 5. Poligrafusok.

Az V. főcsoport a történettudomány, ezt megelőzik mint bevezető és segédtudományok 1. A földrajz: a) Kozmográfia. b) Általános földrajz. c) Részleges földrajz. d) Utazások. 2. Kronologia.

V. História: 1. Egyháztörténet: a) Egyetemes. b) Részleges. α) Katholikus. β) Monasztikus. γ) Heretikus. αα) XII. századig. ββ) XIII. század óta. γγ) Az inkvizíció története. 2. Világi történet: a) Ókori. b) Újkori. α) Európai államok. β) Európán kívüli államok. 3. Genealogia és heraldika. 4. Régészet. 5. Szerartások története. 6. Irodalomtörténet: a) Irodalom, nyelvtudomány és műveltség története. b) Iskolák, akadémiák s egyesületek története. c) Bibliográfia. 7. Biográfia. 8. Történeti kivonatok, gyűjtemények stb.

*Martin*nek ezen kevésbé tudományos, de igen világos és eléggé logikus rendszere számos követőre talált. Vetélytársa *Boudot* könyvkereskedő, továbbá *Marie-Jacques Barrois*, egy másik képzett könyvárus, a *Bibliographie instructive* szerzője, *Guillaume de Bure*, s ennek a múlt század első felében élt fiai mind a *Martin—Marchand*-féle rendszert alkalmazták, némi jelentéktelenebb módosításokkal. E rendszert legfontosabbá azonban az a körülmény teszi, hogy ez szolgált a múlt század egyik legnagyobb bibliográfusának, *Brunet*-nek alapul és kiinduló pontul a saját, *Manuel du libraire* című munkájában alkalmazott könyvtártani rendszerének megalkotásához. E *Brunet*-féle rendszer tüzetes ismertetését és méltatását későbbre tartom fenn, a mikor ama néhány újabb szisztémával fogunk foglalkozni, a melyek jelenleg is használatban vannak s a melyekre tehát praktikus szempontból is szüksége van a könyvtárosnak.

A XVIII. században keletkezett többi, inkább történeti értékű rendszer közül említsük még meg az angol *Chambers*-ét 1728-ból. Ez az emberi ismereteket két főcsoportba osztja, úgymint: I. Természetes és tudományos csoportba; ennek osztályai: 1. Érzéki (fiziológia vagyis természetrajz). 2. Értelmi (1. fizika és természet-

bölcselet. 2. Metafizika. 3. Tiszta matematika. 4. Vallás) és II. Mesterséges és technikai csoportba: ennek osztályai: 1. Belső (logika). 2. Külső. *a)* Valódi (1. Vegytan. 2. Vegyes matematika. 3. Anatómia. 4. Medicina stb.). *b)* Szimbólikus (1. Nyelvtan. 2. Heraldika. 3. Retorika. 4. Poétika) stb. A veronai *Becelli*-ét 1747-ből, a következő hét-hét osztályú két alcsoporttal: I. Régi könyvek: 1. Biblia, héber s egyéb régi keleti nyelvű könyvek. 2. Görögök. 3. Latinok. 4. Provinciabeliek. 5. Itáliaiak. 6. Tárgylajstromok (indices rerum). és 7. Szólajstromok (indices verborum). II. Újabb irodalom: 1. Francia. 2. Spanyol. 3. Angol. 4. Német. 5. Keleti könyvek. A 6. és 7. ugyanaz, mint az I. csoportnál.

A németek közül a valóban mintaszerű J. M. *Francke*-féle második rendszert 1775-ből, úgy a mint az a drezdai választói könyvtár (Bibliotheca electoralis) katalógusában található.

1. és 2. osztály: Görög és latin auctorok. 3. Régészet és numismatika. 4. Ókori történelem. 5. Egyetemes történelem és chronologia. 6. Genealogia és heraldika. 7. Földrajz, útleírás és exotikus történet. 8—22. Európai speciális történet; német jog s annak származékai. 23. Szertartástörténet. 24. Lovagrendek története. 25. Természetes jog s politika. 26—28. Polgári és egyházi jog. 29. Enciklopédia és varia. 30. Irodalomtörténet. 31. Levélírók. 32. Folyóiratok (ephemerides litt.) 33. Filologia és kritika. 34. Rhetores et oratores. 35. Újabb költészet. 36. Bölcsészet. 37. Természetrájz- és tan. 38. Orvostan. 39. Ökonómia. 40. Matézis. 41. Katonáság és lovasság (res militaris). 42—44. Szentírás és szentírás magyarázat. 45. Egyházatyák. 46. Zsinatok. 47. Egyház-történet. 48. Természeti vallástan. 49—51. Katolikus, református és luteránus teologusok. 52. Zsidó teologia. 53. Görögkeleti egyház. 54. Unitáriusok. 55. Heterodox egyházak. 56. Török theologia.

Végül említsük meg 1774-ből *Michael Denis* Einleitung in die Bücherkunde című művében (Bécs) vázolt rendszerét. *Denis* hét főosztályt különböztet meg; ezek: isteni tudomány, jogtudomány, világbölcselet, orvostan, matematika, történelem és filológia. Mindegyik főosztálynak megvannak a maga osztályai és alosztályai, s egy-egy főosztályon belül az utolsó osztály mindig úgy van megválasztva, hogy az a következő főcsoporthoz szolgáljon összekötő kapocs gyanánt. A hittudomány például a zsinatokkal foglalkozó ismeretekkel függ össze a jogtudománnyal, ezt

viszont a természetes jog köti össze a természeti bölcsélettel, a természeti bölcséletet a természetrajz az orvostannal, az orvostant az anatómia a matematikával, a matematikát az időszámítás a históriával, a históriát a regények a filológiával s a filológiát a mitologia a hittudománnyal. A tudományok sorrendjét *Denis* hasonló érvekkel indokolja, mint a minőkkel *Girard* abbénál találkozunk.

A francia forradalom, helyesebben az azzal kapcsolatban diadalmaskodó világnézet a bibliográfiai rendszerek új csoportjának vált szülőanyjává. A *Martin*-féle rendszert, melyet közkedveltsége miatt a párisi könyvkereskedők rendszerének is szokás nevezni, elvetették, főként azért, mivel a tudományok főcsoportjai között a theológiát az első, a jogtudományt pedig a második helyre tette. Mozgalom indult meg, hogy egy korabeli levél jellemző kifejezése szerint »elsimíttassanak régi rabszolgáságunk nyomai«, *Butentschon* kolmári professzor s *Gabriel Peignot* a *Bacon—D'Alembert*-féle osztályozást akarták bevinni a gyakorlatba; *Parent* polgártárs pedig 1801-ben megjelent *Essai sur la bibliographie*-jában 13 osztályt állított fel, közülök az 1-ső mint »legrégebb mesterségünknek«, a földművelésnek volt szentelve. 2. Nyelvek s általános grammatika. 3. Mechanikus művészetek. 4. Szabad művészetek. 5. Matematika. 6. Szépirodalom. 7. Kozmográfia. 8. Természetrajz. 9. Kémia és fizika, orvostan. 10. Történelem. 11. Törvényhozás. 12. Etika. 13. Folyóiratok.

Míndez ujító törekvések között az exoratoriánus *Daunou* rendszere még a legátgondoltabb s a legtöbb tudományos értékkel bíró. Összesen hét főosztályt állít fel, melyeket a bibliográfia és irodalomtörténet általánosabb jellegű csoportja vezet be. Sorrendjük a következő: 1. Szépirodalom. Főosztályai: a) Grammatika b) Rheterika. c) Poétika. d) Kritika. f) Varia. 2. A történelem, melyet a földrajz és kronológia vezetnek be s a történelmi paralipoménák rekesztenek be. 3. A tudományok, melyek egyfelől a sajátképi bölcsészetet, a metafizikát, logikát, etikát, politikát, szociológiát, nemzetgazdaságot, másfelől a természettant, mathesist és természetrajzot tartalmazzák. 4. A művészetek, mely a földművelést, mechanikai mesterségeket, képző- és zenei művészetet tartalmazza. 5. Az orvostan. 6. A jogtudomány. 7. A hittudomány. E főosztályokat az enciklopédikus jellegű gyűjtemények zárják

be. *Daunou* rendszerének dispoziációját az emberiség tanulmányi menetével indokolja. Az oktatást — úgymond — már több száz év óta a grammatikával kezdik, egy irodalmi tanfolyammal folytatják, a melyhez néhány földrajzi és történeti lecke járult s melyet egy filozófiai kurzussal tetőztek be. Ezen általános oktatást követték a speciális tanulmányok, orvostan, jog, theológia, melyek az ember pályaválasztásával állnak összefüggésben. *Brunet* ezen indokolással szemben joggal felhossa ama körülményt, hogy könyvtáraink nemcsak elemi és szorosabb értelemben vett tan-könyveket, hanem minden tudományágnak szinte egész komplexumát felölelik s így *Daunou* czélját teljesen illuzóriussá teszik. Például a kollégiumi irodalmi tanfolyam a szépirodalom nagy és terjedelmes osztályával, a mint az minden valamire való könyvtárban feltalálható, ugyancsak nehezen azonosítható.

Ezen forradalmi kísérletek mellett azonban a régi rendszerekéhez hasonló sorrend is tartotta magát, a mint ezt például *Barbier* (1802) rendszere mutatja, melyben a theológia ismét első helyre került.

Franciaország határain túl szintén gombamódra szaporodtak az új meg új rendszerek. Valamennyi, jobbra kérész életű kísérletet természetesen nem sorolhatjuk fel. Be kell érünk egy-két figyelemreméltóbb felosztás bemutatásával.

Az angolok közül álljon itt *Coleridge*nek 1826-ból való s először az *Encyclopaedia metropolitana*-ban leközölt szisztemája, mely a tudományokat a következő négy főosztályba sorozza: I. Tiszta (elvont) tudományok: A) Alakiak (formal sciences). 1. Grammatika. 2. Logika. 3. Retorika. 4. Matematika. 5. Metafizika. B) Reálisak. 1. Jog. 2. Etika. 3. Theologia. II. Vegyes és alkalmazott tudományok: 1. Mechanika. 2. Hydrostatika. 3. Pneumatika. 4. Optika. 5. Asztronómia. 6. Kísérleti bölcsészet. 7. Szépművészet. 8. Mesterségek. 9. Természetrész. 10. Orvostan. III. Történelem: 1. Nemzeti történelem. 2. Biográfia. 3. Geográfia. 4. Kronológia. IV. Irodalom és filológia.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy e filozófiai jellegű felosztással szinte egyidőben 1825-ben, jelent meg *Thomas Hartwell Horne* *Outlines for the classification of a library* című munkája, mely *Garnier*-re támaszkodva a következő tisztán gyakorlati csoportosítást ajánlja: I. osztály. Theológia vagy religió. 1. Bevezető művek.

2. Természetes vallás. 3. Kinyilatkoztatott vallás (*a-s* alszakokkal). 4. Vallások története. II. osztály. Jogtudomány. 1. Egyetemes közjog. 2. Ókori magán- és feudális jog. 3. Kánonjog. 4. Angol jog. 5. Külföldi jog. III. osztály. Bölcelet. 1. Bevezető iratok, enciklopédiák stb. 2. Értelmi bölcelet. 3. Erkölc-bölcelet. 4. Természet-bölcelet. 5. Matematikai bölcelet. IV. osztály. Művészetek és mesterségek. 1. Művészetek története. 2. Képzőművészetek. 3. Ipar és kereskedelem. 4. Testgyakorlás és játék. V. osztály. Történelem. 1. Történelmi prolegomenák. 2. Egyetemes történelem. 3. Különös történelem. 4. Életrajzok. 5. Történeti kivonatok és vegyesek. VI. osztály. Irodalom. 1. Irodalomtörténet és életirat. 2. Szépirodalom (polite literature), melynek öt alszaka van s a nyelvtant, stilsztikát, retorikát, verses és prózai műveket foglalja magában.

KISFALUDY SÁNDOR KÖNYVTÁRA 1795-BEN.

DR. CSÁSZÁR ELEMÉRTŐL.

Irodalomtörténetünk fejlődésében a XIX. század utolsó negyede óta mélyreható változást érezhetünk. Toldy Ferencz félszázados működése megvetette az alapot, a melyre biztosan építhetünk, de csak az alapot. Hogy tovább haladhassunk, szakítanunk kellett módszerével. Irodalomtörténetünk atyjának fölfogása, a ki az irodalmi jelenségekben jóformán csak *tényeket* látott, s módszere — némi esztetizáláson kívül az életrajzi adatok és könyveinek felsorolása — ma már nem elégít ki, a tényeket meg is akarjuk fejteni, az irodalmi alkotásokat meg akarjuk értetni, egyfelől az író egyéniségéből, másfelől azokból a körülményekből melyek fejlődésére hatottak. Ez utóbbi szempontból egyike a legfontosabb kérdéseknek, milyen műveket olvasott az író, milyen könyvek voltak azok, melyekből ismereteket, gondolatokat gyűjtött.

A ki *Kisfaludy* Sándorral foglalkozik, az ebben a tekintetben aránylag kedvező helyzetben van. A költő bőven beszámolt életírásaiban, naplójában, leveleiben azokról a munkákról, melyeket olvasott, s melyek jobban megragadták érdeklődését, könyvtára pedig, — melyet ép egy félszázadig gyűjtött, — a Nemzeti Múzeumba került, a hol olvasmányai felől bárki könnyen tájékozódhatik. Arról azonban könyveinek ez a becses jegyzéke nem nyújt fölvilágosítást, mikor szerezte meg az egyes műveket, s így azt sem lehet megállapítani, mikor kezdett az illető munkákkal foglalkozni.

Könyveinek egy csoportjáról azonban vannak pontosabb adataink, s szerenesére épen azokról, melyeket ifjúkorában szerzett, a mikor a lélek legfogékonyabb az új benyomások iránt. Az ifjúkori olvasmányok fontosságára irodalmunkban *Beöthy* utalt először nyomatékosan, kétszeresen fontosak *Kisfaludynál*,

a ki mint a szorgalmas méh, élete tavaszán (1800-ig) gyűjtötte az ismereteket s vetette meg nagy olvasottságának alapját. Könyvgyűjtő szenvedélye Bécsben 1793-ban ébredt föl. Pár hónappal később, hogy mint testőrhadnagy a császárvárosba került, már nemcsak a bécsi könyvárusoknál található német könyvek iránt érdeklődött, hanem Boldizsár öcscsét megbízta, hogy értesitse, milyen új magyar könyvek találhatók Müller győri könyvkötő raktárában.¹ A puszta érdeklődésnél nem állott meg, hanem vásárolni is kezdett, s lassanként elég szép könyvtárra szaporodott föl gyűjteménye. Mikor köteteinek száma megközelítette a százat, egy ívre összeírta őket. E följegyzés (Verzeichniss meiner Bücher) fönmaradt a Kisfaludy-Társaság levéltárában,² alább egész terjedelmében közöljük. Az összeírás időpontját közelítő pontossággal könnyű megállapítani. Az aláírás (*Alex. v. Kisfaludy Lieut.*) szerint hadnagy korában, tehát 1793 eleje és 1798 ősze között írta. E határpontokat még lehet közelíteni egymáshoz. Az a körülmény, hogy *Mikes* Kelemennek 1794-ben megjelent Törökországi Leveli már megvoltak könyvtárában, bizonyítja, hogy a legkorábbi időpont 1794 második fele; másrészt mivel 1796 márcz. 6-án eltávozott Bécsből s innen kezdve 1799-ig folyton ellenség előtt állott, 1796-ban Olaszországban és Franciaországban, majd 1797-től a Rajna vidékén, s e mozgalmas időkben könyveket nem vihetett magával, tehát a legkésőbbi terminus 1796 eleje. Szóval e jegyzék kétségekívül Bécsben 1794 ősze és 1796 tavasza között készült, valószínűleg 1795 első felében, a mikor már az 1794 második felében kezdett olasz tanulmányaiban előrehaladt (bizonyítja olasz könyveinek nagy száma), de Tassót még nem fordította, mert a *Gerusalemme liberata*, a melylyel 1795 nyarán foglalkozott,³ hiányzik könyvtárából.

Itt következik a jegyzék. A *-gal jelölt könyvcímek tentával, a **-gal jelöltek czeruzával át vannak húzva. A tentával tett törlések egykoruak s Kisfaludytól származnak (a czeruzavonások

¹ Levele Bódi öcscséhez 1793. ápr. 28. (Kisfaludy Sándor minden munkái, kiadta Angyal Dávid, VIII. : 94.)

² Levelek Kisfaludy Sándorhoz. 74. szám: Kisfaludy Sándor iratai.

³ Toldy Kisfaludy Sándor Hátrahagyott irataiban 1793-ra teszi a Tassofordítás keletkezését. Mi alapon, nem mondja meg. A fordítás 1795-ből való.

valószínűleg szintén tőle valók). Talán azt jelezte velük, hogy az illető könyv már nincs birtokában.

Verzeichniss meiner Bücher.

1. Kleist.	}	Schrämbliche Sammlung.
2. Bürger. 2 Bände.		
3. Gessner. 4 Bände.		
4. Höltz.		
5. Uz. 3 Bän.		
6. Hagedorn. 5. Bän.		
7. Michaelis. 3 Bän.		
8. Haller.		
9. Mathias Corvinus v. Fessler. 2 B.		
10. Atila detto.		
11. <i>Agathon</i> . 4 B. ¹		
12. Gleim. 2 B.		
13. Longin von dem Erhabenen.		
14. Ausonius.		
15. Salustius.		
16. Wielands Musarion. Grazien, Combabus Alceste.		
17. Wielands geheime Geschichte des Herzens.		
18. Wielands Araspes und Panthea.		
19. Herder Paramythionok. ²		
20. Török országi Levelek. ³		
21. Fedon a' Lélek' Halhatatlanságáról.		
*22. Dictionaire de deux Nations. 2 B.		
23. Páriz Pápai.		
*24. Jagemanns italienische Sprachlehre.		
25. Magyar Museum. Második Költet.		
26. Gyöngyösy János. ⁴		
27. Schillers Räuber.		
28. — Kabale und Liebe.		
29. Reine Taktik.		
*30. Herder Kazinczy. ⁵		
31. Ewald a' meg-világosodásról.		

¹ Wieland híres regénye, melyet Kisfaludy nemcsak szorgalmasan olvasott, hanem utánozni is készült: Viganò-néval, Medina Máriával folytatott szerelmi viszonyát akarta megírni prózában, Wieland módjára. A tervet azonban nem valósította meg.

² Kazinczynak 1793-ban megjelent fordítása.

³ Mikesnek főntebb említett műve.

⁴ A leoninus költő *Magyar Versei*-nek első kiadása. (Bécs, 1790.)

⁵ Ugyanaz, mint a 19. szám alatt említett mű. Ezért törölte a költő.

32. Schubarts Gedichte.
 *33. Der deutsche Alcibiades. 3 B.
 *34. Hermann von Nordenschild 2 B.
 35. Cassandra. 3 B.¹
 36. Ovidii N. Opera.
 37. L'opere di Metastasio. 6 Tom.
 38. Chariklia.²
 39. Magyar Gyász.³
 *40. Erkölti Levelek.⁴
 41. Zur Beförderung sanfter Empfindung.
 42. Magyar Grammatika.
 **43. Pepliers Französisches ⁵ Grammaire.
 *44. Anyai oktatás Besenyei.
 **45. Mátyás Király.⁶

Broschuren.

1. Götter Helden und Wieland.⁷
2. Lulu oder die Zauberflöte.
3. Liebe um Liebe. Schauspiel in Aufz.
4. Luise und Rosenfeld. Gegenstück zu Werthers Leiden.
5. A' nemes Hazugság.⁸
6. Alcides a' válaszuton.
7. Der weibliche Jakobiner-Club.⁹
8. Nina, ossia la Pazza per Amore.
9. Observations, et Précis sur le Caractère de Marie-Antoinette.
10. Bruchstücke über Theater, vorzüglich Ballette.¹⁰
11. Über die theatralischen Tänze und Balletmeisters Noverre. Viganò.
12. Sendschreiben des Bal.¹¹ Noverre an Madame Viganò.

¹ Calprenède heroikus regénye valószínűleg Bárótzai fordításában, a mely 7 kötet ugyan, de három darabba kötve jelent meg.

² Minden valószínűség szerint Gyöngyösi István *Új életre hozott Charikliá*-ja.

³ Etédi Márton verses krónikája.

⁴ Dusch *Moralische Briefe* című műve Bárótzai Sándor fordításában.

⁵ A fölöslegesen írt vég s törülve.

⁶ Szentjóni Szabó Lászlónak 1792-ben megjelent »érzékeny játéka«.

⁷ Goethétől.

⁸ Kotzebue *Die edle Lüge* című darabjának magyar fordítása. Fordította Kóré Zsigmond, s Bécsben 1792-ben jelent meg.

⁹ Irta Kotzebue. Megjelent 1791-ben, Frankfurtban és Lipszében.

¹⁰ Innen kezdve a 18. számig terjedő címeket egy nagy, tentával húzott vonal keríti be. Eyvel akarta jelezni a költő, hogy e művek összefüggőnek.

¹¹ A *Balletmeisters* rövidítése.

13. Bemerkungen über das Ballet Richard Lövenherz.
14. Risposta alla lettera d'un Coreofilo.
15. Dank eines Ungenannten dem Muratelli dargebracht.
16. La figlia dell' Aria.
17. Über das Pas de Deux ¹ des H. Viganò.
18. Tributo di Riconoscenza de' Conjugi Viganò.
19. Két nagyságos elmének költeményes szüleményje.²
20. Sapho und Phaon.

Alex. v. Kisfaludy
Lieut.

E könyvjegyzék nem szorul magyarázatra, a tanulságokat mindenki könnyen levonhatja. Csak két felötlő jelenségnek akarom okát adni. Az egyik a magyar könyvek aránylag csekély száma. De ez természetes. Bécsben nem kaphatta őket, Magyarországból meghozatni pedig körülményes és hosszadalmas dolog volt. Azonkívül *Kisfaludynak* az volt a szokása, hogy mindég annak a népnek irodalmával foglalkozott első sorban, a melynek földjén élt. Mint pozsonyi tanuló, azóta hogy kispapbarátai megismertették a magyar irodalommal, magyar s a szinte második hazai nyelvvé lett latinnal foglalkozott, Bécsben s később Németországban német írókat olvasott, Olaszországban *Petrarkát*, Draguignanban *Rousseaut* és a kisebb francia lírikusokat. A másik föltűnő vonása könyvjegyzékének, hogy kilencz könyve tárgyalja a balettet. Ennek is kettős a magyarázata. Egyfelől a szép Medina Mária, a »Mimika királynéja«, a ki egy esztendeig tartotta fogva a költő szívét, másfelől az a terve, hogy megírja a táncz művészetének, főkép a balletnek elméletét. E munkája töredékben maradt s csak *Angyal* kiadásában jelent meg.

¹ A *Pas de deux* Medina Mária férjének balletkompozíciója volt. Ebben a darabban hódította meg az asszony a bécsiek szívét s a költőnek is ebben tetszett legjobban.

² Barcsay és Orczy költői levelezésének Révaitól készített kiadása. (Kisfaludy rosszul írja a címet.)

A ZENE IRODALMA A KÖNYVTÁRBAN.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

A műveltség és a művészet neve nem hiába fakad ugyanegy szótóból; maga a két fogalom is közeli rokon egymással. A műveltséget, a szellemi és lelki élet fejlettségét szolgáló intézménynek tehát, minő a múzeum, a könyvtár, az iskola (és tegyük hozzá: az ugyane célból írott mikrokosmos, a lexikon), nem szabad elhanyagolnia vagy éppen nélkülöznie a művészetek körét.

Sajnos, a mi művelt osztályainkban éppen a művészetek kultuszát csak a legújabb nemzedékek veszik be életformáik közé; ezért nem fejlődött a köz művészi érzéke eléggé; ezért oly fiatal és tökéletlen egész művészetünk, — ezért van szerte az egész országban oly igen kevés képzőművészeti kiállítás és hangverseny; ezért van a legtöbb városban kemény kritikára rászolgáló szintársulat, az egész országban csak egyetlen operaház és még a műveltség gócpontján is, Budapesten, legelsőrangú hangversenyeknek is néha megfoghatatlanul kicsiny hallgatósága. Művészeti irodalmunk pedig megdöbbentően szegény; hiszen egy-egy megírott, magasbecsű könyv is egyszerűen »sajtókészen« marad, kiadatlanul, mert a kiadók egymásután visszautasítják, jól ismervén a nagyközönségnek e téren való igénynélküliségét.

Ilyen körülmények közt még szerencse, hogy a képtárlatok látogatása és a zenei nevelés manapság divattá lettek. Az ébredés és terjedő művészeti érzéket, művészetbeli műveltséget ápolni és fokozni mindenesetre a nyilvános könyvtárak vannak leginkább hivatva: feltárják és ingyen kínálják gazdag szellemi kincseiket mindenkinek, — csak legyen tárházukban elég szellemi táplálék azok számára, a kik nem idegenkednek a művészetekkel foglalkozástól. Voltaképen azért is ilyen rettentő szegény a művészetek magyar irodalma, mert ha akadt is egy-egy lángoló lelkesedésű és kellő képzettségű, tehát hivatott, művészeti írónk: az írott

források hiánya, vagy felkutatásuknak elijesztően fáradságos és költséges volta, szárnyát szegte a legszebb becsvágyának is — vagy pedig felületes munkára készítette. Ilyen felületes, hasznavehetetlen könyv, még tekintélyes nevekkal díszes is, nem egy van képzőművészeti és zenei irodalmunkban.

És itt nem kitérés, ha felpanaszlom, hogy míg az esztétikában mindenki természetesnek találja, hogy a zene a művészetek közt foglaljon helyet: a »művészetek története« fogalmából, sajátosságos, megmagyarázhatatlan nyugati nyelvhasználat mintájára, a magyarság is szolgálai másolással kirekeszti a zene történetét. Így aztán megesett, hogy nem egy nyilvános könyvtárunk az »ügyeségek, testgyakorlat« és hasonló szak irodalmával, elég furcsán párosította a zenéről szóló bármily komoly, becses könyveit; azonban ezeket *azon* a helyen keresni: nem juthatott eszébe a legbuzgóbb zenei kutatónak sem, úgy, hogy a csekélyszámú érdeklődő közönség tudatába az ment át, hogy könyvtárainkban a zenét illetőleg semmit sem lehet találni; a könyvtár személyzete pedig, ha véletlenül zenei szakkönyvre esett pillantása, csak azt gondolhatta, hogy ime, ez a fajta könyv a leghaszontalanabb, mert soha senki sem keresi. Ez a kölcsönösség természetesén mind a két félnek: az intézetnek úgy, mint az olvasóközönségnek, kárára vált; a könyvtárak is szegények maradtak e szakmában, a közönség is szegény maradt ismeretekben.

Ez a helyzet tarthatatlan, még pedig nemcsak ideális szempontból. Az utóbbi években — legalább a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában tapasztalom — még ugyan lassan, de következetesen növekszik a zenei tanulmányokkal foglalkozó közönség; és nemcsak saját érdekei szempontjából méltatlankodik, ha nem tudjuk tudásszomját kielégíteni, hanem azért is, mert azt óhajtja — a mit a Múzeum személyzete csak még forróbban óhajthat — hogy valamennyi gyűjteményünk, s mindenesetre a *mi* könyvtárunk is, teljes és tökéletes legyen.

Sokszor megtörtént, hogy úgynevezett »standard work«-ot kértek, kimagasló fontosságú munkát, a milyen, — sajnos — a magyarban mindeddig nincs; ilyenkor megesett, hogy le bírtam csillapítani a hiányunk által kellemetlenül érintett kutatót azzal az érveléssel, hogy *nemzeti* múzeum vagyunk s így könyvtárunk is elsősorban a nemzeti érdekű művek tárháza. De a közszükség

máris tagadhatatlan; s míg egyrészt csak örülhetünk a műveltség, tehát egyszersmind a zenei műveltség terjedésének: másfelől bizonyos, hogy a nyilvános könyvtáraknak feltétlenül lépést kell tartaniok a folyton haladó kulturával.

Mindenekelőtt tehát a külföld legbecsesebb zenei könyvei az úgynevezett »standard work«-ok, szerzendők be.¹ Ezek a zene

¹ Ilyenek: *Ambros*: Geschichte der Musik (5 kötet); *Brambach*: Die Musikliteratur des Mittelalters; »The Oxford history of Music« (5 kötet); *Brenet*: Jean d'Okeghem, Claude Goudimel, Palestrina (3 külön kötet); *Bulthaupt*: Dramaturgie der Oper (2 kötet); *Chamberlain*, H. St.: R. Wagner; *Chrysaender*: Händel (3 kötet); *Clément et Larousse*: Dictionnaire lyrique ou histoire des opéras (Pougin új kiadása); *Coussemaker*: Histoire de l'harmonie au moyen-âge; *Coussemaker*: Scriptorum de musica medii aevi (4 kötet); *Decsey* E.: Hugo Wolf (4 kötet); *Dechevrens*: Etudes de science musicale (3 kötet); *Desnoires-terres*: Gluck et Puccini; *Diez*: Leben und Werke der Troubadours; *Eitner*, *Lagerberg* u. *Pohl*: Bibliographie der Musiksammlerwerke des XVI. u. XVII. Jahrhunderts; *Eitner*: Publikationen der Gesellschaft für Musikforschung (23 kötet); *Eitner*: Biogr.-bibliogr. Quellenlexikon der Musiker u. Musikgelehrten (10 kötet); *Erler*: Schumann (2 kötet); *Fétis*: Biographie universelle des musiciens (8 kötet.) és *Pougin* 2 pótkötete; *Fleischer*: Neumenstudien (2 kötet); *Forkel*: Allgemeine Litteratur der Musik; *Frimmel*: Beethoven-Studien (2 kötet); *Gerbert*: Scriptorum ecclesiastici de musica sacra (3 kötet); *Gevaert*: Histoire et théorie de la musique de l'antiquité (2 kötet); *Glasmann* Richard Wagner (5 kötet); *Goldschmidt*: Studien zur Oper im XVII. Jahrhundert; *Grove*: Dictionary of music and musicians (5 kötet); *Haberl*: Bausteine zur Musikgeschichte; *von der Hagen*: Die Minnesänger (az 5. kötet); *Hanslick*: Geschichte des Concertwesens in Wien, stb.); *Jahn*, Otto: Mozart (Deiters új kiad. 2 kötet); *Kalbeck*: Brahms (egyelőre 2 kötet); *Koch* Ed. Emil: Geschichte des deutschen Kirchenliedes (8 kötet); *Koch-Dommer*: Musikalisches Lexikon; *Kretzschmar* (Führer durch den Konzertsaal, 3 kötet); *Lenz*: Beethoven (5 kötet); *Litzmann*: Klara Schumann; *Louis* Rud. Liszt-életrajzai; *Marx*: Beethovens Leben u. Schaffen (2 kötet., a IV. kiadás jobb mint az V.); *Marx*: Kompositionslehre (4 kötet); *Merian*: Musikgeschichte (II. kiad.); *Mocquereau*: Paléographie musicale; *Neitzel* (Führer durch die Oper 3 kötet); *Niecks*: Chopin (2 kötet., angolból németre fordítva is); *Nottebohm*: Beethoveniana (2 kötet); *d'Ortigue*: La guerre des dilettanti (Rossini dans l'opéra français); *Pohl*, Ferdinand: Haydn; és: Haydn in London; *Pothier*: Les mélodies grégoriennes après la tradition (németre is ford.); *Ramann* Lina és *Reusz* Ed.: Fr. Liszt; *Riemann*: Handbuch der Musikgeschichte (egyelőre 2 kötet); *Riemann*: Notenschrift und Notendruck; *Riemann*: Geschichte der Musik seit Beethoven; Romain *Rolland*: Histoire de l'opéra... avant Lully et Scarlatti; *Runge*: Die Sangesweisen der Colmarer Handschrift...; *Rühlmann*: Gesch. der Bogeninstrumente; *Scholz* Bernh.: Kontrapunktlehre;

tág birodalmának annyi dicső tartományát ölelik fel, hogy már nagy számuknál fogva is tetemes összegbe kerülnek — magánember egyszerűen képtelen a megvásárlásukra; okvetlenül a nagyobb nyilvános könyvtárak feladata tehát az, hogy a közönségnek, a szellemi élite-nek ezt a szükségletét ellássák. A *zeneiskolák* csak a maguk szűkebb, zenepaedagógiai körére szorítkozhatnak; ezeknek könyv- és zeneműszükséglete kisebb is, de jórészt egészen másnemű is, mint a nyilvános könyvtaré, melynek olvasónemzedéke az iskolából már kinőtt. Alkotó művészek: festők, képfaragók gyakran vették igénybe Nemzeti Múzeumunk könyvtárát; ne legyen ezentúl — mint volt eddig — okunk a zeneszerzők előtt a pirulásra, ha szakmájukba vágó jelentős műtől akarnak tanácsot kérni s minket, mint legnagyobb könyvtárat, tüntetnek ki naiv bizalmukkal.

A magyar nyelvű jelesebb zenei könyvek már birtokunkban vannak; jegyzéküket a példánkból okulni óhajtó más könyvtárak meglelhetik a M. Könyvszemlének abban a kötetében, mely a M. Nemzeti Múzeum százéves fennálltát ünnepelte (1902., új folyam, X. kötet).

Három dolog azonban elengedhetetlenül szükséges az alapos berendezkedéshez. Első, természetesen, a jókora pénzösszeg — hiszen legalább is egy félszázad mulasztásait kell, lehetőleg rövid időn belül, jóvátenni — s a ki a kultúrától sajnálja az anyagi

Schering: Geschichte des Instrumentalkonzerts; *Spitta*: J. S. Bach (2 köt.); *Van der Straeten*: La musique aux Pays-Bas avant le XIX. siècle (8 köt.); *Thayer*: Beethoven (5 köt.); *Thuille*: Harmonielehre; *Tschaikowsky*, Modest: Peter Tschaikowsky (oroszból németre ford. Juon, 2 köt.); *Wagner*, Peter: Einführung in die gregorianischen Melodien (2 köt.); *Wasielewski*: Geschichte der Instrumentalmusik im XVI. Jahrhundert; *Wasielewski*: Die Violine im XVII. Jahrhundert; *Westphal*: Allgemeine Theorie der musikalischen Rhythmik seit Bach; *Westphal*, *Rosbach u. Gleditsch*: Theorie der musischen Künste der Hellenen; *Winterfeld*: Joh. Gabrieli und sein Zeitalter (3 köt.); *Zeller*: Akustik (2 köt.); *Monatshefte* für Musikgeschichte; *Vierteljahrsschrift* és *Jahrbücher* für Musikwissenschaft. Azonkívül Zarlino, Rameau, Grétry, Mattheson, Kuhnau, Berlioz, Schumann, Czerny, Spohr, Rochlitz, Liszt, Wagner, Bülow nagyszámú iratai (Berlioz és Liszt francziából németre is fordítva), továbbá Mozart, Beethoven, Mendelssohn, Schumann, Berlioz, Liszt, Wagner, Brahms kiterjedt levelezése. Azután *Reilstab* kritikái, *Riehl*, *Sittard*, *Gumprecht* méltatásai.

áldozatot, helyesebben szólva: a tőkebefektetést, az nem érdemli a kultúra áldásait, dús kamatait.

Második szükséglet: a megfelelő hely — azaz a helykérdés dolgában valahára nagyobb okosság, gondosabb körültekintés, mint a minőt megélt számtalan nyilvános épületünk, a mely t. i. egy-két évtized, sőt néha már egypár év múlva szűknek bizonyult. A ki tudja, főképpen tapasztalásból, hogy épen könyvek és hangjegyek tömegével költözködni mekkora fáradság és időtékozlás, esetleg még az új helyviszonyok miatt igényelt új rendbe való hozatala milyen rendkívül nagy gond — az csak helyeselheti, ha a bizonyos tekintetben teljességre, tehát igazi értékre törekvő zenei gyűjteménynek olyan otthont akarunk kijelölteni, a hol az legalább is egy évszázadon át békében terjeszkedhetik. (A berlini királyi egyetemi könyvtár régi épületében, még ez év nyaráig, egy külön kétemeletes épületszárny volt a zenei gyűjtemény és a hírlaptár számára fenntartva.) Kötelességemnek érzem azonban kijelenteni külön a M. Nemzeti Múzeum könyvtárára vonatkozólag, hogy itt a zenei szak kiegészítése immár olyan halaszthatatlanul sürgős, hogy beérhetjük egyelőre valamely kisebb helyiséggel — hiszen a jövő évtizedben előreláthatólag az egész könyvtár térvizsgálata egyszerre sokkal kedvezőbbekké alakulnak.

Harmadik és utolsó szükséglet, de azért csak olyan legelsőrangú: a zenei gyűjtemény kezelésére kellő, hivatott munkaerő — illetőleg az első, berendező munkálatokhoz olyan (ideiglenes) személyzet, mely vezetőjétől lefelé, szakértelménél fogva hivatva van arra, hogy egyszer s mindenkorra a maga helyére állítson mindent, hogy a jövő nemzedékek egyszeriben megtalálják mindazt, a mire épen szükségük van.

Jót s jól; ebben áll a nagy titok; ezt ha nem érted:

Szánts és vess — s hagyjad másnak az áldozatot.

(Kazinczy.)

Nem szabad megtörténnie, hogy a »Toldi szerelme« című zenedráma kótája *Csiky* Gergelynek, a szövegköltőnek neve alatt (és még hozzá kizárólag így!) legyen felvéve; a szakértő képtelen lesz olyan baklövésre, hogy a »Cassatio« feliratú zeneművet, épen e latin név jelentése alapján, kimustráltnak tekintse és eldobja, vagy a »Sparta« címfelírásból görög zenére következ-

tessen; a szakértő, zenetörténeti tudásánál fogva, tájékozva van arról is, hogy *Benedetto Marcello* zeneműveit melyik betűbe kell beosztani. De a szakértelem, vagyis a zene egész birodalmában tájékozottság kiegészítője: a művelt ember nyelvismerete, már azért is, mert divat, a mi zenei kiadványainkat idegen nyelvű címlappal ellátni; a könyvtárosnak, például, tudnia kell, hogy a »*Sydney Jones*« névben melyik a családi és melyik a keresztnév. A ki valóban szerette a zenét és törődött a zeneszerzők kilétével és működésével: az nem fogja »*K. Amédée*« és »*L. Ranvé*« szerzeményeit, francia nyelvű címlapjuk miatt, bizonyos magyar szerzők műveitől messze elhelyezni . . . S talán még fontosabb az a szempont, hogy a hozzáértő, épen tárgyismereténél fogva, rövid idő alatt észreveszi, hogy mi hiányzik, mivel kellene pótolni a gyűjtemény hézagait. Szakértő osztályvezető nélkül még az a szégyen is megeshetett (factum!), hogy *Erkel* mindenkiféle becses »Bánk bán«-jának teljes kiadása is hiányzik — olyan könyvtárban, melyben az anyaggyűjtés iránytűje: a nemzeti vonás.

Ugyancsak erősen szakértői eljárást követel az egyes műfajok, illetőleg alcsoportok, gyakran felmerülő határkérdése. Ezt könnyen belátja az, a ki tudja, hogy Nemzeti Múzeumunk könyvtárában pl. a jogtudomány egész köre a következő tudományágak szerint van, 12 csoportban, felvéve: *Disciplina cameralis*, *Hungaria juridica*, *Jurisprudentia sive Juris isagog et Juris opera collecta*, *Jurisprudentia practica*, *Jus canonicum*, *Jus criminale*, *Jus privatum*, *Jus publicum Europaeum*, *Jus Romanum*, *Medicina forensis*, *Politia*. Vagy a theologia körében ilyen sok ágazatra oszlanak a könyvescsoportok: *Catechetica*, *Concilia*, *Dogmatica*, *Exegesis*, *Historia ecclesiastica*, *Hungaria ecclesiastica*, *Jus canonicum*, *Moralis*, *Opiniones singulares*, *Pastoralis et homiletica*, *Polemica*, *Theologia universalis*, *Vitae sanctorum* — sőt, ha ideszámítanók a gyászbeszédeket is (*orationes funebres*): ezzel együtt 14 alcsoport volna. S megjegyzem, hogy ez voltaképen kétszerannyi csoport, mert itt vegyesen szerepelnek kétféle művek: könyvek és folyóiratok. Qui bene distinguit, bene docet; a zenei szakban is sok a műfaj, ezeket pedig nem szabad összekeverni. A könyvtárt felkereső közönség okulni akar, tisztán látni; a könyvtáré itt az oktatószerep; így, ha valaki egy bizonyos speciális vonást kutat: nem szabad általános érdekű munkára

utalnunk, a melynek útvesztőjében az olvasó időt veszteget és könnyen eltévedhet; rá kell vezetnünk az olvasót, de még kiszolgáló-személyzetünket is, arra, hogy vesződéses és időrabló keresgélés nélkül is bizton megtaláljon bármit; ehhez pedig a könyvtárat alaposan és helyesen elő kell készíteni, — azaz: czélszerűen rendezni.

Hogy mit értek czélszerű, tehát szakértelemmel végzendő berendezésen? azt, részben német- és olaszországi tapasztalataim alapján is, az alábbiakban terjesztem elő.

* * *

Alig tíz éve, hogy zeneköltőinket vagy szerzőinket »zene-íróknak« kezdtek nevezni. Ez a harmadik név ugyan fedi a fogalmat, hiszen az elröppenő zenei hangot, csak úgy, mint a beszédet, írásjeggyel rögzítjük meg; de — ha nem is szólok az új elnevezés fölösleges voltáról és példaszolgáltatásáról: hiszen erre a mintára a táncz-szerző (choreographos) nevét is »tánczíró«-nak fordíthatnók (betű szerint a görögből), sőt a sakkjátszma kigondolóját is sakk-írónak; — a minden újat felkapó, de felületes toll-embere, a mondvacsinált új szót már nem egyszer e helyett használta: »zenei író«, vagyis a zenét illető, a zenére vonatkozó iratok szerzője. Holott élesen meg kell különböztetni a *zeneirodalmat* a *zenei irodalomtól*: a zeneművek, hangjegyek, kóták összességét (Musica practica) attól az irodalomtól, mely a zenealkotás vagy előadás felől értesít vagy elmélkedik (Musica theoretica).

A zene irodalmának ezt a két típusát mindenesetre el kell különíteni egymástól. A netalán felemás művek helyét a szakértelem lesz hivatva kijelölni esetről-esetre.

Könyvtárról lévén szó, hadd tárgyaljam előbb a betűírással zenei szakot. Mindig sokszorosított gyűjteménytárgyakról szólok, azaz nyomtatványról; a sokféle tartalmú kéziratátnak ugyanis alosztályait képezzék a zenemű-, valamint a zenéről szóló kéziratok.

A) A zenei irodalom (Musica theoretica).

Az ismert irányadó elv: a nagyság szerinti beosztás (in folio, in quarto, in octavo; azaz: ívrét, negyed- és nyolczadrét) korántsem meríti ki a »rend« fogalmát.

A természetes út, úgy-e, az: hogy a könyvanyag előbb-utóbb annyira szaporodik, hogy egy polczon (vagy teremben) el nem fér s ekkor másikat kell nyitni számára; a régi anyagot ilyenkor megbolygatni, egy részével hurrzólkodni: akkora fáradságot és idővesztéséget jelent, hogy ki-ki csak a költőzködés ellen szavazhat. A könyvállomány felállításának egészséges elve tehát — mindig a formátum uralkodó hármastörvényén belül — az állomány szaporulatának, növekedésének időrendjén alapul. Okvetlenül van a könyvtárnak ú. n. növedéknaplója; nos ennek sorrendje tükröződik a könyvek felállításának, beosztásának természetes sorában. (A növedéknaplóban persze be kell jegyezve lennie, hogy a »Mus. theor.« melyik darabja milyen formátumú; akkor a napló folyó számát egyenesen a polczra telepített munka helyrajzi számának tekinthetjük — a minőre többek közt a könyvtár revideálásakor is feltétlenül szükség van.)

Ellenvetést, igenis, tehetni, ha t. i. az ember egészen más kiindulápontra helyezkedik; de az összes ellenérvekre megvan egyetlen döntő válaszom. Ugyanis: a ki a könyvtárat igénybe veszi, az vagy tudja és határozottan kijelöli, hogy mit kíván — vagy pedig (s mondhatom: többnyire) bizonyos nagyobb egységnek, csoportnak átvizsgálása útján akar valamelyes meggyőződésre jutni. Bármelyik esetben teljesen hasznavehetetlen a fönn megállapított természetes elhelyezési rend; hiszen honnan tudhassa a kézbesítő szolgál, hogy a heterogén művek összevisszája közt a kijelölt darabot vagy csoportot melyik polczon leli? Világos, hogy elhelyezni a műveket csak egyféleképen lehet — az olvasók igényei pedig, mint az imént kifejtettem, legalább is kétfélék. Kell tehát olyan módozatnak lennie, a mely többféle igényt is ki tudjon elégíteni az egyféle elhelyezéssel szemben.

Nem mondok újat, hiszen minden könyvtárban van az egész anyagot egyetlen betürendbe összefoglaló jegyzék — ebből megállapítható például, hogy mi van meg Ábrányitól vagy Bartalustól — és van egy-egy szakcsoportot felölelő jegyzék, úgynevezett repertorium — a mely mással össze nem keverve tünteti fel például azt, hogy a zeneelméleti irodalmat mely munkák képviselik ebben a könyvtárban.

Vezérelv ebből folyólag az, hogy a növedéknapló szerint elhelyezett művekről katalógusokat kell vezetni; lehet könyv-

alakút, de sokkal czélszerűbb az amerikai rendszerű, tengelyre (registrator-ra) erősített czédulakatalógus; és pedig: 1. egy ilyen zenei könyvtár egészéről, a szerzők betürendjében; 2. szakkatalógus: annyi, a hány alcsoportja van a zenei szakirodalomnak. — Mindenesetre kívánatos volna 3. a magyar zenére vagy általában magyar zenei életre vonatkozó művekről is jegyzéket (Hungaria musicalis) készíteni, vagy legalább a szakkatalógusban ezt a vonatkozást feltüntetni. — Szólhatnék végre 4. a könyvek szövegének nyelve szempontjából eszközrendő katalogizálásáról, de ezt az elérhetetlen, sőt nálunk félig-meddig fölösleges intézkedések közé sorozom; csak ott szükséges, a hol több nyelv is igen nagy számú könyvvel szerepel.

Csakhogy a zenei irodalomnak sokkal több az alosztálya, mintsem a tőle távol állók sejtik; s ha egy nagy könyvtár világtörténelmi szakmáját kénytelenek vagyunk az ó-, a közép- és az újkor külön repertóriumaival ellátni, nehogy az egyik korszak kutatója kényszerülve legyen a teljes óriási anyag átböngészésével vesződni: bizony a zenei szak történelmi alosztályát is megilleti az ilyen többfelé-osztás. És voltaképen cseppet sem volna méltányos intézkedés, hogy az, a ki a zeneelmélet egyik részében — mondjuk: az ellenpont-tanban — kutat valamit: hiába fáradozson és idejét vesztegetse, ezekre menő czimeket nézzen át s e rengeteg anyag közepette esetleg az elnézés veszélyének tegye ki magát csak azért, mert az alcsoport-jegyzék (szakrepertórium) egyetlen roppant tömegben tartalmazza az összes zeneelméleti műveket, akár az »általános zenetan«-ba, akár az összhangtanba, az úgynevezett zenediktálásba vagy az akusztikába, formatanba stb. vágnak. Az ideális követelmény igenis az, hogy mindegyik féleség, minden szakcsoport különálló egység legyen. Fájdalom! az ideálok elérhetetlenek, s én — az amúgy is óriási feladattal szemben: a zenei könyvtár berendezésénél elérhető munkakímélés czéljából — leszállítandónak tartom a zenei osztályban kínálgató alcsoportok számát.

Tíz szakra vagy alcsoportra szorítkozom mindössze:

Első: Zeneelmélet. Ide való mindaz, a mi (akár szorosan tankönyv, akár nem az, de) a zene fizikájával és a zeneszerzés technikájával foglalkozik, a mint épen az imént előszámláltam.

A nagy zeneszerzéstanonok (*Marx, Lobe*) különben is egyesíteni szokták a zeneelmélet ágait, bár négy testes kötetre osztva.

Második: A zeneelőadás didaktikája. Közel rokon az első szakkal, de külön tartandó az előrelátható nagy kereslet miatt; a könyvtári anyag is a sűrűbben gyarapodók közé tartozik.

Harmadik: Zeneesztétika, zenekritika. Ide való a zene filozófiája; (például *Molnár G.* könyve: »A magyar zene elmélete«, melyet csak a laikus osztályozna — a cím fogalmazása nyomán — az első szakba;) de ide tartozik az úgynevezett magyarázó szöveg is, föltéve, hogy a zeneművet nem csupán technikája szempontjából taglalja.

Negyedik: Zenetörténet; életírás. Voltaképen három csoport van itt egybefoglalva: az általános, egyetemes zenetörténet; az egyes korszakok vagy műfajok monografiája; az egyes zenészek méltatása vagy életrajza. Ideális volna az anyagnak korszakok szerint való csoportosítása: talán oly módon, hogy más-más szintű katalóguscédula jelezze *a)* az ó-korral, *b)* a zenei középkorral (Krisztus után a XIV. század közepéig) foglalkozó műveket; *c)* a renaissance ideje (circa 1350—1600), *d)* a hangszámjegyzés (generalbassus) kora (1600—1750 körül); *e)* az új kort tárgyazó könyvek csoportja lenne. Ha fölemlítem, hogy e legutóbbi — mindenestre nagyobb tömegű — munkákat Németországban ismét alosztályokra különítik (klasszikus, romantikus, programzene, Wagner-zene stb.): csak azt bizonyítom az aggodalmaskodókkal szemben, hogy az én tizes osztályozásom korántsem a tárgyába mélyedt szakembernél gyakori elfogultságból ered. Hiszen még az »egyházi és világi zene« kettécsoportosítását sem hirdetem, holott egyik-másik zenebúvárunk ezt elengedhetetlennek tartja.

Ötödik: Zeneiskolai ügyek. Értesítők, évkönyvek stb. Azért külön csoport, mert teljesen elüt a többi zenei irodalomtól. Ide osztályozandónak tartom a zeneiskolai hangversenyek műsorait is, annál is inkább, mert igen sokszor nem szorítkoznak a műsorra, hanem az iskola ismertetését is tartalmazzák; praktikus szempontokat szolgálnak.

Hatodik: Gyűjtemények; zenei lexikonok, folyóiratok, szaklapok. Tehát ez a csoport is három szaknak egybevonása. Gyűjtemény alatt itt nem az egyféle művek sorozatát értem; például »A zenevilág nagyjai« cím alatt megkezdett, szomorú emlékü

vállalat ép úgy, mint *Fétis* betürendes »Biographie universelle«-je, csakis az életrajzi, azaz a történelmi (IV.) szakba tartozhatik. Hanem a VI-ba való minden *többoldalú*, változatos tartalmú gyűjteményes vállalat. Az ilyen, vegyes tartalmú gyűjtemény mindenestre együtt tartandó. Szomorú kulturális viszonyainkat több irányban is erősen jellemzi, hogy irodalmi gyűjteményes vállalatunk úgyszólván nem is ismerik a zenei irodalmat; a kezdeményezést egy vidéki vállalatra bízták, a győri »Egyetemes Könyvtár«-ra, itt is csak egyetlen zenei érdekű füzet jelent meg; majdnem két évtizeddel később jött a »Magyar Könyvtár«, majdnem 600 füzete közt még mindig csak egyetlen zenei tartalmúval; a legfiatalabb ily sokoldalú gyűjtemény, a »Tudományos zsebkönyvtár«, úgy látszik, rövid idő alatt mindenoldalúlag kiépíti a zenetudományt — dióhéjban. Mindez azonban valószínűleg még évtizedek múlva sem növekszik akkorára, hogy különválasztandó lenne a zenei tárgyú időszakos irodalomtól. Ha például a Nemzeti Múzeumban az illető könyvek az egész gyűjtemény keretében a nagy könyvtárban maradnak: ottani helyüket legalább a zenei szaknak e VI. csoportjegyzékében egy-egy utalólap hadd mutassa. De arra gondolok, hogy meg fog még indulni magyarban is pl. »Zenei segédkönyvek« című zenei vállalat, mely elméleti, történelmi stb. szakba vágó füzetekből áll; ezek együtt tartandók lesznek e VI. csoportban. Ily gyűjtemények különben a külföldi zenei irodalom »standard work«-jai közt is vannak.

Hetedik: Szépirodalom és vegyes. Nem fölösleges csoport. Hova sorozzuk például *Eötvös* Károlynak, az egyáltalában nem »szakzenész«-nek, a magyar zene multját tárgyaló stílusremekeit, amelyeknek egyetlen hazai könyvtárból sem volna szabad hiányozniok? vagy hová osztályozzuk *Puks* Ferencz énektanárnak a 80-as évek végén a Népszínház zenei viszonyairól írt füzetét? a »Gróf Teleki Blanka-Kör« kiadványait megkezdő »Művészi benyomások Rembrandtól Beethovenig«, *Dumesnil* könyve, szintén inkább szépirodalmi, mint eszthétikai mű. — A felett is lehet épen vitatkozni, hogy a *Hoffmann* Ferencz ifjúsági iratainak hosszú sorozata közt megjelent »Beethoven Lajos« cz. könyvecske vajjon a gyűjteményes vállalatok közé, vagy a szépirodalmi osztályba, vagy az életirataikhoz tartozik-e? — Egyébiránt, a mi

még nincs: az már a közel jövőben is lehető; s ha a magyarban nincs is, de német nyelven hármát is ismerek a költemény-anthológiák közül olyant, melynek minden darabja a zenéről szól. De ott van *Szigliget*től »A cigány«, a Biharit szerepeltető népszínmű; és megvan magyarban *Grillparzer* (»A szegény muzsikusk« M. Könyvesház); Ossip *Schubin* (»Asbein«); *Korolenko* (»A vak zenész«), *Mörike* (»Mozart utazása Prágába«, Olesó Könyvtár) stb. elbeszélése; ezeknek legalább a nagy könyvtár szépirodalmi osztályabeli helyét hadd jelezze az érdeklődők számára utalólap a zenei szakjegyzéknek e VII. alcsoportjában. — Ugyancsak ide osztályozandók a tisztán zenei almanachok, naptárak stb., a mennyiben nem a vegyestartalmú »gyűjtemények« (VI.) csoportjába tartoznak.

Nyolczadik: Szövegek. És pedig úgy könyvek, mint akár a legkisebb nyomtatványok: a ponyvairodalom egyes (ügynevezett »repülő«) lapjai; a *Cziglányi*-féle fordított szövegek két kötet csakúgy, mint a népszínműbeli dalok vagy az operett-áriák szövegei. Természetesen »Az Operaház könyvtára« cz. vállalat is, mert gyűjteményes vállalat léteire sem különmemű irodalmi műveket, hanem merőben dalműszövegeket tartalmaz. — Ha nem tisztán zenei könyvtár berendezéséről van szó, hanem egy nagyobb, sokágú könyvtárnak zenei osztályaéről: akkor a régibb operaszövegek esetleg ki sem vehetők »A Nemzeti Színház Könyvtára« czimű, elsősorban drámákat felölelő vállalatból, de szükséges, hogy itteni helyük megjelölését tartalmazó utalólapjuk legyen a zenei szak VIII. sz. csoportjegyzékében. — Ugyanide sorolandók a kóta nélküli egyházi énekeskönyvek, illetőleg a nagykönyvtárbeli helyük utalólapjai.

Kilenczedik: Műsorok; színlapok. Egyesületi nyomtatványok. Ismétlem: a zene- és egyéb iskolai zeneelőadások műsora nem ide tartozik, mert velük szemben nem a művészi szempont az uralkodó, hanem inkább a zenepedagógiai. A jelen szak úgyszólván statisztikai adattár — a képzelhető legnélkülözhetetlenebb.

Tizedik: Bibliografia. Vajjon hányan tudjuk, hogy azt az igazán óriási munkát, a mibe a magyar zeneirodalom jegyzékének megszerkesztése kerül, már évekkel ezelőtt nagyrészen elvégezte valaki? Az. alig harmincz évet élt Katonai *Magyar* Gábor — 1840-től 1901-ig terjedőleg — megírta a hazai hangjegykiadványok bibliografiáját; a »Zenevilág« cz. hetilap 1902 végén

el is kezdte közölni, de szánalmasan szegény kultúrvilágunkban csak alig néhány lapig juthatott Felső támogatás egyáltalán nem volt kieszközölhető; az önfeláldozóan szorgalmas bibliografus váratlan halálával pedig, egyelőre legalább, nyoma veszett a nagy munkának, 10—15 évi buzgó fáradozás megüszethetetlen értékű eredményének. Ezt a nagy magyar zenei bibliográfiát fel kellene kutatni és megszerezni az ország első zenei könyvtára számára! Ki tudja: hány olyan zeneműről számol be, a mely többé fel nem hajszolható; talán anyagának többsége olyan elsülyedt világrészt tesz ki, a melynek legalább látható nyoma — a hiteles forrásokból meritett bibliográfia, — hirdesse emlékét. Hadd tudjuk legalább: mink volt? mit veszítettünk? mit iparkodjunk visszanyerni? — E tizedik szakba, nézetem szerint, nemcsak kiadói- és antiquarius-jegyzékek valók. Hanem dolgozni kellene számára nagyon sokat: még pedig azzal a leverő tudattal, hogy igen kevés lesz a láttatja. Így, tudjuk, hogy id. *Szinnyei* József Repertórium, a mint ő azt kiadás végett a M. Tud. Akadémiához benyújtotta, nyolcz kötetre való volt — és csak három kötet jelent meg, igen kevés zenei (történeti, életrajzi) érdekű czikkkel; a többi kötet kéziratban, hozzáférhető az Akadémia levéltárában, de zenei érdekű czikkre legföljebb az »esztétika« rovatban utal; mégis, jobb és több híján e csekély bibliografiai adatokat is meg kell szerezni legnagyobb könyvtárunk számára, a melynek mintegy tartalomjegyzékeül szolgál a *Szinnyei*-repertórium. S még e gondolható legjobb esetben is, hogy t. i. egyáltalán találunk benne zenei érdekű utalásokat — össze kell hasonlítani *Szinnyei* forrásainak jegyzékét a teljes hírlap- és folyóiratjegyzékkel, s az ő általa még fel nem használt hírlapanyagot valakinek fel kellene dolgoznia — mert nincs ma három ember sem, a ki csak felét is ismerné a magyar sajtóban megjelent zenei tárgyú czikkeknél! A repertórikus módon feldolgozandó anyagot elsősorban a zenei szaklapok szolgáltatassák: hiszen legnagyobb részüknek, sajnos, nincs tartalomjegyzéke.

Arról beszélni sem merek, hogy például dalszövegek bibliográfiája is hézagot pótolna. Milyen sokakat érdekel, hogy *Petőfitől* mit zenésítettek meg, kik és hogyan?¹ S talán az ilyen biblio-

¹ Teljes anyaggyűjtemény és bibliográfia híján a *Ferenzi*-féle *Petőfi*-életrajz adatairól sem tudjuk, hogy kimerítők voltak-e a mű megjelentekor (1896).

grafia alapján például ráakadnánk egy eddig lappangó, igazán méltó királyhymuszra . . .

E bibliográfiai csoportba való és elkészítendő végre mind-ama zenei érdekű tárgyak jegyzéke (utaló lapja), a melyek maguk nem foglalnak helyet a zenei könyvtárban. Ilyenek:

a) hangszerek a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárából, valamint néprajzi tárából (a magángyűjtők is igen előrelátóan cselekednének, ha gyűjteményüknek részletes leírókatalógusát e zenei könyvtárban őriztetnék az utókor számára);

b) fonogramm-felvételek; ilyeneket azonban előbb még be kell szerezni. Hogy ez mennyire fontos és sürgős, azt aligha kell bizonyítgatnom; nem megbecsülhetetlen vívmány-e, hogy egy *Blaháné* énekét, *Hubay* vagy *Vecsey* hegedülését, *Dohnányi*, *Juhász* Aladár, *Mérő* Jolán vagy *Szendy* zongorajátékát a maguk teljes művészi magaslatán átéreztetjük a jövő századok nemzedékeivel? Mit nem adnánk érte, ha *Beethoven* vagy *Liszt* előadó művészi nagyságát ilyen módon közvetítve élvezhetnők! . . .

c) magyar és külföldi művészek festett, rajzolt vagy faragott képei, illusztrációi; tudniillik a zenei tárgyúak;

d) jeles zenészek kéziratai (akár betű-, akár kótairásúak);

e) tankönyvek;

f) mise- és egyéb egyházi énekes-könyvek.

Azt hiszem: a zenei irodalmat ezzel kimerítettem s végig kijelöltem e határkövekkel:

I. <i>Elmélet.</i>	VII. <i>Szépirodalom és vegyes.</i>
II. <i>Az előadás didaktikája.</i>	VIII. <i>Szövegek.</i>
III. <i>Történet, kritika.</i>	IX. <i>Műsorok; színlapok; egyesületi nyomtatványok.</i>
IV. <i>Történet; életírás.</i>	X. <i>Bibliografia.</i>
V. <i>Iskolai ügyek.</i>	
VI. <i>Gyűjtemények, lexikonok, folyóiratok, szaklapok.</i>	

*

Azt hiszem: sikerült az olvasót meggyőzőn arról, hogy beosztásom a dolgok természetéből folyó, egészséges, logikus. Némi ellenpróbájuul hadd ismertessem egypár németországi tekintélyes könyvtár rendszerét.

A *drezdai* szász királyi könyvtár »*Musica*« szakmájának könyvosztálya a következő módon van osztályozva:

1. Történet; könyvészet; folyóiratok (szaklapok); életrajzok. (Megvallom: a két középsőt sehogyan sem bírom összeillőnek, még kevésbé pedig a többiek keretébe valónak itélni.)

2. Bevezető munkák; zene-eszthétika; vegyesek; folyóiratok. (Miért itt is folyóiratok? És miért foglalnak már itt helyet a sehova be nem osztható »vegyesek«, mikor még annyi beosztható faj osztályozása van hátra?)

3. Szótárak; lexikonok; akusztika. (Hogy illik ez össze?)

4. Egyes elméleti művek. (10 alosztály!)

5. Történet és elmélet. Alosztályai: egyházi, színházi és egyéb világi zene. (De hiszen történet már az első csoportban volt!)

6. Énektudás: történet; elmélet; eszthétika; iskolák.

7. Hangszerekről írott munkák (14 alosztály).

8. Iskolák. (Micsoda következetesség: az ének szakmájába minden odavonatkozót, iskolákkal együtt, oda is venni, míg a hangszerek irodalmát elkülönítik iskoláiktól?)

Adak ilyen, a kritikát kihívó felosztás, illetőleg összekeverés másutt is.

A *berlini* porosz királyi könyvtár zenei szakmájának beosztása a következő:

A) Lexikonok; jegyzékek, indexek.

B) Időszaki munkák: a) németek: I. általános, II. különös tartalmúak; b) idegen nyelvűek, ép úgy I. és II. Almanachok, naptárak.

C) Történet: I. Általános, II. különös. Alosztályok: ó-, közép- és újkor; országok; városok. Ide tartoznak a zeneiskolák évi jelentései. (Ez a vakarcs nagyon tarkává teszi a tisztességes csoportot.)

D) Életírás; monografiák: α) gyűjtemények, sorozatos kiadványok; β) különálló művek. (Hát a C) szakban nem vették észre a sorozatos kiadványokat? És vajjon minden tárgyú monografia ide való-e?)

E) Énekről írott művek. Alosztályok: I. Általánosak: fiziológia; iskolák; férfikar; iskolai és népének. II. Vallási ének: általánosság, történelem; a gregorián ének; evangélikus egyházi ének. III. Világi ének: opera, dal. (A felosztás nem logikus. Férfikar vagy népének egyaránt lehet világi is, egyházi is.)

F) Hangszerekről: készítésük; iskolák.

G) Zeneelmélet: Általános zenetan; alaktan; hangszerelés-tan; hangjegyrítés. (Mindenestire ide tartoznék az akusztika, sőt az esztétika is.)

H) Akusztika. Vegyesek. Összegyűjtött értekezések. Összes művek. Esztétika. (Az elsőnek és utolsóinak bizonyára semmi helye sincs az »összes kiadások« rovatában.)

I) Szövegek.

Hasonló, nem követendő példákat a következő fejezetben is kénytelen leszek bemutatni.

B) A zeneirodalom (*Musica practica*).

A hangjegyállomány elhelyezésének fölve ugyanaz, a mi a könyveké: háromféle nagyság szerint a beszerzés időrendjében, a növedéknapló folyó számával ellátva.

Azonban a zeneművek alakja lényegesen különbözni szokott a könyvekétől; a kóták rendesen igen vékonyak; bekötésről, a füzeteknek élükre való állításáról szó sem lehet; az egyedüli cél-szerű megőrzési mód: egymásra fektetni a kótákat, még pedig legfőljebb arasznyi magasságban, körülborítani a por ellen védő vászontakaróval és jól átkötni;¹ mindegyik ilyen hangjegy-köteg egy-egy kihúzható polezon vagy fiókban fekszik, a melynek fel-irata: a rajta nyugvó zeneművek növedéknaplóbeli két határ-száma. (Természetes, hogy a növedéknapló itt is megjelöli minden kóta nagyságát, formátumát, hogy tudjuk hol keresni.)

A gyűjteményes, illetőleg »összes« kiadások az egész kóta-anyag *végében*, azaz hogy a zeneműtár helyiségének végében őrzendők;² egy ily kiadásnak egyetlen száma legyen, de mind-egyik darabja azonfelül alszámozást is kap.

Rendkívül sok osztályra vagy szakra, vagy alcsoportra volna tagolható a zeneirodalom állománya. Nagy nehézséget okoz az,

¹ Talán még jobb, ha fenékről és fedőlapul a kótáknál valamivel nagyobb kemény kartonlap szolgál, egyik oldalon vászonnal egymáshoz erő-sítve, a másik oldalon pedig, és alul, fölül egy-egy vászonleffentyű való a kóták körülburkolására. Így kötetendő át a csomag szalaggal.

² Számozásuk a növedéknaplóban a rendes, de egyenlőségi jellel mel-léje irandó valamely igen magas szám (például a rendesnél 100.000-ről több), a mely egyedül jut a kótapéldányra.

hogy a felosztás alapjául szolgáló eszmék körei minduntalan met-
szik egymást. Egyik ilyen gondolat a művészeti fok vagy szín-
vonal szempontja; e szerint van: népi, naiv zene, aztán mondva
csinált, mert oktatásra szánt kóták, s a művészi magaslaton álló
zene háromsága. Más ilyen alapul vett gondolat a hangzó közeg,
az előadó eszköz szempontja; e szerint van: az emberi hang-
szer zenéje, az ének, és van hangszerzene; a kettő társul is. Har-
madik uralkodó eszme, a mely szerint a zenei alkotások osztályoz-
hatók: a műfaj gondolata; e szerint lehet: nóta, zsoltár, ábránd,
rapszódia, chaconne, intermezzo, passio, ballet és még néhány
tuczat másféle zenemű. De lehet még néhány szempontot alkal-
mazni: van tudniillik magyar és nem-magyar, van egyházi és
világi zene; a régiség elve szerint felosztva, ha főlöszlegesen
tartanak a zenei könyveknél megkülönböztetett öt korszakot: van
régibb (a Hanslick szerinti »formák játéka«) és modern (csak a
kifejezés, jellemzés törvényét ismerő) zene; van nyugati (tempe-
rált) és exotikus (kalandos rezgésszámú hangokból álló) zene
— s talán még egyéb fajta.

És mind e schémák találkoznak mindegyik zeneműben! Például a »Rákóczi-induló« a most felsorolt hatféle osztályozás sze-
rint: 1. művészi zene (ámbar népi motívumokból szótt); 2. hang-
szerzene, már akár zongorára, akár cigányzenekarra írva; vagy
pedig a régi Rákóczi-nótát utánzó szöveggel ellátott karénekmű;
3. induló, még pedig műfajának egyik legnevezetesebb darabja;
4. a leghatározottabban nemzeti zenemű, magyar; 5. világi (van-
nak, legalább a művészi zenében, egyházi indulók is); 6. nyugati
zene (noha az exotikumnak, a keleti jellegnek bélyege megvan
rajta). A mit még nem is említettem: a szerző betürendje szerint
való hetedik felosztás, tudniillik a Rákóczi-indulónál, kétfelé sze-
replést is követel; a hagyomány szerint a híres *Bihari* János
volt a szerzője, de *Scholl* Miklós írta át zongorára s ennek nevé-
vel terjedt el, valószínűleg méltán; hiszen a *Berlioz* nevével meg-
jelent formában ismét mássá lett az induló; ép úgy, mint a
Szabadi-Frank-féle »Török-magyar induló (Plevna-induló)«, a
francia *Massenet* feldolgozásában mássá vált (hosszabbá és kü-
lönbbé), s ezért a szerzők katalógusában külön az »M« betű alatt
is elő kell fordulnia, de az »Sz« betűben is. Az eldöntésre váró
kérdés tehát az, hogy a növedéknaplóbeli időrenden kívül a hét-

féle osztályozást, hétféle katalógusrendszert *mind* életbe kell-e léptetni? Hiszen az olvasóközönség, a kutatók legnagyobb része a hétféle szempont valamelyike szerint keres kielégítést; nemrégiben a Nemzeti Múzeumban meglevő csárdásokat kérte elő és tanulmányozta végig egy zeneakadémiai tanár; mások az egyházi zenét vagy *Volkmann* műveit, s hasonló szűkebb kört keresnek.

Megkísérlem egyeztetni az osztályozó szempontokat. Magyar olvasóknak írok, tehát nem szükséges külön kifejtennem, hogy az oly sajtóságos és ezért világszerte füszeres csemegéül kedvelt magyar zenének tanulmányozása és ez alapon mentől magasabb művészetté fejlesztése, azaz jövője, mennyire megköveteli nemzeti, azaz népi zenénk külön tartását és ebbeli gyűjteményünknek lehetőleg teljessé kiegészítését. Ebből következik, hogy a legkomolyabban szükséges minálunk a zeneműveknek *művészeti fokuk szerinti* és a *nemzeti* elv szerinti katalógizálása.

A művészeti színvonal szerinti (népi, didaktikus, művészi) háromság magában foglalja a *műfaj* megnevezését is, a mi a zenemű-gyűjtemény legtöbb látogatójának egyik első igényét elégíti ki. Keresnek — kiválogatás végett — népi dalokat és tánczokat, egyáltalán művészibb dalokat, hangverseny-áriákat, balladákat (ujabban kuplékat), kántátékat, korálokat, motetteket, miséket, rekviemeket, passziókat, oratóriumokat, operetteket, operákat; művészibb tánczenét; szalonzenét (ilyen a nocturne, berceuse stb.); fűgákat, szonátákat, hangversenydarabokat, ábrándokat, rapszódiaikat, ouverture-öket, suite-eket, szimfóniai költeményeket, szimfóniákat stb.: ezeknek a műfajoknak meg kell, hogy legyen külön-külön czédulakatalógusuk. A tömérdek műfajra úgy szólván csakis a magasabb művészet termékei ágaznak el. A művészeti fok szerinti betűrendes czédulakatalógus három részre szakítandó: a »Népi zene« felírási feloszlik »dal«, »tánczdal«, »tánczene«, »ábránd« külön betűrendes szakkatalógusokra; az »Oktató zene« szakma feloszlik »iskola« és »gyakorlat (vagy: tanulmány)« szakkatalógusokra; a »Művészi zene« című pedig, az imént felsorolt, alább részletezendő jó két tuczat műfaj szakkatalógusaira.

Megjegyzem, hogy a »Népi zene« osztálya német, olasz stb. népdalokat és tánczokat is tartalmaz. Viszont a »Magyar zene« osztályába ép úgy a külföldi, mint a hazai szerzőktől mind-

azt fel kell venni, de egyszersmind csakis azt, a mi magyar stílú; tehát *Beethoven* és *Schubert* ama darabjait is, a melyekben magyar hangok ütik meg a fület; míg például az ízig-vérig magyar *László Árpádnak* bármilyen sikerült »Valse de concert«-je ebbe az osztályba nem való.

Hát a ki az összes zeneszerzők bárminő stílusú művei közt keres tájékozást: hogyan akadjon a magyar szerzőkre? Vajjon a zeneszerzők szerinti betűrendes katalógust két külön részre kell-e osztani: a magyar és az idegen zeneszerzők ABC-jére? Valóban, ez volna a legcélszerűbb. Mert, hogy egyetlen nagy teljes czédulakatalógusban az egyik fajtájú czédulát valami feltűnő jellel lássuk el, például másszínű czédulát használjunk, ezt inkább a zeneszerzők *korszakának* indikálására vélem fenntartandónak: túlság nélkül, berlini mintára, csak két nagy időszakot különböztetve meg; a második 1750 körül kezdődik, körülbelül a nagy *Gluck* felléptével. (Könnyű belátni, hogy csak a szakértő tudja, hogy például a nem-magyar nevű *Kauders*-nek olasz kiadónál megjelent darabjai: magyar zeneszerző művei, noha nem-magyar a stíljuk. Épen így a szerzők működési kora is másféle tudást igényel, mint a minővel Magyarországon oklevélet szokás szerezn.)

Az *egyházi* — s illetőleg bármely vallásbeli rituális — zeneműveket a műfajok szerinti czédulakomplexumban lehet kitüntetni, ugyancsak katalógus-czédulájuknak külön színe, vagy valamelyes megjelölése útján.

Az *előadás eszköze* szempontjából való osztályozás feltétlenül szükséges. Még a gyakorlat emberei is: énekesek, karnagyok, hangversenyrendezők, számtalanszor kénytelenek szemlét tartani: mi van meg énekre, mi van meg egyik-másik hangszerre vagy hangszercsoportra (például vonósnégyesre), esetleg teljes zenekarra? A művek gyakorlati kivihetősége függ ugyanis e különböző módoktól. Tehát az énekműveknél fel kell tüntetni a katalógusczédulán, hogy vajjon csakis énekszólamra vannak-e írva, vagy pedig hangszerkísérettel? Ez utóbbi esetben az összes ott szereplő hangszerek meg legyenek nevezve a czédulán; de mind a két esetben az is adva legyen, hogy mely magas vagy mély énekszólamokra (esetleg gyermek-, női, férfi, vegyes karra) készült a mű. Azonban fontos, hogy külön czédulakatalógusuk legyen a

»Művészi zene« osztályában az egyszólamú énekeknek; külön a két-, külön a háromszólamúaknak, külön a férfikaroknak, ismét külön czédulakatalógusuk a női és külön a vegyeskaroknak; ép így külön-külön a hangszerkisérettel írott egy- és többszólamú műveknek; hasonlóképen a csak egy hegedűre, csak két hegedűre stb. írott zeneműveknek, a mint alább teljes részletességében kell e nélkülözhetetlen beosztást táblázatban bemutatnom.

Tisztábban látás végett összegezzük a katalogizálásról elmondottakat.

Kilencz irányban lesz tehát áttekintésünk a hangjegy-állományról:

1. a kóta beszerzési idejét, valamint 2. helyét a könyv-alakú *növedéknapló* mutatja; míg a többi irányban való felvilágosításra legajánlatosabb czédulakatalógusokból midössze három, teljesen egyező, példány kell; *egyikből* 3. az összes szerzőket hamarosan meg lehet találni; még pedig 4. külön a magyarokat, betürend szerint kiválogatva a teljes anyagból és egy csoportba tömörítve; 5. a zenetörténeti áttekintést ugyane kettéválasztott czédulakatalógus nyújtja, például a czéduláknak két- vagy többféle színével. A *második* czédulakatalógus betürendje, három komplexumba osztva, 6. a darabok művészeti fokát (népi, oktató, művészeti minőségét) és 7. mindegyik fokban műfajukat tünteti fel. A *harmadik* betürendben pedig meglelhetők a zeneművek 8. előadó eszközük szerint (ének; ének és hangszer, kizárólag hangszer) csoportosítva, s e keretben 9. a sokakat méltán érdeklő egyházi jellegű művek lesznek felismerhetők az 5. alatt előadott módon.

Szemléltetőbbé tehetem a következő táblázattal: a *három* teljes betürendes katalóguspéldány közül az első: 2 nagy tömegre oszlik; a második: 3 tömegczím alatt 26 oszlopban sorakozik; a harmadik pedig: szintén három tömeg-czím alatt 29 szakra hull szét, — így:

Első:

Magyar zeneszerzők. — Nem-magyar zeneszerzők. (Közbül mind a két tömegben, más színben a régi, azaz 1750 előtt virágzott zeneszerzők.)

Második :

Népi zene: Dal. Táncz. Ábránd.

Oktató zene: Iskolák, Gyakorlatok.

Művészi zene: Dal. Ária. Énekballada. Kuplé. Choral; hymnus. Cantate. Motett. Mise, Te Deum stb. Requiem. Passio; oratorium (egyházi, világi). Operett. Opera. Művészibb tánczene; egész balletmű. Kamarazene. Romantikus- és szalózne. Hangversenydarab. Megnyitó. Szerenád. Suite. Szimfóniai költemény. Szimfónia.

Az egyházi jellegűek, még a népi osztályban is, czédulájuk színével kitünjenek.

Harmadik :

Ének: Egy szólam. Két szólam. Három szólam. Gyermeckar. Női kar. Férfi kar. Vegyes kar.

Ének és hangszer: Egy énekszólam. Két ének szólam. Három énekszólam. Kar.

Hangszer: Egy és két hegedű. Vonóshármas. Vonósnégyes. Vonósötös, hatos; kettős quartett. Hegedű, és: zongora (vagy hárfa, vagy harmónium). Zongora két kézre. Zongora kettőnél több kézre. Zongorás hármas. Zongorás négyes. Zongorás ötös. Hetes; nyolczas; kilenczes. Gordonka, esetleg kísérő hangszerrel. Nagy bőgő, esetleg kísérő hangszerrel. Fafúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Rézfúvók, esetleg kísérő hangszerrel. Hárfa. Orgona; harmónium. Zenekar (akár kisebb, akár teljes).

*

Nem akarok hosszadalmas lenni, azért nem idézem a »zenei irodalom« fejezetében hivatkozott könyvtárak kótarendjét, mely különben is jobban hasonlít az önállóan fölépítettem rendszerhez, mintsem a zenei könyvek elrendezése. Mégis, remélem, előnyömré szolgál, ha a nagy czímtömegeből egyet-kettőt kiragadok összehasonlításul.

A *drezdai* kir. könyvtár kótaállományának nagyban ez a rendje:

A) Egyházi énekek.

B) Világi énekek. Operák.

C) Hangszerzene. (»Kétségbeejtő« műfajrészletezéssel, mint egy látogatótársam megjegyezte.)

D) Összegyűjtött munkák: a) gyűjteményes kiadványok, b) iskolák. (Emezek teljességgel nem tartozhatnak az »összes művek« magas művészetével egy szakmába; de meg nem is összefoglaló munkák. Csak nem lehet egy angol nyelvtant Shakespeare »összegyűjtött munkáival« ugyanegy könyvtári szakba sorozni!?)

E) Elméleti művek. (Azaz: zenei irodalom. Ezt az osztályt régen áttették a nagy könyvállományba, de a címe még a zene-szerzemények katalógusában szerepel.)

F) 1. Szövegek és színlapok; 2. szomorú- és vigjátékok, drámák, költemények. (Már ez csak nem való kótagyűjteménybe?)

Boroszló egyesült nagy könyvtára nem különíti el a kéziratú kótákat a nyomtatottaktól! Egyébiránt berendezése gondos, »bene distinguit« — azonban ilyen quiproquo ékteleníti el a német alapossággal készült (s már három óriás osztályon az egész ABC-t felhasználta) szisztémát:

Abtheilung IV.

Sch. Tankönyvek, iskolák, gyakorlódarabok énekre vagy hangszerre.

Sch. a. Összes művek (pl. Bach Sebestyén minden munkái).

Ilyen heterogén dolgoknak ugyanegy Abtheilungba egymás mellé sorolásával, s könyveknek a kóták közé száműzésével csakugyan nem volna szabad találkozunk színvonalon álló könyvtárban.

*

E dolgozatomnak nem volna szabad merőben akadémikus értékűnek maradnia. Zenei érdekű könyvtárak és zenemű-gyűjtemények szüksége már régóta megvan, ezt a közszükséget hovatovább ki kell elégíteni; a táruk első kelleke pedig a rend, az áttekinthetőség. Kifejtettem, hogy az osztályozás, túlságos részletezése nélkül is, életrevaló: a gyakorlati igényeket kielégítő és logikus beosztás lehető; ezután már csak az vár megállapításra, hogy sokkal célszerűbb, mert könnyebb, *már most* életbe léptetni — és az ország ily gyűjteménye számára példaadóul kimon-

dani — az itt kidolgozott rendszert, a mennyiben ma még legelső könyvtáraink is, zenei szempontból, aránylag nem gazdagok, s így az anyagnak új, helyes osztályozása sokkal kevesebb gondot, munkaerőt és időt venne igénybe, mint például egy vagy több évtized múlva, a mikor az osztályozni való anyag sokkal nagyobb lesz, s a mikor az addig megtartandott helytelen rendszer átkát, súlyát s az újjárendezés fáradságát sokkal erősebben fogják megsínyleni. *Periculum in mora.*

Ha t. cikkíró kollégánk egyébként tanulságos és érdekes dolgozatában megmarad a mellett, hogy a mindinkább jelentkező szükséglet kielégítésére mielőbb egy zenei könyvtár lenne felállítandó, mondjuk pl. az Orsz. m. kir. zeneakadémiával kapcsolatban, és ezt az általa kidolgozott és a fentebbiekben előadott rendszer alapján kellene berendezni, felállítani és kezelni, a legnagyobb készséggel írának alá magunk is minden sorát.

Ő azonban nem ezt akarja; hanem, hogy a Nemzeti Múzeum Széchényi-Országos-Könyvtárának zenei szaka egészíttessék ki ily nagy zenei könyvtárrá, külön helyiségben, »jókorra pénzösszeg« felhasználásával, hivatott szakember vezetése alatt, még pedig haladéktalanul, sürgősen, nehogy — úgy mond — ezentúl is okunk legyen a könyvtárban a pirulásra, ha a hozzánk forduló zeneszerzőknek nem tudjuk előadni a szakmájukba vágó jelentős *külföldi* munkákat.

Ezzel pedig nem érthetünk egyet.

Eltételezve attól, hogy éppen nem látjuk indokoltnak, miért lenne szükséges a többi tudományos szak elhanyagolásával, esetleg ezek rovására a zenei szakot ily nagy arányban kifejleszteni, annak sem látjuk semmi okát, miért kelljen pirulnia a könyvtárnak a miatt, hogy a külföldi zenei munkák nincsenek meg benne. A magunk részéről csak azt tartjuk, — nem szégyenletesnek, hanem sajnálatra méltónak — hogy részben anyagi eszközeink elégtelensége, részben pedig más okok miatt nem vagyunk képesek azt a nagy számú magyar és magyar vonatkozású irodalmi terméket megszerezni, a melyek gyűjteményeinkből mindezideig hiányoznak.

Mert — és erről felejtkezett meg úgy látszik teljesen a t. cikkíró — a Széchényi-Országos-Könyvtárnak ez a rendeltetése; ez az alapítója által megszabott feladata: összegyűjteni és féltékeny gondnal megőrizni mindazt, a mi magyart, vagy magyar vonatkozásut az irodalom létrehozott.

Ennek minél tökéletesebb megvalósítása a magyar nemzeti kultúra szempontjából bizonyára hasonlíthatlanul fontosabb, mint a zeneszerzők a könyvtár feladatán kívül eső kívánságának teljesítése.

És ha mi ennek a fontosabb, magasabbrendű, magában véve is sok szellemi munkát és anyagi áldozatot igénylő feladatnak szenteljük minden erőnket, e miatt nemcsak pirulnunk nem kell, hanem bizonyára minden magyar szívvel érző és magyar lélekkel gondolkozó kutató elismeréssel fogja kísérni ebbeli törekvéseinket.

Szerkesztő.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGY. NEMZ. MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1908. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2685 db, vétel útján 91 db, ajándék útján 184 db, összesen 2960 db nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példány czímén beérkezett: alapszabály 236 db, egyházi körlevél 71 db, falragasz 1608 db, gyászjelentés 1569 db, hivatalos irat 258 db, műsor 509 db, perirat 6 db, színlap 2076 db, zárszámadás 593 db, vegyes 646 db, összesen 7572 db apró nyomtatvány.

Vételre fordítottott 1158-36 korona, 123 márka és 30 lira.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Áldásy Antal, Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Balatoni Szövetség Siófok, Barlai-Szabó Titusz Lőcse, Boros Gyula, M. kir. belügyminiszterium, Bosnyák-hercegovinai országos kormány Sarajevo (8 db), Bruckner Győző Igló. Budapest székes-főváros (4 db), Dunamelléki ref. egyházkerület, Eperjesi Széchényi-kör, Erdélyi Múzeum-Egylet Kolozsvár, Érseki joglyceum igazgatósága Eger (2 db), Fejérpataky László (3 db), Finály Gábor (2 db), Fővárosi könyvtár, Fővárosi közmunkák tanácsa, Gulyás Pál (2 db), Herman Ottó, Horváth Géza, Jedlicska Pál, Kereszty István, Korsós Ferencz Kalocsa, Kováts László, Magyar Iparművészeti Társulat, M. kir. központi statisztikai hivatal, M. kir. orsz. meteorológiai és földmérési intézet, M. kir. postás távirtda vezérigazgatóság, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar Tudományos Akadémia (2 db), Melich János (2 db), Országos Törvénytár szerkesztősége, Pap József, Püspöki iroda

Veszprém, Reclam Philipp Leipzig (3 db), Smithsonian Institution Washington (6 db), Statistische Central-Commission Wien, Sulyovszky István Krasznahorka, Thallóczy Lajos (2 db), Tolna vármegye Múzeuma Szekszárd, Török Sándor Beregszász, Trebitser Géza (2 db), Unitárius papi hivatal Székely-Udvarhely, M. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium (73 db).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt évnegyedben 2432 egyén 5057 kötet nyomtatványt használt; kölcsönzés útján pedig 650 egyén 1292 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 683 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 836 czédula készült. Kötés alá készítettett 272 munka 384 kötetben.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezen idő alatt 630 csomag érkezett; ugyaninnen 1053 levél expediatott, a miből 351 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárásból kifolyólag kártérítés és pénzbüntetés fejében 4 esetben 41.36 korona folyt be.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben egyetlen darabbal gyarapodott, Horace Harttól, az oxfordi egyetemi nyomda ellenőrétől megszereztük 17 shilling 6 penceért a cambridgei Trinity college-n levő Korvin-kódex czimlapjának fényképmásolatát.

A személyzet munkásságát főleg a néhai Nagy Iván hagyatékából származó darabok feldolgozása vette igénybe ezen évnegyedben is. A nagyértékű gyűjteménynek egyik fele, melybe az irodalmi értékű levelezéseket soroztuk, feldolgoztatott, míg a genealógiai és egyéb feljegyzéseket tartalmazó iratok rendezése most folyik.

Az évnegyed folyamán 23 kutató kereste fel a kézirattárt, használván 76 kéziratot és 52 irodalmi levelet; kikölcsönözöttett 2 kézirat és 2 irodalmi levél.

III.

A *hirlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 335 évfolyam 26.135 számával, ajándék útján 1 évfolyam 51 számával, vásárlás útján 2 évfolyam 605 számával, összesen 338 évfolyam 26.790 számával gyarapodott.

Vásárlás: A bécsi »Novine Szerbszke« 1815: II. fele (20 korona), az »Idők Tanuja«, »Kath. Néplap«, »Kath. Hetilap«, »Kath. Iskolai Lap« (1849) egyes számai (5 kor. 50 fill.) és folytatólag amerikai magyar hirlapok. — Ajándék Trebitser Gézától, a pesti »Ephemerides Politico-Litterariae« 1791: II. féle kötet.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 414 olvasó 700 hírlapnak 954 évfolyamát 1062 kötetben, házon kívül 15 olvasó 24 hírlapnak 64 évfolyamát 79 kötetben, összesen 429 olvasó 742 hírlapnak 1018 évfolyamát 1141 kötetben használta.

Czéduláztatott 215 évfolyam, közte 12 új lap. Átnézetett 337 évf. 20.173 száma.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok a gyarapodási naplóba irattak s a nyilvántartási naplóba vezettettek; a számonként beérkezett hírlapok a betürendbe osztályozva elhelyeztettek. A csomagküldeményben hiányzott hírlapszámok azonnal reklamáltattak és feljegyeztettek, de időnként a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 351 db, ajándék útján 449 db, letét útján 151 db, összesen tehát 951 db irattal gyarapodott.

Vételre fordított 1210 korona, 1000 márka és 3·05 frank.

A törzsanyag gyarapodásából a középkori iratok csoportjára esik 17 db, az újkori iratokéra 331 db, az 1848/49-es iratok csoportjára 1 db, a gyászjelentések csoportjára 444, a nemesi iratokéra 6 db.

Ajándékaikkal Bányász Lajos, dr. Döry Ferencz, dr. Iványi Béla, Pálincás Gyula és Szabó József gyarapították a levéltár anyagát.

A családi levéltárak száma újabb levéltárral nem gyarapodott. A már letéteményezett levéltárak közül az Ágcsernyői Szerdahelyi levéltár gyarapodott 151 darab irattal.

A czimereslevelek csoportja a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1453. január 3. V. László czimereslevele Eperjes város részére. Szöveg és czimerkép egyszerű másolata. 2. 1540. márczius 7. Buda. János király czimereslevele Gávai Lukács részére. 3. 1588. május 12. Rudolf császár czimereslevele Nagy János részére. 4. 1665. szeptember 2. Bécs. I. Lipót czimereslevele Kádár másképp Kállay György részére, a czimerkerő folyamodvánnyal együtt (2 db). 5. 1763. október 10. Győr vármegye nemesi bizonyítványa Nagy István és rokonai részére.

A nevezetesebb szerzemények közül kiemelendők azok az iratok, melyek Paul Gottschalek berlini antiquártól szerezettek meg, s melyek között kiválik I. Lipót császárnak Caprara Eneaszhoz intézett 43 darab sajátkezű levele, úgy tartalmuknál fogva, mint pedig számukra nézve, a mennyiben Lipót királynak sajátkezű levelei ily nagy számban az utolsó években nem igen kerültek eladásra. Továbbá kiemelendők a Tanárky Gyula hagyatékából származó levelek, melyek között főleg a Kossuth Lajos

amerikai körútjáról szóló, nagyrészt bizalmas természetű levelek rendkívül érdekesek. Végül kiemelendő még János királynak 1540. évi czímereslevele, melylyel együtt a levéltár János királytól immár 3 czímereslevelet bír.

A lefolyt évnegyedben 18 kutató 2087 db iratot használt. Kikölcsönöztetett 4 tértívnyen 172 db iratot.

A negyedévi gyarapodás, kivéve a Tanárky hagyatékból származó leveleket, feldolgoztatott. Befejeztetett a Nagy Iván-féle gyűjtemény feldolgozása és e gyűjtemény a végleges növedéknaplóba be is vezetett. A gyűjtemény 1 db XIII. századi, 25 db XIV. századi, 32 db XV. századi, 10 db XVI. századi mohácsi vész előtti, 78 db XVI. századi mohácsi vész utáni, 361 db XVII., 657 db XVIII., 1064 db XIX. századi iratot, 66 db elenchust és iratjegyzéket, 138 db genealogiát, 73 db gyászjelentést, 4 db rajzot, 37 db nemesi iratot és 92 db töredéket, levált pecsétet stb., összesen tehát 2638 db iratot tartalmaz. Folytatott az elmúlt negyedévben a Sólyom-Fekete gyűjtemény rendezése.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA AZ 1907. ÉVBEN.

A könyvtári munkálatok, t. i. a könyvek köttetése, lajstromozása, czédula-katalogus készítése, ez évben is a rendes mederben folytak. A könyvtárnokság a könyvtár gyarapításában figyelemmel volt arra, hogy az 1906-ban kiadott folyóiratok és gyűjteményes munkák jegyzéke alapján a meglévő folyóiratok és társulatok kiadványai kiegészítettessenek. Több értékes gyűjteményes művet sikerült teljessé tenni. E hiányok kiegészítésére jövőre is különös gondot fordítunk. Lehetővé teszi ezt a könyvtár dotációjának emelése, annál is inkább, mert a könyvkötői munkákért járó teher ez évben törlesztett. A könyvtár ez évben is jelentékenyen növekedett vásárlás, köteles példányok és ajándékozás útján. Az ajándékok közül különösen kiemelendő a Reiner-könyvgyűjtemény. A Reiner-család ugyanis az elhunyt dr. Reiner Zsigmond miniszterelnökségi titkár könyvtárát a Magyar Tudományos Akadémiának felajánlotta. A könyvtárnokság e gyűjteményből mintegy 1000 kötetet választott ki, s azokat az elhunytnak könyvszekrényeiben külön helyezte el.

A könyvtár rendezéséről a következő adatok tanuskodnak. A rendezett tudományszakok száma 54; ezek 75.623 munkát foglalnak magukban, és pedig:

Bibliographia 1307, Encyklopaedia 156, Philosophia 1711, Mythologia 123, Theologia 4870, Paedagogia 2471, Széptudomány 991, Anthropologia 572, Jogtudomány 1384, Magyar Jogtudomány 1965, Politika 3049, Magyar Politika 2982, Magyar országgyűlés 95, Történelem 6487, Magyar Történelem 3514, Életírás 3324, Földrajz 1122, Magyar Földrajz 609, Térképek 935, Utazás 1385, Statisztika 814, Schematismus 288, Hadtudomány 1055, Régészet 1526, Éremtan 243, Matematika 1261, Természettudomány 252, Természetan 1047, Vegy-

tan 476, Természetrész 140, Állattan 745, Növénytan 489, Ásvány- és földtan 589, Gazdaságtan 4779, Orvostudomány 2636, Nyelvtudomány 2635, Classica-philologia 1055, Görög irodalom 916, Latin irodalom 979, Új-latin irodalom 836, Magyar nyelvészet 649, Régi magyar irodalom 677, Magyar irodalom 5050, Germán irodalmak 1996, Francia irodalom 1070, Olasz-spanyol irodalom 291, Szláv irodalom 492, Keleti irodalmak 1947, Incunabulumok 445, Akadémiák és társulatok kiadványai 657, Magyar Akadémia kiadványai 389, Magyar folyóiratok 401, Külföldi folyóiratok 206, Bolyaiana 40.

A szakkatalógus áll 113 kötetből és 47 czédulatokból. Az általános czédula-katalógus 195 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása, a járulék-napló kimutatása szerint, a következő: Vétel útján 502 mű 896 kötetben, 233 füzetben. Köteles példányként 203 nyomda 8979 művet 1777 kötetben, 7704 füzetben, 349 zeneművet 22 kötetben és 394 füzetben, és 87 térképet 106 lapon küldött be. Magánosok és hatóságok ajándékképpen 199 művet 94 kötetben, 132 füzetben kapott a könyvtár. 237 akadémiától és tudományos társulattól 866 mű 466 kötetben, 779 füzetben érkezett a könyvtárba. Az Akadémia saját kiadványaiból 27 művel 48 kötetben, 20 füzetben gyarapodott.

A könyvtár olvasóterme az elmúlt évben 224 napon volt nyitva és ez idő alatt 5883 olvasó 8000 munkát használt, míg házi használatra 145 kölcsönző 854 művet vett ki.

Az Akadémia Goethe-gyűjteménye is szaporodott vásárlás és ajándékozás útján. Az ajándékok dr. Elischer Gyula úrtól származnak. Ajándékért e helyen is köszönetet mond a könyvtárnökság. Vásárlás útján 62 művel gyarapodott 65 kötetben és 14 füzetben. A gyűjteményt az elmúlt évben is látogatták. A látogatók száma mintegy 300-ra ment.

A kéziratárban a rendezés folytatódott. 7 szaknak katalógusa teljesen elkészült. A *M. Nyelvt.* című szakban 348 kéziratból és 35 levélről 590; a *Term. tud.* című szakban 36 kéziratból 52; a *Mennyiségt., Mért., Épít.* című szakban 24 kéziratból 63; az *Éremt.* című szakban 22 kéziratból 39; a *Napló* című szakban 73 kéziratból 438; a *Statistika* című szakban 5 kéziratból 12; a *Régészet* című szakban 19 kéziratból 41 czédula készült. Ehhez járult a *Történet* című szak, a melyben eddig 256 kéziratból 664 czédula készült. Az újabb időkben szerzett irodalmi levelek számára *Irod. levelek* címen új szak állíttatott fel, melyben a levelek az írók szerint betűrendben az egyes írók levelei pedig időrendben vannak elhelyezve. Ebben a szakban jelenleg 1548 levél van, melyből 450 czédula nyújt felvilágosítást. Itt nyert elhelyezést a többiek közt Budenz és Hunfalvy levelezése is. Kégl Sándor úr, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja szíves volt a keleti kéziratok rendezését folytatni és 250 török kéziratot lajstromozott. A kéziratár látogatóinak száma körülbelül 30-ra megy.

AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1907. ÉVBEN.

Dr. *Erdélyi* Pálnak az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára 1907 évi állapotáról az Erdélyi Múzeum-Egyesület elé terjesztett jelentéséből a következő részleteket közöljük:

Az 1897: XLI. tez. végrehajtása alkalmával az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtárának átengedett ügyészségi köteles nyomtatványok beszállításának összefoglaló eredményét az alábbi táblázatban mutatom be, megjegyezvén, hogy a hírlapok és folyóiratok gyűjteménye anyagát még most sem foglalhatam össze, mert az e munkára szükséges tér még ma sem áll rendelkezésemre.

H o n n a n	Nyomtatvány, folyóirat, hírlap		Vegyes nyomtatvány		Színlap	Egy- leveles	Gyász- jelentés
	mű	kötet	mű	kötet			
A bpesti ügyészségtől	14232	17458		131			21431
A kolozsvári és m.- vásárhelyi ügyészségtől	4110	5029	468	1135	1088	61	7587
Összesen	18,351	22,497	468	1266	1088	61	29,018

E könyvtári anyag egészét külön könyveljük és önállóan tartjuk nyilván. Ez a kimutatás ma így áll: az 1898–1906 évek alatt bejött anyagból gyarapodtunk összesen 18,351 műnek 22497 kötetével, 1266 vegyes nyomtatvánnyal, 29,018 gyászjelentéssel, 1088 színlappal, 61 egyleveles nyomtatvánnyal, vagyis együtt 53,930 darabbal.

Ez az anyag olyan tekintélyes és reánk nézve annyira fontos, hogy ennek segítségével szinte kidomborodik könyvtárunknak nemzeti jellege és állandóságát annak nemzeti fontossága. Ezt az anyagot az állam támogatásának köszönhetjük s már annak idején kiemelttem, hogy ez intézkedés szinte egyelentőségű könyvtárunknak második megalapításával.

Az 1902-ben végrehajtott revízió és az egyes gyűjtemények kiválasztása és föllállítása között nem csekély fontosságú a hírlapgyűjtemény megalkotása, azaz az ország második hírlapkönyvtárának föllállítása. Erdélyi könyvtár lévén, természetes, hogy elsősorban az erdélyi hírlapirodalom megszerzésén, megőrzésén és földolgozásán munkálkodtunk. Az 1848 előtti és alatti hírlapjaink anyaga egyik nagyon gazdag része e gyűjteménynek, mely újabb korra meglehetősen teljes. Az ügyészségi anyag az 1903–6 évekből még ládázva van, mert nincs helyünk kibontására. A maig földolgozott anyag 235 folyóirat, 1892 kötetben és 311 hírlap 770 kötetben, míg az egész anyag 404 folyóiratnak

5720 kötetét és 743 hirlapnak 4795 kötetét foglalja magában. Ha a végleges föllállítás megtörténik s az eddig mintegy 95 ládában elhelyezett anyag és az egyetemi könyvtárnak megfelelő anyaga a mostanival egyesíttetni fog. olyan elsőrendű gyűjtemény fog rendelkezésünkre állani, a mi egymagában is nagyfontosságú eredménye lenne az Erdélyi Múzeumnak.

Ez azonban már csak a közel jövőben fog megtörténni, mikor új otthonunkba beköltözhetünk, mikor félszázados küzdelmeink eredményét a valóságban látni fogjuk.

Az esztendő rövid krónikájában meg kell említeni, hogy az egyetemi földrajzi intézetnek a válaszmány jóváhagyásával kiadtunk bizonyos anyagot, mely természeténél fogva inkább odatartozik és könyvtári kezelésre nem alkalmas, ilyenek a köteles nyomtatványokkal beérkezett képes-levelezőlapok lenyomatai, az egyes gyakorlati célú szolgáló útikalauzok, panorámák és olyan füzetek, melyeknek sem tudományos, sem nyomdai jelentőségük nincs, de azért bizonyos mértékben fölhasználhatók az intézet gyűjteményében. Különben is az egyetemmel való kapcsolat révén ez az anyag csak helyet változtatott és oda került, hova természeténél fogva tartozik.

A múzeumi anyag kettős és fölös könyveinek katalógizálásával is elkészültünk és a válaszmány engedélye alapján megkezdettük a katalógus kiadását.

A marosvásárhelyi és kolozsvári kir. ügyészségek területén 1906. II. és 1907. I. felében gyűjtött nyomtatványokat, a budapesti kir. ügyészségtől az 1906. évi termést beszállítottuk. Rettegi Sándor letétét, a Rettegi család levéltárát, csak ez év januáriusában vettük át. A mostani helyiségünkön kívül új bérhelyiséget fogadtunk ki, e miatt most már négy helyen vagyunk szétszórva.

Meg kell említeni, hogy Kelemen Lajos úr, ki a múzeumi könyvtár szolgálatában igen kiváló munkatársunk volt, tanári széket nyervén, intézetünkől kivált. Elvesztésén csak azért tudunk megnyugodni, mert hiszszük, hogy érdekeinket ezután is szíven fogja hordani.

A könyvtár személyzetében az a változás történt, hogy szolgánkat az egyetemi könyvtárnál elhalálozás folytán megürült szolgálai állomásra nevezte ki egyetemünk Rector Magnificusa és most ideiglenesen egy napidíjas szolgát fogadtunk.

Kézirattárunk gyarapodását mennyiségben fényesnek, tartalomban becsesnek mondhatjuk. Teljes szaporulatunk 470 mű 525 kötetben. A kézirattárnak megalapítása óta egyetlen évben sem volt ily nagyarányú szaporodása. A szaporodás túlnyomó része letét, de jelentékeny darabok vannak vételeink között is.

Ez utóbbiakból kiemelhetjük Pósházi Jánosnak egy 1685-beli eddig ismeretlen magyar halotti könyörgését Kövér Krisztina felett, mely a Péli Nagy család több tagjának a XVIII. század első feléből való halotti bucsúzóverseivel együtt került hozzánk. Érdekes szerzeményünk II. Rákóczi Ferenc egykori fővadászmesterének, a később 1738-ban méltatlanul fogságot szenvedett buzgó protestáns főúrnak a »vak« Toldalagi Mihálynak 1734 elejétől 1735 márczius 13-ig sajátkezűleg vezetett naplója. Ez a kötet kétségkívül csak

egyik darabja terjedelmesebb följegyzéseinek. Megemlíthetjük még Ballmann János daróczi luteránus lelkész német orációit s prédikációit: Berzeviczy Gergelynek, Lukáts István a nemrég ismertetett író által németből fordított »Nachrichten über den jetzigen Zustand der evangelischen in Ungarn« (Leipzig 1822.) című egyháztörténeti munkáját. Végül ide tartozik 7 db XIX. századi szombatos imakönyv. Ezek közül négyet Thúry Zsigmond buzgalmának köszönhetünk. Gálos Rezső úr adományából Lukáts István verseit említjük meg.

Mindezeket azonban számban és értékben messzire túlhaladják örökös letéteink. A már 1906. évi gyarapodásunkúl jelzett három nagy családi levéltár és a marosvásárhelyi Szabó Ipartársulat letétének tömegéből az 1907. év folyamán kiválasztott kézirattári anyag csak nagy vonásokban vázolva is érzeteti becsét.

A Tarcsafalvi Pálffi-levéltárból megemlíthetjük az 1736-beli Pálffidaloskönyvet s egy XVIII. századi daloskönyv töredékét, több kisebb jelentőségű verssel.

Nagyercsei gr. Toldalagi László letétéből legértékesebb darabok: Szilágy-somlyói Halmágyi István naplójának 1742 két hónapjáról szóló töredéke. Benkő József, *Nomenclatura Botanica* című ismeretlen kis műve; Sárosmagyarberkeszi Katona Zsigmond naplója 1791-iki külföldi útjáról, egy Czegei Wass Jánosról szóló 1680 évi halotti oráció és gr. Toldalagi Lászlónak a XVIII. század második felében összeállított izmos genealogiai tabellás kötete, melynek párját a marosvásárhelyi Teleki-levéltárban őrzik. Említést érdemel továbbá számos humoros és gúnyos vers.

Letéteink koronája azonban gr. Teleki László (gyömrői) levéltárából került ki 301 kötetben. Ha ebből a gazdasági természetűeket és levéltári lajstromokat le is számítjuk, mintegy 100 kötet kisebb-nagyobb értékes mű marad. Korra a legrégebbi közülök: Csaholyi Boldizsár jobbjágyainak 1553 évi lajstroma, mely egyszersmind egyedüli XVI. századi darab. A XVII. századból nagyértékű Teleki Mihály uzdiszentpéteri uradalmának 1679-iki összeírása az erdélyi magyar udvarháznak és környékének művelődési szokincsel, különleges értékűek a tudós Teleki Pálnak akadémiai tartózkodása idejéről való (1695—98) számadásai, apró följegyzései és akadémiai kurzusai. Az író Telekiek közül még idősebb Teleki Ádám tábornok alakja bontakozik ki. Munkáinak és emlékeinek egész sorozata került elő. Ilyenek: rövid önéletrajza, magyar naplója bécsi útjáról és élményeiről 1738-ból és 1744-ből; s több levelének másolata (1739—40.), latin naplójegyzetei 1749-ről, 3 kis kötetben, verses önéletrajza; azután költség- és útinaplója 1746—47-ről, továbbá úti- és hadinaplója az osztrák örökösödési háborúk idejéből. Ezt az érdekes gyűjteményt szerencsésen egészítik ki fiához, házassága alkalmából írott verseinek, továbbá orációinak kéziratai, azután *Vitae humanae descriptio* című műve és több kötet leveleskönyve.

Innen került fölszínre ifj. Teleki Ádámnak, a Cid fordítójának, fogalmazókönyve, továbbá tanulókori jegyzetei és köszöntő versei és ifjúkori diáriumai. A tudós Teleki Lászlónak, az erdélyi nyelvmívelési mozgalmak egyik érdemes munkásának, itt van 4 kötet tanulókori dolgozata, könyvtárának jegyzéke,

több beszéde és fordítása, az árvák házaról szóló kis dolgozata s gyermeki neveléséről Locke nyomán írt munkája.

Ezekon kívül beces darabok: Kolozsvár városának 1695-ben pénzben felvetett adójának registruma; Galanthal gr. Fekete János és gr. Teleki László egymáshoz írott versei, Cserey Mihálynak sajátkezű, ismeretlen kézirata: válasza Szentábrahámi Lombard Mihálynak a nagyajtai templom ügyében. Ilyenek még: Pataki Sámuel drnak »a pestisről való csekély opinioja«. »A keresztyén« című vaskos verses mű s Szigethi Mihály Erkölcsi versei, 4 db XVIII. századi kis daloskönyv, számos halotti beszéd, bucsúzóvers, prédikáció, oráció, több színmű s néhány gúnyvers.

Vége nagyobb és értékes gyarapodásaink közé sorolhatjuk a marosvásárhelyi Szabó Ipartársulat letétét, melyet a társulat, buzgó vezetőinek Izsó Ferencz elnöknek és Pataki György alelnöknek kezdeményezésére, szintén 1906 végén helyezett el nálunk. E ténynyel követendő példát adtak arra, hogy a régi erdélyi ipartörténet emlékeit hogyan kell megóvni az elkallódástól, s hol kell czélszerűen elhelyezni a megőrzés és a tudományos feldolgozás számára. A letét anyagából a kézirattárba sorozott 22 kötet tartalmazza a marosvásárhelyi régi szabó-czéh számadáskönyveit 1603-tól 1878-ig, azután 1647-től 1797-ig terjedő zálog- és kölcsönkönyvét, 1780-tól 1889-ig terjedő jegyzőkönyveit, az 1633—1809-ig való táblajárás és czéhrestertételek könyvét, két czéhszabályzatot és a szabók bástyájának 1637—1736 közötti leltárát.

A *levéltári* munka a már megállapított rendszer és munka keretében haladt tovább folytatva az apróbb kötegekben heverő oklevélsomók és vegyes adományok feldolgozását *törzsgyűjteményünk* számára. Ezzel párhuzamosan haladt a családi levéltárak anyagának fokozatos rendezése. Befejeztük gróf *Kemény József* gyűjteménye felállítását s a gróf irodalmi levelezését, mely majdnem halála napjáig (1855 szept. 12.) terjed. Gr. Kemény limbusának fölbontása s nagy gyűjteményébe való beosztása annál szükségesebb volt, mert jelentékenyen kiegészítette az eredetit s mert amabban még mindig számos, köztörténeti és életrajzi fontosságú iromány lappangott. Ilyenül föl-említjük az erdélyi három protestáns egyház esperességei és iskolái részéről Mária Teréziának tett 1741-iki homagiális leveleket, melyek Erdély összes protestáns papjainak es tanítóinak aláírását, másfélezer aláírást és ugyanannyi pecsétet, tehát művelődéstörténeti és heraldikai szempontból egyaránt jelentékeny adatot őriztek meg. Gróf Kemény József hátrahagyott iratait, fogalmazványait, másolatait és apró-cseprő feljegyzéseit önálló kötetekbe foglalva, immár meglévő (s még maga Kemény által felállított) gyűjteményei végéhez csatolva, most rendezzük. Mivel azonban a rendezetlen anyagnak nagy tömegével állunk szemben, hónapokig fog tartani, míg hozzáfoghatunk a 400 kötetnél nagyobb gyűjtemény katalógusa elkészítéséhez.

Az írott gyászjelentésekből — sajátos természetüknél fogva — külön gyűjteményt alkottunk, melynek legrégebb darabja 1631-ből való. Az anyag időrendben van felállítva, de minden darabról külön utaló-czédula készült: az elhunyt, a temetésre hívó s a címzett nevééről, valamint az elhalálozás helyéről és napjáról.

A szabadon heverő pecsétek és aláírások rendezése elvégződött; a róluk készült utaló-lapok ama betűrendes külön gyűjteményünkbe kerültek, mely Túnyogi József és gr. Kemény József pecséttani gyűjteményeit is magában foglalja.

Thorotzkay Sándor a nemzetség közös levéltárát, mely a maga negyedik század darabjában az Árpád-kor végétől 1848-ig a család és a köz története számára egyaránt becses anyagot tartalmaz, ez évben családi levéltáraink sorában a 26. helyre iktattuk.¹

¹ Ezzel együtt az Erdélyi Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma immár 26-ra emelkedett; úgymint:

Nagyobb családi levéltárak.

Altörjái báró Apor-család levéltára. Br. Apor Gáborné letéte; 1903. (Apor Péter és utódai levelezése s az Apor Péter szereplésére vonatkozó iratok.)

Losonczy gróf Bánffy-család levéltára. Gróf Bánffy György m. kir. főajtónálló mester ajándéka; 1903.

Galánthai gróf Eszterházy-család cseszneki ágának levéltára. Gróf Eszterházy János letéte; 1883.

Gróf Gyulay és Kuun-család levéltára. Osdolai dr. gr. Kuun Géza ajándéka; 1905.

Branyicskai báró Jósika-család magyarfenesi levéltára. Br. Jósika Gyula és testvérei ajándéka; 1902.

Magyargyerőmonostori báró Kemény Pál családi levéltára. Br. Kemény Pál letéte; 1903.

Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára. Özv. gr. Lázár Mórné, Barcsay Polixéna letéte; 1903. (Nagy részben a killyéni Székely-család leveleivel.)

Tartsafalvi Pálffi-család levéltára. Pálffi György letéte; 1906.

Kisbudaki Rettegi-család levéltára. Rettegi Sándor letéte; 1907.

Csikszentdomokosi Sándor-család levéltára. Tartsafalvi Pálffi Mihály és Szenkovits Gyula ajándéka; 1904.

Pókai Sárosy-család levéltára. Szenkovits Antal, Pálffi Mihály és Nagy Margit ajándéka (1904) és ifj. Biás István pótlása; 1906.

Széki gróf Teleki László (gyömrői) levéltára; 1906.

Nagyercsei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára. Gr. Toldalagi László letéte; 1906.

A torockószentgyörgyi Thorotzkay-család levéltára. Thorotzkay Sándor letéte; 1907.

Hadadi báró Wesselényi-család levéltára. Báró Wesselényi Miklós letéte; 1896.

Kisebb családi levéltárak.

A nyárádszentimrei *Balogh-család* levelei, 1903.

Az albisi *Barthos-család* levelesládája; 1903.

A malomfalvi *Benedek-család* leveles tarisznyája. Benedek Elek ajándéka; 1903.

A nagykedei *Fekete-család* levelei. Pálffi Mihály ajándéka; 1906.

A sárosmagyarberkeszi *Katona-család* levéltárának maradványai. Báró Györfly Gézáné adománya; 1905.

A kéri és pókafalvi *Kathonay-család* levelesládája. Kathonay Domokos ajándéka; 1904.

Báró Kemény Györgyné, szül. br. *Kemény Anna* levelesládája. Kolozs megye letéte; 1903.

A mezőbándi *Kovács-család* levelesládája. Szász Ferenc letéte; 1905.

Az egi *Kovács-család* levelei; 1905.

A benczédi *Pap-család* levelei. Pap Domokos letéte; 1903.

Tartsafalvi *Pálffi* Sándor és Zsigmond levelei; 1903.

Ezt a sorozatot azután bezárja a kolozsvári róm. katolikus egyházközségnek követésre méltó nemes példájából nekünk jutott nagybecsű ajándék. Dr. Hirschler József plébános úr kezdeményezésére a kolozsmonostori konvent levéltárának ama kiegészítő részét, mely a Szent Mibály egyháznak könyvtárával együtt a székes egyház toronyszobájában őriztetik, az egyházközség a mi könyvtárunkban helyezte el örök letétként. Nem tudom meg sem mérni azt a távolságot, melyet félszáz esztendő multunk után ez a tény a jövő számára nyit. Mert hiszen csak azt kell elgondolni, hogy mivé alakul át könyvtárunk, ha mindazt, a mit az egyházak gondossága nyolczszáz esztendőn keresztül a műveltség szabadalma jogán megmentett és megőrzött, nálunk fogjuk látni. S milyenné válik még, ha a példát mások, hatóságok és testületek is követik! Csak egy analógiát említek: családi levéltárainkat. A mult emlékeit őrizni, gondozni, fentartani, tehát megbecsülni, ma is kötetesség, sőt az utódnak még nagyobb kötelessége, mint volt az elődnek azok megszerzése. Ámde ma már más a megőrzés módja és gondolja, mint volt annak előtte. S ehhez még egy más fontos kötelesség is kapcsolódik: az emlékeket meg kell menteni az utókornak, meg kell közelíteni a jelennek, föl kell tární az izlésnek, a tudománynak, tehát élővé kell azokat tenni az élet számára s így velök és általok hatni kell a műveltségre. Az így fölfogott kötelességet ma az állam és a társadalom megbízásából a múzeumok végzik — tehát a múzeumokra kell az emlékek megőrzése és föltárása gondjait is bízni. Milyen egyszerű s mégis milyen nehezen megértethető tanulsága ez a modern életnek. Milyen kellemes és hasznos átruházása a gondnak, a felelősségnek s milyen jutalmazó annak tudata, hogy ezzel is szolgálhattuk nemzetünk műveltségét és tudományunkat! Mégis milyen nehezen nyílnak meg e gondolat számára az előítéletek és milyen fogonatos ily esetekben a példa. Valóban az új könyvtári épületet semmi méltóbban nem üdvözölheti, mint a ráirányuló figyelem, a neki ajándékozott bizalom és annak ily módon való megbecsülése s annak nyilvánossá tétele. Az új épülettel nyíló új korszakot igen nemesen, igen okosan és igen tiszteletreméltó módon nyitotta meg dr. Hirschler József és egyházközsége. Ez a példa elismerés a multra, zálog a jövőre.

**Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának gyarapodása
forrásuk szerint az 1907-ik évben.**

A) A nyomtatványi osztályban:

	Nyomtatvány		Ősnyomtatvány		R. M. K.		Folyóirat		Hírlap		Egyes nyomtatvány		Térkép	Színlap	Egyleveles Gyász-jelentés		
	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.	mű	db	darab		
Vétel útján	948	1780	1	1	18	19	8	119	—	14	76	109	3	3	—	24	352
Ajándécul ...	465	701	—	—	1	1	8	97	4	51	92	164	5	5	—	3	71
Cserében ...	20	31	—	—	—	—	2	143	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Köteles péld.	10894	11808	—	—	—	—	3	20	5	81	57	386	—	—	339	18	6712
	12327	14320	1	1	19	20	21	379	9	146	225	659	8	7	339	45	7135

B) A kéziratári osztályban:

	XVI. század		XVII. század		XVIII. század		XIX. század		XX. század		XVIII—XVIII. század		XVIII—XIX. század		XVII—XIX. század	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Vétel útján	—	—	1	1	25	46	38	41	—	—	—	—	—	—	—	—
Ajándécul	—	—	—	—	6	6	6	6	1	1	—	—	—	—	—	—
Letétül ...	1	1	12	12	286	316	83	84	—	—	8	8	1	1	1	1
Cserében ...	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
	1	1	13	13	317	368	128	132	1	1	8	8	1	1	1	1

C) A levéltári osztályban:

	Oklevél				Limbus (1541-től.)	Czímeres levél	Okl. másolat	Czímerkép	Arztkép	Tájékép	Ex-Libris	Könyvtábla másolat	Fényképlemez
	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század									
Vétel útján ...	10	78	46	25	2	2	5	1	—	48	1	1	51
Ajándécul ...	—	—	11	24	4	—	—	—	13	2	2	—	—
Letétül ...	1	4	12	420	1	—	—	—	—	—	—	—	—
öteles péld. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—
	11	82	69	469	7	2	5	1	13	50	53	1	51

D) Összefoglaló kimutatás.

	Vétel		Ajándék		Letét		C s e r e		Köteles példány		Összesen		
	mű	db	mű	db	mű	db		mű	db	mű	db	mű	db
Nyomatványok													
							a) az orvos- term.-tudom. szakosztály- tól	21	134				
							b) a bölcs- nyelv- és tört.-tudom. szakoszt.-tól	1	40				
	1054	2421	575	1093	—	—		22	171	10959	19364	12610	23052
Kéziratok	64	88	13	13	392	423		1	1	—	—	470	525
Oklevelek	—	272	—	56	—	438		—	—	—	50	—	816

A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának használata 1907-ik évben.

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Január	680	745	2760	3392
Február	902	1240	3528	4173
Márczius	810	967	3692	4682
Április	820	1002	2394	2682
Május	545	722	1501	1689
Június	396	470	788	962
Szeptember	562	704	1749	2095
Október	1304	1436	2976	3890
November	987	1108	3589	4010
December	782	875	2320	2541
Összesen	7788	9269	25297	30116

A kolozsvári Ferencz József Tudomány-Egyetem és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára gyarapodása az 1907-ik évben.

	Egyetem				Múzeum			
	mű	kötet	füzet	db	mű	kötet	füzet	db
Nyomatvány	1001	1569	—	—	12327	14320	—	—
Ösnyomatvány	—	—	—	—	1	1	—	—
Régi Magyar Könyvtár ..	—	—	—	—	19	20	—	—
Folyóirat	15	740	—	—	21	379	—	—
Hírlap	—	8	—	—	9	146	—	—
Egyetemi nyomtatvány ..	22	—	264	—	—	—	—	—
Disszertáció	1429	—	1430	—	—	—	—	—
Értesítő	—	—	—	599	—	—	—	—
Vegyes nyomtatvány	13	—	—	12	225	—	—	659
Térkép	—	—	—	6	8	—	—	8
Kézirat	—	—	—	—	470	525	—	—
Színlap	—	—	—	—	—	—	—	339
Proklamáció	—	—	—	—	—	—	—	—
Egyleveles	—	—	—	—	—	—	—	45
Gyászjelentés	—	—	—	—	—	—	—	7135
Oklevél	—	—	—	—	—	—	—	645
Facsimile	—	—	—	—	—	—	—	171
	2479	2317	1694	617	13080	15391	—	9002
					2479	2317	1694	617
					15559	17708	1694	9619

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1907. évi jövedelmeiről és azok felhasználásáról.

A) Bevételek:

1. Rendes javadalom	3120 kor.	— fill.
2. 1907. évi kölcsön	3000 »	— »
3. Rendkívüli bevételek	32 »	20 »
4. Állami segély	6500 »	— »
	<u>12652 kor.</u>	<u>20 fill.</u>

B) Kiadások:

1. Gyűjtemények gyarapításáért	4531 kor.	49 fill.
2. Könyvkötő munkákért	3976 »	14 »
3. Szállításért és úti számlákért	491 »	06 »
4. Rendkívüli munkákért	445 »	74 »
5. Az 1904. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért	202 »	— »
6. Az 1907. » » » » »	908 »	— »
7. Vegyes kiadásokért	193 »	40 »
8. Túlköltés 1906-ról	480 »	32 »
	<u>11228 kor.</u>	<u>15 fill.</u>
Készpénz	1424 »	05 »
	<u>12652 kor.</u>	<u>20 fill.</u>

SZAKIRODALOM.

Petrik Géza: *Magyar könyvészet 1886—1900. Az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek, térképek és atlaszok összeállítása. Tudományos szak- és tárgymutatóval. Székely Dávid közreműködésével szerkesztette —. I. kötet. A könyvek betűsoros jegyzéke. Térképek és atlaszok. A szerzők névmutatója.* Budapest, 1908. Magyar Könyvkereskedők Egyesülete. (Athenaeum ny.) 8-r. 4, 1107 l. Ára 35 korona.

A Magyar Könyvkereskedők Egyesülete az irodalom munkásaira, megőrzőire s kereskedőire nézve egyaránt fontos munkát végez a *Bibliographia hungarica* kiadásával, mely Petrik Géza s részben (az 1876—1885. évekre) *Kiszlíngstein* Sándor szerkesztésében felöleli hazánk egész irodalmát a szatmári békét követő esztendőtol a mult század végéig. Habár a munka első sorban praktikus célokat szolgál s ebben a minőségében nem tölti be mindazokat a követelményeket, melyek a tudományos bibliográfia mai állásánál fölmerülnek, mint mondhatni egyetlen egyetlen könyvészeti repertoriumunk hovatovább nélkülözhetetlen segédeszközévé lett mindazoknak, a kik irodalmunk multjával bármily kapcsolatban állanak.

A most teljessé vált kötet, mely az 1886—1900. években hazánkban megjelent magyar nyelvű sajtótermékek betűsoros jegyzékét tartalmazza, s a szerzők, fordítók, szerkesztők betűsoros névmutatójával van kiegészítve, méltón sorakozik az előbbi kötetek mellé.

Hiányok, apróbb botlások és tévedések a nagy munkának ebben a részében is előfordúlnak, a mi a szerkesztő rendelkezésére álló előmunkálatok fogyatékosága mellett csak természetes. Jellemzésükre álljon itt néhány példa, melyek megállapításánál a Magyar Nemzeti Múzeum betűsoros cédula-katalógusa volt a forrásunk: *Baboss* László, Szerelem- és fájdalomköltők. Budapest, 1895. című műve nem 144 l, hanem VI, 7, 144 l. — *Bacska*

Miklós Tivadar, Kereskedelmi vegyészeti. 3. kiadás. Budapest, 1900. hiányzik. — *Lacszay* László, helyesen *Lácsay*. — *Lakatos* Károly, A hasznos méhtenyésztés alapvonalai. Komárom, 1898. című mű hiányzik. — *Láng-Peres*, Magyar olvasókönyv. I. rész. 2. kiadás. Budapest, 1900. hiányzik. — *Vachott* Sándorné legújabb ifjusági iratai. Budapest, 1886. című kiadvány hiányzik. — *Vadnay* Károly, Éva leánya stb., helyesen *Vadnai* Károly, Éva leányai. — *Vadnai* Károly, Elmult esték, emlékezések. Budapest, 1886. című kötet hiányzik. — *Vágó* és *Vághó* helyes betűrendje *Vághó* és *Vágó*. — *Vajda* János költeményei 2 kötet helyett helyesen újabb munkái. — *Vajthó* Zoltán, A lyra aesthetikája. Budapest, 1899. hiányzik. — *Váli* Dezső, Előítéletek . . . a szülészet körében Szabadkán. Az Orv. Hetilap tud. közleményei. Budapest, 1899. hiányzik. — *Váli* Ernő, A külső hangvezető veleszületett elzáródásának feltárása. Budapest, 1899. hiányzik. — *Wagner* József, helyesen *Vágner* József, a mire a munkában még csak utalás sem történik. — Ugyancsak nem történik utalás a Magyar Tudományos Akadémia könyvkiadó vállalatára, az abba tartozó egyes köteteknél, holott azok mindegyike magán viseli a vállalat címét, sorozatát és kötetszámát s így ép oly elbánásban részesítendő, mint a Nemzeti könyvtár, Olcsó könyvtár, vagy bármely más ilyen-nemű gyűjteményes vállalat.

Az egyes szerzőknek szentelt cikkelyek elrendezése kronológiai, kivéve az egyazon munka újabb kiadásaira vonatkozó adatokat, melyek helykímélés végett a jegyzékben szereplő legrégebb kiadást követik, megbontva ekként az általános időrendet. Mint minden, a helykímélésre irányuló törekvést, ha ez az áttekinthetőséget nem befolyásolja, ezt az eljárást is csak helyeselhetjük, annyival is inkább, mert a különböző kiadások egymással amúgy is szorosan összefüggenek. Ugyancsak helykímélés szempontjából jól tette volna szerző, ha a megjelenés helyét, a mennyiben az Budapest, elmellőzi, úgy a mint ezt az angolok Londonnal, a francziák Páriszal teszik; ez jelentékeny munkamegtakarítást is jelentene, miután kiadványainknak közel kétharmada a fővárosra esik.

Végül még egy megjegyzést a kötet »kiadói előszava«-ra, mely e munkát, mint az 1860 óta megjelent magyar könyvek jegyzékének III. kötetét mutatja be, melynek *második* része az 1866 (?)—1900-ig megjelent irodalom rendszeres bibliográfiája lesz. Ezzel szemben a címlap a munkát önálló kiadvány *első* kötetének tünteti föl, melynek tehát csak II. kötete s nem része lehet. Ily bibliográfiai képtelenséggel ha valahol, úgy könyvészeti munkánál nem volna szabad találkozunk.

Dr. Gulyás Pál.

H. Albert: *Medizinisches Literatur- u. Schriftsteller-Vademecum 1907—1908.* Hamburg, 1908. Franke & Scheibe. 8-r. X, 2, 648 l. Ára vászonkötésben 12 márka.

Albert ezen nagy gonddal összeállított vezetője öt részre oszlik. Az első rész a felvett orvosi írók rövid életrajzát s műveik jegyzékét tartalmazza, a második az egész föld kerekiségén feltehető orvosi egyetemek, közintézetek s tudományos társulatok lajstroma, a harmadik az orvosi lapok betűrendes mutatója, a negyedik az orvosi könyvkereskedések jegyzéke városok szerinti elrendezésben, végül az ötödik rész az általános névmutató.

A munkában, egyetemes jellegéhez híven hazánk is képviselve van, de nagyon hiányosan s ötletszerűen. Így, míg például *Grósz Emil*, *Havas Adolf*, *Hutyra Ferencz*, *Kuthy Dezső*, *Liebermann Leó*, *Nékám Lajos*, *Tauszk Ferencz*, *Török Lajos* föl vannak véve a lajstromba, a szintoly tekintélyes nevek egész sora, mint például *Bókay*, *Györy Tibor*, *Herzl M.*, *Hüttl H.*, *Korányi F.*, *Jendrassik*, *Klug N.*, *Babarczy-Schwarzer Ottó*, *Torday Ferencz*, hogy csak azokat említsük, a kiknek neve a kötet átlapozásánál úgy taláломra ötlött az eszünkbe, teljesen hiányzik belőle.

Bibliográfiai szempontból azt sem helyeselhetjük, hogy orvos-íróink magyar nyelvű dolgozatait csupán német czímen adja, s így azokat a magyarság szempontjából mintegy elsikkasztja. Az is furcsa, hogy a magyar íróknak szentelt cikkekből folyton használja az OH. rövidítést, de a rövidítések lajstromában hiába keressük feloldását, s így a magyarul nem tudó, a magyar orvosirodalmi viszonyokat nem ismerő külföldi aligha fog rájönni, hogy e betűk alatt az Orvosi Hetilap értendő. Az intézetek lajstromában Budapest alatt csupán a tudomány-egyetem orvosi fakultása s annak intézetei vannak felsorolva: az állatorvosi főiskoláról, s a hatalmas orvosegyesületről, melynek igen szép szakkönyvtára van, nem tud a szerző.

Az orvosi szaklapok sorából hiányzanak a következők: Gyógyászat, Gyógyszerészi Értesítő, Gyógyszerészi Hetilap, Gyógyszerészi Közlöny, Gyógyszerészek Lapja, Gyógyszerészségek Lapja, Jóegészség, Magyar Fogtechnikusok Közlönye, Magyar Orvosi Revue, Orvosi Hetiszemle, Orvosi Közlöny, Orvosok Lapja, Orvosi Közlöny, Magyar Orvosi Archivum.

Reméljük, hogy a vademecum újabb kiadásából ezek a hiányok ki fognak küszöböltetni s a magyar orvosi irodalom is lehetőleg teljesen lesz képviselve a külföldi szakemberek előtt.

Kívánatos volna az írók lajstromát szakmájuk szerint is csoportosítani, mert ez által az orvosi irodalom valamely szakja iránt érdeklődők is megkaphánák a gyors tájékoztatást, a mi a jelen elrendezésnél teljes lehetetlenség.

Σ.

Catalogus bibliothecae musaei nat. hungarici. III. Libri in Aldina officina impressi. A m. n. múzeum könyvtárának címjegyzéke. III. Aldinák. Leírta dr. Gulyás Pál. 8-r. 4, 107 l. és egy színes melléklet. Ára 2 kor.

A m. n. múzeum könyvtárának címjegyzékei között a napokban megjelent dr. Gulyás Pálnak A m. n. múzeum Széchényi-könyvtárában lévő Aldinák leíró jegyzéke címen a Magyar Könyvszemle 1907. és 1908. évfolyamaiban leközölt dolgozata. A különkiadás e dolgozattól lényegileg nem különbözik, csupán a címleírásokba minden gondos javítás daczára becsúszott néhány sajtóhiba nyert az új revíziónál kiigazítást. Új a színes melléklet, mely Cicero Rhetorikájának kötését adja vissza vörös-barna tónusos nyomásban. A munka méltatására, tekintettel arra, hogy az könyvtárunk hivatalos kiadványa, nem vállalkozunk, csupán jelezzük megjelenését.

Weinberger, Wilhelm: *Beiträge zur Handschriftenkunde. I. (Die Bibliotheca Corvina). [Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-Historische Klasse. 159. Band. 6. Abhandlung.]* Wien, 1908. Alfred Hölder 8-r. 89 l.

Folyóiratunk mult füzetében volt alkalmam tájékozást nyújtani három többé-kevésbé jelentős újabb külföldi tanulmányról, mely Mátyás király egykori könyvtárával foglalkozik, s most ismét egy idevágó dolgozatról adhatok számot, mely az eddigi irodalom lehetőleg pontos s részben kritikai felhasználásával állítja össze az európai könyvtárakban ismert kétségtelen Korvin-kéziratokat s úgyszintén azokat is, melyeket a hagyomány, vagy a szakemberek indokolt véleménye a valószínű Korvin-kéziratok sorába iktatott. Ily jegyzéket Csontosinak folyóiratunk VI. (1881. évi) folyamában található összeállítása óta senki sem készített, már pedig a Corvina kutatása azóta sem szünetelt s nem egy oly eredményt vetett felszínre, mely e több mint negyedszázados lajstromot nem egy pontjában szükségkép módosítja. Csontos maga is 1895-ben a Pallas nagy lexikonában adott kimutatásában több tekintetben megváltoztatta első jegyzékének eredményeit, de minthogy — a közlés helyének természetére szerint — állításait a megfelelő kritikai apparátus nélkül, csak mint nyers tényeket állította oda, e kimutatás, mely különben is csupán az egyes könyvtárakban lévő kötetek darabszámának megjelölésére szorítkozik, a további tájékozódás alapjául nem szolgálhat.

Dr. Weinberger Vilmos, ez új jegyzék elkészítője minden adatához megadja a kritikai apparátust s ekként művecskéje egyszersmind a Corvina irodalmának is egyik legteljesebb összefoglalása. Az irodalom idézésénél arra is kiterjed, hogy az illető kodexről hol található hasonmás.

Egyik ilyen adatába hiba csúszott be. A British Museum Korvin-kodexéről, melyet folyóiratunk 1896-iki kötetében *Kropf* Lajos ismertetett részletesen, nem *színes*, hanem csak egyszínű hasonló van a czikkhez mellékelve. Itt utalunk *Weinberger* egy megjegyzésére, mely munkatársunk dolgozatát kiegészíti. A szóbanforgó kodex kapcsán leírt németalföldi ex-libris ugyanis *Gisbert Cuperé*, nem pedig valamely holland főuré, a mint ezt *Kropf* sejtí.

Weinberger eredményeit, melyek egyik-másik részletéhez kétséggkívül szó fér, a következőkben foglaljuk össze:

Kétségtelen Korvin-kodexnek szerzőnk csupán azon darabokat tekinti, melyeknek akár kötésén, akár miniatura-díszén Mátyás király czimere előfordúl; a többi kéziratokat, habár azok Korvin-származását a legmegbízhatóbb hagyomány, vagy a legtetszetősebb okoskodás erősíti is meg, csupán a valószínűek csoportjába sorolja. E szigorú elv következménye, hogy a kétségtelen Korvin-kéziratok száma nála csupán 122-öt tesz ki, szemben *Csontosinak* a Pallas lexikonban közölt kimutatásában felsorolt 145 darabbal, jöllehet *Weinberger* több olyan kézitról is tud, melyek *Csontosin* előtt még ismeretlenek voltak. A különbség a két összeállítás között a következő helyekre terjed ki:

Kétségtelen Korvin-kéziratok:

Budapest, M. N. Múzeum	W. 13	Cs. 15
Budapest, Emich-könyvtár	W. —	Cs. 1
Cambridge, Trinity College	W. 1	Cs. —
Drezda, Königl. Bibl.	W. 3	Cs. 2
Firenze, Laurenziama	W. 4	Cs. 2
Firenze, Kir. levéltár	W. —	Cs. 1
Escurial, Kir. könyvtár	W. —	Cs. 1
Esztergom, Főszékesegyh. ktár	W. —	Cs. 1
Holkham Hall, Lord Leicester gyűjt.	W. 1	Cs. —
London, Magángyűjtemény	W. —	Cs. 1
Modena, Estek ktára	W. 15	Cs. 18
Padova, Egyetemi ktár	W. —	Cs. 1
Páris, Nemzeti ktár	W. 3	Cs. 4
Pozsony, Ferenczes ktár	W. —	Cs. 1
Sarajevo, Bosnyák múzeum	W. —	Cs. 1
Venezia, Marciana	W. 3	Cs. 4
Verona, Káptalani ktár	W. —	Cs. 1
Volterra, Museo Guarnacci	W. —	Cs. 1
Wernigerode, Stolberg-ktár	W. —	Cs. 1 ¹
Wien, Udvari ktár	W. 27	Cs. 30
Három osztrák magánkönyvtár (?) ...	W. —	Cs. 3

¹ Cs. Zeisberg-ktárt említ, mely azonban W. szerint a Stolberg-könyvtárba olvadt be.

Megjegyezzük, hogy a *Csontos*i jegyzékében a Budapest, Emich-könyvtár és Sarajevo, nemzeti múzeum alatt fölvett darabok, az időközben beállott változásoknak megfelelően *Weinberger*-nél Nemzeti Múzeumunk alatt fölvéve. Ugyanitt szerepel, *Ábel* Jenő egy cikkének alapos félreértése következtében Domitius Calderinusnak Juvenálishoz írt kommentárja, mely tényleg a firenzei királyi levéltárban van letéteményben. E tévedés folyamánya viszont, hogy *Weinberger* Firenze alatt a levéltárban őrzött kodexet illetőleg csupán *Csontos*inak a Pallas lexikonban található adatára szorítkozik. E kodexet leszámítva, *Weinberger*-nél a Széchényi-könyvtár Korvin-kodex állománya tizenkettő, tehát egyvel több a könyvtár vezetősége által megállapított hivatalos létszámnál. Ennek oka, hogy *Weinberger* a múzeum Sallustiusát is eredeti Korvin-kodexnek veszi, miután címclapján Mátyás király címere tényleg föllelhető. »Ámde a címér festésének újabb jellege s az egykori tulajdonosok nevei kétségtelenné teszik, hogy a kézirat a hamisított Korvin-kodexek csoportjába tartozik.«¹

Az a sajnálatos félreértés, melyre föntebb utaltunk, abban leli magyarázatát, hogy szerző egyáltalán nem ért magyarul s a Corvinának kétségkívül jelentős magyar nyelvű irodalmát csak néhány bécsi ismerőse közvetítésével használhatta fel. A nyelvismeret e fogyatékosságának tudható be a magyar nevek és könyvcímek elferdítése is, minők például Thomas *Bukacs*, *Bakács* helyett, *Csontos*i, *Csontos*i helyett, ami annyival inkább feltűnik, mivel e név lapról-lapra előfordul, vagy az ilyen könyvcímek mint: *Dizlapok a Romai könyvtárakban őrzött négy Corvin-kodexbol.* vagy *A győri püspöki papnevelozentezet könyvtárának címjegyzike* stb. Alighanem ugyanez okra vezethető vissza *Weinberger* tartózkodó álláspontja a Casanate-könyvtár Korvin-kodexével szemben, melyet néhai *Schönherr* Gyulának épen folyóiratunk² hasábjain kifejtett meggyőző érvelése a kétségtelen Korvin-kéziratok sorába emelt. E tartózkodás inkább helyén lett volna *Anziani* okoskodásával szemben, melylyel az a lissaboni levéltárban őrzött hétkötetes bibliának a Corvinába tartozását igyekszik igazolni; *Weinberger* a Laurenziana néhai könyvtárosának okoskodása gyöngéire maga is rámutat, de az eredményt — a mint ezt a cikkely elé helyezett szám tipusa mutatja — mégis magáévá teszi.

A kétségtelenné tartott Korvin-kodexek mellett *Weinberger* még 54 oly kéziratot is felsorol, melyek több-kevesebb joggal mint Mátyás király könyvtárának darabjai szerepelnek vagy szerepeltek a szakirodalomban és hagyományban. A végleges döntés e kéziratok nagy részét illetőleg azonban csak úgy volna megejt-

¹ A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtárának történeti és irodalomtörténeti kiállítása. Budapest, 1902. 18 l.

² Magyar Könyvszemle. Új folyam. XII. 435—469. l.

hető, ha hozzáértő szakember az anyagot a helyszínen gondosan áttanulmányozná. Ezt megtenni különben a kétségteleneknek jelzett Korvin-kodexekkel sem volna fölösleges, melyekről egy végleges, a miniatűrök kritikai leírását tartalmazó s a kodexek sorsára gondosan kiterjeszkedő bibliográfiai jegyzék még mindig hiányzik. Aki azonban ez ép oly sok tudást, mint szorgalmat s áldozatkészséget igénylő munkára vállalkozik, annak *Weinberger* lajstroma nélkülözhetetlen kalauza lesz kutatásai során. A füzet jelentőségét épen ez a körülmény adja meg. *Dr. Gulyás Pál.*

Rejtő Sándor: *A papiros tartósságának megállapítása.* Második kiadás. Budapest, 1907. Pesti könyvnyomda r.-t. 8-r. 79, 2 l., 24 melléklet.

Az írott följegyzések s nyomtatványok fennmaradásának fő feltétele, — a sokféle egyéb kedvező mellékkörülmények mellett, minők pl. az elraktározásra szolgáló helyiségek szárazsága, teljes tűz- és vagyonbiztonsága, az emlékek gondos kezelése stb. — kétségkívül a használt anyag, napjainkban tehát szinte kizárólag a papiros tartóssága, ellenálló képessége. Az a sokféle érdekszál, mely az írott följegyzések egy részéhez fűződik, indokoltá teszi azt a gondos, minden részletre kiterjedő vizsgálatot, melynek az egyes államokban a gyártott papirost alávetik s melynek eredménye szerint a papírnemeket osztályozzák. Hazánkban jelenleg a papír tartósságának ama módszer szerinti megvizsgálására, melyet *Rejtő Sándor* műegyetemi tanár írta le ezúttal ismertetésre kerülő könyvében, mintegy tíz jól felszerelt laboratórium áll rendelkezésre, s mi is teljes mértékben osztjuk szerző óhaját, hogy a vizsgálat kényszere honi papírgyárainkban is általánosíttassék.

A papirosvizsgálatnak *Rejtő* szerint a következő részletekre kell kiterjednie:

a) *A súly és vastagság megállapítására.* A méréshez szükséges eszközök egy oly mérleg, a melyen 0.05 gr. még pontosan leolvasható, miután a súly megállapításához egy 0.1 m² nagyságú papírlap szolgál; továbbá egy olyan mikrométer, melylyel még 0.02 mm. olvasható le. Ennél vékonyabb, ú. n. selyempapiros vastagságának lemérésére a lipcsei *Schopper* czég által gyártott rügös tapintó szolgál.

b) *A kémiai tartósság megállapítására.* Itt első sorban a papírgyártáshoz újabban mind sűrűbben használt fajtákban előforduló, s gyors oxidálódása folytán rendkívül káros hatású lignin kimutatására kell törekednünk. Ily célra *Rejtő* az alkoholos phloroglucin-oldatot, a kénsavas amilin-oldatot s a diamethyl-paphenylen-diamin oldatot ajánlja; ezek elseje vörösré, második élénk sárgára, harmadika pedig narancsszínűre festi a lignint. Gondtalan gyártás következtében a papiros anyagában szabad savat, szabad

chlórt, vagy szabad ként is találhatunk, melyek mindegyike károsan befolyásolja a gyártmány tartósságát. Az első reagense F. *Böttiger* tanár találánya, a kongó-vörös papiros, a másodiké a jódkáliumos keményítéssel telített itatóspapiros, a harmadiké az ezüst-füst.

c) *A papiros anyagának meghatározására.* A papiros tartósságának két főtenyezője a használt sejtek rostjainak hosszúsága s kuszáltága lévén, ennek megállapítására a mikroszkóp szolgál. A mikroszkóp alá készítendő preparátum előállítására röviden a következőképen történik. A papirban lévő gyantákat s állati enyveket előbb kioldva belőle, az így előkészített papirost szétfoszlatják s a kifoszlott sejteket vízbe, vagy glicerinbe ágyazzák. A preparátumban lévő sejtek eredetét oly reagenssel pl. jódos jódkáli oldattal mutatják ki, mely a különböző eredetű sejteket különbözőképen színezi.

d) *A papiros vízszívó képessége s enyvezési módjának meghatározására.* A papiros vízszívó képességének fokát, legezélszerűben *Herzberg* módszerével állapíthatjuk meg, mely abban áll, hogy vízben oldható festékkel a papirra vont, arányosan vastagodó vonalak beszívódási fokát állapítjuk meg a papiros keresztmetszetén mikroszkóp segítségével. Az enyvezés módját, vagyis gyanta, illetve állati enyv alkalmazását a vizsgálandó papirosból 3%-os szódaoldattal készített kivonat alapján mutathatjuk ki, a kivonatnak sósavval, s tömény tanninoldattal való kezelése útján.

e) *A mechanikai jóság megállapítására.* A mechanikai jóság a papiros rugalmasságától és szívósságától függvén, azt állapítjuk meg, hogy e tulajdonságok mily mértékben érvényesülnek a szakításig terjedő húzó, illetve ismételt hajtogató erő igénybevétele alkalmával. Ennek megállapítására két módszer van, az egyik a szakadási hossz és százalékos nyúlás megállapításán, a másik pedig a munka elvén alapul, a melyet papirosok vizsgálatánál szerző alkalmazott először.

Rejtő a papiros jósági fokát ez elvek alapján tíz osztályba sorozza, melyek közül a III—VII. osztályok két-két alosztályra, (a és b) szakadnak.

A papírfajok használhatóságát külön táblázatban teszi szemléletessé, melynek adatai megegyeznek a Németországban megállapított s a papiros használhatóságára vonatkozó föltételekkel. Megjegyezzük, hogy e táblázat szerint tartós nyomtatványokhoz a IV. osztályba, több évre szóló iskolakönyvekhez az V b) osztályba tartozó ligninmentes, a napokra vagy hónapokra terjedő használatra szánt nyomtatványokhoz pedig a VII. osztályba sorolt lignintartalmú papirost kellene használni.

A tanulságos könyvet az I—VI. osztály fokozataiba tartozó papirosminták zárják be, melyek részben külföldi gyártmányok, részben pedig a következő hazai gyárak termékei: Kolba Mihály

fiai Diósgyőr, Első magyar papiripar r.-t., Péterfalvai papirgyár, Smith és Meynier fiumei papirgyár r.-t., Hermaneczi papirgyár r.-t. s Hamburger V. Poprád.

A minták jósága teljesen igazolja szerző amaz óhajtását, hogy az összes állami és közigazgatási hivatalok, úgyszintén az iskolai könyvek kiadói kizárólag hazai papiroost használjanak. G—1.

British Museum: Reproductions from illuminated manuscripts. Series III. London, 1908. [Printed at the University-Press, Oxford.] Kis 4-r. 16 l. 50 tábla. Ára 7 sh.

A *Magyar Könyvszemle* mult évfolyamában¹ ismertetett vállalat ezen harmadik s egyelőre utolsó kötete a British Museum azon miniatúrák kézirataiból közöl szemelvényeket, melyek az állandó kiállításban nem szerepelnek s így szinte ismeretlenek a nagyközönség előtt.

Az előző kötetektől eltérőleg, az itt közölt ötven tábla nincs festőiskolák szerint csoportosítva, hanem egyetlen időrendi sorozatot alkot a VIII. század elejétől a XVI. század első éveig. Az angol-ir, angol, bizánczi, francia, olasz, német és flamand iskolákat egyaránt becses darabok képviselik e gyűjteményben, melyek részletesebb jellemzését George F. Warner, a kézirattár órének tömör jegyzeteiben találja az olvasó.

A sorozat legrégibb darabjait (az első két tábla) egy latinnyelvű evangelistarium szolgáltatta, mely 700 körül készült Lindisfrane-ben s az anglo-ir festőiskola egyik tipikus terméke. Különösen jellemző az evangéliumok mindegyikét megelőző díszes címclap bonyolult fonatos szalag-díszével.

A bizánczi eredetű termékek közül megemlítjük a *Melissenda* jeruzsálemi királyné psaltériumából a VI. táblán közölt miniatúrát, mely Krisztus Úrunk mennybemenetelét ábrázolja. E psaltérium hírét azonban tudvalevőleg remek elefántcsont faragványos beakötése adja, mely a hasonló technikájú könyvtáblák között szinte az első helyen áll.

A francia miniatúrák közül a XXXV. táblát emeljük ki, mely Jean *Fouquet* által Étienne *Chevalier* francia kincstárnok részére 1465—70 közt készített Livre d'heures-jének töredéke s a nagy francia miniaturistának talán egyetlen, a brit szigeteken őrzött alkotása.

Az olaszok közül Savoyai Bona, Galeazzo Maria *Sforza* özvegyének imakönyvét említjük meg, melynek 1490 körül készült 48 milánói képecskéje közül a XLII—XLIV. táblán találunk mutatóványokat.

¹ 366—368. l.

A flamand képek közt leginkább figyelmet érdemel az LI. táblán látható naptártöredék, mely *Berry* herceg *Très riches heures-jével* s a *Breviarium Grimanival* közös iskolára vall.

— *sp* —

Davenport, Cyril: *The book, its history and development.* [*The »Westminster« series*]. London, 1907. Archibald Constable & Co. Ltd. (Bradbury, Agnew and Co. Ld. printers). 8-r. VI, 2, 253 l, 7 tábla. Ára vászonborítékban 6/—

Davenport könyve, mely elsősorban a nagy közönséget kívánja tájékoztatni a könyv alkatrészeinek fejlődéséről, nem tartozik a jól megszerkesztett kézikönyvek sorába; egyes fejezetei csak lazán sorakoznak egymás mellé s még az egyes fejezetek keretein belül is sok a hiatus, az ide-oda kapkodás, a mi kétségkívül hátrányára van a munkának. Hogy mégis foglalkozunk vele, annak oka az a körülmény, hogy szerző épen rendszertelensége folytán, sok eddig rejtett adatot is napfényre hoz, vagy olyan láncszemekre is rámutat, melyek jól beilleszthetők a könyv fejlődésmenetébe. Az egész munka kilencz fejezetre oszlik, melyekből négy és fél a könyv bekötéséről szól, a mi már egymagában is elég bizonyosság az anyagelosztásnál mutatkozó aránytalanságra.

Az első fejezet *early records* czímen a következő dolgokra terjeszkedik ki. Kezdődik a sziklákba, barlangokba vágott emlékszerű jegyekkel, rovásokkal s a peruiak csomózott kötéljeleivel, a quipukkal, melyek arra szolgálnak alkalmat szerzőnknek, hogy a keresztény katolikus egyházi méltóságok heraldikai jelvényei, a bojtos kalapok magyarázatára csapjon át. Innen a keleti, palma-levelekből készült könyvekre ugrik vissza, melyeknek néha igen díszes fedőlappjai vannak. Majd a beszélő czímerekre és jelvényekre tereli a szót, hogy onnan a hierogliphák s végül a mai írásjegyek keletkezésére térhessen át. A viaszszal bevont római írástáblák s diptichonok rövid ismertetése zárja be a fejezetet.

A II. fejezet *rolls, books and bookbindings* czímen a tekercs- és kodexforma jellemzését s a középkori könyvkötés technikai fejlődését adja. Rámutat — s ez a kötet értékes megjegyzései közé tartozik — a tekercs- és kodexforma természetes összekötő kapcsára, a khinai-japán orihonra, mely nem egyéb, mint haránt hasábosan megírt tekercs, kodexformában összehajtogatva. A könyvkötés technikájáról szóló részlet legbecsesebb passusa az oromszegő fejlődésére vonatkozó szakasz.

A III. fejezet *paper* czímen a papirosra vonatkozó tudnivalókat foglalja össze aránylag elég rendszeresen.

Annál kevésbé rendszeres a *printing* című V. fejezet, mely a nyomtatás fejlődésének van szentelve. Szerzőnk az assyr téglalapokon kezdi, melyekbe ékirásos szöveg van belenyomva. Azután

néhány sort a khinaiaknak szentel, a kik fából és porcellánból készült mozgó betűkkel, majd porcellánból készült egész lapokkal állították elő könyveiket s ekként nemcsak a tulajdonképeni könyvnyomtatás, hanem egyik modern alfaja, a stereotypia előfutárjainak tekinthetők. Khináról itt Európára tér át s kissé túlozva a könyvnyomtatás fogalmát a faïence de St. Porchaire néven ismert keramikai termékekkel foglalkozik, mint a melyek díszítő elemeit részben könyvkötő-bélyegzők rányomásával állították elő. Ezen épen nem idevaló kitérés után szerző visszatér Khinához, a hol már a VI. sz. óta használták a fatábla-nyomást s ebben látja az európai fatábla-nyomatok (blockbücher) közvetlen mintáit. A mozgóbetűs európai könyvnyomtatás fejlődésének bármily vázlatos áttekintését hiába keressük, szerzőnk antithesisekkel üti el a dolgot. Egyfelől vázolja a Gutenberg-féle sajtó betűmetsző és szedő technikáját s azzal kapcsolatban a legmodernebb betűöntő és szedőgépeket, másfelől a kezdetleges kézsajtóról emlékezik meg, szembeállítva azt a *Stanhope* és *Nicholson*-féle gépóriásokkal. *Stanhope* neve áttereli a szót a tömöntésre, a honnan viszont a betűk rajzának s fajainak ismertetésére tér át.

Némileg rendszeresebb az *illustrations* cz. V. fejezet, mely a könyvillusztrálás különböző neveit ismerteti futólagos történeti áttekintés kapcsán.

Annál zavarosabb a következő fejezet, mely *miscellanea* czímen a könyvmetszés díszítéséről, a himzésből, vászonból s nemes fém-ből készült kötéstáblákról, a leláncolt könyvekről s végül az Angliában a XVIII. században divott *hornbook*-okról szól, mely utóbbiak egyoldalt nyomtatott, fakeretbe foglalt s szaruval fődött szöveglapok.

A VII. fejezet *Leathers* czímen a különböző bőrfajokat jellemzi s nem egy új, vagy használható megjegyzést tartalmaz. Így pl. a manapság ismét nagy előszeretettel fölkarolt borjúbőrből készült pergamenről (vellum) megjegyzi, hogy a napfény igen kiszáritja s törékenynyé teszi, miért is czélszerű a hártýába kötött könyveket hátukkal befelé fordítva állítani a polczokra; a mint ez az oxfordi Bodleiana-ban látható. Érdekes az az adata, mely szerint a napjainkban Chivers Cedrik által ismét felkapott translucent-kötés tulajdonképeni megteremtője James *Edwards* volt Halifaxból, a ki 1785-ben szabadalmaztatta a pergament átlászóvá tévő eljárását. Jó megfigyelésről tesz tanubizonyságot az a megjegyzése, a mit a bagariabőr tartósságáról mond. Ismeretes, hogy a bagaria- vagy orosz bőrt sokat használt kézikönyvek kötésére alkalmazzák némely közkönyvtárban, még pedig igen jó eredménnyel; *Davenport* szerint azonban ez az eredmény nem annyira a használt anyagtól, mint a használat mértékétől függ. Az orosz bőrbé kötött kevésbé használt művek kötése ugyan is

sokkal kevesebb ellenálló képességgel bír; ennek oka — szerinte — abban rejlik, hogy a bőr zsirtartalma, a használatlan kötetekből csakhamar kivész, míg a folyton használt műveknél az olvasók kezéről nyer kellő utánpótlást.

A két utolsó fejezet közül a nyolczadik a vaknyomású bőr-kötéssel, a kilenczedik pedig az aranyozott bőrkötéssel foglalkozik, különös tekintettel az angol emlékekre. Az aranyozást *Davenport* is a keleti — arab és perzsa — kötésekből vezeti le, de a *Corvina* kötéseiről, melyek általában a keleti és nyugati aranyozott bőr-kötések közti összekötő kapocsnak tekintetnek, nem tesz említést. Figyelemreméltó szerző azon törekvése, hogy a XVII. és XVIII. századi angol bőrkötés két, *Le Gascon* diszitó motívumaiból kiinduló eredeti hajtását, a *cottage roof* és az *all over* stílust Samuel *Mearne*, II. Károly udvari könyvkötőjének nevéhez fűzze. Ő figyelmet egyúttal arra is, hogy a Roger *Payne*-nek tulajdonított s manapság is rendkívül keresett kötések egy részét Richard *Wier*, skót mester készítette, a ki *Payne*-nel dolgozott s szolgálai módon követte ennek stílusát. Az angol aranyozott bőrkötésen kívül szerző csupán a XVI. századi olasz s a XVI—XIX. századi francia mesterek főműveivel foglalkozik. Németországot, melynek a vaknyomású bőrkötés tárgyalásánál elég teret juttat, ezúttal meg sem említi.

P. II.

Morócz Jenő: *Huszonöt esztendő. A könyvnyomdászok Szakköre negyedszázados fennállásának emlékére.* Budapest, 1907. A Könyvnyomdászok Szakköre kiadása. (Pallas r.-t. nyomása.) 4-r. 40 l.

Morócz Jenő a könyvnyomdászok szakkörének titkára csinosan kiállított barnanyomású füzetkében számol be a Szakkör negyedszázados működéséről. A közölt följegyzésekből megtudjuk, hogy a Szakkör a Pesti könyvnyomda fiatalabb munkásnemzedéke kezdesére 1881-ben magyarosító célzattal megalakult Magyar Nyomdászok Köréből fejlődött ki 1882. szeptember 10-én.

A kör első alapszabályai szerint főleg a magyar nyelv terjesztésére alakult s e célzt hármassal eszközrel kívánta elérni, ú. m. felolvasások, szavalati s műkedvelői előadások, szak- és társadalmi kérdések vitatása útján. Címe fennállása első nyolcz évében ezen első sorban társadalmi célnak megfelelően Könyvnyomdászok Társasköre volt, bár már ez időszakban is szíven viselte a szakképzés érdekeit. Ez érdekeket szolgálta egyrészt azzal, hogy 1886 óta átvette a Magyar Nyomdászok Évkönyve szerkesztését és kiadását, másrészt több gyakorlati feladat sikeres megoldására pályatételeket tűzött ki.

Az egyesület jelenlegi címét 1890-ben vette fel s célját új alapszabályaiban a következő négy pontban körvonalozta:

a) a szakerők tömörítése; b) a szakismeret s műizlés terjesztése és fejlesztése a könyvnyomdászat s rokonágai terén; c) a hazai nyomdászat érdekeinek elősegítése; d) a tagok társas életének fejlesztése. Mint ebből kitetszik, az egyesületek tevékenységének súlypontja az általános társadalmi feladatokról a szakismeretek művelésére terelődött át.

S a társulat az utóbbi 17 év alatt csakugyan derekasan hozzálátott feladata megvalósításához. Számos szakszerű felolvasás mellett 1904 óta több rendszeres szaktanfolyamot is tartott, melyek során nemcsak elméleti oktatásban, hanem az e célra berendezett kísérleti nyomdában gyakorlati tanításban is részesülnek a hallgatók. Ezenkívül több vidéki városban is rendeztek felolvasásokat s nyomdászati kiállításokat, melyek kétségkívül nagy hatással voltak vidéki nyomdásziparunk fejlődésére.

A kör sokáig nem bírt állandó otthonnal, a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betüöntők Segélyzőegyesületének a Sándortéren fölépült bérháza végre ezen az állapoton is segített s a kör fennállásának második negyedszázadát a Gutenberg-otthon díszes fölemeleti helyiségében kezdhette meg.

— sp —

Greve. H. E. *Das Problem der Bücher- und Lesehallen Aus dem Holländischen übersetzt von Anna J. Jungmann. Mit einer Einführung von Const. Nörrenberg.* Leipzig, 1908. Maas u. Van Suchtelen, 8-r. XVI, 426 l. Ára 6 Márka.

Dr. H. E. Greve hágai könyvtárosnak eredetileg holland nyelven 1906-ban megjelent, a modern közművelődési könyvtárak problémáját minden oldalról megvilágító művének: Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken-nek németre fordításával Anna J. Jungmann igaz szolgálatot tesz mindazoknak — s azt hiszem nem vagyunk kevesen, — a kiknek ez a könyv eddig nyelve miatt nem volt hozzáférhető.

Szerző műve anyagát 413 paragrafusban tárgyalja le, melyek három fejezetbe oszlanak.

Az első fejezet azt a viszonyt tárgyalja, melyben a modern közművelődési könyvtár — azt hisszük ez a kifejezés födi legjobban a *Lese- und Bücherhalle* fogalmát — a könyvtárak egyéb, régibb fajihoz áll.

Greve e fejezetben különösen kikel a régibb fajtájú népkönyvtárak ellen, melyek a nép fogalmát a legalsóbb s legműveltelebb körökre szorítva, inkább közjátékonysági intézmények s a tudományos irodalmat egyáltalán nem, a szépirodalmat pedig kevés kivétellel igen selejtes összeállításban képviselik. A modern közművelődési közkönyvtár, mely Greve szerint egyedül bir létjogosultsággal, a nép minden rétegét, művelteket s művelődésre vagy nemes szórakozásra vágyókat egyaránt ki kell hogy elégítsen.

Hogy az ily könyvtáraknak egyúttal minden irányzatosságot is el kell kerülniök, az szinte magától értetődik. A könyvtárak egy harmadik faja a tudományos és szakkönyvtár, mely ismét csak a közönség egy töredékét szolgálja: azokat, akik valamely határozott irányban folytatnak tudományos kutatásokat s így első sorban azon könyvanyag összegyűjtésére terjeszkedik ki, mely e kutatások forrása, vagy a további tanulmányok eszköze.

Így körvonalozva a könyvtárnemek egymáshoz való viszonyát, részletesebben kiterjeszkedik a könyvtár legfontosabb részére, a mitől jellege első sorban függ: a könyvanyag megválasztásának általános elveire. A tudományos irodalmat három csoportba osztja: ú. m. a forrásművek, monografiák s általános összefoglalások csoportjába. Ezekből az első kettő a közművelődési könyvtáraknál alig jöhet számításba, csupán a harmadik csoport, melynek legjobb s legújabb termékeit kell felölelniök. A szépirodalom megválogatását illetőleg nem ad általános irányelveket, csak arra utal, hogy e kérdéstről a *Library Journal* egymaga 120 pro és kontra szóló cikkelyt közölt. Hogy a közművelődési könyvtár, a menyiben olvasóterme van, a napilapokat nem nélkülözheti, ezt a gyakorlati élet eléggé bizonyítja, de ez esetben minden pártállás képviselve legyen. Minthogy a közművelődési könyvtár első sorban az önképzést kívánja előmozdítani, a zeneirodalom — még pedig úgy elméleti mint gyakorlati része (hangjegyek) — felkarolása is szükséges. A művelődés másik fontos eszköze a képzőművészeti alkotásokat reprodukáló kiadványok, melyek válogatott gyűjteménye szintén beillesztendő a közművelődési könyvtár anyagába.

A mi a különböző könyvtártípusok együttműködését illeti, ennek szerzőnk szerint főleg abban kellene nyilvánulnia, hogy a könyvtárak egymást a könyvanyag tekintetében akár kölcsönzés, akár az olvasók útbaigazítása útján kisegítsék.

Ezek után *Greve* a nem ingyenes olvasótermek, az olvasókörök és kölcsönkönyvtárak jellemzésére tér át. Itt is első sorban arra a viszonyra vet világot, melyben a közművelődési könyvtárnak a kölcsönkönyvtárral kell állania. *Greve*, *Adams*-szal egyetértőleg, a kölcsönkönyvtárakat a szépirodalom selejtesebb, de a műveletlenebb ízlésűek által különösen kedvelt termékeivel szemben akarja igénybe venni. Ha ugyanis a közkönyvtár olvasója ilyen műveket óhajt, utasítsa őket a helybeli kölcsönkönyvtárba, ahol az illető kötetek — persze némi anyagi áldozat ellenében — rendelkezésére fognak állani.

Miután a modern közművelődési könyvtárnak az a főfeladata, hogy a társadalmi nevelés középpontjává legyen, szerző sorra veszi azon intézményekhez való viszonyát, melyek közvetlenül részt kérnek a szociálpedagógiai munkából.

A népnevelés egyik igen jelentős tényezőjének, az egyháznak a közművelődési könyvtárakhoz való viszonyát nem igen bolygatja szerzőnk, csupán azt jegyzi meg, hogy az egyház rendszeresen rossz szemmel nézi a közművelődési könyvtárakat s pártpolitikai céljainak megfelelő hasonló intézményekkel igyekszik ellensúlyozni hatásukat.

Annál bővebben tárgyalja *Greve* a könyvtárnak a népnevelés másik faktorához, az iskolához való viszonyát. E viszony egyik formája az iskolai könyvtár, mely kizárólag az ifjúság részére készül, jobbjára sematikus jegyzékek alapján s inkább szórakozás a célja, mintegy jutalmul. Második formája az iskolai népkönyvtár, mely nemcsak az ifjúság, de a felnőttek oktatására is szolgál. Ilyenek a district library-k Észak-Amerikában s a bibliothèque populaire-k Franciaországban.

Az iskolai népkönyvtárakkal szemben *Grevenek* három főki fogása van: 1. az iskola rendszeren elnyeli a könyvtárat és sokszor annak budgetjét is; 2. az iskolai könyvtár az érdeklődőknek csak kis részéhez férközik igazán hozzá; 3. a könyvtár vezetése szakképzetség nélküli egyénekre van bízva.

De ha nem is barátja az iskola és népkönyvtár egyesítésének, annál inkább óhajtja az iskola támogatását a könyvtárral szemben. A tanítóság főleg az olvasmányok megválasztására folyhat be jótékonyan, különösen oly könyvtáraknál, melyek részben gyermekek számára is hozzáférhetők.

Minthogy azonban a közművelődési könyvtárak elsősorban a felnőttek továbbképzésére hivatvák, ebből önként folyik, hogy e könyvtárak a szabad tanítással is összefüggnek. Szerző barátja annak a kétségkívül életre való irányzatnak, mely a könyvtárakkal kapcsolatban rendez a felnőttek részére tanfolyamokat, miután a könyvtár egyúttal arra is alkalmat adhat, hogy a hallgatóság az idevágó könyvkészlet felhasználásával kiegészítse s jobban megrögzítse a hallottakat. Legjobb a könyvtárban az előadás tárgyával azonos könyveket mindjárt kiállítani, vagy a rendelkezésre álló irodalomról nyomtatott jegyzékeket osztani ki a hallgatóság között. Szerző legügyesebb megoldásnak tartja az angol könyvtárakban divatos félórás szabad előadásokat, — »half-hour talks« — melyek mindig csak egy bizonyos kérdést világítanak meg, az ott rendelkezésre álló irodalom alapján.

A fejezet harmadik s utolsó része a közművelődési könyvtárak célját, befolyását s ellenségeit ismerteti.

Célul a különböző szerzők a legkülönbözőbb feladatokat tűzték eléje, a miből *Greve* bő szemelvényekkel szolgál. Az egyik (*Küster*) az összes társadalmi bajok panaceáját látja benne, mások az antiszociális propaganda (*Dechelhäuser, Apel*), vagy a vallásos propaganda (*Huppert, Buddingh*) eszközéül tekintik,

míg ismét mások az osztályharc szilására keresnek benne támasztékot. Szerző ez irányzatok egyikének sem kedvez: mert bármelyikük is egyoldalúságra vezet. Szerinte sokkal közelebb fekvő s természetesebb célja van a közművelődési könyvtárnak: t. i. az oktatás előmozdítása, istápolása s másfelől az olvasmány irányítása.

Ily irányításra főleg a szépirodalom terén van szükség, mely a közművelődési könyvtárak egyik leginkább vitatott pontja. Szépirodalmi beszerzéseknél a következőkre kell ügyelnünk: 1. Kerüljük a *Marlatt*-féle léha és üres írókat, a rémregényeket, érzécsiklandozó pikantériákat s más e fajta értéktelen üzleti termékeket. 2. Kerüljük a szépirodalmi újdonságokat mindaddig, míg az első roham el nem ül s tisztábban láthatjuk jó és rossz tulajdonságukat. 3. Kerüljük végre a jóhiszeműen írt népies kiadványokat, melyek túlon-túl filantropikus, alamizsna jellegűek. De ne csak arra ügyeljünk, hogy a szépirodalmi anyag megválasztása legyen kielégítő, hanem arra is törekedjünk, hogy az olvasók a komolyabb műveket is megkedveljék. Erre a könyvtárosnak egyéni befolyásán, rábeszélőképességén kívül két eszköze lehet ú. m. *a)* a szépirodalmi olvasmányok megadóztatása és *b)* két olvasójegy kiadása, melyek egyike kizárólag tudományos könyvek kölcsönvételére szolgál.

A fejezet végén *Greve* megemlékezik a közművelődési könyvtár ellenzőiről is, a kik sokalják a költségeket, miután kézzelfogható eredményekre ez az intézmény nem vezet, vagy azért kelnek ki ellene, mert az igazi műveltség helyett csak a félműveltség terjesztője. Szerzőnk ez ellenvetésekkel szemben igen helyesen arra hivatkozik, hogy a közművelődési könyvtár szociálpedagógiai eszközeink legfiatalabbika s így inkább a jövő, mintsem a jelen ítélete alá tartozik.

A második fejezet, melynek 171 paragrafusai ismét három szakaszba van beosztva, a közművelődési könyvtárak problémájának technikai oldalát fejtegeti.

Az első szakasz az épület kérdésével foglalkozik. Azt a három alapkövetelményt, mely minden könyvtártani kézikönyvben előfordul: u. m. világosságot, tűzbiztonságot s terjeszkedő-képességet ő is fejtegetései élére állítja, bár be kell vallania, hogy a közművelődési könyvtárak legnagyobb része — legalább az európai szárazföldön — bérházban vagy átalakított helyiségekben húzódik meg. A belső elrendezés főkövetelménye, hogy a közönségnek szánt különböző célú helyiségek egymástól teljesen el legyenek különítve. Ez az elkülönítés azonban olyan formában is történhetik, hogy azért a könyvtár személyzetének alkalma legyen egyszerre az összes helyiségeket szemmel tartani. Követendő mintaképpül a liverpooli könyvtárat említi, a hol az épület közepén levő könyvkölcsönző helyiségből a személyzet egyidejűleg szem-

mel tarthatja az ifjúsági, általános és női olvasótermeket, melyeket félemlermagasságú kerítés választ el a kölcsönző hivataltól. Külön újságolvasó-teremnek angol mintára való berendezését szintén ajánlja. A hely megválasztásánál a teljes központi fekvést, vagy legalább is azt kívánja meg, hogy a könyvtár a város egyik főútvonalán álljon.

De bármily központi fekvésű is az épület, nagyobb városokban idővel elkerülhetetlen a fiókkönyvtárak létesítése. E fiókok elhelyezését oldották meg eddig a legkevésbé jól. Még Amerikában is gyakori eset, hogy e fiókkönyvtárak gyarmatárúkereskedésekben vannak elhelyezve s a teljesen iskolázatlan személyzet gondjaira bízva. Ennél többet ér a fiókkönyvtáraknak az iskolával kapcsolatos elhelyezése, habár csak az esetben lesz e megoldás kielégítő, ha külön, a czélnak megfelelő helyiség készül az iskolaépülettel kapcsolatban s nem valamely más czélokra szánt termet kell lefoglalnunk, mely csupán a nap vagy a hét bizonyos szakában állhat rendelkezésünkre.

A fiókkönyvtárnak szerző *Cole* nyomán két főfaját különbözteti meg, ú. m. a kikölcsönző állomások (Abgabestation) és a sajátképi fiókkönyvtárak (Zweigbibliothek) faját. Ezek együttvéve ötfélék lehetnek, és pedig: 1. pusztá kikölcsönzőállomások, könyvkészlet nélkül, a hol este kiadják a reggel kért könyveket, melyeket időközben a központból elhoztak; 2. oly kikölcsönzőállomások, melyek a központból kapott s időről-időre föleserélt könyvállományból elégitik ki közönségüket; 3. az első típushoz tartozó kikölcsönzőállomások, melyek azonban kézikönyvtárral s olvasószobával is el vannak látva; 4. fiókkönyvtárak, melyek csupán saját külön könyvállományukból kölcsönöznek ki könyvet; 5. fiókkönyvtárak, melyek saját állományukon kívül a központi könyvtár anyagát is forgalomba hozzák.

A fiókkönyvtár egyik sajátos alfaja továbbá a vándorkönyvtár, mely nem egyéb, mint valamely központból falura, tanyára kiküldött könyvsorozat. Vándorkönyvtárak szervezésével foglalkoznak a Badische Frauenvereine, a berlini Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung Németországban, a Maatschappij tot nut van't Algemeen Hollandiában, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa, a Dunántúli Közművelődési Egyesület hazánkban. Legnagyszerűbben azonban Észak-Amerikában fejlődött ki, a hol legelőbb New-York állam léptette életbe az államsegélyt az 1842-iki university lawval. E törvény felhatalmazta a new-yorki egyetemi könyvtár gondnokságát, hogy a kettős példányokból vándorkönyvtárakat szervezzen s bocsásson akár egyesek, akár testületek rendelkezésére 5 \$ lefizetése mellett.

Ezután szerző röviden összegezi az olvasóterem mellett vagy ellen felhangzott véleményeket. Szerinte az olvasóterem ellenzői-

nek azon érvelése, hogy az olvasóterem a közönséget elhidegíti otthonától, nem állhat meg, miután a közművelődési könyvtárak közönségének zöme, a munkásság oly lakásvizonyok közt él, hogy otthona amúgy sem gyakorolhat reá valami erős vonzerőt, de meg az olvasás végzésére sem alkalmas.

Végül néhány szóval végez a belső berendezés legfontosabb elemeivel, a könyvállványokkal s felállításuk módjával s az olvasóasztalokkal. Ez utóbbiaknál a kör- vagy ovális-alaknak határozott előnyt ad a szokásos szögletes formával szemben, de véleményét nem okolja meg.

A fejezet második része a könyvtár legfontosabb elemének, magának a könyvanyagának van szentelve s végig kíséri útját a könyvtárban a beszerzéstől a kiselejtezésig. Ennek a fejezetnek minden egyes pontjára nem terjeszkedhetünk ki: be kell érünk egy-két probléma kifejtésének vagy gyakorlati útmutatásnak a reprodukálásával. Így megemlítjük szerző tanulságos fejtegetéseit a kiadóknak a népkönyvtárak s a kölcsönkönyvtárakkal szemben elfoglalt különböző álláspontjáról, a könyvek kiválasztásának módjáról, az Észak-Amerikában, először 1897-ben Clevelandban, szervezett könyvtár-ligákról, melyeknek egyetlen céljuk a könyvekkel való helyes bánásmód népszerűsítése stb. Érdekes szerző állásfoglalása abban a vitában, mely a szótár-katalógus és szakrendszertű katalógus hívei közt évek óta folyik s legalább az európai kontinensen még ma sincs eldőntve. Helyesen mutat rá arra a körülményre, hogy a szisztematikus katalógus tudományos közkönyvtárainkban fejlődött ki s ennek közönségét van hivatva szolgálni. A közművelődési könyvtárak közönsége ellenben javarészt oly elemekből áll, melyek a tudomány egyik ágában sem bírnak akkora jártassággal, hogy valamely határozott tárgy pontos, sőt hozzávetőleges hovatartozását is meg tudnák állapítani. Az ilyeneknek azután a szótárkatalógus határozott szolgálatot tesz. Ellenben oly könyvtáraknál, melyek tudományosan képzett kutatók kielégítésére is számítanak, egy jó szakrendszer alkalmazása is ajánlható, mert ez a rokon kérdések egész komplexumáról ad áttekinthető felvilágosítást.

Azt is meg kell még említenünk, hogy szerző épen nem barátja az indikátornak, melyet »drága játékszer«-nek nevez s legfőljebb erős forgalmú, de kis könyvkészlettel rendelkező könyvtáraknál helyesli használatát. Itt jegyezzük meg, hogy az indikátor szülőhazájában, Angliában is végső napjait éli. Mint *Greve* is említi, a legtöbb angol közművelődési könyvtárban, a hol ezelőtt esküdtek az indikátorra, jórészt sutba lökték *Cotgreve* találmányát, vagy csak a szépirodalomnál veszik igénybe. Részünkről hozzátehetjük, hogy még ez utóbbi esetben is az indikátort csupán annak jelzésére használják, hogy a keresett könyv benn van-e a

könyvtárban vagy sem; a kölcsönzés nyilvántartására azonban más, praktikusabb módszerek szolgálnak.

Egy másik, újabban sokat vitatott kérdés az open-shelf rendszer problémája. *Greve*, mint mindenütt, e kérdéssel szemben is megőrzi elfogulatlanságát: a könyvraktáraknak korlátlan megnyitását a közönség részére nem helyesli s csakis kis könyvtáraknak s fiókoknak ajánlja általános alkalmazását, ahol a közönség viselkedése könnyebben szemmel tartható. Nagyobb gyűjtemények jól teszik, ha a rendszer végleges elfogadása előtt kísérleteznek vele s csupán készletük pénzbelileg legkevésbé értékes részéhez, a szépirodalmihoz eresztik hozzá a közönséget.

Az olvasójegyek kiváltásánál szükséges igazolás legjobb módszerének az angoloknál meghonosított jótállórendszerert tartja, mely abban áll, hogy a könyvtár vezetősege csupán adófizető, állandó lakással bíró polgárok hiteles ajánlólevelére szolgáltatja ki az olvasójegyet.

A kölcsönzés nyilvántartásánál a téritvényrendszer helyett a könyv-lap (Buchkarte)-rendszert ajánlja, melynél minden egyes könyvnek megvan a maga külön rovatos kartonlapja, melyre a kikölcsönző olvasójegyének száma s a kölcsönvétel kelte kerül.

A kiselejtezésre nézve nem mond újat, csak utal *Brown* bibliothekonomiájára, melyet annak idején mi is részletesen ismertettünk.

A második fejezet harmadik részében azután szerző a kezelés szerveit ismerteti. Előbb a könyvtár felügyelőbizottságáról, azután a könyvtári személyzetről szól. Igen érdekes azon követelmények felsorolása, melyeket *Greve* a könyvtáros egyéniségével szemben támaszt. *Bonfort* nyomán ő is három dolgot kíván meg a könyvtárostól; nevezetesen azt, hogy tudós, gentleman és üzletember legyen. Túrelem, emberismeret, s jó emlékezőtehetség továbbá azok a tulajdonságok, melyek a könyvtári tisztviselőktől megkívánhatók, természetesen kellő szakképzettség mellett. A szakképzettség megszerzése a kontinensen nem éppen könnyű dolog, miután a könyvtári szakoktatásról még a tudományos könyvtárak tisztviselői kara részére is a legtöbb államban nincs kellőképp gondoskodva; a közművelődési könyvtárakra nézve pedig még vigasztalanabbak az állapotok. Itt szabadon fölburjánzik a dilet-tantizmus, ami pedig az ügy egészséges fejlődésének nagy kárára szolgál. Ezután a könyvtárosi szakegyesületekről s a könyvtárosok díjazásáról nyújt áttekintést s végül a nők könyvtárosi szolgálatáról emlékezik meg. Alkalmaztatásukat főleg az ifjúsági osztályban s a kikölcsönzésnél ajánlja, bár nem tagadja meg tőlük a vezető állásokra való rátermettséget sem.

A harmadik s aránylag legrövidebb (332—413 §§) fejezet a közművelődési könyvtár pénzügyi oldalát világítja meg. A kérdés

természete szerint ez a fejezet két részre oszlik, ú. m. a kiadásokat s a bevételeket tárgyaló fejtegetésekre.

A kiadásokról szóló rész tulajdonképpen nem egyéb, mint egy csomó német, angol s amerikai közművelődési könyvtár zárószámadásának a közlése, melynek száraz számadatai mindennél ékesszólóbban magyarázzák a hasonló intézmények igen különböző fejlődését a felsorolt államokban. Pl. Charlottenburgban, ahol pedig a közművelődési könyvtár ügye igen fejlett fokon áll, 1904/5-ben a kiadások összege 47,767 márkára rúgott; ellenben pl. Manchester ugyanezen közigazgatási évben 23,997 £ 16 s. 11 d.-t s Boston 322,645·37 \$-t áldozott e célra! Vagyis Charlottenburgban fejenként 0·20, Manchesterben 0·75, és Bostonban 2·35 Márka volt a költség.

A bevételekről szólva, első sorban az olvasási díjról szól, ethikai s paedagógiai hasznát elismeri ugyan, de jobb szeretné, ha az adó alakjában vettetnék ki a község lakóira. A második jövedelmi forrás lehet egyesek adománya, továbbá a magánosok egyesülése útján biztosítható bevételek (tagdíjak). Végül a harmadik jövedelmi forrás a közvagyonbevételek: községi vagy állami segély.

A legtermészetesebb s legkielégítőbb jövedelmi forrást azonban a külön könyvtári adó szolgáltatja, melynek *Greve* is lelkes szószólója. Az adózás ezen neme azonban csupán Angliában s Amerikában ismeretes, de itt sem kötelező, hanem a község-tanács belátásától tétetik függővé. *Greve* ezzel szemben megkívánja, hogy a közművelődési könyvtár fenntartása általánosan kötelezővé tétessék, épp úgy mint pl. a népoktatás, melynek ez tulajdonképpen szerves kiegészítő része. Szerző ez óhajtása azt hiszem vizshangra fog találni mindazok körében, a kik érzékkel bírnak a modern szociális nevelés szükségletei iránt.

Íme a legújabb könyvtártani kézikönyv részletes gondolatmenete. Szerző fejtegetéseinek részben új nézőpontja megokolja a kimerítőbb analízist, a munkájában felhalmozott gazdag gyakorlati- és statisztikai anyag pedig kívánatosá teszi, hogy e könyvet mindazok áttanulmányozzák, a kik a közkönyvtár legújabb formája iránt melegebben érdeklődnek.

Dr. Gulyás Pál.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXIX. évfolyam, 28. szám (1908 július 11.): G. Geisenhof, Bibliotheca Bugenhagiana (Otto Clemen). — L. Fratti, Catalogo dei manoscritti di U. Aldrovani. — 29. szám (július 18.): E. Jaeschke, Bericht über das sechste Betriebsjahr 1907/908 der Stadtbücherei Elberfeld. — 30. szám (július 25.): A. P. Ch. Griffin, Library of Congress: List of books relating to trusts. 3. ed. (Robert Liefmann). — 34. szám (augusztus 22.): Ch. W. Berghoeffer, Führer durch die Freiherrlich Carl von Rothschild'sche öffentliche Bibliothek. — 35. szám (augusztus 29.): J. Hilgers, Die Bücherverbote in Papstbriefen (Joseph Freisen). — 36. szám (szeptember 5.): H. O. Lange, Les plus anciens imprimeurs à Pérouse 1471—1482 (Gottfried Zedler). — Fr. A. Mayer, Aus den Papieren eines Wiener Verlegers, 1858—1897. — 37. szám (szeptember 12): Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft. V., VI., VII. (Konrad Haebler). — 38. szám (szeptember 19.): H. Le Soudier, Bibliographie française. 2. s. T. I. 1900—1904. (Alfred Schulze.)

La bibliofilia. X. évfolyam, 4. füzet (1908 július): Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. Essai de bibliographie. (Első közlemény.) — A. Tenneroni, I manoscritti della Libreria del comm. Leo S. Olschki. (Folytatólagos közlemény.) — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — 5—6. füzet (augusztus-szeptember): Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. Essai de bibliographie. (Befejező közlemény.) — Carlo Frati, Bolletino bibliografico Marciano. (Folytatólagos közlemény.) — Francesco Vatielli, Una mostra bibliografica nella biblioteca del Liceo Musicale di Bologna. — G. Boffito, Saggio di bibliografia Egidiana. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Henry R. Plomer, News from England. — Gardner C. Teall, Notes from America. — Állandó rovat: Notizie.

Le bibliographe moderne. XI. évfolyam, 66. szám (1907 november-december): Max Prinnet, Portrait d'une comtesse de Brienne. — G. Lepreux, Les imprimeurs d'Étampes (1708—1765). — Lucien Auvray, Une bulle de Grégoire IX. pour Richard de Fournival. — S. Bergh, La nouvelle organisation des archives de Suède. — Maurice Tourneux, Salons et expositions d'art à Paris (1801—1900); essai bibliographique. (Folytatólagos közlemény.) — Chronique des Archives: France. Italie. Pays-Bas. — Chronique des bibliothèques: Allemagne. Belgique. France. Italie. Pays-Bas. Suisse. — Chronique bibliographique: Bibliographie annuelle des bibliothèques et du livre. Histoire de l'imprimerie. Bibliographie archéologiques. Bibliographie des chants populaires français. Bibliographie des usages locaux. Un incunable napolitain à retrouver. Exposition rétrospective du papier. Table général du »Bulletin du Bibliophile«. Ouvrages suédois sur le Japon. — Comptes-rendus et livres nouveaux: État sommaire des papiers de la période révolutionnaire conservés dans les archives départementales. Série 4. T. I. (H. S.) S. I. Denis. Archives du Cogner. Séries H. E. (H. S.) A. Molinier et L. Polain, Les sources de l'histoire de

France des origines aux guerres d'Italie. III—V. (H. S.) J. L. Brandstetter, Bibliographie der schweizerischen Landeskunde. V. 3. (H. S.) N. E. Dionne, Inventaire chronologique des livres . . . publiés en langue française dans la province de Québec (1764—1905). U. a. Québec et Nouvelle-France; Bibliographie (1534—1906). U. a., Inventaire chronologique des livres . . . publiés en langue anglaise dans la province de Québec (1764—1906). (H. S.) I. M. Hulth, Bibliographia Linnaeana. (B. L.) G. I. Gray, A bibliography of the works of Sir Isaac Newton. 2. edition. (H. S.) I. Collijn, Katalog der Incunabeln der Kgl. Universitäts-Bibliothek zu Uppsala. (H. S.) P. Delalain, Les libraires et imprimeurs de l'Académie française de 1634 à 1793. (H. S.) A. de Mahuet et E. des Robert, Essai de répertoire des ex-libris et fers de reliure des bibliophiles lorrains. (E. D.) L. Quantin, Ex-libris héraldiques anonymes. I. (F. d'H.)

Revue des bibliothèques. XVIII. évfolyam, 4—6. szám (1908 április-június): Henri *Omont*, Manuscrits de la bibliothèque de sir Thomas Phillipps récemment entrés à la Bibliothèque Nationale. — Amédée *Boinet*, Catalogue des miniatures des manuscrits de la Bibliothèque Sainte-Geneviève. — *Michel*, Camille et Lucile Desmoulins. Documents inédits. — **Bibliographie**: E. Clouzot, Catalogue de la bibliothèque de la ville de Paris. I. (A. B.) Marius Barroux, Essai de bibliographie critique des généralités de l'histoire de Paris. (A. B.) Mélanges et documents publiés à l'occasion du 2e centenaire de la mort de Mabilon (A. Boinet). H. Omont, Anciens inventaires et catalogues de la Bibliothèque Nationale. I. (A. B.) Ch. Drouhet, Les manuscrits de Maynard, conservés à la bibliothèque de Toulouse. (A. B.) C. Oursel, Notes sur le libraire et imprimeur dijonnais Pierre J. Grangier. (A.—B.) René Pagel, Catalogue sommaire de nouveaux fonds historiques et généalogiques versés aux Archives du Gers. (E. C.) — **Chronique des bibliothèques**: Allemagne. Belgique. Bulgarie. France. Italie. — **Állandó mel-léklet**: Henri *Dehérain*, Catalogue des Manuscrits du fonds Cuvier.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XIX. évfolyam, 3—4. szám (1908. márczius-április): Demetrio *Marzi*, Cancellieri e cancellerie durante il medioevo. — Curzio *Mazzi*, Due provisioni onutarie fiorentine. — Guido *Biagi*, Ricordi politici inediti del barone Bettino Ricasoli. — **5—6. szám** (május-június): Guido *Biagi*, Contratto nuziale di Luigi XII di Francia con Anna di Bretagna vedova di Carlo VIII (14 Agosto 1498). — Elena *Valori*, La fortuna del *Bembo* fuori d'Italia. — Giorgio *Rossi*, Appunti sulla composizione e pubblicazione del »Cicerone« da lettere inedite di G. C. Passeroni. — **7—8. szám** (július-augusztus): Guido *Biagi*, La conferenza internazionale di bibliografia e documentazione. (Relazione a S. E. il Ministro della P. I.) — Demetrio *Picozzi*, Per le nostre biblioteche. — Guido *Biagi*, Tasse sull'uso dei libri delle biblioteche? — V. B. G. Le librerie per uso dei marinari. — R. W. *Sindall*, La manifattura della polpa di legno per la fabbricazione della carta (traduzione di Luigi *Biagi*). — Curzio *Mazzi*, Le gioie della corte Medicea nel 1566. (Folytatólagos közlemény.) — **Állandó rovatok**: Libri nuovi. Notizie.

The library journal. *XXVIII. kötet, 7. szám* (1908 július): Arthur E. Bostwick, The librarian a censor. — William Warner Bishop, The amount of help to be given to readers. — Annie Carroll Moore, Library membership as a civic force. — Open shelves and book losses. — Conference of German librarians at Eisenach. — American association of law libraries. — Bibliographical society of America. — League of library commissions. — *8. szám* (augusztus): David Felmley, How far should courses in normal schools and teachers' colleges seek to acquaint readers with the ways of organizing and using school libraries. — Agnes Jewell, The public librarian and the school problem. — Anna C. Tyler, A live bookworm — a nature study. — Thomas L. Masson, The real heaven (Poem). — Scheme of classification for books on forestry. — Billingham public library. — F. K. W. Drury, On making signs. — Tibetan literature for the Newberry library. — A state library system for California. — Reviews: Dieserud, The scope and content of the science of anthropology. Gutenberg Society. Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft. Handbook of learned societies and institutions: America. Die Handschriften der öffentlichen Bibliothek der Universität Basel. Institut international de bibliographie. Bulletin. New Schaff-Herzog encyclopedia. Lamberton, A list of serials in the principal libraries in Philadelphia and its vicinity. Eine Untersuchung von 435 Papier-Proben. — *9. szám* (szeptember): What shall libraries do about bad books. — A view of librarianship from the library school. — Worthington C. Ford, An old-fashioned librarian: the late A. R. Spofford. — F. Weitenkamf, The need of a scientific bibliography of incunabula. — Theodore W. Koch, Meeting of the English library association. — R. H. Whitten, Classification of the library of the (New-York State) public service commission for the first district. — Esperanto recognised by United States Government. — Best books of 1907. — Reviews: Ralph Dunstan, A cyclopaedic dictionary of music. (E. M. I.)

Állandórovatok: Editorials. — New-York library association. — National association of state libraries. — National educational association. — American library institute. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and Bequests. — Librarians. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Notes and queries. — Library calendar.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *XII. évfolyam 1908/1909., 4. fűzet* (1908 július): Walter von Zur Westen, Zur Kunstgeschichte des Notentitels und der Dekoration musikalischer Druckwerke. II. Die Vorherrschaft des Steindrucks. — Wilhelm Riedner, Peter Schöffers Anzeige des Decretum Gratiani und der Dekretalen Gregors IX von 1472. — Fr. Bertram, Gustavus Selenus' Schach- oder König-Spiel. II. — Oskar Loewenstein, Die Berliner Buchbinderei-Ausstellung und was lehrt sie uns? — *5. fűzet* (augusztus): Stephan Kekule von Stradonitz, Ein »bibliophiler« Adelsabenteurer der Neuzeit. — L. Gerhardt, Crabb Robinson und seine Beziehungen in Weimar und Jena. — E. Slijper, Eine portugiesische Talmud-Ausgabe von 1500. —

Max *Harrwitz*, Unser Deutsches Anonymen-Lexikon. — 6. *fűzet* (szeptember): Friedrich E. *Hirsch*, Zur Biographie Johann Peter Lysers. — Max *Kemmerich*, Porträttschmuck in deutschen Handschriften des frühen Mittelalters. — Hans *Koegler*, Basler Büchermarken bis zum Jahre 1550. I. — *Állandó rovat*: Chronik.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXV. *évfolyam*, 7. *fűzet* (1908 július): R. *Gradmann*, Über das Ordnungswort im alphabetischen Katalog. — Adolf *Schmidt*, Johann Reger in Ulm, der Drucker des Briefs des Bundes in Schwaben. — P. *Schwenke*, Das neue italienische Bibliotheksreglement. I. — H. *Escher*, Achte Versammlung der Vereinigung schweizerischer Bibliothekare. — Die 9. *Versammlung* deutscher Bibliothekare in Eisenach. — 8—9. *fűzet* (augusztus-szeptember): Neunte *Versammlung* deutscher Bibliothekare in Eisenach am 11. u. 12. Juni 1908: A. *Keysser*, Die Landesliteratur und die öffentlichen Bibliotheken. — H. *Caspari*, Über ein neues Mittel zum Schutz vielgelesener Bücher. — O. *Glauning*, Über mittelalterliche Handschriftenverzeichnisse. — K. *Schüddenkopf*, Über die Neuordnung und Katalogisierung von Goethes Bibliothek. — H. *Brunn*, Über Fortschritte in der Zettelkatalogisierung. — C. *Nörrenberg*, Über Verlegereinbände. — G. *Fritz*, Über das Volksbibliothekswesen in Oberschlesien. — K. *Geiger*, Johanna Fallati als Tübinger Oberbibliothekar. — *Mitgliederversammlung* des V. D. B. — Literaturberichte und Anzeigen: Reginald Arthur Rye, University of London. The libraries of London. (A. Hortschansky.) Bercza Imre Szent Erzsébet irodalma. (M. Perlbach.) — *Állandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. Antiquariatskataloge. Personalmeldungen.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1908. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

ADALÉKOK a Régi Magyar Könyvtárhoz. Negyedik és ötödik közlemény. (Erdélyi Múzeum. 1908. III. kötet. 1. füzet. 41—47. l. és 3. füzet. 186—191. l.)

BARCZA INRE. Magyarországi kivándorlások irodalma (Bibliographia emigracionis hungaricae.) Bpest, 1908. Pesti kny. részv. társ. 8-r. 12 l. (Különlenyomat a »Közgazdasági Szemle« 1908. évi július havi füzetéből.)

BIBLIOGRAPHIA. Társadalomgazdaságtani —. III. évfolyam. 1908. Cöthen, 1908. Dönhaupt Pál kny. 8-r. Június 205—256. l. Július 257—300 l. Szeptember 343—390 l. (A »Közgazdasági Szemle« 1908. július, augusztus és szeptember havi melléklete.)

CZÍMJEGYZÉKE. A kegyes tanítórendiek vezetése a'att álló szegedi városi főgimnázium ifjúsági nagyobb könyvtárának —. Szeged, 1908. Endrényi Lajos kny. Kis 8-r. 39 l.

CZÍMJEGYZÉKE. A budapesti kávésszék szakegyesületének könyvtári —. Budapest, 1908. Világosság kny. R. T. 8-r. 61 l. Ára 30 fillér.

CLAIR VILMOS. A F. M. K. E. Nyitra városi közkönyvtárának jegyzéke. Második kiadás. Budapest, 1908. »Pátria« irod. vállalat kny. 8-r. 84 l.

GÁCSÉR JÓZSEF. A soproni szent Benedek-rendi főgimnázium tanári könyvtárának jegyzéke. Sopron, 1908. Röttig Gusztáv és fia. 8-r. 1—62 l. (A pannonhalmi sz. Benedek-rendi soproni főgimn. értesítője az 1907—8. isk. évről.)

GULYÁS PÁL. Északnémet népkönyvtárak. Drezda, Berlin, Charlottenburg, Hamburg. Budapest, 1908. Athenaeum irod. és nyomdai r.-t. nyomása. 8-r. 4, 31 l. Ára 1 kor.

GULYÁS PÁL. A könyvgyűjtés főbb irányai. I—III. közlemény. (Uránia, 1908. február 59—68 l., márczius 135—141 l., április 168—175 l.)

GYÖRY TIBOR. A magyar orvosi irodalom 1907. IV. évfolyam. Eger, 1908. Érseki lyceumi könyvnyomda. 8-r. 85 l. (Magyar orvosi archivum. 1908. új folyam. IX. köt. 4. füzet.)

GYULAI AUGUSTUS. Bibliography of english authors works translated into hungarian language (1620—1908.) Budapest, 1908. Fritz Ármin kny. 8-r. 48 l.

HELLEBRANT ÁRPÁD. Repertorium. (Irodalomtörténeti Közlemények, XVIII. évf. 1., 2., 3. füzet. 127—128 l., 254—256 l., 382—384 l.)

HORKAY LAJOS. A debreczeni polgári kör könyvtárának pótgjegyzéke. Debreczen, 1908. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 15 l.

JEGYZÉK a Debreczen sz. kir. városi első népkönyvtárban levő könyvekről. Debreczen, 1908. Városi knyomda. 8-r. 17 l.

JEGYZÉKE, A pozsonyi ág. hitv. ev. liceum önképzőköri könyvtárának —. Pozsony, 1908. Wigand F. K. könyvnyomdája. 8-r. 72 l.

JEGYZÉKE, Az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára feles számú könyveinek —. Második füzet. Kolozsvár, 1908. Stief Jenő és Társa kny. Kis 3-r. 70 l.

JEGYZÉKE, A villányi casino könyvtárának —. Pécs, 1908. Taizs József kny. 8-r. 8 l.

JEGYZÉKE, A selmeczbányai népkönyvtár —. A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsának ajándéka. Selmeczbánya, 1908. Joerges Ágost özvegye és fia ny Nagy 8-r. 39 l.

JEGYZÉKE, A debreczeni kereskedelmi csarnok szépirodalmi könyvtárának III. sz. betűsoros —. 1908. január hó. Debreczen, 1908. Hoffmann és Kronovitz kny. 8-r. 39 l.

MANGOLD LAJOS. Hazai hírlapok repertoriuma. 1905. június. — 1906. június. (Századok. 1908. szeptember. 667—668. l.)

MELICH JÁNOS. Újabb adalékok a hazai vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiájához. Bpest, 1908. Athenaeum kny. 8-r. 17 l. (Különnyomat a Magyar Könyvszemle 1908. évi III. füzetéből.) Ára 50 fill.

REXA DEZSŐ. A budapesti Nemzeti Színház könyv- és levéltára. Bpest, 1908. Stephaneum kny. 4-r. 7 l. (Különnyomat a Múzeumi és Könyvtári Értesítő II. évfolyam 2—3. számából.)

SMIDA ISTVÁN. A besztérczebányai kir. kath. főgimnázium tanári könyvtárának alapleltára az 1907—8. isk. év végén. (A besztérczebányai kir. kath. főgimnázium értesítője az 1907—1908. iskolai évről. Besztérczebánya. 1908. »Hungária« könyvnyomda. 8-r. 1—49 l.)

ÚJ KÖNYVEK. (Századok. 1908. január 93—96 l. — február 187—189 l. — márczius 283—285 l. — május 472—478 l. — szeptember 668—672 l.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Fejérpataky László, a Széchenyi Országos Könyvtár igazgatója a berlini történelmi kongresszuson. A történelmi tudományok IV. nemzetközi kongresszusán, mely folyó évi augusztus 6—12. napjain tartott meg Berlinben, könyvtárunk képviselőjében dr. *Fejérpataky* László udvari tanácsos, igazgató jelent meg, a kit a kongresszuson nagyszámban összegyűlt szakemberek bizalma a díszelnökök sorába emelt. A kongresszus lefolyásáról *Fejérpataky* igazgató folyóiratunk jövő számában fog részletesen beszámolni.

Récsei Viktor †. A bibliográfia hazai művelőinek sorából ismét kidőlt egy serény munkás, *Récsei* Viktor, a benczés-rend pannonhalmi központi könyvtára egykori igazgatójának október 14-én bekövetkezett elhunytával. Alig 50 éves volt, midőn őt a halál elragadta. Vele irodalmunknak egy buzgó művelője szállt sírba, a ki mert a specializálózódás korszakában egyetemességre, a polyhistor munkakörére vágyott, egyetlen szakba sem tudott kellőképp elmélyedni. Sokfelé ágazó működésének bibliografiai részéből következő önálló köteteit említjük fel: A kassai püspökségi könyvtár kodexei-nek és inkunabulumainak jegyzéke, Budapest, 1891. *Brevis historia archivii archi-abbatiae O. S. B. de Monte Pannoniae, Veszprém, 1896.* Írás és könyv hajdan és most, Győr, 1899. s végül legterjedelmesebb dolgozatát, *Ősnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban*, Budapest, 1904. Még csak azt említjük, hogy régebben folyóiratunk munkatársa is volt s az 1894—96. időközben több dolgozata jelent meg e helyt.

A Széchenyi Országos Könyvtár tisztviselői tanulmányúton. A M. N. Múzeum utazási alapjából a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával az 1908. évben *Kereszty* István ör a velencei, bolognai és firenzei zenekönyvtárakat, *Kováts* László segédőr a baseli, berni és zürichi könyv- és levéltárakat, dr. *Gulyás* Pál segédőr pedig a párisi, londoni és bruxellesi közkönyvtárakat s bibliografiai intézményeket tette tanulmány tárgyává. Ez utóbbit a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa is kiküldte a párisi és londoni népkönyvtári ügy tanulmányozására.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének 1908. évi közgyűlése Szombathelyen folyt le október 11-én, nagyszámú közönség jelenlétében. A közgyűlést dr. *Wlassics* Gyula elnök nagyszabású beszéddel nyitotta meg, mely a társadalmi evolúció szempontjából világítja meg a kulturpolitikai problémák hosszú sorát. A mély gondolatokban

bővelkedő beszédből álljon itt annak folyóiratunkat közvetlenül érdeklő része, mely a hazai könyvtárügy reformjáról szól:

»Sok ironak elmékedéseit olvastam — úgymond — az úgynevezett szabad tanítás vagy iskolán kívül eső tanítás eszközeiről és azt tapasztaltam, hogy csaknem mindenki elismerte, hogy az iskolán kívül folyó tanítás, vagy inkább tanulás leghatalmasabb eszköze, sőt ennek gerincze a könyvtár. Ki ne ismerné közülünk *Pelissonnak* azt az állítását, hogy könyvtár nélkül az iskolán kívül adott tanításnak nem lehet sem teljessége, sem állandósága. *Carnegiének*, a nagy amerikai meczenásnak következő jelszava pedig szállóigévé vált: »Mi a legjobb, legnagyobb ajándék, a mit a köznek adhatunk? Legelsőbbben is a közkönyvtárak«.

Nem kell bizonyítani, hogy a legsikerültebb szabad tanítás is úgy, mint minden tanítás is végeredményben csak tanulni, »olvasni tudni« taníthat. Ha mi az iskolán kívül eső tanítás szervezetét a maga egészében akarjuk megoldani: »Akkor a hazai könyvtárügyre kell első sorban a legnagyobb figyelmet fordítani és a legerélyesebb lépéseket megtenni«.

A Magyar Minervában olvasható az eddig létező könyvtárak elég szép száma.

Hogy a mi kimutatott könyvtáraink minő jellegűek, az osztályozás ezen doktrinális kérdésébe nem bocsátkozom. Az angol-amerikai »Public-library« típusa igazolja, hogy a tudós és közkönyvtárak összeolvadása kezd uralkodóvá lenni. Annyit azonban bátran mondhatok és ebben legjelesebb szakférfiaink véleményének adok kifejezést, hogy Magyarországon ma a legtöbb könyvtár jelentékeny reformra szorul. Vagy a nyilvánosság jellegét nélkülözi, vagy a könyvkészlet, vagy az olvasóhelyiségek berendezése nem elégíti ki a jogos igényeket.

Feltűnő mindenesetre, hogy önálló állami könyvtár, mint ezt *Fraknói* Vilmos is hangsúlyozta, Magyarországon nem létezik. Sem a múzeumban levő Széchényi-könyvtár, sem az akadémiai könyvtár, sem az egyetemi vagy műegyetemi könyvtár nem olyan önálló állami könyvtár, a minők például 16 olasz városban már léteznek.

Fölmerült már többször egy nagy nemzeti könyvtár alapításának szükségessége, melyben a budapesti négy nagy könyvtár egyesítették.

Annyi bizonyos, hogy az ily központosított nagy könyvtár, esetleg az ő fiókkönyvtáraival, könyvkiadóhelyeivel és fiókolvasótermekkel, sok előnyt egyesítené magában.

Egyelőre — szerény nézetem szerint — nagy haladás lenne, ha a Nemzeti Múzeum építkezésével egyidejűleg a múzeum könyvtára eddigi szűk keretéből általános nagy könyvtárrá alakíttatnék.

Nem győzöm eléggé ajánlani, bár tudom, hogy nehézségbe ütközik, a vidéki városokban létező különböző könyvtárak egyesítését egy nagy városi közkönyvtárba. Ennek lelkes harczosa *Ferenczi* Zoltán tisztelt tagtársunk. Meg kell azonban jegyeznem, hogy erre az egyesítésre kényszereszközök nem igen alkalmazhatók, csak a célszerűség értékének okos fölismerése lehet itt döntő.

Habár igaz, hogy a tanács működésén kívül jelentékeny számú földműves- és iparos-könyvtárral rendelkezünk, mégis igen sok községben nincs semmiféle könyvtár.

Most, midőn a közoktatásügyi kormány az iskolán kívül eső oktatás ügyét a maga egészében föl akarja karolni, midőn a legkisebb falut is be akarja vonni a felnőttek oktatásának szervezetébe, természetes, hogy nélkülözhetlenné válik az, hogy az a falu, melyben iskolán kívül eső tanítást szerveznek, könyvtár nélkül ne maradjon.

Az úgynevezett szabad vagy iskolán kívül eső tanítás eredményei könyvtár nélkül csaknem teljesen megbiusznak.

Nekünk, uraim, a könyvtárak szövetségének, első sorban alapszabályszerű köteletségünk a propaganda szerepét betölteni és ezért erélyvel kell közrehatni azon fölfogás életreállításában, melynek néhány tagtársunk is kifejezést adott, hogy minden község úgy gondolkozzék a könyvtár létesítéséről, a mint gondolkozik a népiskola fölállításának szükségességéről. Az ily közfelfogás megteremtésének munkájában résztvenni a mi köteletségünk első sorban.

Az országnak minden vidékét képviseljük. Az ország minden vidékén szálljunk síkra ez elv érvényesüléséért. Kitartó munkával a közvélemény végre is megtermékenyíti e gondolatot. Ha pedig a társadalom, a község, a megye nem lenne képes köteletségét teljesíteni: akkor nekünk nem szabad azon igazság hirdetése elől sem elzárkóznunk, hanem nyíltan ki kell mondanunk, hogy az iskolán kívül eső tanítás nagy országos szervezetében a könyvtárak ügyét a törvényhozásnak biztosítania kell, mert a legtökéletesebb iskolán kívül eső tanítás is a legteljesebben kifejtett könyvtárszervezés nélkül kockázatos munkát jelentene.

Nagy igények ezek! Pedig ne feledjük, hogy az iskolán kívül eső tanítás országos szervezetével párhuzamosan arról is kell minél előbb gondoskodni, hogy félmilliót meghaladó iskolaköteles népiskola nélkül ne maradjon és a népiskolában a túltömöttség ne akadályozza a tanítás, de főleg a nevelés lehetőségét. Azért állítom leplezetlenül előtérbe mindezeket a nagy föladatokat, hogy a magyar társadalom minden rétegét átjárja az a tudat, hogy az elérkezett az idő, hogy közéletünket a kultúra kérdései vezessék és ne csak a közoktatásnak közigazgatási és politikai természetű törvényjavaslatai, de a nép műveltségi fokát valóban emelő tényezők iránt is tanusítson a magyar társadalom igazi, mély érdeklődést.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után a közgyűlés a napirend tárgyalására tért át s az Országos Tanács és Főfelügyelőség évi jelentéseit, valamint a Tanács számadásait tudomásul véve, áttért *Katona* Lajosnak az inkunabulumok összeírása s *Gerecze* Péternek a Műemlékvédő Egyesület megalakítása ügyében a tavalyi közgyűlés elé terjesztett indítványaira. Az utóbbinak érdemleges tárgyalása a Műemlékek Országos Bizottsága javaslatára halasztást szenvedett, az ősymotatványok összeírása tárgyában pedig a főfelügyelőség intézkedései tudomásul vétettek. Dr. *Katona* Lajos a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének tavaly Pécselt tartott köz-

gyűlésén tudvalevőleg indítványt terjesztett elő a magyarországi inkunabulumok egyetemes jegyzékének összeállítására s kiadására tárgyában. A közgyűlés kimondotta, hogy e jegyzék kiadását szükségesnek találja s a jegyzék kibocsátására a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét, mint a hazai könyvtári ügynek erre illetékeesebb fórumát, kéri föl.¹

A főfelügyelőség 1907. december hó 20-án 1063. sz. alatt felterjesztést intézett ez ügyben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, hangsúlyozván, hogy e jegyzék kiadását a maga részéről is sürgősen szükségesnek találja, s egyben megtoldandónak azzal, hogy nemcsak az inkunabulumok, hanem a középkori kódexek jegyzéke is összeállítandó, mert ez legalább is oly jelentőségű, mint az ősnymtatványok katalógusa. A végrehajtást illetőleg a főfelügyelőség a következő véleményt nyilvánította :

1. A munkálatnak nemcsak az állami és állami felügyelet alatt álló gyűjteményekre, hanem az összes hazai könyvtárakra (beleértve az egyháziakat is) ki kell terjeszkednie.

2. Az időhatár úgy az inkunabulumoknál, mint kódexeknél nem a XV. század vége, hanem speciális magyar viszonyainknál fogva a mohácsi vész éve : 1526.

3. A nagy munkálat eredményessége érdekében szükségesnek tartja a főfelügyelőség, hogy évi tiszteletdíjjal egy könyvtári szakmegbízott alkalmaztassék, a ki az 1908. évben az összeírást megkezdi. A szakmegbízott személyét a főfelügyelőség *Varju* Elemér m. nemzeti múzeumi I. oszt. segédörben jelöli ki, mint olyat, a ki e feladatra kiváltkép alkalmas szakember.

Az előadottak alapján a főfelügyelőség arra kérte a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot, hogy *Varju* Elemért az 1903. évtől kezdődőleg az előadott cél megvalósítása érdekében szakmegbízotti minőségben alkalmazni s a további teendőkre nézve a főfelügyelőségnek felhatalmazást adni méltóztassék. *Varju* Elemér folyó évi márczius havában a Kassai Múzeum miniszteri biztosává nevezetvén ki s mint ilyen április havában Kassára költözvén, az inkunabulumok és kódexek összeírásának ügye emiatt halasztást szenvedett, a megállapodás azonban az, hogy *Varju* Elemér, mihelyest a Kassai Múzeum adminisztratív s egyéb hivatalos ügykezelésének legsürgősebb teendőin túlesik, a szóban forgó megbízást megkapja s hozzálát a jegyzékek elkészítéséhez.

A tavalyi indítványokra vonatkozó jelentések tudomásul vétele után a szövetség néhány jelentéktelen pontban módosította szervezeti szabályzatát s ennek alapján 1909-től kezdődő öt évi időtartamra megválasztotta a Szövetség tisztikarát s az Országos Tanácsba küldendő 20 tagot. Elnökké közfelkiáltással ismét dr. *Wlassics* Gyulát, alelnökké az ő javaslatára gróf *Teleki* Sándort és *Thaly* Kálmánt, titkárrá és előadóvá *Mihalik* Józsefet, jegyzővé

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy az inkunabulum-katalógusnak kiadására dr. *Gulyás* Pál »Előmunkálatok Hain Ősnymtatvány-jegyzékének új kiadásához« cz. dolgozatában, mely folyóiratunk 1906. évfolyama 1—6. lapjain jelent meg, már felhívta az erre leghivatottabb fórum, a főfelügyelőség figyelmét, de felszólalása annak idején hatás nélkül maradt.

pedig dr. *Gulyás Pált* választotta meg, a ki *Mihalik* gyöngékedése folytán az idei közgyűlésen az előadói tisztet is betöltötte. A húsz tanácsstag közül 17 eddig is választott tagja volt az Országos Tanácsnak, a kikhez még *Apáthy István*, *Csánky Dezső* és *Katona Lajos* került újonnan hozzá.

A közgyűlésen szokásos tudományos előadást ezúttal dr. *Szendrei János* tartotta, Magyarország régi várairól.

Végül a Szövetség elhatározta, hogy jövő évi közgyűlését *Nagyenyeden* fogja megtartani.

A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolyásáról Guido *Biagi*, a firenzei könyvtár igazgatója részletesen számol be az olasz közoktatásügyi kormányhoz intézett s a *Rivista delle biblioteche e degli archivi* ez évi 7—8. számaiban közzétett jelentésében. Talán nem lesz érdektelen e jelentés nyomán olvasóinkat is tájékoztatni a július hó 10. és 11. napjain Bruxelesben megtartott bibliográfiai értekezlet eredményei felől, melyek alapul fognak szolgálni az 1910-ben tartandó nemzetközi könyv- és levéltárnoki kongresszussal kapcsolatban megtartandó könyvészeti kongresszus tárgyalásainak.

Az értekezletet, melyen hazánkból csupán *Mandello Gyula* volt jelen, *La Fontaine* szenátor nyitotta meg július 10-én féltizenegy órakor, *Descamps* báró kultuszminiszter s számos meghívott vendég jelenlétében. Ezután Paul *Otlet* terjesztette elő *La Fontaine*-nel közösen megszerkesztett munkálatát a bibliográfiai kérdések jelen állásáról, melynek során fejtegette azon anyag jelentőségét, mely a British Museum-nak 1899-ben befejezett nyomtatott katalógusa, a párisi Bibliothèque Nationale által megindított s ma már 32. köteténél tartó katalógus, a washingtoni Library of congress 1901-ben megindított katalógusa, a porosz könyvtárak közös katalógusa s az inkunabulumoknak egész Németországra kiterjedő lajstroma révén a tervezett egyetemes bibliográfiai repertoriumba feldolgozható. Ezenkívül rámutat arra a jelentékeny adathalmazra, melyet a londoni *Royal Society* International catalogue of Scientific Literature című kiadványában 32 nemzet közreműködése segélyével a matematikai, fizikai s természetrajzi tudományok évi terméséről tesz közzé. Végül felsorolja az utóbbi években tartott különböző tudományos kongresszusokon elhangzott óhajokat, melyek a könyvek csereviszonyainak megkönnyítését s a bibliográfia és dokumentálás egyöntetű rendszeresítését hangoztatják.

Ez újabb tények csoportosítása után szerzők annak kimutatására térnek át, hogy a nemzetközi együttműködés az országok nagy részében lehetővé van téve a nemzeti könyvtárak létesítésével, melyek az illető ország sajtótermékeinek megőrzését tartják hivatásuknak s nagyrészt köteles sajtótermékekben részesülnek.

Ezután szerzők a világ nyomtatvány-termelését igyekeznek megállapítani, természetesen nem ténybeli adatok, hanem valószerű következtetések alapján. Szerintük napjainkban mintegy 150.000 új könyv s 4—6 százezer folyóirat-cikk jelenik meg évente a föld kerekén. Az 1900 előtti összes termelés legkevesebb 10 millió könyvre s 15 millió cikkre tehető. A könyvnyomatás feltalálása óta a bibliográfiai termelés geometriai arányokban növekedett. Az

első század végéig csak 42.000 mű látott napvilágot; de a második század alkonyán ez a szám 617.000-re szökkent; a harmadik század végéig két millió kötet jelent meg, míg a XIX. század az előző három század együttes termésének négyszeresét produkálta. Szerzőink e föltevéseket az egyes országokról fennálló kimutatások adataiból következtetik ki. A francia könyvtermelés pl. 1838-ban 6303 művet tett ki, 1905-ben pedig 12.416-ot. A német nyelvű sajtótermékek száma 1870-ben 10.000 kötetre rugott, az elmúlt évben pedig 30.000-re. Ha pedig valamely külön tudományágat tekintünk, mint pl. az állattant, azt tapasztaljuk, hogy 1700-tól napjainkig 400.000 mű jelent meg, a miből 100.000 az utolsó tíz évre esik.

Mindettől elkülönítendő a napilap-termelés, mely az egész föld kereségén 50.000-re tehető, a miből 21.000 Amerikára esik, napi 20 millió példányszámmal.

Ebből látható, mily hatalmas funkciója a társadalmi szervezetnek a könyvnyomtatás. Az északamerikai Unióban a grafikai iparágak 185.000, Németországban 250.000 egyént foglalkoztatnak. A 26 ezer amerikai nyomdász-műhelybe fektetett tőke másfél milliárd, az évi termelésük értéke két és fél millió frankra rug. A francia sajtótermékek kivitele évenként 75 millió frankra, a németeké pedig 100 millió frankra rug.

Ép oly csodálatosak a termeléshez szükséges gépek változatossága s tökéletessége. Gépekkel öntik a betűket, szedik, javítják, stereotipizálják a szöveget, nyomtatják, hajtogatják, fűzik az íveket, bámulatra méltó gyorsasággal. A Lanston-Monotype segélyével óránként 12.000 betűt szedhetünk ki; a Marinoni rotációs gép 50.000 ív nyomására képesít egy óra alatt, még pedig hét színben. Vannak amerikai könyvkötőgépek, melyek segélyével naponként 20.000 kötetet láthatunk el vászon- vagy papírfödéllel. Ily segítőeszközök mellett nem túlzás szerzők állítása, hogy tíz szedő s öt gépmester naponként annyi munkát végez most, a mennyire a középkori klastromokban 300.000 fródiák sem lett volna képes!

A nagy nemzeti könyvtáraknak, melyek az egyre nagyobb arányokat öltő tevékenység gyümölcseinek elraktározására hivatvák, közbenjáró közegekre lesz előbb-utóbb szükségük, melyek a raktárt használni kívánókat kalauzolja, útbaigazítják.

Ez a közeg az okmányoló hivatal (office de documentation) volna, mely egy-egy tárgy egész irodalmát közvetítse az érdeklődőnek.

E hivatal, mely univerzális jellegre törekednék, Bruxellesben már létesült, végczéljául az egyetemes könyvészeti jegyzék elkészítését tűzte ki, az összes nemzetek összeműködésével. Az összeműködés kivitelére szerzők a különböző államok közt egy olyan nemzetközi szövetség alakítását ajánlják, a minők már is létesültek pl. a szerzői jog védelmére, vagy a vasúti szállításra. S a szövetségbe ne csupán az államok képviselői, hanem az egyes tudományos intézetek, egyesületek s szerzők is beléphessenek.

Az első nap délutánján a vendégek a bruxellesi bibliográfiai intézet berendezését s anyagát tekintették meg ugyancsak *La Fontaine* és *Otlet* magyarázatai kíséretében.

A második nap délelőttjén az egyes nemzetek vagy intézetek kiküldöttei számoltak be a bibliográfia terén kifejtett munkásságukról; így *Fieid* a zürichi Concilium bibliographicum-ról, *Sébert* a párisi Bureau bibliographique-ról; *De Poller* a fényképészeti dokumentálás nemzetközi intézetéről, *Naetebus* a porosz könyvtárak összesített jegyzékéről stb. A délutáni ülés a dokumentálásra alakítandó nemzetközi szövetség tervezetét tárgyalta, melyet a belga kormány a maga részéről elfogadott s a többi nemzetek elé fog terjeszteni.

A tervezetre vonatkozó határozati javaslat szövege a következő:

»Tekintve, hogy módunkban áll a bibliográfiát s dokumentálást nemzetközi mód- és rendszerekkel rendezni; tekintve, hogy e célból már nemzeti intézetek alakíthatók, vagy már léteznek fejleszthetők s hogy e hivatalok közt állandó s nemzetközi összeköttetések létesíthetők; tekintve továbbá, hogy a kiadványok s okmányok csereviszonyát fejleszteni kell:

az értekezől fölhívja a belga kormány figyelmét a nemzetközi bibliográfiai intézet által kidolgozott tervezetre egy »Nemzetközi bibliográfiai s okmányoló szövetség« alakítása érdekében: s azon óhaját fejezi ki, hogy a belga kormány a kezdeményezést magára véve, terjeszse e tervet a többi kormányok elé.«

A határozati javaslat egyhangú elfogadása után az értekező megalkototta a nemzetközi bibliográfiai és okmányoló kongresszus védnökségét, melynek elnökévé közfelkiáltással Andrew *Carnegie*-t választotta meg. S

Vramecz Antal Króniká-ja. *Vramecz* Antal zágrábi kanonoktól két szlovén (= mai zágráb-varasdmegyei kaj-horvát nyelv) nyelvű nyomtatvány maradt ránk. Mindkettő *Manlius* János nyomtatójából került ki. Az egyik műnek »Postilla« a címe (lásd részletesen M. Könyvszemle 1906. 286. l.). E mű Varasdon jelent meg 1586-ban s a horvát szakirodalomnak eddig öt példányról van tudomása (v. ö. *Kláić* lejjebb említendő művét XLVI. lapon). Ez öt példány közül az egyiket a gyöngyösi ferencziek könyvtára őrzi. Nekünk tudomásunk van egy hatodikról is. A pécsi püspöki könyvtárban a katalógus szerint szintén van egy »Postilla«, de ottlétem alkalmával nem tudták előadni. — *Vramecz* másik műve a »Kronika vezda znovich zpravliena . . . Stampane v Lublane po Juane Manlius, leto M. D. LXXVIII.« Ebből a műből eddig csak két példány ismeretes, egy teljes Laibachban és egy csonka Zágráiban. A laibachi példányból adta ki *Vramecz* e művét *Kláić* Vjekoslav a zágrábi akadémia »Monumenta« volum. XXXI. Scriptores V. kötetében. A kiadáshoz 52 lapon terjedelmes bevezetést írt *Vramecz*ről, sok becses új adattal. E bevezetésben azonban sajnosan nélkülözzük annak kimutatását, hogyan viszonylik *Vramecz* a korabeli magyar krónika-írókhoz. *ch.*

Modern könyvtári vasállványok. Szinte egyidejűleg két modern vasállvány-rendszerről szóló prospektus érkezett szerkesztőségünkhöz, melyekre ezennel felhívjuk olvasóink figyelmét. Az egyik a strassburgi Lipman-féle rendszert mutatja be a legkülönbözőbb alkalmazásban, a magánember szerény könyvespolcától az építendő berlini királyi könyvtár gigászi raktáráig. E rendszernek, mely Németországban szinte közkezdveltségnek örvend, szerkezete a következő. A tulajdonképeni állványt hornyolt fogasrudakkal ellátott vas-

oszlopok alkotják, melyek alsó részéhez egy szelcsebb, egyúttal hágsóul szolgáló betét van szilárdan odaerősítve. A régimódi faállványok tömör hátlapját itt vertikális vaspléhlemezek helyettesítik, melyek sajátos szerkezetükkel egyúttal arra is szolgálnak, hogy támpontot nyújtsanak a mozgó polczbetéteknek s fokozzák azok könnyű elmozdítását. Szabadon álló állványoknál egy-egy oszlop négy fogazott vasrúddal van ellátva s ekként minden oszlop négy irányban felhasználható. Az oszlopok egyúttal a raktáremeletek súlyának hordozására is felhasználhatók, ami az építkezési költségeknél tetemes megtakarítással jár. A Lipman-rendszerű raktáraknál ugyanis ekként nemcsak a külfalak vastagsága csökkenthető, hanem az által, hogy az egyes könyvemeleteket az eddigi vastag boltozatok helyett az állvány vaskereteibe illesztett fődémszerkezetekkel pótolják, az épület magassága is redukálódik. A strassburgi könyvpolczgyár nemcsak szabadon álló egy- és kétoldalú vasállványokat, de üveges, fa- vagy vasszekrényeket, továbbá gördülő redőnyökkel lezárható tűzmentes szekrényeket is készít Lipman rendszere felhasználásával. Ez utóbbiak kéziratok s becses nyomtatványok megőrzésére, az üveges szekrények pedig kiállítási czélokra alkalmasak. Ugyancsak a strassburgi gyár állítja elő a dr. *Franke* és dr. *Molsdorf* által szerkesztett czedulakatalógus-tartályokat s az elhelyezésükre szolgáló rekesztékeket is, valamint a térképek elhelyezésére szolgáló szabadalmazott szekrényeket.

Kevésbé sokoldalú munkásságról szól a Schlick-gyár prospektusa, mely dr. *Erdélyi* Pálnak, a kolozsvári tudományegyetem könyvtárigazgatójának szabadalmazott könyvállvány-rendszerét ismerteti. E rendszer a Lipman-féle s a Wenker-féle rendszerek önálló s praktikus kombinációjából áll, melynek részletes leírása a prospektus szerint a következő:

A szétszedhető vasállvány két vagy több egymástól körülbelül 1·0 méternyi távolságban felállított fogazott oszlopból s az ezek között feljebb vagy lejjebb helyezhető polczokból áll.

Az említett oszlopok mindegyike 4 darab összeszegecselt fogazott szögvasból készül és alul a padlóhoz, felül pedig a fődémtartóhoz van erősítve.

A polczok 2—2 oldalalmezéből és az ezeket összekötő bádoglemezfenékből állanak. Az oldalalmezekre fent egy csap van ráerősítve, a mely csap beleillik az oszlopok fogazatába. Minden polcz két ilyen csap segítségével függ az oszlopokon s önsúlyánál fogva az oszlop sarokvasának rövidebb szárához támaszkodik. Ha egy polcznak fel- vagy lefelé való áthelyezése szükséges, úgy azt alul kell megfogni és kissé kifelé húzni, miáltal az a fogak közül könnyedén kiemelkedik s akkor a tetszés szerinti helyre beállítható.

A kis csapok szívós sárgarézből készülnek, a vasoszlopok a rozsdásodás ellen rézzel vagy sárgarézzel galvanizáltak, az oldalalmezek pedig háromszoros olajfestéssel láttatnak el.

A fenék vékony bádoglemez, mely mindkét hosszoldalán lefelé van behengerelve, miáltal merőleges vastagsága körülbelül 1 centiméter. A fenékmezek hordképessége — csekély súlyuk daczára — ezáltal nagyobb mint 3 cm vastag fadestkáé. E fenékmezek mindkét végükön az oldalalmezek merőlegesen áthajtott részére vannak rátolva és a behengerelt részek által tartva.

A kvart- és folio-könyvek számára az oldalmezekre egymás mögé helyezett kettős fenéklemezek lesznek rátolva, úgy hogy a hordképesség a vastagság növelése nélkül kétszeres lesz. Szükség esetén a polczok fafenékekkel is készíthetők.

Minden oszlop négy-négy polcz tartására szolgál, minthogy ugyanazon oszlopra jobbról és balról, elülről és hátúlról is akaszthatók be a polczok.

Egyik előnye ezen könyvtári állvány-szerkezetnek az is, hogy az oszlopok kis térfogatuknál fogva csak igen kis felületeket nyújtanak a por lerakódására, azonkívül a kettős oszlopok alkalmazása esetén az egymás mögötti polczok oly közel érnek egymáshoz, hogy ezáltal az igénybe vett tér a minimumra redukálódik.

Másik előnye ezen szerkezetnek még, hogy a polczok a rajtuk lévő kötetekkel együtt igen könnyen kiemelhetők, ennél fogva a könyvek leporolása alkalmával egyáltalában szükségtelen a köteteket egyenkint levenni, hanem azok a polczokkal együtt kiemelhetők és leporolhatók, mely körülmény nagyobb könyvtáraknál nagy munkamegtakarítást jelent.

Minthogy a könyvtár-állvány egészen vasból készül, ennél fogva a legnagyobb mértékben tartós; hogy pedig a könyvek a súrlódás folytán ne kopjanak, a polczok felső lapja sima zománczal vonatik be.

Miután a polczok a könyvek leszedése nélkül egyetlen személy által könnyen 1-8 centiméternyire feljebb vagy lejjebb állíthatók, úgy nemcsak mindenkor a legkisebb térközfesleg használható ki a legalkalmasabban, hanem ez idő- és munkamegtakarítással is jár.

E vasállványzat különösen új könyvtárak raktárrendszerű építkezéseinél alkalmazható, a mennyeiben a fogazott oszlopok egyszersmind a mennyezetet is hordhatják. A közbenső fedémek ily esetben reczés drótüvegből (ca 15 milliméter vastag) készülhetnek és miután az ezeket hordó tartók csak minden oszlopnál alkalmaztatnak s szintén + alakú keresztmetszettel bírnak, ezek magassága a könyvpolczok elhelyezésénél helyet nem von el.

A fenéklemezek csupán 1 centiméter vastagságánál fogva minden egyes polcznál a fapolczokkal szemben $1\frac{1}{2}$ —2 centiméter, tehát minden félmeletnél mintegy 10—14 centiméter magasságot takarítunk meg; 2-3 méter magas félemeleteket felvéve, 3 centiméter erős fapolczok esetében 7 polcz helyezhető el s így a vaspolczok esetében $7 \times 2 = 14$ centiméter a megtakarítás, vagyis a félemeletek magassága az utóbbi esetben 2-16 méter. A magassági megtakarítás tehát 6%.

A magasságok bármely más rendszernél el nem ért ilyenén kihasználása új könyvtárépítkezéseknél jelentékeny építési költségmegtakarítással jár.

Azonkívül az eddigelé nélkülözhetetlen volt fellépő rudak teljesen feleslegesek, mert 2-16 méter magasságnál a könyvek még egészen jól elérhetők, az oktáv-polczok pedig a kvart-polczok felületénél ca 10 centiméterrel hátrább vannak, miáltal az egyes állványok közti út megszűkíthető és evvel egy további, az épület mélységében elérhető helymegtakarítás jár. A féltengely-távolság tehát 2-1 méter helyett 1-85 méterre is vehető, a mi 12% megtakarítást jelent az épület mélységében.

Ezen szerkezet alkalmazása által tehát a nélkül, hogy a könyvek nyílt tere, az utak kényelme vagy a világosság csökkenne, valamely raktárépítkezésnél körülbelül 16% térbeli megtakarítás érhető el.

Az ezen rendszer szerint eddigelé készített és készülő nagyobb könyvtári berendezések a következők: Budapesten: A kir. tudományegyetem jogi karának könyvtára 11,000 kötet számára, a királyi József-műegyetem könyvtára 250,000 kötet számára. Kecskeméten: Városi könyvtár 18,000 kötet számára. Pápán: Református főiskola könyvtára 19,000 kötet számára. Békésgyulán: Gimnáziumi könyvtár 4600 kötet számára. Szegszárdon: Tolnavármegyei múzeum könyvtára 7500 kötet számára. Szombathelyen: A Vasvármegyei kultúregyesület könyvtára 23,000 kötet számára. Kolozsvárott: Erdélyi múzeum és tudományegyetem könyvtára 400,000 kötet számára.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákknál 1908. évi szeptember 1-től október 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

- **Arpád kny. (Kronstein és Téri kny.) VII. Valero-utca 9.
- Auer József és Auer Józsefné szül. Guttman Ruchel (Róza). VI., Dalszínház-utca 10.
- **Bárd Mór. VII., Jósika-utca 25.
- **Benes Sándor. VI., Dávid-utca 4.
- Bruck Ferenc és neje. VI., Nagymező-utca 6.
- Graflkai intézet és számlakönyvek gyára r.-t. VII., Nagydíófa-utca 11.
- *Házai hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.
- Klein Simon és Grünwald Béla. VII., Wesselényi-utca 11.
- **Magyar hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.
- Manheim Ignác és Schmiedl Jakab (Közkereseti Társaság). VII., Wesselényi-utca 49.
- »Petőfi« ujság-, könyveladó és hirdetési vállalat (A. Pesti Alfréd). VII., Kertész-utca 76.
- **Spitzer Márk. VIII., Bérkoosis-utca 16.
- **Székely Béla. VII., Aréna-út 19.
- Vágó Ignác. VIII., Baross-utca 47.
- Völgyesi Márk és Abraham Leó. VII., Dob-utca 16.

Fiume:

- **Unio kny. (Hegyi Jenő kny.)

Galánta:

- Neuschloss Jakab.

Gyulafehérvár:

- Izsák Lázár.

Hódmezővásárhely:

- **Vásárhelyi híradó kny. (Tabacsák Győző és Kenéz Sándor kny.)

Kaposvár:

- *Szalai Ferencz.

Máramarossziget:

- *Máramarosi Független Ujság kny.

Nagykanizsa:

- **Hartmann János.

Nagyvárad:

- Ifj. Csávás Gyula.

Nyirbátor:

- Weisz Ignác.

Pozsony:

- **Richter Károly.

Szeged:

- *Bruckner Dezső.

Szekszárd:

- **Arva I.

Temesvár:

- **Csirovits Toma. Délmagyarországi kny.
- Wettel Ferencz. Délmagyarországi kny.

Topolya:

- **Gaál István.

Vinga:

- Heinrich Károly.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; czl. = czimer levél; egy. = egyetemi; kir. = király, királyi; kny. ny. = könyvnyomda, nyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársulat; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abauj-Torna vm. 73, 102.
 Abádi Benedek 122.
 »Abeczedar, Szlovenszki—« (Pozsony) 239.
 Abo 246. —i Stadt. Hist. Museum 73, 102.
 Academia Venetiana 63—65.
 Acta Sanctorum I. Bollandus.
 Acsády Ignác 44.
 Adams 369.
 Adelung 162.
 Aegidius de Tebaldis 21.
 Aesopus 160.
 Agnew 365.
 Ahn Friedrich 255.
 Ajándékozások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára számára 73—76, 100, 102—104, 106—108, 110, 166—168, 246—249, 342—344.
 Akadémia, M. T.—1, 3, 25, 74, 103, 119, 141, 164, 167, 188, 315, 247, 252, 254, 331, 342, 357.; i Értesítő 138.; Goethe gyűjteménye 346.; i könyvtár 285, 345, 346, 383. —ák nemzetközi szövetsége 252.
 Akantisz Viktor 262.
 Alapi Gyula 40.
 Albert bajor választó 193, 194. — m. kir. 24.
 Albert H., Medizinisches Literatur- u. Schriftsteller-Vademecum (Hamburg, 1908.) 358.
 Albertus Magnus 95.
 »Alcibiades, Der deutsche—« 317.
 »Alcides a válaszüton« 317.
 Aldinák 84. — jegyzéke a M. Nemz. Múzeum ktarában 51—72, 148—165, 359.
 Aldus Manutius I. Manutius.
 Aldworth-Nevill Richárd I. Braybrooke.
 Alexander mrs. 261.
 Alexandria 57. —i ktár 290.
 Alexia 148.
 Alfonz (X.) spanyol kir. 21.
 Ali ibn Ridwán 21.
 »Allgemeine Zeitung« 141.
 Almássy-féle ktár 29.
 Alsófehér vmegyei tört., rég. és természettud. egyesület és múzeuma 36, 37, 50.
 Alsókubin 30.
 Amadée K. 324.
 Ambros 321.
 Ambró Ferencz vácsi nyomtató 285.
 Ambrósy János 237.
 Ambrózy Béla 255.
 Amiens 291.

- Ammonius Hermias, In Aristotelis de interpretatione commentarius (Velencez, 1546.) 57, 58, 160.
 Amsterdam 303.
 Anakreon 75.
 Ananias Joannes Laurentius, De natura daemonum (Velencez, 1589.) 152, 153, 160.
 Andrászi, Fügei — János czle 170.
 Andrassy Dénes gr. 76, 106, 167.
 Angyal Dávid 255, 315, 318.
 Antifonáléja, Mátyás király — 5—20.
 »Anton, Paduánszki szvéti —« (Szent-Gotthárd, 1898.) 235.
 Antoninus 173.
 Anziani Niccolò 196, 198, 361.
 Apafi Mihály erdélyi fejedelem 170, 250.
 Apáthy István 386.
 Apel 370.
 Apor br. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Apor Gáborné 351. — Péter 351.
 Apponyi Sándor gr. 199.
 Aprónyomatványok a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 100, 102, 166, 246, 342.
 Apuleius 160.
 Arad 31, 261.
 Arany János 217, 261.
 Aranyosmarót 32.
 »Archeografo triestino« 196.
 Aristophanes 160.
 Aristoteles 57, 58, 160, 289.
 Arno 151.
 Arundel-Psalter 270.
 Aschaffenburg, Mathias von — 268.
 Asbóth Oszkár 235, 255.
 Ascher Kálmán 253.
 Asher berlini könyvkereskedő 95.
 »Astronomi veteres« (1499.) 160.
 Athenaeum kny. r. t. 239, 240, 242, 356.
 Athenaeus 160.
 Atzél-ktár 31.
 Auber 218.
 Aucklandi Free Public Library 252, 256.
 Auersperg Wolf-Engelbert gr. 162.
 Augustich Imre 239, 245. — Navúh vogrszkoga jezika za zecetnike (Bpest, 1876.) 234. — Prirodopis s kepami za národne šole (Bpest, 1877.) 239.
 Augusz br. 167.
 Ausonius 316.
 Avaricum 148.
 Avrio Domenico 155.
 Ábel Jenő 2, 361.
 Ábrányi Kornél, id. 326.
 Ágoston (Szent), Stuttgarti — kodex 25. — (II.) szász választófejedelem 157.
 Áldásy Antal 98, 102, 114, 166, 342.
 Államnyomda, M. kir. — 254.
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 73, 102, 358.
 »Állatorvosi Lapok« 358.
 »Állatorvosi Közöny« 358.
 Állatvédő egyesület, Orsz. — 254.
 Árengedménye, Könyvek — 189, 190.
 Árva vm. 31. —i Csaplovics-ktár 30, 50.
 Árvaváralja 31.
 Baasi György czle 169.
 Baboss László 356.
 Babócsai István 218.
 Bacci Andrea, Del Tevere libri tres etc. (Velencez, 1576.) 151, 152, 160.
 Bach Sándor 111. — Sebestyén 340.
 Bacon 294—296, 300, 304, 311.
 Bacsányi János 72, 75, 164.
 Bacsokay Miklós Tivadar 356.
 Badische Frauenverein 372.
 Baer és tsa könyvkereskedése 254.
 Bailla Péter, Kőrösbányai — czle 169.
 Baith József 61, 162.
 Bajza Aladár 75, 107, 108. — Jenő 75. — József, a költő 75, 108. — múzeumi gyakornok 118, 255.
 Bakács Tamás esztergomi érsek 361.

- Bakos Mihály 231, 232.
 Balassa Bálint 111. — József 141, 145.
 Balassa br. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 113.
 Balassagyarmat 32, 77, 171.
 Balaton-bizottság 102. —i Szövetség 342.
 Balch Th. W. 255.
 Balfour Arthur J. 230.
 Ballmann János 349.
 Balog István 218. Selyei —, Utitárs (Nagyvárad, 1657.) 74, 104.
 Balogh cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Balogh András 242.
 Barabás János czle 170.
 Baltimorei Hopkins Hospital 254.
 Baranyay János czle 170.
 Barbarigo Antonio 56.
 Barbaro Josaphat 56.
 Barbat 84.
 Barbier 312.
 Barbul Jenő 253, 255.
 Barclay North 261.
 Barcsay Ábrahám 318. — Ákos erdélyi fejedelem 170.
 Barkassy Sándor 102.
 Barkóczy gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 77, 112.
 Barla Mihály 237, 245.
 Barlai-Szabó Titusz 342.
 Barrois Marie-Jacques 309.
 Bars vm. 32. —i múzeum 32, 50.
 Bars-Kapronczay 95. —i egyház 95, 108.
 Bartal cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 111.
 Bartalus István 326.
 Barth Johann Ambrosius 255.
 Bartha János 210, 212, 214, 216, 219.
 Barthos cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Basel 146, 194. —i egyetem 255.
 Basilius (Szent) 195.
 Batthyány Kázmér gr. 111.
 Bauer Ferencz 107. — Károly 102.
 Bauerle 207.
 Bayer József 204, 206, 208, 216.
 Bayle François és Grangeron Henry, Relation de l'état de quelque personnes (Toulouse, 1693.) 153.
 »Bábakalauz« 102.
 Bács-Bodrog vmegyei tört. társulat 254, 342.
 Bácsy Boldizsár czle 169.
 Bálványosváraljai György czle 170.
 Bán Aladár 166.
 Bánffy gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Bánffy György gr. 351.
 »Bánffi György... halotti emlékezete« (Kolozsvár, 1709.) 167.
 Bánki Donát 166.
 Bányász Lajos 344.
 Bárány Boldizsár 209, 213, 215, 217—219. — Gerő 255. — Ignác, Abecednik (Bpest, 1878.) 240, 245.
 Báróczy Sándor 317.
 Bászél Aurél 49.
 Báthory István erdélyi fejedelem 169. — Nándorné 107, 110. — Zsigmond erdélyi fejedelem 169.
 Bátky Zsigmond 28.
 Beatrix m. királyné 8, 19, 20, 196.
 Beaumarchais 203, 214.
 Becelli 310.
 Beck Ferencz 253. — Henrik 208.
 Becker Gusztáv 291.
 Beecher Stowe 261.
 Beer H. W. 177.
 Beerbohm M. 177.
 Beethoven 322, 332, 337.
 »Beförderung, Zur — sanfter Empfindung« 317.
 Belga kir. akadémia 254. — kormány 254, 388.
 Belgrádi akadémia 102.
 Bellai József 48.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 102, 166, 342.
 Bembo Pietro bibornok 58, 160. — Historiae Venetae (Velence, 1551.) 59, 60.

- Benedek cs. Itára az Erdélyi Múzeum
ktárában 351.
- Benedek Elek 351.
- Beniczkyné-Bajza Lenke 75, 108.
- Bengali asiatic society 254.
- Benke József 208.
- Benkó Mihály czle 170.
- Benkó Gyula 190. — József 349.
- Beöthy Zsolt 314.
- Beregszász 343.
- Berger Albert 265.
- Bergfert Árpád 255.
- Berhida 103.
- Berjot J. 255.
- Berlin 73, 79, 103, 254, 255, 294, 382.
—i egyetem és ktára 281, 282, 284.
—i Gesellschaft f. Verbreitung von
Volksbildung 372. —i képzőművé-
szeti akadémia 282. —i kir. ktár
256, 281—284, 323, 333, 388. —i
tört. kongresszus 382. —i udv. ktár
284. —i választófejedelmi ktár 82.
- Berlioz 322, 333.
- Bernátsky F. 261.
- Berni egyetem 255.
- Berry hg. 365.
- Berzeviczy cs. Itára a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 112.
- Berzeviczy Albert 110, 112. — Ger-
gely 349.
- Berzsenyi Dániel 205.
- Besançon 266.
- Bessenyei György 317.
- Besztercebánya 32, 171. —i múzeum-
egylet gyűjteményei 32, 33, 50. —i
vár. ktár 32.
- Bethlen (helység) 102.
- Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 170.
- Bécs 2, 5, 21, 24, 67, 73, 74, 76, 77,
102—104, 142, 167, 169—171, 212,
247, 254, 255, 261, 265, 266, 310,
315—318, 343, 344, 359, 360. —i
Burg-színház 221. —i cs. és kir.
hadügyi ktár 254. —i cs. tud. aka-
adémia és ktára 73, 102, 166, 246,
254, 256, 359. —i egyetem és ktára
255, 256. —i Institut für österr.
Geschichtsforschung 256. —i katonai
földrajzi intézet 254. —i kódex 121,
123, 128, 130, 140. —i központi
stat. bizottság 74, 102, 167, 247,
254, 343. —i műegyetem ktára 256.
—i Szent Miklós püspöki kollégium
163, 164. —i trinitáriusok ktára
66, 164. —i udv. ktár 4, 5, 21, 25,
195, 256, 266, 268, 360. —i vár.
ktár 256.
- Békés megyei közkórház 254. —
közművelődési egyesület múzeuma
36, 50.
- Békéscsaba 33. —i múzeum-egyesü-
let gyűjteményei 33, 50.
- Bél Mátyás 110.
- Béla (III.) m. kir. 124.
- Béltéki Vidás István és Jósa András
czle 169.
- Biagi Guido 95, 386.
- Biás István, ifj. 351.
- Biblia, Erlangeni — 23. Kapronczai
— 95, 108. Kralici — 146.
- Bibliofil és bibliomán 280, 281.
- Bibliografiai, Magyar — irodalom
90—92, 182—184, 277, 278, 380,
381. Nemzetközi — conferentia 189,
386—388.; intézet 189, 388.;
szövetség 388. Német — társulat
256. — rendszerek 289—313.
- Biener A. 162.
- Bigoni Guido 73, 102.
- Bihar vm. 171. —i tört. és rég. tár-
sulat és múzeuma 29, 43, 50.
- Bihari János 330, 335.
- Birch-Pfeiffer Charlotte 203, 210.
- Birk-kódex 121.
- Biró Hugó 255. — Mátyás (Dévai)
119—147.; Az tiz parantsolat-
nac . . . mag'ara'zatt'a (Krakó) 119,
120, 122, 123, 126—137.; Orto-
graphia Vngarica (Krakó, 1549.)
119—147.
- Blaháné 332.
- Boccardi Giovanni di Giuliano 200.

- Bocskay István erdélyi fejedelem 169.
 Boda Timót czle 169.
 Bodrogh Pál 255.
 Bogdányi Ödön 102.
 Boge Péter czle 170.
 Bojér János és László czle 77.
 »Bolla d'oro« (1558.) 160.
 Bollandus Joannes, Acta Sanctorum (Páris) 74, 104.
 »Bolond Istók« 254.
 Bona, Savoyai —, Sforza Galeazzo felesége 364.
 Bonfinius 20.
 Bonfort 374.
 Bonifác (VIII.) pápa 173.
 Bonni egyetem 255.
 »Bookman« 177.
 Boros Gyula 342.
 Borosjenő 102.
 Boroszlói egyetem és ktára 255, 256.
 — vár. ktár 340.
 Borovnyák József 241, 244, 245. — Szvéti angel csuvar ali vodnik i nebesza (Regede) 239.
 Borsod vmegyei színjátszó társaság 202.
 Borsod-miskolci múzeum-egylet és múzeuma 42, 50.
 »Borsszem Jankó« 254.
 Bosecki-Bergfeld Miklós 102.
 Bosnyák-hercegovinai kormány 102, 254, 342.
 Boston 375.
 Boudot 309.
 Bouillaud 302.
 Boz l. Dickens.
 Bókay János 358.
 Börsenverein f. d. deutschen Buchhandel 172, 189, 190.
 Böttiger F. 363.
 Bradburg 365.
 Brahms 322.
 Brambach 321.
 Brassicanus Joannes 5, 162.
 Brassó 255,
 »Bratovcsina Karmelszkoga skapulira« (Szombathely 1901.) 236.
 Braybrooke br. 269.
 Brazíliai Bibliotheca di Parà 254.
 Brenet 321.
 Breu Jörg 267.
 Briquet C. M., Les filigranes (Páris, 1907). 85, 86.
 British Museum 1. London.
 Brooklyn Library of Institute 73, 102.
 Brontë nővérek 263, 264.
 Brooke Thomas 266, 268.
 Brossel l. Möller.
 Brown James Duff, The small library (London, 1907.) 173—176, 374.
 Bruckner Győző 342.
 Brunet 84, 155, 294, 309, 312.
 Brutus, Marcus Junius — 51, 52. — Michael 69, 70.
 Bruxelles 189, 386, 387. — i bibliografiai intézet 387. — i kir. ktár 246. — i observatoire royale de Belgique 247.
 Buchhändlerverein, Oester.-Ung. — 189, 190.
 Buda 24, 169, 202, 212, 215, 233, 344, — i egyetemi nyomda 285. — i ktár 28, 50.
 Budapest 33, 44, 93, 119, 124, 137, 141, 204, 234, 239, 240, 242, 246, 254, 255, 261—264, 284, 285, 319, 342, 356, 357, 358, 360—362, 367, 382. — i főv. ktár 284, 285, 342. — i főv. közmunkák tanácsa 73, 102, 342. — i főv. rendőrkapitányság 102, 247. — i főv. statisztikai hivatal 73, 102, 254. — i főv. tanács 102. — i ker. akadémia 73, 102. — i ker. és iparkamara 103, 254. — i kir. állatorvosi főiskola 255. — i kir. József-műegylet 103, 254.; ktára 383, 391. — i kir. ügyészség 347, 348. — i Könyvtár-Egyesület központi ktára 33, 34. — i központi tejszarnok 254. — i magyar orvosegylet 102, 246,

- 254, 358. —i papnövendékek magyar egyházirodalmi iskolája 255. —i tud.-egyetem 102, 166, 254, 255, 358.; ktára 30, 124, 250—260, 265, 383, 391.
- »Budapesti Hirlap« 254.
 »Budapesti Közlöny« 254.
 »Budapesti Szemle« 254.
 Buday József 33.
 Budenz József 127, 137, 346.
 Buddingh 370.
 Budić P. A. 2.
 Buenos-Ayresi deutsche akad. Vereinigung 102.
 Bukarest 255.
 Bulhaupt 321.
 Bulwer 224, 225, 227.
 Bunyan 262.
 Bure, Guillaume de — 309.
 Burger Konrád, Buchhändleranzeigen des XV. Jahrhunderts (Leipzig, 1907.) 172, 173.
 Burney-féle gyűjtemény a British Museumban 195.
 Buthor, Jablonowai — cs. czle 169.
 Butentschon 311.
 Bücher Karl 79, 80, 190.
 Bülow 322.
 Büнау Henrik 151, 162.
 »Büntetőjog Tára« 254.
 Bürger 316.
- Calaber, Quintus —, De relictorum ab Homero libri 156, 157, 161.
 Calcutta 254.
 Calderon 209, 210, 220.
 Calderinus Domitius 361.
 Callweg Georg G. W. 264.
 Calprenède 317.
 Calpurnius Siculus 54.
 Cambridgei egyetemi ktár 223, 254, 343. — Trinity College 360.
 Camerarius Joachim, id. 194, 195. — ifj. 193, 194.
 Canadai Geological Survey 254. — kormány 254.
- »Canones concilii Tridentini« (Velence, 1564.) 68, 69. »— et decreta concilii Tridentini« (Róma, 1564.) 67, 68.
 Canterbury 268.
 Capicius Scipio, De principiis rerum libri (Velence, 1546.) 58, 59, 161.
 Capponi-család 196.
 Caprara Eneas 344.
 Carlyle 223—225.
 Carnegie Andrew 96, 383, 388. —féle ktárak 96, 246, 254.
 Carpsoviana ktár Helmstadtban 164.
 Carrecte Constantia 152.
 Carteromachus Scipio 55.
 Casalius Baptista 159.
 Casanate ktár 361.
 Cassanatense-kódex 25.
 »Catalogus bibliothecae musaei nationalis hungarici« 359.
 »Catholic World« 177.
 Caxton William knyomtató 172.
 Cendrinus Leopold 163.
 Chacomac kkiadó czég 177.
 Chamberlain 321.
 Chambers 309.
 Chamerot kkiadó czég 177.
 Charavay testvérek kkiadó czég
 Charlottenburg 375. — i Wissenschaftlich-Humanitäre Comité 254.
 Charpentier kkiadó czég 177.
 Chélaud, La Hongrie millénaire 284.
 Cheösy cs. czle 170.
 Cherico, Francisco del — 196.
 Chevalier Étienne 364.
 Chicago 102, 246, 254.
 Chimenti di Cipriano di ser Nigi 198.
 Chisnick knyomda 268.
 Chivers Cedrik 366.
 Chmel József 24.
 Chrysander 321.
 Christie W. D. 224.
 Cicero 75. — Rhetorica (Velence, 1533.) 50—53, 161, 359. Quintus — 51, 52.
 Cincinnati 167.

- »Circoli, I dieci — dell' imperio etc.«
 (Venezze, 1558.) 63, 64.
 Claparède Sándor 75, 107, 108.
 Claudius Clemens 303.
 Cleveland (város) 166, 373.
 Cleveland Moffet 177.
 Clément 321.
 Cochran John George 225.
 Cockerell Sidney, The Gorleston Psalter (London, 1907.) 268—270.
 Coimbrai egyetem 255.
 Coke Thomas I. Leicester.
 Cole 372.
 Coleridge 312.
 »Collectio, Epistolarum graecarum —« (1499.) 161.
 Collins W. 262.
 Columna Pompeius 159.
 »Concilium Tridentinum« (Róma, 1564) 161. — (Venezze 1564.) 161.
 Constable Archibald 365.
 Contareno Francesco 65. — Taddeo 65.
 Conti, Frederigo de — da Verona 95.
 Cooper 262.
 Cordesius Joannes 300.
 Corneille 349.
 Cornwallis Thomas 269.
 »Corpus grammaticorum linguae hung. veterum« (Pest, 1866.) 120, 122.
 Corvin-kódexek 1—25, 162, 193—200, 343, 359—362, 367.
 Costa Rica 255.
 Cotgreve 373.
 Coussemaker 321.
 Craik mrs. 262.
 Cranach Lukács 265, 267, 268.
 Crane Walter 174.
 Crawford 262.
 Cremsi jezsuita kollégium 164.
 Crerar John ktár Chicagóban 102, 246, 254.
 Cretu Gr. 255.
 Cromwell Olivér 223.
 Cuno 207.
 Cuper Gisbert 360.
 Curren Bell I. Bronté.
 Cuspinianus 5.
 »Cynosura, Brevis — iuris hungarici«, XVIII. sz. —i. kézirat 75.
 Csaholyi Boldizsár 349.
 Csajághy Károly 248.
 Családi Itárak a M. Nemz. Múzeum ktárában 76—78, 98, 110—113, 168, 171, 186, 249, 344, 345.
 Csaplovits János 236, 237.
 Csató János I. Szentsimoni. — Mihály nemesi bizonyítványa 171. — Pál 167, 219.
 Csánky Dezső 386.
 Császár Elemér 314.
 Cserey János 68, 163. — Mihály 350.
 Csernovitzi egyetem 255.
 Csiky Gergely 323.
 Csipáky József 213, 217.
 Csizsár Elek majsai esperes 286.
 Csongrád 286
 Csonka Ferencz 255.
 Csontos János 2, 5, 359—361.
 Csukássy József 261.
 Czakó Ervin 253.
 Czeke Marianne 253.
 Czelesztin I. Pergó.
 Czernovitzi egyetemi ktár 256.
 Czerny 322.
 Czéh Sándor 238.
 Czéhlevelek a M. Nemz. Múzeum ktárában 76.
 Cziglányi 330.
 Cziklay Lajos 263.
 Czímeres levelek és nemesi iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 76, 77, 110, 111, 168—171, 249, 250, 344, 345.
 Czóbel István 166.
 Dactius Andreas 59.
 »Daily Courant« 80.
 D'Alembert 296—300, 304, 305, 311.
 Dalmazzo József 207.
 Danninger József 255.
 Dante 95.

- Darmstadt 255.
 Darnay Kálmán 255.
 Darvay Mór 262.
 Daunou 311, 312.
 Davenport Cyril, The book, its history and development (London, 1907.) 365—367.
 Dávid Károly bárói diplomája 77.
 Deáky Lóránt 166.
 Debreczen 34, 73, 93, 102, 202, 209, 218, 222, 255. —i ev. ref. főiskola és ktára 28, 34, 50, 252. —i vár. múzeum 246.
 Dechelhäuser 370.
 Dechevrens 321.
 »Declarationes Nicolai III. et Clementis V.« (1657.) 247.
 Decsey E. 321.
 Dedek-Crescens Lajos 252.
 Deés 34.
 Dekuczián László czle 170.
 Delisle Leopold 227, 292.
 Dellné 207.
 Demosthenes kézirat, Corvin-kódex 195. — Orationes (Velence, 1554.) 61—63, 161.
 Denis Michel 3—5, 310, 311.
 De Poller 388.
 »Der kath. Christ« 248.
 Dermond Rev. Gurge 177.
 Derochy János czímerkéro folya-modványa 111.
 Des Arnold 218.
 Deschamps 177, 386.
 Desnoiresterres 321.
 De Thou-féle ktár 300.
 »Deutsche Literaturzeitung« 79, 87, 177, 180, 272, 376.
 De Vreese Willem 102.
 Délmagyarországi tört. és rég. múzeum-társulat 102.
 Déry István 209, 218. —né 202, 204, 217.
 Déva 35, 170.
 Dévai Biró Mátyás I. Biró.
 Dévay József 255.
 Dézsi Lajos 141, 252, 253, 255.
 Dianovszky dorozsmai plébános 286.
 Dickens 262, 263.
 Diderot 305.
 Didymus 161.
 Dienes Gergely czímerkéro folya-modványa 171.
 Diez 321.
 Dillesz Sándor 32.
 Diodoros 195.
 Dionysius Halicarnasseus, De Thucydidis historia iudicium (Velence, 1560.) 66, 67, 161.
 Dioscorides 161.
 Diósgyőr 364.
 Diószegi Győző 102, 255.
 Divald Kornél 73, 102.
 Dobrinszky György 285.
 Dohnányi Ernő 332.
 Doktorics Miklós 107.
 Dombovány Géza 255.
 Domitrovits Ármin 255.
 Dommer 321.
 Donato Francesco 59.
 Dorat 93, 94.
 Dorez Léon, Les manuscrits à peintures de la bibliothèque de Lord Leicester (Páris 1908.) 198—200, 270, 271.
 Dorozsma 286.
 Dorpati egyetem 255.
 Douai-Psalter 269, 270.
 Dowson Walter 255.
 Doyle A. Conan 175, 262.
 Döbrentei Gábor 214.
 Dömötör László 102.
 Dóry Ferencz 344. — Miklós br. 110.
 Draguignan 318.
 Drezda 162. —i kir. ktár 332, 339, 360. —i választói ktár 310.
 Drumár János 255.
 Druskovitz Helén 255.
 Dudith András 66.
 Dugonics András 208, 209, 211, 213, 215, 218, 219, 285. — társaság 246.
 Dumas père 175, 205, 216, 218.

- Dumesnil 329.
 Duna 142, 215.
 Dunamelléki ev. ref. egyház 34, 102, 166, 342.
 Duna-Vezseny 166.
 Dunántúli ág. ev. püspökség 73, 102.
 — Közművelődési Egyesület 372.
 Dusch 317.
 Dürer Albert 265—268. — Hans 268.
 Düsseldorf-i reálgymnasium 255.
- Ebersdorff 77.**
 »Echo de St. Maurice« 177.
 Edinburghi egyetem 255.
 Edwards 290, 301, 366.
 Egan 262.
 Eger 109, 202. —i érsekség 102, 166. —i joglyceum 255, 342.
 Eggestein Henrik strassburgi nyomtató 173.
 Egressy Benjámín 218. — Gábor 210, 218—220.
 Egyesült-Államok kormánya 254.
 »Egyetemes Könyvtár« 329.
 Egyházi és irodalmi iskola. Magyar — 247.
 Eisen 93.
 Eitlperg János Henrik indigenátusi bizonyítványa 77.
 Eitner 321.
 Eliás István 206.
 Eliot lord 224.
 Elischer Gyula 346.
 Első magyar ált. biztosító-társaság 166. — papíripár r.-t. 364.
 Elszler Fanny 221.
 Elzevier-kiadások 84.
 Emanuel portugál király 196, 198.
 Emich Gusztáv ktára 360, 361.
 »Emlékei, 1896-i ezredéves orsz. kiállítás tört. —« 28.; »Szepes vármegye tört. —« 28.
 Enyedi Georgius, Explicationes locorum veteri et novi testamenti (Kolozsvár, 1598.) 74, 104.
 Eörs Ferenc hatvani esperes 285.
- Eötvös József br. 218. — Károly 329.
 Eperjes 35, 342, 344. —i ág. ev. kollégium ktára 35, 50.
 »Ephemerides Politico-Litterariae« 343.
 Ephesusi ktár 290.
 Erasmus Rotterodamus 124, 146, 161.
 Erdélyi Múzeum-Egylet és ktára 28, 29, 50, 119, 246, 342, 347—355, 391.
 Erdélyi Pál 347, 389.
 Erdészeti Egylet, Orsz. — 247.
 Erdős Miklós 168.
 Erdősi János I. Sylvester.
 Erkel Ferencz 324.
 Erlangeni egyetemi ktár 195.
 Erler 321.
 Erményi Emil 255.
 Erzsébet angol királyné 269. — m. királyné, Albert kir. felesége 24.
 Escuriali kir. ktár 360.
 »Essai de bibliographie pratique« (Páris, 1906.) 84.
 Este-ktár Modenában 360.
 Estienne Róbert 292.
 Estienne-ek 84.
 Esztergom 103, 104, 167, 255. —i főegyházmegye 102, 166, 254.; ktára 360. —i múzeum 50.
 Eszterházy gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Eszterházy János gr. 351. — Miklós gr. 74. — Sándor 255.
 Etédi Márton 317.
 »Evangeliumi, Szvéti —« (Regede) 233—235, 239, 241.
 »Evangeliumok, Az — és epistolák« (Bécs, 1661.) 104.
 Evelyn John 300.
 Ewald 316.
 Éder György 211.
 Érdujhelyi Menyhért 102.
 Érdy-kódex 127.
- Faber János bécsi pk. 163. — Tóbiás 163.

- Fabricius Balázs (Szikszai) 124. —
Endre 246, 249.
- Farkas József 215. — Lajos 56,
151, 164.
- Farretté Antonio 255.
- Faultrier 308.
- Faustus Victor, Orationes quinque
(Velenze, 1559.) 65, 66, 161.
- Fazekas nővérek 75, 107, 108, 246,
248.
- Fáncsy Lajos 201—222. — színlap-
gyűjteménye 201—222.
- Fáy András 75, 213, 217, 218.
- Fehér Ipoly 102, 255.
- Fejér vm. 171.
- Fejér György 208.
- Fejérpataky László 30, 31, 98, 100,
113, 124, 166, 187, 188, 246, 342, 382.
- Fekete cs. ltára az Erdélyi Múzeum
ktárában 351.
- Fekete János gr. 350.
- Felber Christophorus 69, 163.
- Felbermann Lajos 102.
- Felka 35. —i múzeum-egyesület és
múzeuma 35, 50.
- Felmann Jakab 255.
- Fenyves Ferencz 102.
- Ferdinánd (I.) m. kir. 54, 76, 110. —
(II.) m. kir. 77, 169, 250. — (III.)
m. kir. 77.
- Ferencz (I.) m. kir. 77.
- Ferencz József (I.) m. kir. 94, 98.
- Ferencz Tamás czle 170.
- Ferenczi Zoltán 30, 34, 250, 255,
331, 383.
- Ferenczy Árpád 255.
- Ferrario Giulio 300.
- Fessler 316.
- Fest Lajos 76, 112.
- Festus I.
- Feuerlein Johann Conrad 69, 163.
- »Feuilles d'avis« 80.
- Fényképészeti dokumentálás nemzet-
közi intézete 388.
- Fényképmásolatok a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 77, 107, 168, 343.
- Fétis 321, 329.
- Fialowski Lajos 110.
- Ficzko József 238.
- Fiedler J. 142.
- Field 388.
- Filon A. 177.
- Filozófiai Társaság, Magyar — 247.
- Finály Gábor 342.
- Fiák Károly 73, 102.
- Firenze 59, 74, 196. —i kir. ktár
360,36 I, 386. —i Laurenziana-
ktár 196, 198, 360, 361.
- Fischer Dániel 75. — Ludwig 2, 195.
- Fitos Vilmos 117, 255.
- Fitzgerald 225.
- Fiumei cs. és kir. tengerészeti akadé-
mia 255.
- Fleischer 321.
- Flóth Adolf 102.
- Fogaras 170, 250.
- Fogorvosok egyesülete, Magyar —
254.
- Folly Gábor 171.
- Forgách gr. cs. ltára a M. Nemz.
Múzeum ktárában 112.
- Forgách István gr. 112. — László gr.
112.
- Forkel 321.
- Formoser Alexander 196.
- Forster Gyula br. 110.
- »Fortnightly Review« 177.
- Foucquet Jehan 18, 364.
- Fournier 218.
- Fournival, Richard de — 291, 292.
- Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyv-
tárak orsz. — 26—50, 73, 75, 76, 94,
100, 103, 107, 110, 186—188, 247,
384, 385.
- Földrengési observatorium 102.
- Földtani intézet, M. kir. — 246, 254.
- Főrendház, Magyar — irodája 166.
- Fraknói Vilmos 2, 73, 102, 110, 246,
383.
- Francis Dávid 102.
- Francke J. M. 310.
- Francia kormány 254.

- Frank Ignác I. Szabadi. — Lee Benedict 262.
 Franke 358, 389.
 Frankfurt 247, 254, 255, 317.
 »Frankfurter Zeitgenössische Broschüren« 177.
 Franklin Alfréd 290.
 Franklin társ. r.-t. 239.
 Fransius Farkas, Egy jeles vadkert (Lócse, 1702.) 104.
 Frenkel Bertalan 107, 108.
 Frigyes (III.) német császár 20, 24, 266.
 Frimmel 321.
 Fritz Ármin 261.
 Fromm Géza 102.
 Froude 223.
 Fuccaro Antonio 54
 Fuldai ktár 271.
 Fullerton 262.
 Fust János 173.
 Führer J. 166.
 Fülel 77, 170.
 Fülöp Sándor 255.
- Gaál cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 112.
 Gaál Dánielné 73, 102. — Ferencz 108. — György I. Szabó. — József 219. — Lajos 43.
 Gaboriau 175.
 Gabos Soma 190.
 Gabriel Angelo 157.
 Galeotto Marzio 140.
 Galicziai helyi kormány 254.
 Gallenus 161.
 Gamauf Teofil 167.
 Garay János 218.
 Garland 262.
 Garnier János 300—302, 312.
 Gaza Theodorus 161.
 Gál Sándor 111.
 Gálfalvi Gergely czle 171. — János czle 171.
 Gálos Rezső 349.
 Gárdonyi Géza 227.
- Gáthy János 218.
 Gávai Lukács czle 344.
 Gebauer János 144, 145.
 Gebennis Guido br. 149. — Prosper br. 149.
 »Gebetbuch, Kaiser Maximilians —« (Bécs, 1907.) 247.
 Gebhard cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Gebhardt Keresztély és Konrád czle. 77. — Márton czle 170.
 Geceze János I. Andrászi.
 Gelecsics Ignác 253.
 Gelle Ferencz és János címerkérő folyamodványa 171.
 Gellius, Aulus — 160.
 Gemistus Georgius 161.
 Genf 254, 305.
 Genova 73, 102.
 Gerando Antónia 73, 102.
 Gerecze Péter 384.
 Gergely (Nazianzi Szent), Orationes (1516.) 161.
 Gerjen 167.
 Germanus Euphrosina 158, 163.
 »Gesetz- und Verordnungsblatt« 254.
 Gesner Konrád 293.
 Gessner Salamon 316.
 Gesztherédy Zsigmond czle 77.
 Géressy Kálmán 41.
 Gichlow Karl 247. — Kaiser Maximilians I. Gebetbuch (Wien, 1907.) 265—268.
 Gilhofer-Ranschburg bécsi czég 104, 105.
 Giotto 271.
 Girard abbé 305, 306, 311.
 Giulelmi Gulielmus 152, 163.
 Gladstone 224, 225.
 Glareanus Henricus 148, 149.
 Glasenapp 321.
 Glaser Edward 255.
 Gleditsch 322.
 Gleim 316.
 Glein Karl 255.
 Gluck 337.

- Glück Aloiz József 208. — Frigyes 107, 110, 111.
 Godley Eviline 177.
 Goethe 75, 213, 266, 317.
 Goldberger Andor 255.
 Goldoni 209, 214.
 Goldschmidt 321.
 Goldzieher Károly 246.
 Gombocz Zoltán 137.
 Gombos Imre 210.
 Gonzales Anastazio Alfaro 255.
 Gopcsa László 102.
 Gorleston-Psalter 269, 270.
 Gottermayer Nándor 94.
 Gottlieb Th. 24, 290.
 Gottschalek Pál 344.
 Gozzi 218.
 Gozsdu-alap 102.
 Gömör vmegyei múzeum és gyűjteményei 46, 50.
 Gömör Gyusztáv 102, 107, 110.
 Görgei Arthur 249.
 Göttinga 56, 142, 144, 163. — i egyetem és ktára 80, 82, 164, 255, 256.
 »Gráduvál, Novi —« (Sopron, 1789.) 231.
 Gramnius I. 163.
 Grangeron Henrik I. Bayle.
 Granvella bíboros 266.
 Gray Tamás 261.
 Grác 171, 233—235, 239—244. — i egyetemi ktár 231, 233—235, 256. — i Hist. Verein für Steiermark 102, 166. — i Joanneum ktára 231, 232, 234, 235.
 Greenway Kate 174.
 Greguss Ágost 252.
 Greifswaldi egyetem és ktára 81, 255, 256.
 Greve H. E., Das Problem der Bücher- und Lesehallen (Leipzig, 1908.) 368—375.
 Grétry 322.
 Grillparzer 203, 209, 210, 211, 330.
 Grimani breviarium 27, 28, 365.
 Grolier 281.
 Grossinger 285.
 Grove 321.
 Grósz Emil 358.
 Gröber Gusztáv 126.
 Grünhut Jenő 102.
 Guarino Baptista 195.
 Guarnicci-múzeum Volterrában 360.
 Guary-kódex 140.
 Gulyás Pál 51, 73, 83, 86, 100, 102, 116, 148, 173, 193, 223, 246, 265, 279—281, 289, 342, 357, 359, 362, 375, 382, 385, 386.
 Gumprecht 322.
 Gunther A. 262.
 Gurányi László 102.
 Gutenberg 173, 366. — otthon 368.
 Gyalu 170.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum ktarában 73, 76, 78, 100, 166, 168, 246, 249, 342, 344, 345.
 »Gyógyászat« 254, 358.
 »Gyógyszerészek Lapja« 358.
 »Gyógyszerészeti Értesítő« 358.
 »Gyógyszerészeti Hetilap« 254, 358.
 »Gyógyszerészeti Közlöny« 254, 358.
 »Gyógyszerészegédek Lapja« 358.
 Gyöngyösi ferencziek ktára 388. — szótár-töredék 121, 127.
 Gyöngyösi István 109, 317.
 Gyöngyösy János 316. — László 255.
 Gyönki ev. ref. gymnasium 255.
 Győr 35, 202, 246, 382. — i jezsuita-kollégium 160, 164. — i püsp. papnevelő intézet ktára 361. — i vár. ktár 28, 35, 36, 50.; ltár 35.
 Győrffy Gézané 351.
 Gyóry Hona 264. — Tibor 73, 75, 102, 107, 255, 358.
 Gyula 36. — i gymn. ktár 391.
 Gyulafehérvár 36, 76, 77, 111, 169, 170, 250.
 Gyulai Ágost 246. — Bibliography of english authors works translated into hungarian language (Bpest, 1908.) 261—264.

- Gyulay gr. cs. Itára az Erdélyi Múzeum ktárában 169, 351.
 Gyurkovich József nemeslevele 77.
 »Gyűjteménye, Budapest közlekedés-ügyére von. munkák —« 284.
- Haberl** 321.
 Hachette kkiadó cég 177.
 Haffkine W. M. 255.
 Hagedorn 316.
 Hagen, Von der — 321.
 Hain 156.
 Hajász Pál 110, 111.
 Hajnik Imre 28, 29, 109, 165.
 Halaváts Gyula 168.
 Halász Alajos 253.
 Halifax 366.
 Halle 244. —i egyetem 255.
 Haller 316.
 Halm 204, 213, 222.
 Halmágyi István 349.
 Haly Aberudian Heben Rodan I. Ali.
 Hamburg 358.
 Hamburger V. 364.
 Hanslick 321, 335.
 Hantos Elemér 255.
 Harte Horace 343.
 Havas Adolf 358. — Rezső 102, 246, 255.
 Havrán Dániel 279.
 Haydn József 75, 110.
 Haynau 111.
 Hegedüs István 255. Mikolai — János, A mennyei igazságnak tüzes oszlopa (Nagyszében, 1665.) 167. — Lóránt 255.
 Heidnecker I. Obsopoeus.
 Heigerlin János I. Faber.
 Heinlein István 285.
 Heinze 294.
 Heliodoros 193.
 Helle György nemesi bizonyítványa 170.
 Hellebrant Árpád 238.
 Helmstadt 164.
 Helsingfors 103, 255.
- Heltai Gáspár 123, 134.
 Helytartótanács, M. kir. — 285—287.
 Henrik (II.) francia kir. 59.
 Helvey Lajos 166.
 Hensler 206.
 Heraldikai és Genealogiai Társaság, Magyar — 188.
 Herbert Johann velencei nyomtató 172.
 Herczeg Ferencz 227.
 Herczegh Mihály 255.
 Herder 316.
 Herennius, Caius — 51.
 Herman Ottó 246, 255, 342.
 Hermanecz papirgyár r. t. 364.
 Hermann Antal 102. — Béla 246. — H. J. 21.
 Herodianus 193, 194.
 Herostratos 222.
 Hervey 261.
 Herzberg 363.
 Herzl M. 358.
 Hesse Max 254.
 Hesychius, Dictionarium (1514.) 161.
 Heves vm. 170.
 Hevesi Imre 262.
 Héroid 217.
 Hideghéthy cs. czle 76.
 Hidegkut 239.
 Hiersemann W. 172.
 Hinneberg Paul, Die Kultur der Gegenwart (Berlin és Leipzig) 79—83.
 Hinrich-féle könyvkereskedés 254.
 Hirlap-osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 75, 76, 97, 98, 105—107, 168, 239, 248, 249, 279, 280, 343.
 Hirschler József 352.
 Hirtius, Aulus — 149.
 Holló Mihály 263.
 Homonna 73, 103. —i izraelita hitközség 73, 103.
 »Honművész« 203, 208, 216.
 Hochholtzer Károly 33.
 Hodinka Antal 107.
 Hoffmann F. 263, 329.

- Holbein 206, 208, 209, 214.
 Holkham Hall 198, 270, 360.
 Horatius 75. — Opera (Velencez, 1566.) 69—72, 161.
 Horánszky Lajos 75, 107, 110.
 Hornberger Bartholomeus 163.
 Horne Thomas Hartwell 312.
 Hornig Károly br. 166.
 Hortis Attilio 196.
 Horvát István 1—3, 155, 165.
 Horvát orsz. ktár 254.
 Horváth Antal 165. — Dániel 205.
 — Elek 210. — Géza 73, 102, 166, 246, 342. — Ignác 90, 105, 114, 156, 182, 277, 380. — János 255. ; l. Baranyay. — Mihály l. Szabó.
 Hosszúmező 74, 104.
 Hottinger Johann Heinrich 303.
 Hódmező-Vásárhely 37, 74, 103, 286.
 —i ev. ref. főgymnasium ktára 37, 50. —i vár. néprajzi múzeum 26.
 Hóman Bálint 253, 255.
 Hölder Alfréd 359.
 Hölty 316.
 »Hrána, Dühovna —« (Regede) 233, 234, 240.
 Hubay Jenő 332.
 Hubert Emil 73, 98, 102.
 Hugo Victor 217, 218, 220, 222.
 Hunfalvy János 346.
 Hunyad vm. 169. —i tört. és rég. társulat és gyűjteményei 35, 50, 254.
 Huppert 370.
 Husz János 142, 143.
 Huth Alfréd 95.
 Hutyra Ferencz 358.
 Hübner Sándor br. 111.
 Hüttl Hümér 358.
 »Hystoire ancienne cronicque de roy Florimont« (Páris, 1528.) 247.
 »Idők Tanuja« 343.
 Igló 247, 342. —i főgymnasium 103.
 Ihne építész 282.
 Illés, Edvi — Aladár 110.
 Illésházy István gr. 165.
 Ilsung Christophorus 153.
 Indiai kormány 254.
 Institut international de Statistique 254.
 »Institutioni, Le — dell' Imperio« (Velencez, 1558.) 64, 65, 161.
 Intelligenzblatt« 80.
 Iparművészeti iskola, Orsz. magyar — 103, 246. — társulat 254, 342.
 Ipolysági múzeum 50.
 Irányi Dániel 111.
 Irinyi Csaba 168.
 Irodalmi analekták a M. Nemz. Múzeum ktarában 74, 107, 248. — levelestár a M. Nemz. Múzeum ktarában 74, 75, 107—110, 167—169, 247, 248, 343.
 »Iskolái, Budapest községi —« 284.
 Islingtoni ktár 173.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. Nemz. Múzeum ktarában 361.
 »Irodalomtörténeti Közlemények« 216.
 István (II.) m. kir. 124.
 Iszlai, Harcsói — János, Siketfalvi — Gergely l. Gálfalvi.
 Iván Imre 263.
 Iványi Béla 344. — István 73, 103, 255.
 Iwchych Mátyás czle 169.
 Izabella m. királyné 76, 111.
 Izraelita magyar irodalmi társulat 103, 254.
 Izsó Ferencz 350.
 Jagermann 316.
 Jahn Ottó 321.
 »Jahrbuch der kunsthist. Sammlungen des Kaiserhauses« 22.
 »Jahrbücher für Musikwissenschaft« 322.
 Jakab István 217, 219.
 Jakoss Péter czle 250.
 Jakubovich Emil 117.
 Jalava Antal 103.
 Jamblichus, De mysteriis (1497.) 161.
 James 262.

- Janka Sándor 107.
 Jankovich Miklós 53, 58, 59, 61, 63,
 64, 66, 68, 69, 150, 153, 157, 159,
 165, 285.
 Janovics Jenő 255.
 Jassyi egyetem 103, 255.
 János (Evangelista Szent) 157. Zár-
 polyai — m. kir. 344, 345.
 Jászapáti 77.
 Jászberény 247.
 Jedlicska Pál 342.
 Jellasich 111.
 Jendrassik Ernő 358.
 »Jézus Szentséges Szívének Hírnöke«
 254.
 Joannes Jucundus Veronensis 148.
 Joerges A. 29.
 Jogász-egylet, Magyar — 254.
 »Jogtudományi Közöny« 254.
 Johnson Róbert 96.
 Jolly-féle »The flight of Haynau«,
 angol galop 75.
 Jones Sydnei 324.
 Jordánszky-kódex 127, 134.
 »Journal de Paris« 80.
 »Journal des Savants« 80.
 »Jóegészség« 358.
 Jókai Mór 227.
 Jósika br. cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Jósika Gyula br. 351.
 József kir. hg. 109.
 Juhász Aladár 332.
 Julianus római császár 61.
 Julius (III.) pápa 67, 68.
 Julius Caesar (az imperator), De bello
 Gallico (Velence, 1569.) 148—
 150, 160. — de Padua, Practica
 arithmetica (Kolozsvár, 1671.) 104.
 Junger 214.
 Jungmann Anna J. 368.
 Juvenalis 75, 161. — Persius, Satirae
 (Velence, 1535.) 55, 56.
- K**acziánér Károly 214.
 Kadlec Károly 103.
- »Kakas Márton« 254.
 »Kalazantinum« 103.
 Kalbeck 321.
 »Kalendar najszvetejszega szreca Jezu-
 sovoga« (Szombathely) 235.
 »Kalendarium« (1625.) 74.
 Kalmár J. 255.
 Kalocsa 103, 262, 263, 287, 342. —
 érsekség 166, 254.
 Kalužinacki Emil 143, 144, 146.
 Kanizsai P. János, Egymással való
 beszélgetése Ur Krisztusnak 74.
 Kanyaró Ferencz 103.
 Kanyó András csongrádi esperes 286.
 Kapuváry cs. Itára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 111.
 Kardos János 240. — Samu 111.
 Karl Lajos 246.
 Karlócza 103.
 Karlsruhei műegyetem 255.
 Kassa 38, 73, 93, 103, 169, 202, 216,
 255, 261, 385. —i múzeum 28, 37,
 38, 50, 94, 385, —i püsp. iroda 247.
 —i színjátszó társaság 202.
 Kassovitz Tivadar Brunó 255.
 Katalin (Brandenburgi) erdélyi feje-
 delemasszony 170.
 »Katekizem, Mali —« (Regede, 1880.)
 238.
 »Katekizmus, Veliki —« (Regede)
 233, 238.
 »Katholikus Hetilap« 343.
 »Katholikus Iskolai Lap« 343.
 »Katholikus Néplap« 343.
 Kathonay cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Kathonay Domokos 351.
 Katona cs. Itára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Katona József 205, 208, 210, 212, 213,
 215, 219. — Lajos 384, 386. —
 Zsigmond 349.
 Kauderz 337.
 Kautz Gyula 255.
 Kazinczy Eugenia 109. — Ferencz
 75, 109, 119, 207, 209, 213, 214,

- 218, 220, 316, 323; kör Kassán 103.
- Kádár György czle 344.
- Kállay András 103. — György 1. Kádár.
- Kálmán m. kir. 124.
- Kálmán Miklós czle 170.
- Kántorné 203, 206, 211, 212, 214, 219.
- Károly (II.) angol kir. 367. — főhg. I. Ferdinánd fia 64, 150. — (IX.) francia kir. 70. — (III.) m. kir. 77, 171. — (V.) német császár 59, 63. — (Nagy) római császár 142.
- Károlyi Gáspár 140. — Sándorné 252, 253.
- Kárpát-Egyesület, Magyarországi — és múzeuma 45, 50, 247. Nagyszebeni — és múzeuma 26.
- Kecsmér brandenburgi választó 194.
- Kecskemét 38, 286. —i jogakadémia 255. —i kolostor 286. —i városi múzeum és ktár 38, 39, 50, 391.
- Kecskeméthy Aurél 248.
- Kelemen (VII.) pápa 271.
- Kelemen Lajos 348.
- Kemény Aladár 262. — Györgyné 351. — János erdélyi fejedelem 77, 248. — József gr. 350, 351. — Ödön 255. — Pál br. 351.
- Kempen 111.
- Kendeffi cs. ltára 169.
- Kenessei Iona 107, 108.
- Kerekes Pál 73, 103.
- Kereskedelmi Múzeum, M. kir. — 254.
- Kereskedelemügyi minisztérium, M. kir. — 103.
- Kereszty István 114, 166, 319, 342, 382.
- Keszthelyi múzeum 50.
- Kégl Sándor 346.
- Képviselőház, Magyar — irodája 73, 103, 166, 246, 254.
- Kérészy Zoltán 255.
- Késmárk 166.
- Kézirattári osztály a M. N. Múzeum ktárában 74—76, 97—99, 107—110, 141, 167—169, 247, 248, 343.
- Kilényi Dávid 202, 208, 210.
- Kilián Frigyes 254.
- Kipling 263.
- Kirsch Jenő 255.
- Kis János czle 170; Diktomszke, veruske i molitvene kn'zicze (Sopron, 1820.) 232, 245. — Miklós (Tótfalusi) 141.
- Kisfaludy Boldizsár 315. — Károly 206, 208, 210, 212, 213, 215, 217, 219; társaság 315; Évlapjai 206. — Sándor 210, 212, 213, 314—318.
- Kiskunhalas 39. —i ev. ref. főgymnasium és ktára 39, 50, 73, 103, 252.
- Kiss Sándor 249.
- Kissólymosi Ferencz I. Miklós.]
- Kistelki plébánia 286.
- Kiszlingstein Sándor 356.
- Kláié Vjekoslav 388.
- Klein Arthur 255.
- Kleist Ewald 316. — Henrik 214.
- Klekl József 235, 245.
- Klempay Lajos 286.
- Klug Nándor 358.
- Kluge Friedrich 138.
- »Kniga molitvena sztaro-szlovenszka« (Regede) 233, 234, 240, 241—243.
- »Knizsicza, Molitvena —« 240, 242.
- Koberger Antoni 173.
- Kobozi Demeter, János, Pál és András czle 250.
- Koch Ed. Emil 321.
- Kodexek összeírása 385.
- Kolba Mihály 363.
- Kollányi Ferencz 100, 113, 166, 188.
- Kollonits László kalocsai érsek 287.
- Kolozs vm. 351.
- Kolozsmonostori konvent ltára 352.
- Kolozsvár 73, 74, 102—104, 163, 166, 167, 222, 246, 247, 255, 342, 350. —i kir. ügyészség 347, 348. —i tud.-egyetem 255, 348; ktára 348, 354, 355, 389, 391.
- Komárom vm. 40. —i ev. ref. egyház 39. —i ktár 39, 40. —i Múzeum-Egyesület 39, 50.

- Komárom (város) 39, 204, 357. —i
benczés gymnasium 141. —i vár.
népktár 40.
- Komjáthy Benedek 123, 124, 130,
131, 133.
- Komlóssy Ferencz 206, 208, 212, 214,
215.
- Komócsy József 109.
- Konstantinápoly 56, 57. —i club
médical 254.
- Konstanz 76, 169.
- Kopenhágai egyetem 255.
- Korányi Ferencz 358.
- Kormány, Cs. és kir. közös — 254.
M. kir. — 254.
- Korolenko 330.
- Korsós Ferencz 342.
- Kossics József 233, 244, 245.
- Kossuth Lajos 110, 111, 208—210,
213, 249, 250, 344, 345.
- Kostyál Ádám 213.
- Kotzebue 205, 207, 209, 210, 216, 317.
- Kovács (Egri) cs. ltára az Erdélyi
Múzeum ktárában 351. Mezőbándi
— 351.
- Kovács Gáspár (Nánási) czle 170.
— János czle 170. — Mihály czle
170. — Pál 210, 213, 217, 219.
- Kováts László 29, 103, 107, 115, 187,
342, 282. — Miklós 103. — Sámuel
165.
- Koré Zsigmond 317.
- Kölcsey-egyesület és ktára Aradon
31, 50. — kör és múzeuma Szat-
máron 47, 50.
- Kölesöznés a M. Nemz. Múzeum
ktárában 74—77, 98, 100, 105, 107,
110, 112, 167, 168, 171, 247—250,
343—345.
- Könyves Máté 201.
- Könyvkereskedők Egylete, Magyar
— 189, 190, 356.
- Könyvkötés a M. Nemz. Múzeum
ktárában 74, 105, 167.
- Könyvnyomdászok Szakköre 367, 368.
— Társasköre 367.
- »Könyvszemle, Magyar —« 4, 5, 23,
28, 100, 124, 185, 190, 193, 231 —
235, 237, 239—244, 322, 359, 361 —
364, 388.
- »Könyvtára, Nemzeti Színház —« 330.
»Operaház —« 330.
- Könyvtárak, Vidéki — állapotá
25—50.
- Könyvtárnoki tanfolyam a M. Nemz.
Múzeum ktárában 100.
- Könyvtárszervezői állások Észak-
Amerikában 284.
- Körmend 233, 241.
- Körmendi János deák czle 76.
- Körner 203, 207, 212.
- Kőrösfői Márton deák czle 250.
- Köszeg 107, 238.
- Köteles példányok 28, 29, 45, 73—76,
100, 102, 105—107, 166—168, 246—
249, 342—348, 386.
- Kövesligethy Radó 255.
- Kövér Ilma 262. — Krisztina 348.
- Közalapítványi ügyigazgatóság, M.
kir. — 105.
- »Közgazdasági Közlemények« 103.
- »Közigazgatása, Budapest székesfő-
város —« 284.
- Közigazgatási bíróság, M. kir. — 254.
- »Központi Értesítő« 254.
- Krakó 119, 268. —i akadémia 103.
—i egyetem és ktára 255, 256.
- Krasznahorka 343.
- Kraus Gusztáv 255.
- Kräuter Ferencz 121.
- Krenner József 103, 246.
- »Kres« 233.
- Kretzschmar 321.
- »Krizsna Pout na XIV. Stácie« (Mo-
noston, 1900.) 235.
- Kromphardt G. Fred 246.
- Kropf Lajos 360.
- Krumpacher K. 141.
- Kudora János 255. — Károly 252.
- Kuhnán 322.
- Kulesár Katalin 238.
- Kulenhamp Z. 56, 163.

- Kun Sándor 246.
 Kunos Ignác 255.
 Kunsneyder János 95.
 Kunszentmiklós 255.
 Kuskó István 255.
 Kuthy Dezső 358. — Zoltán 103.
 Kuun gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Kuun Géza gr. 351. — Gézáné 73,
 103, 255.
 Kuzmics István 231, 232, 237, 240,
 245. — Miklós 232, 236, 237, 240—
 243, 245; ABC za Szlovenca na
 Vogerszkem 242; Krátka summa
 velikoga katekizmusza 242.
 Kuzsinszky Bálint 103.
 Külső-Szolnok vm. 170.
 Küster 370.
 Küzdényi Szilárd 255.
 Kvassay cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 112.
 »La Bibliofilia« 87, 180, 272, 376.
 Laborfalvi Benke Róza 216.
 Lactantius Firmianus, Opera (1516.)
 161.
 Laendler Pál 166.
 »La figlia dell' Aria« 318.
 La Fontaine szenátor 386.
 Laibach 238, 388.
 Lagerberg 321.
 Laich János György czle 77.
 Laire 296.
 Lajos (XI.) francia kir. 20.
 Lakatos István 286. — Károly
 357.
 Labinus Dionysius 69, 70.
 Lando Pietro candiai érsek 64.
 Lanfranchi Enea 152, 165.
 Lang pozsonyi rézmetsző 105.
 Langenscheidt-féle könyvkereskedés
 254.
 Langston-monotype 387.
 Lapujtó 109.
 Larousse 321.
 »L'Art« 199.
 Lascaris Constantinus, De octo par-
 tibus orationis 157, 158, 161.
 Lauber Diebolt hagenai kézirat-
 kereskedő 172.
 Lausannei egyetem 255.
 Lácza László 357.
 Láng Ádám 206, 208, 210, 217, 221.
 — Mihály 357.
 László (V.) m. kir. 24, 344.
 László Árpád 337. — József 211, 213.
 Lázár gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Lázár Béla 76, 107. — Elemér 255. —
 Morné 351.
 »Le bibliographe moderne« 272, 376.
 Le Bigor Roger marshall 269.
 Le Gascon 367.
 Leibnitz 82, 304.
 Leicester lord, Thomas Coke — 197,
 198, 200, 270, 271, 360. — Thomas
 William 270.
 Leideni egyetemi ktár 256.
 Leidinger Georg, Die Teigdrucke des
 XV. Jahrhunderts in der Hof- und
 Staatsbibliothek München 264, 265.
 Leipzig 24, 29, 162, 172, 254, 255,
 304, 317, 343, 349, 368. — egye-
 tem és ktára 255, 256.
 »Leipziger Zeitung« 80.
 Leitner János 238.
 Lembergi egyetemi ktár 256.
 Lendvay Márton 213, 216, 220. —
 Mártonné 213, 214, 219.
 Lenz 321.
 Leo (X.) pápa 196, 198.
 Leopold Gyula 103.
 Leroux Ernest 270.
 Lessing 211.
 Leszteméri Imre czle 169.
 Letényi Aladár 73, 103.
 Leu Gheraert nyomtató 172.
 Leukerbadi Ágoston-rendi kolostor 164.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 76—78, 97, 98, 101,
 110—113, 168—171, 185—187, 249,
 250, 344, 345.

- Lewis 225, 261.
 Leykam András 233—235, 241, 243, 244. — József 234, 240.
 Lévy József br. 73, 103. — Lajos br. 73, 103.
 Libanius 62.
 »Liebe um Liebe« 317.
 Liebenthal Keresztély palotagróf 77.
 Liebermann Leó 358.
 Liepmannsohn Leo 73, 103.
 Likhacsev 85.
 Lindheim Alfréd 255.
 Lingholzer Lucas 163.
 Linz 77.
 Lipmann-féle könyvványok 388, 389.
 Lipót (I.) m. kir. 77, 170, 171, 344. — (II.) m. kir. 171.
 »Lippincott's Monthly« 177.
 Lissaboni áll. ltár 197, 361. — i institut de bactéorologie 254.
 Liszkói, Liscovai — János deák czle 170.
 Liszt Ferencz 75, 110, 167, 221, 322, 332.
 Litta P., Famiglie celebri Italiane (Milano, 1819.) 74, 104.
 Littleton lord 225.
 Litzmann 321.
 Liverpooli népktár 371.
 Livius 1.
 Lobe 328.
 Locke 304.
 Logus Georgius 54.
 Lombard Mihály 350.
 Lomeier Johannes 303.
 Londez Elek 261.
 London 102, 173, 223, 225, 226, 255, 268, 357, 360, 364, 365. — i British Museum 95, 172, 175, 190, 195, 223, 266, 360, 364, 386.; Reproductions from illuminated manuscripts 364, 365. — Library 223—230. — i magyar kiállítás (1908.) 261. — i Pathological Society 254. — i Royal Society 386. — i Statistical Society 225.
 Longfellow 261.
 Longinus 316.
 Longolius Christophorus, Perduellionis rei defensiones (Velence, 1518.) 159, 161.
 Losonc 40, 77, 170, 171, 202. — i vár. közkvár 40, 50.
 Louis Rudolf 321.
 Louth 261.
 Lovas Imre jankováci esperes 287.
 Lócse 41, 104. — i ág. ev. egyház ktára 41, 50. — i konvent 57.
 Lórczi 285.
 Lőw Immanuel 255. — Lajos 221.
 Lucanus 75, 161.
 Lucretius 75, 161.
 »Luise und Rosenfeld« 317.
 Lukács Géza 103.
 Lukáts István 349.
 Lukcsics József 253.
 »Lulu oder die Zauberflöte« 317.
 Luther 121, 194.
 Lutus Benedek czle 110.
 Luvis et Clard Congress 254.
 Lübeck 303.
 Lyoni egyetem 255.
 Lytton I. Bulwer.
 Maas 368.
 Maatschappij tot nut van't Algemeen 372.
 Macaulay 225.
 »Mac Clure's Magazine« 177.
 Maçon 84.
 Madách Imre 167.
 Madrid 266, 303.
 Maecenas 70, 71.
 Magántisztviselők orsz. szövetsége 166.
 »Magister Sententiarum« kézirat a firenzei Laurentianában 198.
 Magyar-Bród 170.
 Magyar Fogtechnikusok Közlönye« 358.
 Magyar Gábor (Katonai) 330.
 »Magyar Hírmondó« 241, 242.

- »Magyar Ipar« 254.
 »Magyar Katonai Közlöny« 247.
 »Magyar Könyvesház« 330.
 »Magyar Könyvtár« 329.
 »Magyar Mérnök-Építészeti Egylet
 Heti Értesítője« 254.
 »Magyar Minerva« 383.
 »Magyar Museum« 316.
 »Magyar Nyelv« 146, 285.
 »Magyar Nyelvészet« 125—139.
 »Magyar Nyelvőr« 254.
 »Magyar Nyomdászok Évkönyve« 367.
 Magyar Nyomdászok Köre 367.
 Magyarországi Könyvnyomdászok és
 Betüöntők Segélyezőegyesülete 368.
 »Magyar Orvosi Archivum« 254, 358.
 »Magyar Orvosi Revue« 358.
 »Magyar Paedagogia« 254.
 »Magyar Pénzügy« 254.
 »Magyar-Zsidó Szemle« 254.
 Magyaróvár 41, 73, 232, 238, 241. —i
 gazd. akadémia 73, 103.
 Mahler Ede 74, 103.
 Mair Sándor augsburgi rézmetsző 155.
 Maine A. 290.
 Major J. Gyula 75, 107, 108.
 Malagola Károly 103.
 Mallaspalli Bellisarius 155.
 Malomfalvay Gergely 247.
 Manchester 375. —i Rylands library
 95.
 Mandello Gyula 386.
 Mangold Lajos 247.
 Manlius János 388.
 Mansi Johannes, Sacrorum concilio-
 rum collectio (Firenze, 1759) 74,
 104.
 Manutius Aldus 51—72, 148—165,
 292. — Giovan Luigi Antonio 56.
 — Paulus 51, 58, 61—63, 67, 68,
 70, 149.
 Marburgi egyetem 255.
 Marchand Prosper 307—309.
 Marcello Benedetto 324.
 Marlianus Raymundus 149.
 Marlowe 261.
 Marienthali pálos ktár 164.
 Marinoni rotációs gép 387.
 Marlitt 371.
 Maros-Németi 255.
 Marosvásárhelyi kir. ügyészség 347,
 348. — szabó ipartársulat 349, 350.
 Martialis 75.
 Martianus Capella 291.
 Martin Gabriel 307—309, 311.
 Martinovics Ignác 285, 286.
 Marussi András czle 77.
 Marx 321, 328.
 Massenet 335.
 Massilia 148.
 Maticza Szlovenszka Turócszentmár-
 tonban 43, 50.
 Mattheson 322.
 Mayer János 95, 108.
 Máczay Imre 219.
 Mágocsy-Dietz Sándor 103.
 Máramarossziget 41, 74, 103, 254. —i
 ev. ref. főgymnasium ktára és ltára
 41, 42, 50.
 Mária angol királyné 269.
 Mária Dorottya kir. hgnó 109.
 Mária Terézia m. királyné 77, 171, 350.
 Márk (Remete Szent) iratai, Korvin-
 kódex 195.
 Márki Sándor 103, 255.
 Máté Sándor 252.
 Mátéffy Balázs czle 250.
 Mátyás (I.) m. kir. 1—25, 110, 193—
 200, 359—361. — (II.) m. kir. 77,
 169.
 Mátyás Antal 171. — Flórián 28.
 Mearne Sámuel 367.
 Medici-család 196, 198.
 Medici Cosimo 61, 82.
 Medina Mária I. Viganòné.
 Medits Nándor 74, 75, 103, 107.
 Mednyánszky Pál 163.
 Megyeri Károly 212, 216, 219, 221.
 Meixner Emil 110.
 Melich János 44, 75, 107, 115, 119,
 125, 126, 142, 167, 189, 231, 247,
 342.

- Melissenda jeruzsálemi királyné 364.
 Mendelssohn 322.
 Mensdorff 111.
 Mercadante 214.
 Merian 321.
 Metastasio 209, 317.
 Meteorologiai s földmérő intézet, M. kir. orsz. — 166, 247, 254, 342.
 Metternich-ktár 104.
 Mexikói Egyesült Államok consulatusa 256.
 Meyerbeer 215.
 Meyer-Lübke Wilhelm 125, 126.
 Meynier I. Smith.
 Mezey Mihály 287.
 Mérnök- és építészegylet, Magyar — 254.
 Méró Jolán 332.
 Mészöly Gedeon 255.
 Michelis F. 255.
 Middlesex Hospital 254.
 Migne J. P. Patrologiae cursus complexus (Páris, 1878.) 74, 104.
 Michaelis 316.
 Mihalik József 32, 37, 94, 107, 385, 386.
 Mihályfi Ákos 255.
 Mikes Kelemen 28, 315, 316. — Lajos 262, 263.
 Miklosich Ferencz 139.
 Miklós Ferencz czle 170.
 Miksa bajor választó 266. — m. kir. 77. — (I.) német császár 2, 265—268.
 Mikszáth Kálmán 227.
 Milano 74, 300.
 Milhofer Sándor 255.
 Milkau Fritz 81—83.
 Milleker Bódog 247, 255.
 Millnits Vitus czimerkerő folyamodványa 171.
 Milton John 80, 261. — Oszkár 262.
 Mindszenti István czle 170.
 »Minerva« 177.
 Minesi Michigan college 255.
 Miskolcz 42, 102, 202, 207, 209. — i ág. ev. egyház ktára 42, 50. — i ker. és iparkamara 246.
 Miszlenczky János czimerkerő folyamodványa 171.
 »Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung« 21. — des österr. Vereins für Bibliothekswesen« 88, 273.
 Mocquereau 321.
 Mocsáry Antal 109.
 Modena 360.
 Mohl Robert 83.
 Molière 214, 218.
 Molitor (Müller) Ágost 248.
 Molnár Albert (Szenczi) 140. — Géza 328.
 Molsdorf 389.
 »Monatshefte für Musikgeschichte« 322.
 Monostor 235, 236.
 Montevideo 246.
 Montgomery A. 263.
 »Monumenta Scriptorum Slav.« 388.
 Morandus Franciscus 150.
 Moreto 213, 220.
 Morhof Daniel Georg 303, 304.
 »Moriale manuale« (Pozsony, 1638.) 104.
 Morócz Jenő, Huszonöt esztendő (Budapest, 1907.) 367, 368.
 Morris W. S. 263.
 Moson vmegyei tört. és régészeti egylet ktára 41. — múzeuma 41, 50.
 Moszkvai múzeum 103.
 Mozart 214, 217, 322.
 »Módgjáról, A' magyar szollasnak —« 167.
 Möller és Brosel cég 103.
 Mörrike 330.
 Mudrony Pál 262, 263.
 Munkácsi Bernát 137.
 Munkácsy János 215, 217, 219.
 Muratelli 318.
 Murkócvics János 240, 245.
 Murmellius 124.
 Murr 195.
 Musaeus 161.

- Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága 73, 167, 342. — ktára 2, 4, 28, 29, 44, 51—78, 95, 97—118, 120, 141, 148—171, 185—189, 221, 231, 232, 235, 236, 238, 246—250, 254, 263, 279, 280, 314, 320, 322—324, 329, 336, 341—345, 356, 359—361, 382, 383. — régiségtára 247, 332.
- Múzeumok és ktarak orsz. szövetsége 98, 382—386. — tanácsa 35, 254, 372, 382, 384—386.
- Múbarátok köre 254.
- Műemlékek Orsz. Bizottsága 384.
- Műemlékvédő Egyesület 384.
- »Működése, A fõv. képzõmûvészeti bizottság 10 éves —« 284.
- Müller Ágost I. Molitor. — Sebestyén 286.
- Müllner 210.
- München 104, 166, 255, 264, 266. — i bajor kir. akadémia 193. — i egyetem és ktára 193, 256. — i kódex 123, 330, 139, 140. — i orsz. ltár 193. — i udv. és áll. ktár 107, 173, 193, 195, 256, 265.
- »Münchener Beiträge zur romanischen und englischen Philologie« 177.
- Müntz Eugène 196.
- Myskovszky Ernõ 43.
- Nagy cs. nemesi bizonyítványa 77, 171. Péli — halotti búcsúzó versei 348.
- Nagy András czle 169. — Ferencz nemesi bizonyítványa 77. — György czle 77.; nemesi bizonyítványa 171. — István (Egyházashalvai) czle 170.; nemesi bizonyítványa 344. — Iván 75, 109, 163, 167—169, 171, 248, 250, 343, 345. — Jakab czle 170. — János czle 77, 344.; nemesi bizonyítványa 77, 170. — József 39.; (Felsõgyõri) nemesi bizonyítványa 77, 171. — László nemesi bizonyítványa 77. — Margit 351. — Pál (Felsõbükki) 75, 109, 110, 167.
- Nagybánya 42, 187. — i vár. múzeum 42, 43, 50.
- Nagybecskerek 255. — i fels. ker. iskola 252.
- »Nagyjai, A zenevilág —« 328.
- Nagynyed 43, 386. — i Bethlen-fõiskola 43.
- Nagykároly 43.
- Nagykanizsa 102.
- Nagyszalonta 254.
- Nagyszében 167. — i paed.-theologiai intézet 247.
- Nagyszombat 104.
- Nagyvárad 43, 74, 104, 202, 216. — i jogakadémiai ktár 28, 29.
- Naetebus 388.
- »National Review« 177.
- Naudé Gabriel 300.
- Naviger Andreas 51.
- Nádor-kódex 124, 140.
- Nägele Ervin 167.
- Neitzel 321.
- Nemes-Csó 231.
- Nemeskér 171.
- Nemzeti Kaszinó 107. — Színház 201—203, 205, 214, 218—222. — Színjászó társaság 201, 202.
- »Nemzeti Könyvtár« 357.
- Neoprágai Szent Venczel-konvent 155, 164.
- Nestroy 214, 220.
- »Neujahrsblatt der Pressburger ev. Gemeinde« (1682.) 104, 105.
- »Nevtepeno Poprijéta Derica Marija Zmozna Goszpa Vogrszka« 235.
- New-York 103, 246, 284, 372. — i Bellevue and allied hospitals 103, 254. — i Columbia egyetem 255. — i egyetem és ktára 255, 372. — i nyilv. ktár 254.
- Nékám Lajos 252, 253, 255, 358.
- Némäti Kálmán 255.
- Németi Mihály, Halotti centuria (Kolozsvár, 1683.) 104.; Szent

- Dávid psaltériuma (Kolozsvár, 1679.) 104. — Pál makói esperes 286.
- Németújvári glosszák 121.
- Népkönyvtárak 83, 284, 368—375, 382.
- Népszínház 329.
- »Néppárt« 254.
- Nicander 161.
- Niccoli Niccolo 82.
- Nicholson 366.
- Nider Johannes 173.
- Niecks 321.
- Niessen-Wiesbaden 255.
- Nilus 151.
- Nimritz weimari egyházközség 164.
- Nodier 281.
- Nordenschild, Hermann von — 317.
- Norgate I. Williams.
- Norfolk grófság 198, 269, 270.
- Norwichi prioratus 269.
- Nottebohm 321.
- Novák Sándor 103, 111.
- »Novine Szerbszke« 343.
- Nógrád vm. 77, 103, 170, 171. — i múzeum 32, 50.
- Nörrenberg Constantin 368.
- Nürnberg 63, 169, 267.
- Nyárasdy János 247.
- »Nyelvemléktár« 121, 123, 125, 145.
- »Nyelvtudományi Közlemények« 125, 127—139.
- Nyék 202.
- Nyiregyháza 43, 202.
- Nyitra (város) 43, 44, 255. — i kegyesrendi főgymnasium 44.
- Nyitra vmegyeyi múzeum és ktár 43, 44, 50.
- Nyomdák, Magyarországi — változása 100, 192, 288, 391.
- Nyomatványi osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 73, 74, 97, 98, 100, 102—105, 166, 167, 342, 343.
- »Observations et précis sur le caractere de Marie-Antoinette« 317.
- Obsopoeus Vincentius 194, 195.
- Odescalchi Arthur hg. 168.
- Ogulin 254.
- »Oklevelei, Budapest alapítványi —« 284.
- Olasz kormány 254. — közoktatásiügyi minisztérium 74, 103, 386. — légióra von. iratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 249.
- Oláh György 36. — Miklós esztergomi érsek 66.
- »Olcso Könyvtár« 201, 330, 357.
- Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum ktárában 100, 105.
- Olympius, Aurelius — Nemesianus 54.
- Oppianus 161.
- »Orationes, Rhetorum Graecorum —« (1513.) 162.
- Orczy Lőrincz br. 318.
- »Ordo Baptismi« 287.
- Oribasius Sardinianus, Synopseos ad Eustathium filium libri (Velence, 1554.) 61, 161.
- Ormesby-Psalter 269, 270.
- Ornithologiai központ, M. — 103, 167.
- Orosz Ernő 255.
- Orosz kormány 254.
- »Orszacsokda, 1867 leta vogrszkoga — spravisna« (1868.) 240.
- Országgyűlési napló-kéziratok a M. Nemz. Múzeum ktárában 109.
- Országos Kaszinó 107. — Levéltár 103, 108, 110. — Magyar Irodalmi r. t. 263.
- »Országos Középiszkolai Tanáregyleti Közlöny« 254.
- »Országos Törvénytár« 247, 342.
- Ortigue 321.
- Ortvay Tivadar 167, 255.
- »Orvosi Hetilap« 357, 358.
- »Orvosi Hetiszemle« 358.
- »Orvosi Közlöny« 358.
- »Orvosok Lapja« 358.
- Osztrák cs. k. belügyminisztérium 75. — kereskedelmi minisztérium 247. — kormány 254.
- Otlet Paul 386, 387.

- Ottley William Kanny 271.
 Ouida 263.
 Ovidius 54, 161, 317.
 Oxfordi Bodleiana ktár 82, 254, 366.
 — egyetem és nyomdája 255, 343, 364.
 Óváry Lipót 167.
 Örmény kath. püspökség 254. —
 múzeum-egylet 47, 50.
 Ősnyomatványok összeírása 384, 385.
- Padovai egyetemi ktár** 360.
 Paks 103.
 Palkovics E. 255.
 Pallas Lexikon 359—361.
 Pallas r. t. 367.
 Pannartz római nyomtató 172.
 Panizzi Antonio 95.
 Pannonhalma 102, 255. —i benzés-
 rend központi ktára 382. —i fő-
 apátság 254.
 Pap cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 351.
 Pap Domokos 351. Szakmári — J.,
 Kegyes ajakak áldozó tulkai (Ko-
 lozsvár, 1707.) 104. — János I.
 Zoba. — József 342. — Primus 285.
 — Zsigmond (Szathmári) 56, 163.
 Parázsoné 216.
 Parent 311.
 Pataki György 350. — János 247.
 — Sámuel 350.
 Paur Ödön 255.
 Pavkovics Mátyás 77.
 Payne Roger 367.
 Pádé 285.
 Páger Imre 247.
 Pál (III.) pápa 59, 67, 68.
 Pál Ferencz czle 250.
 Pálffy cs. ltára az Erdélyi Múzeum-
 Egylet ktárában 349, 351.
 Pálffy-daloskönyv (1736.) 349.
 Pálffy György 351. — Mihály 351. —
 Sándor 351. — Zsigmond 351.
 Pálffy Gyula 74, 103. — János czle
 170. Thordai; 170.
- Pálffy-ktár 31.
 Pálné 214.
 Pápa 44, 73. —i ev. ref. főiskola ktára.
 44, 50, 391.
 Pápay János czle 169. — József 255.
 Páris 20, 74, 84, 85, 103, 176, 177,
 212, 227, 247, 255, 270, 271, 292,
 300, 302, 357. —i Académie 254;
 des inscriptions et des belles-lettres
 198, 270. —i Bibliothèque de l'Ar-
 senal 290. —i Bibliothèque Mazarine
 82, 256. —i Bibliothèque Nationale
 190, 191, 198, 227, 271, 360, 386.
 —i bureau bibliographique 388.
 —i école pratique des hautes études
 255. —i egyetem 255. —i Musée
 Guimet 251. — Sorbonne-ktár 290.
 Páriz-Pápai Ferencz 141, 285, 316.
 Pászskota Márton czle 170.
 Pázmány Péter 140.
 Peaslee John 167.
 Pecsétmásolatok a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 77, 249.
 Peer-kódex 140.
 Peignot Gabriel 296, 311.
 Pekár Károly 255.
 Pelisson 383.
 Pelsőcz 202.
 Peplier 317.
 Peres Sándor 357.
 Perényi br. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 112.
 Pergamosi ktár 290.
 Pergo Czelesztin 216, 217, 221.
 Perikles 152.
 Perl Mihály 255.
 Perrius C. W. Dyson 268.
 Persius 55, 161.
 Pest vm. 215.
 Pest (város) 119, 120, 171, 202, 243,
 263. —i kny. r. t. 362, 367. —i
 Magyar Színház I. Nemzeti Színház.
 »Pester Lloyd« 254.
 Pesthy Frigyesné 103, 108. — Gábor
 140.
 »Pesti Napló« 254.

- Petancius Félix »Genealogia Turcorum imperatorum« cz. kézírata 248.
 Petersborough 269.
 Petőfi István 75, 108. — Istvánné 75, 108. — Sándor 75, 108, 109, 222, 248, 263, 331.
 Petrarca 173, 318.
 Petrik Géza, Magyar könyvészet 1886—1900. (Bpest, 1908.) 356, 357.
 Petrīts Ákos 74, 103.
 Petrov Alexej 103, 167.
 Petrunkevich Alexander 255.
 Petz Gedeon 138.
 Peutinger Conrad 267.
 Pezold-ktár 163.
 Péchy cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 76, 77, 112.
 Pécs 44, 74, 103, 202, 384. —i püsp. ktár 388, —i vár. múzeum 28, 44, 45, 50.
 Pécsi Lukács, Hasznos orvosság (Nagy-szombat, 1597.) 104—106.
 Péczeli József id. 39.
 »Pénzügyi Közlöny« 254.
 Pénzügyminisztérium, M. kir. — 103.
 Pérchy Mihályfia Benedek czle 169.
 Péry Ignác 206, 208.
 Péterfalvai papirgyár 364.
 Pétervárad 249.
 Pétzeli József 261.
 Pfeifer Ferdinánd 75.
 Philadelphia 255.
 Phocylides 157.
 Picard Alphonse 85.
 Pietschmann Richárd 80, 81.
 Pindaros 161.
 Pintér Jenő 247, 255.
 Piso, Calpurnius — 71.
 Pittsburgh 246.
 Pius (IV.) pápa 67—69. — (VI.) pápa 163.
 Plato 316. — Opera omnia (1513.) 161.
 Po 151.
 Poeantius Alexander Benedictus, Collectiones medicinae 156, 160.
 Poeschel és Trepte könyvnyomtató czég 172.
 »Poetae christiani veteres« (1502.) 161. »— tres egregii« (Velencze, 1534.) 54, 55, 161.
 »Poet Laure« 177.
 Pohl Ferdinánd 321.
 Polai k. u. k. Marine-Technisches Komitee 254, 256.
 Pollio, Asinius — 82.
 Polster Károly czle 77.
 Polybios 193.
 Pomponius Mela 162.
 Pontanus Jovianus, Opera (1518—9.) 162.
 Poprád 45, 364.
 Porosz kormány 254. — ktárak közös katalógusa 386, 388. — tud. akadémia 254.
 Porphyrius 58.
 Porter Ch. 177.
 Portland 254.
 Posta- és távirdaigazgatóság, M. kir. — 103, 254, 342.
 »Pot, Szvéta krizsna — ali bridko terplejnye« (Pest, 1870.) 243.
 Pothier 321.
 Potsdami kgl. geodätisches Institut 254.
 Pougin 321.
 Poznaniï towarzystwo przyjaciót nank 247.
 Pozsony vm. 170.
 Pozsony (város) 45, 76, 77, 103, 104, 170, 171, 202, 239, 254, 255, 261. —i ev. ref. egyház 105. —i ferences ktár 360. —i jogakadémia 103. —i orvos- és természettud. egylet és múzeuma 46, 50. —i vár. köz-ktár 29, 45, 46, 50, 103.
 Pór Antal 103, 167.
 Pósházi János 348.
 Pöllinger Lampertus 69, 163.
 Prága 24, 103, 144, 169. —i egyetem és ktára 254, 255, 256.
 Pregardt-Paur Lajos 110.

- »Pressburger Zeitung« 248.
 »Priapeia« (1517.) 162.
 Pribero Vincenzo, Della origine degli
 Slavi (Venezze, 1595.) 155, 162.
 »Prijitel« 239.
 Prosztiowczyk Venczel szabadkai gvár-
 dián 286.
 Protat testvérek 84.
 Proy János czle 77.
 Prónai Antal 74, 103.
 Bruisz János nagyváradí pk. 20.
 Ptolemaeus Quadripartituma, Corvin-
 kódex 21—25.
 Puks Ferencz 329.
 Pusey 225.
 Pusztai Ferencz 264.
 Pythagoras 157.

 Quinatilianus 159, 162.

 Rabatta gr. 249.
 Radnai Rezső 255.
 Radnóth 170.
 Radó Antal 255.
 Radvánszky Béla br. 255.
 Raimund 213.
 Rainerus Andreas 70. — Franciscus
 70.
 Rajna 315.
 Rakovszky István 255.
 Ramann Lina 321.
 Rameau 322.
 Ranschburg I. Gilhofer.
 Ransohoff G. 177.
 Ranvé L. 324.
 Ranzenperger Georgius 163.
 Rasarius Joannes Baptista 61.
 Ratdolt Erhard velencei knyomtató
 172.
 Ratisbonnei papirgyár 85.
 Raupach 204, 209, 210.
 Ráczeke 102.
 Ráday-ktár 34, 50.
 Rájnis József 285.
 Rákóczi Ferencz (II.) 75, 108, 111,
 248, 348. ; induló 333. — György
 (I.) erdélyi fejedelem 170, 250. —
 György (II.) erdélyi fejedelem
 77, 170.
 Ráth György 21, 104.
 Rátz István 103.
 Rechberg 111.
 Reclam Philipp 343.
 Regede 232, 233—235, 238—244.
 Regensburg 77. —i St. Emmeran-
 klastrom ktára 290.
 »Reichsgesetzblatt für die im Reichs-
 rate vertr. Länder« 254.
 Reinachius J. A. 163.
 Reine 316.
 Reiner Zsigmond 345.
 Reisach-ktár 69, 163.
 Reiske L. C. 157, 163.
 Reitzer Béla 255.
 Rejtő Sándor, A papir tartósságának
 megállapítása (Bpest, 1907.) 362—
 364.
 »Religio« 254.
 Rellstab 322.
 Reményi Ede 75.
 »Rendeleti Közlöny« 254.
 Renouard 68, 149, 155—160.
 Rettegi cs. ltára az Erdélyi Múzeum
 ktárában 348, 351.
 Rettegi Sándor 348, 351.
 Reusz Eduárd 321.
 »Revue des bibliothèques« 88, 180,
 273, 377.
 Rexa Dezső 167.
 Récesei Viktor 382.
 »Réd zvelicsánsztva« (Halle, 1747.)
 243.
 Régeni János I. Kovács.
 Régi Magyar Könyvtár I. Szabó Ká-
 roly.
 »Régiségei, Budapest —« 284.
 »Régiségek, Magyar — és ritkaságok«
 (Pest, 1808.) 119.
 Révai Miklós 141, 146, 318.
 Révész Imre 120—122, 140.
 Rhammisius Joannes 159. — Pau-
 lus 65.

- Rhegius Urbanus, De angelis (1543.) 153.
 Rhodoginus Coelius 162.
 »Richard Löwenherz«, ballet 318.
 Richel Bernhard baseli nyomtató 172.
 Richter Aladár 247.
 Riedl Frigyes 227.
 Riehl 322.
 Riemann 321.
 Rimaszombat 46.
 Rio-de-janeiroi nemz. ktár 73, 76, 103, 107, 246.
 »Rivista delle biblioteche e degli archivi« 88, 95, 181, 274, 377, 386.
 Robinson Charles 174.
 Rochlitz 322.
 Roediger Alajos 49.
 Rogues Mario 74, 103.
 Rolland Romain 321.
 Román gráci pk. 233, 234, 243.
 Romer F. 199.
 Rossbach 322.
 Rossini 213, 214, 218.
 Rosenthal Jacques 248.
 Rostand Edmond 177.
 Roth Lajos 108.
 Rothschild-ktár Frankfurtban 247, 254.
 Rousseau 318.
 Routledge George 173.
 Rozsnyó 202.
 Róma 67, 68, 74, 151, 161, 255, 260, 267. —i Accademie dei Lincei 254. —i vatikáni ktár 266.
 Rómer Flóris 2.
 Rózsa György 286.
 Rödl János czle 171.
 Röthenitz 162.
 Rudinszky Márton czímerkérő folyamodványa 170.
 Rudolf m. kir. 77, 169, 266, 344.
 Ruffiny J. 263.
 Rummy György 167.
 Runge 321.
 Ruppel Berthold baseli nyomtató 172.
 Ruszt József 255.
 Rutland, Duke of — gyűjtemény 269.
 Rühlmann 321.
 Saint-Albans 268.
 Saint-Louis 102.
 Saint Omer-Psalter 269, 270.
 Saint-riquieri klastrom ktára 290.
 Sala Mihály czle 171.
 Salamon Ferencz 284. — Henrik 255.
 Sallustius 316, 360.
 Salviatius Johannes bíbornok 163.
 Samassa János 74, 103.
 Sanuto Marco 156.
 »Sappho und Phaon« 318.
 Sarajevo 254, 342. —i bosnyák múzeum 360, 361.
 Sardou 205.
 Sarmaságh Géza 255.
 »Saturday Review« 177.
 Sauran Wolfgang 59, 163.
 Saussure, Césaire de — 75, 108.
 Savigny, Christofle de — 293, 294.
 Sággy Ferencz 209.
 Sámbock Péter czle 76.
 Sándor cz. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Sándor István 120, 141, 248.
 Sáros megyei múzeum 28, 32.
 Sárospatak 202, 206, 255. —i ev. ref. kollégium és ktára 26, 50, 252.
 Sárosy cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Sátoralja-Ujhely 202.
 Scalipe Giuseppe 255.
 Schatz J. 142, 144, 145.
 Scheibe 358.
 Scheid Nicolas 177.
 Schenk Eduárd 202, 221.
 Scherer György 207.
 Schering 322.
 Schink J. F. 207, 208.
 Schiller 203, 204, 207, 210, 213, 218, 221, 222, 316.

- Schlick-féle gépgyár 38, 389.
 Schlosser Julius 22, 24,
 Schlöger József 168.
 Schlör Alajos, Jezus moje pozselenje
 (Regede) 244, 245.
 Schmall Lajos 255, 284.
 Schmerling 111.
 Schmidt János 210.
 Scholl Miklós 335.
 Scholz Bernhard 321.
 Schopper lipesei czég 362.
 Schöffler Péter 173.
 Schönherr Gyula 3, 23, 98, 185—
 188, 361. — Sándor 43.
 Schönsperger augsburgi nyomtató
 265.
 Schöpflin Aladár 262.
 Schreiber W. S. 265.
 Schriesheimer Petrus 164.
 Schubart 317.
 Schubert 337.
 Schubin Ossip 330.
 Schulek Gusztáv 35.
 Schumann 322.
 Schvarcz Gyula 252.
 Schvarcz Ignác 103.
 Schwarzer Ottó (Babarcsi) 358.
 Schwenke Paul 281, 282.
 Schweynheym római nyomtató 172.
 Schwimmer Róza 255.
 Scribe 205, 210, 216, 218.
 »Scriptores Rei rusticae« (1514.) 162.
 Sebestyén Gyula 98, 113, 187, 189.
 Segesvár 250.
 Segroich cs. nemesi igazolványa
 250.
 Seidel Ábrahám 164.
 Selmezbánya 46, 255. —i vár. mú-
 zeum és ktár 29, 46, 50.
 Sembera A. V. 142.
 Semlics Ferencz 235.
 Semsey Antal 164.
 Sepsiszentgyörgy 46, 254. —i gym-
 nasium 255.
 Sébert 388.
 Sforza Galeazzo Maria 364.
 Shakespeare 109, 201, 203—209,
 211—214, 217, 218, 220—222, 261,
 340.
 Shedd Cutler E. 255.
 Sheenan P. A. 263.
 Siesz József 231.
 Sigismundis, Sigismundi de — 198.
 »Silabikár, Szlovenszki —« 241.
 Simonsfeld Henry 193—195.
 Simogyi Zsigmond 121, 123, 140,
 141, 143, 147, 255.
 Simonié Ferencz 232, 233, 238—244.
 Siófok 342.
 Sittard 322.
 »Sitzungsberichte der k. Akademie
 der Wissenschaften in Wien« 143,
 359. — der philos.-philol. u. der
 hist. Classe der k. b. Akademie der
 Wissenschaften zu München« 193.
 »Školski List« 103.
 Smith és Meynier papirgyár r.-t. 364.
 Smith J. G. 264.
 Smithsonian Institution Washing-
 tonban 103, 247, 254, 343.
 Société des bibliophiles français 198,
 199, 270.
 Sohár László 167, 247.
 Soliména Camillo 255.
 Solymossy Sándor 103.
 Somlyai Mihály I. Szabó.
 Sommer Ferdinánd 125.
 Somogy vm. 254.
 Somogyi Manó 247.
 Somorjai János, A helvécziai valláson
 levő ecclesiáknak ceremóniájok-
 ról (Lócse, 1636.) 104.
 Sonnino Sidney br. 95.
 Soós Kálmán 255.
 Sophokles 162.
 Sopron vm. 171.
 Sopron (város) 231, 232, 238, 250.
 —i jezsuita kollégium 164.
 »Sorompó« szerk. 103.
 Súlyom Jenőné 247.
 Súlyom-Fekete Ferencz 167—169,
 171, 345.

- Sötér-ktár 41.
 Spalato 155.
 Speiser Ferencz 74, 103.
 Spencer lord 95.
 Spitta 322.
 Splényi Ferencz br. váci pk. 285.
 Spohn Fr. 164.
 Spohr 322.
 Stanhope 366.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi
 — 103, 166, 254, 342.
 »Statuta constitutiones et decreta provinciae S. Mariae Hungariae« 247.
 Stefánia-gyermekkórház 254.
 Stephanus, De urbibus (1502.) 162.
 Stettner cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Stockholmi egyetemi ktár 103, 254.
 — kir. ktár 73.
 Stockton 263.
 Stoeckl Anselm 193, 194.
 Stoker 263.
 Stolberg-ktár Wernigerodében 360.
 Stollmann Sándor 247.
 Strachey Lionel 177.
 Straeten, Van der — 322.
 Strassburg 80. —i egyetem és ktára 255, 256. —i könyvpolczgyár 389.
 Streinnius Richárd br. (Schwarzenau),
 De gentibus et familiis Romanorum
 (Velencez, 1571.) 150, 151, 162.
 Streitberg 141.
 Štrekelj Károly 234.
 Strozii pater et filius 162.
 Stuttgart 167.
 Stuxner 266.
 Sue Eugène 175.
 Suetonius 162.
 Šufflay Milán 118.
 Suffolk grófság 269.
 Suhajda Lajos 127.
 Sulica Szilárd 118.
 Sulyovszky István 343.
 »Summa, Krátka — velikoga Katekizmus« (Regede) 232.
 Sümeg 255.
 Swift 263.
 Sylvester János 119—121, 124, 128, 131, 134, 136, 147.
 Szabadalmi hivatal, M. kir. — 254.
 Szabadi (Frank) Ignác 335.
 Szabadka 47, 73, 103, 108, 286, 357.
 — i közkvár és múzeum-egyesület 47, 50. —i rendház 286.
 Szabados Béla 262.
 Szabadságharczra von. gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktarában 76, 78, 110, 111, 168, 249, 250, 344, 345.
 Szabolcs megyei múzeum és ktár 43, 50.
 Szabó Dávid (Baróti) 285, 286. — Ervin 255. — György (Gaal) czle 77. — (Gönczy) czle 77. — János 247; nemesi bizonyítványa 171. — József 344. — Károly Régi Magyar Könyvtára 104, 105, 119, 120, 122, 126, 355. — László (Bártfai) 95, 108, 117, 189, 247; (Szentjóbi) 203, 206, 219, 307. — Lukács (Báttaszéki) 170. — Mihály nemesi bizonyítványa 170.; Somlyai; czle 170. — Pál 219. — Zoltán 103. —né Szentpály Janka 110, 111.
 Szalay cs. nemesi bizonyítványa 171.
 Szalay Imre 74, 104, 110, 167, 168, 187, 247, 249. — Kossics József, Krátki Návuk Vogrszkoga Jezika za Zacsetnike (Grác, 1833.) 244, 245.
 Szamolányi Gyula 103.
 Szamosujvár 47.
 Szana Tamás 93, 94.
 Szatmár vmegyei múzeum és ktár 43, 50.
 Szatmár (város) 47, 167. —i ev. ref. főgymnasium 252.
 Szádeczky Lajos 167.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 103, 166.
 Szántó Károly 103.
 Szász Béla 263. — Ferencz 351.

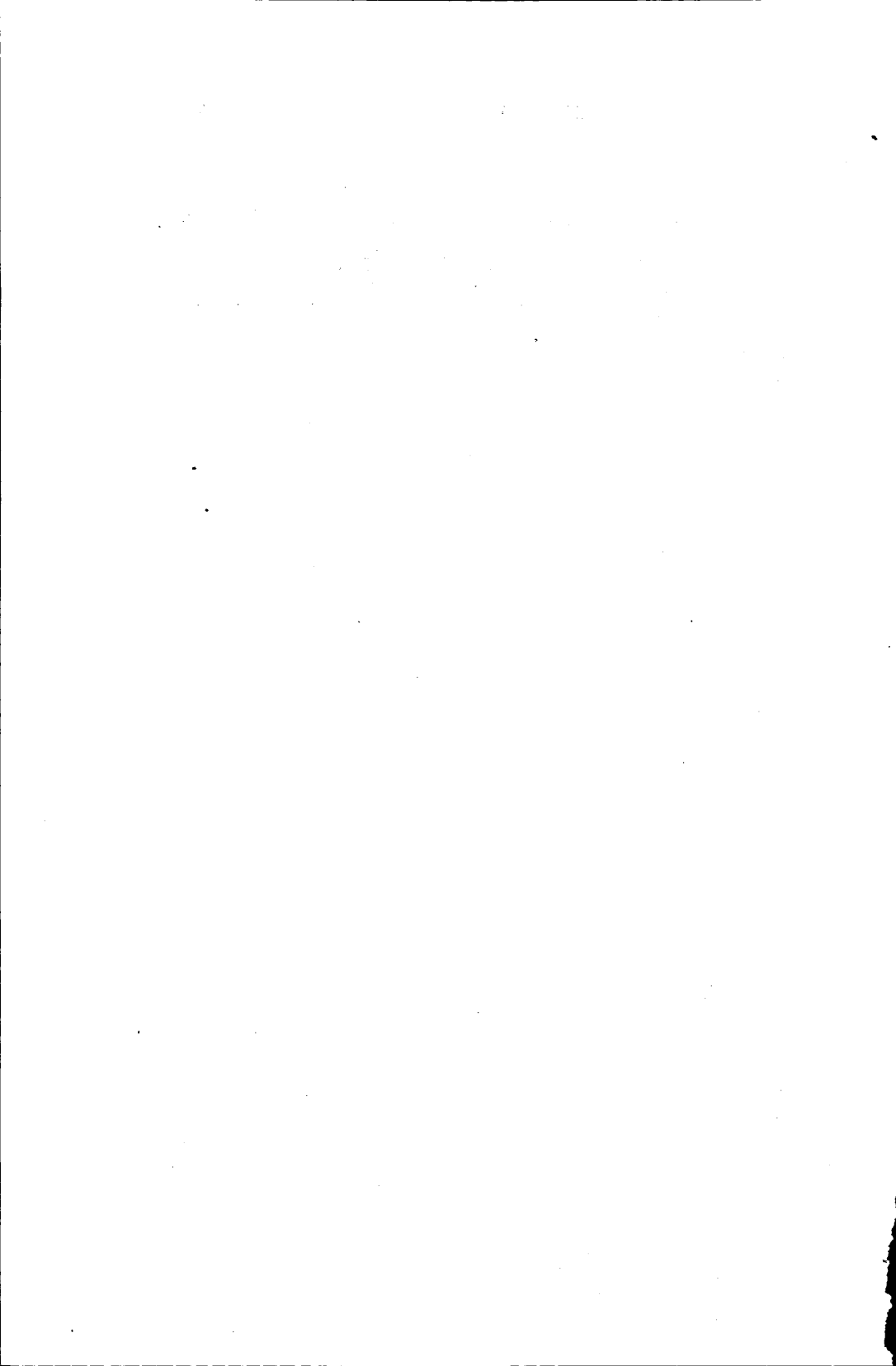
- Szeged 47, 246, 255, 286. —i Somogyi-
ktár 29, 47, 50. —i vár. múzeum 47.
- Szegedy-Maszák Hugó 76, 110.
- Szegszárd 48, 103, 343, 391.
- Szekrényessi 213.
- Szekrényi Lajos 263.
- Szelezky Margit 74—76, 103, 108,
110.
- Szelinszki György 67, 165.
- Szemere Miklós 103, 255. — Pál 207.
- Szempcz 170.
- Szendrei János 247, 386.
- Szendy Árpád 332.
- Szenkovits Antal 351. — Gyula 351.
- Szent-Benedek 239.
- Szentesi múzeum 50.
- Szent-Gotthárd 235, 236.
- Szent-György lovagrend 266, 267.
- Szent-Imre-kollégium 252.
- Szentiványi Márton, Ötven okok és
indulatok (Nagyszombat, 1702.)
104.
- Szent-Ivány Zoltán 110.
- Szentmártoni Márton czle 76.
- Szentmiklóssy Benedek címerkerő
folyamodványa 171.
- Szent-Pétervár 103, 167.
- Szentpétery Zsigmond 219, 221.
- Szentsimoni János czle 171.
- Szepesi jezsuita kollégium 164.
- Szerdahelyi cs. ltára a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 344.
- Szerelemhegyi Tivadar 33.
- Szeremlei Samu 74, 103.
- Szever Mihály, Vanecsai — 231, 245.
- Széchényi cs. ltára a M. Nemz. Mú-
zeum ktárában 112.
- Széchényi Ferencz gr. 120, 165. —
István gr. 110; kör Eperjesen 342;
társulat Szatmáron 167. — Sándor
gr. 113.
- Széchényi orsz. ktár 1. Múzeum ktára.
Szécsény 77.
- Székely cs. ltára 351.
- Székely Balázs (Somosdi) czle 76, 111.
— Dávid 356.
- Székely Nemzeti Múzeum 46, 47,
50, 254.
- Székelyudvarhelyi kódex 140. —
unitárius lelkési hivatal 343.
- Székesfehérvár 171, 202. — i püspök-
ség 254.
- Széky Géza 167.
- Széll Farkas 285.
- Szépnművészeti Múzeum 103.
- Sziesz Antal 244.
- Szigethi Mihály 350.
- Szigligeti Ede 201, 202, 206, 219,
221, 222, 330. — társaság Nagy-
váradon 43.
- Szijártó János, Mrtveczne peszme
(Szombathely, 1796.) 244, 245.
- Sziklai J. 262.
- Szikszai Fabricius Balázs I. Fabricius.
- Szilády Áron 119, 122.
- Szilágyi István-kör Máramarosszige-
ten 74, 103, 254. — József 255.
- Szily János 236, 245.
- Színlapok a M. Nemz. Múzeum
ktárában 71, 102, 166, 201—222,
246, 342.
- Szinnyei József id. 103, 110, 113, 167,
168, 238, 331. — ifj. 128, 133, 134.
- Szirmay-ktár 35.
- Szkenderevics Brunó 286, 287.
- »Szloven, Zobriszani — i Szlovenka«
(Körmend) 233.
- »Szobrok, Budapest közterein álló —«
284.
- Szodtfriedt Nándor Béla 250.
- Szolnok 255.
- Szolnokdoboka vmegyei tört. és iro-
dalmi társulat és gyűjteményei
34, 50.
- Szombathely 48, 102, 235, 236, 244,
382, 391. — i püsp. megye 239.
- Szöllősy Lajos 216.
- Szólósy Mihály czle 169.
- Szónyi I. László 85, 86.
- Sztankay Géza 263.
- »Sztároga i nouvoga Testamentoma«
(Regede) 232.

- Sztrókay Antal 164.
 Szulejmán (II.) török szultán 57.
 Szunyogh cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 78, 113, 171.
- »Tabella Normalis« 287.
 Tabódy József 168.
 Takáts Gábor 286. — Ráfael 285—287.
 Tamásfalvi Gergely 76, 110. — György czle 76, 110.
 Tanárky Gyula 249, 344, 345.
 »Tanítók Szava« 254.
 Taraba Mihály 74, 103.
 Tasköpriszade 292.
 Tasso 315.
 Tauszk Ferencz 358.
 Tábori Kornél 262.
 »Tájszótár, Magyar —« 126—139.
 Tállyai jezsuita kolostor 68, 164.
 »Tára, Régi magyar költők —« 119, 122.
 Tárgyi szakrendszer 176.
 Tárkányi Béla 75, 109.
 Teleki Ádám, id. 349; ifj. 349. — Blanka-Kör 329. — László gr. 349—351. — Mihály 349. — Pál 349. — Sándor gr. 385.
 Teleki ltár Marosvásárhelytt 349.
 Telepi György 212, 213, 214, 216, 219.
 Temesvár 48, 102, 103, 216, 254, 262. — ifels. ker. iskola 252. — ivár. közkvár 27, 29, 48, 49, 50.
 Tenison-Psalter 269.
 Tennyson 261.
 Természettudományi társulat, M. kir. — 30.
 Terplán Sándor, Krčanski abc 244, 245.
 Tessier Andrée 95.
 Teubern János Ernő 164.
 Teubner B. G. 79.
 Tésztanyomatok 264, 265.
 Thackeray 263.
 Thallóczy Lajos 74, 103, 108, 110, 249, 343.
- Thaly Kálmán 108, 385.
 Thayer 322.
 »The library journal« 89, 96, 274, 369, 378.
 Thibaldaeus Antonius 59.
 Thiébault tábornok 271.
 Thiemann 177.
 Thieme Hugo, Guide bibliographique de la littérature française 1800—1906. (Páris, 1907.) 176—179.
 Thorigny, Lambert de — 55, 56.
 Thorotzkay cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Thorotzkay Sándor 351.
 Thuille 322.
 Thukydidés 66, 161.
 Thury József 39. — Zsigmond 349.
 Tiberis 151, 152.
 Tihanyi Gál 141.
 Tiszafüred 93.
 Todorescu Gyula 249.
 Tokaj 202.
 Toldalagi gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 351.
 Toldalagi László gr. 349, 351. — Mihály 348.
 Toldy Ferencz 110, 119, 120, 122, 123, 314, 315. — László 103, 108, 247.
 Tolna vm. 103. —i múzeum és ktára 28, 48, 50, 103, 343, 391.
 Tomacsek György 167.
 Tomka József 255.
 Tompa Imre 255.
 Torday Ferencz 358.
 Torigny Miklós Lampert 164.
 Torma Aladár 108. — György 76, 110.
 Torresano, Andrea — de Asula 52, 55, 149, 159, 160. Frederico —149.
 Toulouse 153.
 Tóth Antal 75. — István 255. — Lajos 213. — Lőrincz 219. — Sándor 108. — Tamás (Fejéregyházi) czle 77.
 Többes példányok kicserélése 30.

- Török Jenő 263. — Lajos 358. — Sándor 343.
- Történelmi Társulat, Magyar — 188.
- Trebatius, Caius — 51, 52.
- Trebitser Géza 343.
- Trencsén vmegyei természettud. egyesület 103.
- Trepte I. Poeschel.
- Trivulziana-ktár 95.
- Truber-féle szlovén ritkaságok 238.
- Tryphon 159.
- Tsétsi János 141.
- Tchaikowsky 322.
- Tubero 68.
- »Tudományos Gyűjtemény« 232, 236.
- »Tudományos Zsebkönyvtár« 329.
- Tunyogi József 351.
- Turin 209.
- Turnonius Franciscus 70.
- Turrisanus Stephanus Carolus 148.
- »Turul« 254.
- Tury Gyula 262.
- Tuzson János 255.
- Tübingai egyetem 255.
- Udvary Ferencz 233, 241.
- Ueberweg 294.
- Ujfalusy Sándor 211.
- Ujfalvi Imre, Halott temetéskorra való énekek (Kolozsvár, 1692.) 247.
- Ujházy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 249.
- Ujházy Iván 249.
- Ujhelyi József 167.
- Ujpest 73, 102, 103, 167.
- Uj-Sziget 121.
- Ujvárosy Fedor 103.
- Ulászló (II.) m. kir. 169, 196—200, 248, 270. — evangeliumos könyve 197—200.
- Ungvár 202.
- »Universal Magazine« 177.
- Upsalai egyetem 246.; i ktár 103, 246. — kungl. vetenskaps societén 73, 103.
- »Uránia« 280.
- Urbány cs. nemesi bizonyítványa 171.
- Urbány András czle 171. — Ferencz nemesi bizonyítványa 171.
- Uruguay-i ált. statisztikai hivatal 246.
- Uschmann G. 176.
- Utrecht 303. — i egyetem 255.
- Uxelodunum 148.
- Uz 316.
- »Üstökös« 254.
- Vachott Sándorné 357.
- Vadnai Károly 357.
- Vajda János 357. — Péter 220. — Viktor 167, 255.
- Vajna Károly 104.
- Vajthó Zoltán 357.
- Valerius Flaccus, Argonautica (1523.) 161. — Maximus 162.
- Valla Georgius 162. — Lukács 164.
- Vallás- és közoktatásügyi minisztérium, M. kir. — 28—30, 34, 36, 38, 46, 74, 76, 94, 97, 104, 107, 141, 167, 189, 247, 250, 279, 343, 382, 384, 385.
- Vallombrosai apátság 164.
- Vanecsa 231.
- Vanecsa Szever Mihály I. Szever.
- Van Suchtelen 368.
- Van Svieten Gerard br. 5.
- Vante di Gabriello Octavanti 198.
- Varasd 254, 388.
- Varjú Elemér 1, 94, 98, 100, 115, 385.
- Vas vm. 231, 239. — i Kultur-Egyesület múzeuma és ktára 29, 48, 50, 391.
- Vas Antal 32.
- Vasari 196.
- Vasállványok, Modern ktári — 388—391.
- »Vasárnapi Ujság« 254.
- Vas-Lak 231.
- Vác 202, 262. — i múzeum-egyesület és múzeuma 50, 104, 247. — i püspökség 286.
- Vágner József 357.

- Váli Béla 204, 208, 209. — Dezső 357. — Ernő 255, 357.
 Vállya Miklós czle 170.
 Várad-Olaszi 171, 202.
 Váradvára 170.
 Várady Géza 255.
 Várdai Béla 74.
 Vecsey Ferencz 332.
 Vega, Lope de — 220.
 Velenceze 51, 52, 54—66, 68—70, 148—159, 172, 200. — i Biblioteca Marciana 82, 360.
 Velser Joannes 153. — Marcus, *Rerum Augustanarum Vindelicarum libri* (Velenceze, 1594.) 153—155, 162.
 Venczel (IV.) cseh kir. 21—23.
 Vend (szlovén) nyelvű irodalom bibliográfiájához, Ujabb adalékok a hazai — 231—245.
 Venetianer Lajos 167, 255.
 Venturi A. 271.
 Verancsics Antal 141.
 Veresegyháza 286.
 Veresmarti Mihály 140.
 Vergerius Petrus Paulus 54.
 Veronai káptalani ktár 360.
 Versecz 49, 247, 255. — i vár. múzeum és ktár 49, 50.
 Veszprém 166, 382. — i egyházmegye 104. — i gazd. egyesület 254. — i múzeum 50. — i püspökség 342.
 Vécsvára 77.
 Végh Arthur 262.
 Vértesy Jenő 104, 115, 167, 201.
 »Viaggi fatti da Vinetia etc.« (Vinegia, 1543.) 56, 57, 162.
 Vieland optikus 211.
 Vioris krakói nyomtató 119, 144, 146.
 »Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft« 322.
 Viganò H. 316—318. — né 316—318.
 Villamarina Izabella salernoí hgné 58.
 Vilmos bajor hg. 193.
 Vinárszky János czle 77.
 Vinegia 56, 57.
 Vivenot Rudolf és Eduárd indigenatusi folyamodványa 77.
 Vízépítészeti igazgatóság, M. kir. orsz. — 104, 254.
 Vízjegyek 85, 86.
 »Vnonge, Od — i velke miloscse« (Monostor 1898.) 235.
 Vogel E. G. 2.
 Volkmann Róbert 109, 336.
 Volterra 360.
 Vondrák Venczel 139.
 Vorwärts könyvkereskedés 254.
 Vörösmarty Mihály 202, 203, 211, 216, 217, 219, 220, 222, 248.
 Vramecz Antal Krónikája 388. — Postillája 388.
 Vukovár 254.
 Wagner Péter 322. — Richárd 322, 328.
 Wallace 263.
 Walter Gyula 104, 255.
 Warin Regnault 296.
 Warner George F. 364.
 Washington 103, 247, 254, 343. — i Library of congress 104, 246, 254, 386.
 Wasielewski 322.
 Wass János 349.
 Wawra bécsi cég 104.
 Wándza Mihály 208, 210.
 Weber Károly Mária 218. — Péter pozsonyi nyomtató 239.
 Weigand Gustav 139.
 Weimar 176.
 Weinberger Wilhelm, Beiträge zur Handschriftenkunde (Wien, 1908.) 359—362.
 Weingarteni apátság 270, 271.
 Weiss Emil 74, 104.
 Weissenthurm Johanna 209, 212.
 Weisz Miksa 255.
 Weitzinger Alajos 232, 233, 240, 242. — János 233, 234, 238—241, 243, 244.

- Wellisch Béla 235, 236.
 Welter H. 176.
 Wenker-féle könyvvállványok 389.
 Werner Gy. 120.
 Wernigerode 360.
 Wertheimer E. 177.
 Wesselényi br. cs. ltára az Erdélyi
 Múzeum ktárában 351.
 Wesselényi Miklós br. 351.
 West 209, 213.
 Westphal 322.
 Wichita 255.
 Wichmann György 104.
 Wieland 316.
 Wier Richárd 367.
 Wilde Oszkár 263, 264.
 Williams and Norgate kkiadó cég
 226.
 Wilson A. E. 263.
 Wilstach P. 177.
 Winchester 268.
 Winterfeld 322.
 Wirtschafts-Verein, Mitteleuropäi-
 scher — 254.
 Wiseman 263.
 Wittenberg 255, 267.
 Wlassics Gyula 167, 247, 382, 385.
 Wolfenbütteli Augusta-ktár 82. —
 hgi ktár 256.
 Wright Hadberg C. T. 226, 227.
- Xenophon 195.
- Yates Thompson 269.
 Yolland Arthur 255.
 York 268.
 Young Edward 284. — James of
 Kelly 255.
- Zala vm. 171.
 Zalaegerszeg 171.
 Zanchi Antal czle 77.
- Zarlino 322.
 Zavitzianos Károly 104.
 Zágráb 254, 388. — i akadémia 388.
 — i érsekség 104, 166.
 Zászló János 117.
 Zeisberg-ktár 360.
 »Zeitschrift für Bücherfreunde« 89,
 181, 275, 378.
 »Zeitschrift für deutsche Philologie«
 142.
 Zeller 322.
 Zemplényi Árpád 255.
 Zeneakadémia, Orsz. m. kir. — 104,
 341.
 Zenegyűjtemény a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 74, 75, 108, 110,
 247.
 Zenei irodalom a ktárban 319—341.
 »Zenelap« 254.
 »Zenevilág« 330.
 Zengg 248.
 Zenta 102.
 »Zentralblatt für Bibliothekswesen«
 90, 181, 275, 281, 379.
 Zerdahelyi Gábor váczai nagyprépost
 285, 286.
 Zichy János gr. 255. — Jenő gr. 28,
 104. — Mihály 108.
 Ziegenhain 255.
 Ziegler 207, 209.
 Zigány Árpád 262.
 Zirczi apátság 254.
 Znaim 169.
 Zoba János és Opra czle 250.
 Zolnai Gyula 121, 123, 124, 140, 141.
 Zombor 49. — i vár. ktáregyesület és
 ktára 26, 49, 50.
 Zombory Béla 104.
 Zólyom vm. 171.
 Zürichi concilium bibliographicum
 388.
 Zsigmond m. kir. 4, 23, 24, 76, 110,
 169.

A HAZAI NYOMDÁK 1907-BEN.

Abaujszántó:

Baksy Barna.

Abaujszepsi:

*Tóth István.

Abony:

*Ruber István.
Szerdahelyi János.

Abrudbánya:

Róth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):

Berger L.

Alsókubin:

*Fried Dávid.
Trnkóczy József.

Alsó-Lendva:

*Balkányi Ernő.

Apatin:

Gasz Mátvás.
Szavadill József.

Arad:

*»Arad és Vidéke« kny.
Aradi nyomda r. társaság.
Bloch Henrikné.
*Első aradi amerikai gyorsajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)
Gör. kel. román egyházm. kny.
Gyulai István nyomdatársaság mint
szövetkezet (vezető: Kalmár).
*Kalmár Nándor és Társai.
Losonczi Zoltán és Társai.
Nichin György »Tribuna« kny.
Réthy Lipót és fia.
*Simtion Péter.
Weisz Félix.

Aranyosmaróth:

»Dóczi« könyvnyomda. (Tul. Némedi
László.)
Mercur kny. (Tul. Kohn Bertalan.)

Aszód:

*Grósz Sámuel.

Baán (Trencsén m.):

Back Ármin.
Fuchs Vilmos.
*Hertzka Ármin.

Bácsalmás:

Horváth Mátvás.

Bácsszenttamás:

Marinkov Szvetozár.

Bácstopolya (Bács-Bodrogh m.)

Wilheim Miksa.

Baja:

Kazal József.
Kollár Antal.
Nánay Lajos.
Rajkovics Károly.

Balassagyarmat:

Balassagyarmati könyvny. r. társ.
*Darvai Ármin.
Halyák István.
Pozsonyi Gábor.
*Wertheimer Zsigmond.

Balászfalva:

Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffyhunad:

Ábrahám Mór.
*Lévai Ignác.

Barcs (Baranya m.):

Skribanek Géza.
*Szilágyi György.

Baróth:

Rozsondai János.

Battonya:

Gallovich István,
*Ruber István.

Bazin:

Klein Alfréd.

Bártfa:

Blayer M.
Felsőársosi nyomda. (Tul. Salgó M.)
Horovitz Menasche Chasskel.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

Belényes :

Süssmann Lázár.

Beregszász :

Engel Jenő.

*Klein Sámuel.

*Rubin és Österreicher.

*Szóbel Mór.

Berettyóújfalu :

*Adler Béla.

Beszterce :

Balkirs Hirsch Leib.

Botschar Tivadar.

Csallner Károly.

Mathieu György.

*Sadler Albert.

*Sternhell H.

Besztercebánya :

Hungária kny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)

Machold Fülöp.

Havelka József.

Bethlen :

*Schönfeld Dávid.

Békés :

Br. Drechsel Géza.

*Véver Oszkár.

Békéscsaba :

*»Békésmegyei Függetlenség« kny.

»Corvina« nyomda. (Tul. Szihelszky József.)

Galli Béla.

Lepage Lajos.

Povázsay testvérek.

*Tevan Adolf.

Bonyhád :

Raubitschek Izor.

*Weisz Jakab.

Borosjenő :

Ungár J.

Borossebes :

*Avarfi és Pelcz.

Brád :

*Roth Ferencz.

Brassó :

Brassói Lapok nyomdája. (Tul.

Trautner H. és tsai.)

Ciureu és társa.

Gött János fia.

*Gust A.

Herz és tsá.

Lehmann Gottlieb.

Dr. Muresian Aurél.

Schneider és Feminger testvérek.

Breznóbánya :

Kreisler József.

Budafok :

*Leopold és Klein.

Budapest :

*Ádám Hermann.

I., Krisztina-körút.

Adler Károly.

VI., Laudon-u. 4.

Államnyomda. (Magy. kir.)

I., Nándor-tér 1.

*Államvasutak menetjegy-ny. (M.k.)

VI., Csengery-u. 33.

»A Nap« ujságvállalat.

VIII., Rökk Szilárd-u. 9.

Andai Gyula.

VI., Szondy-u. 11.

*Ang-nyomda. (Tul. Alpár József.)

VIII., Baross-u. 47.

*Árpád kny. (Tul. Kronstein és Téri.)

VII., Valero-u. 9.

Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.

VII., Rákóczi-ut 54.

Auer Ignác.

VIII., Rákóczi-ut 11. sz.

Ausländer Lajos és társai.

VI., Eötvös-u. 47.

Babits Sándor József.

VIII., Reviczky-tér 1.

Bagó Márton és fia.

II., Ponty-u. 4.

*Bakács Albert.

VI., Szerecsen-u. 3.

Balassa Béláné, szül. Weissberger

Emilia.

VIII., Baross-u. 69.

*Barcza József.

IV., Váci-u. 66.

Bárd Jakab.

VII., Miksa-u. 17.

*Baross-nyomda.

VI., Gr. Zichy Jenő-u. 6.

Bartalits Imre.

III., Remetehegy.

Bata Iános.

VIII., Nap-u. 19.

Bauer Adolf.

VI., Vörösmarty-u. 74.

Bauer Ferdinánd.

VII., Thököly-ut 28.

Bauer Ignác.

VII., Csányi-u. 13.

Bendtnér Győző.

V., Zoltán-u. 11.

Benes Sándor.

VI., Dávid-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Berger Árminné szül. Neuwald előbb
Friedmann Malvina és Bokor De-
zsóné szül. Kleinann Ludovika.
VIII., Üllői-út 48.
- Berger Géza.
VIII., Baross-u. 4.
- Berger Zsigmond és Schimek Ferencz.
VII., Thököly-ut. 28. (Jókay kny.)!
- Berkovits János.
VI., Teréz-körút 40.-42.
- Bichler Ignác.
III., Lajos-u. 94.
- Bielitz Bertalan.
VII., Rombach-u. 8.
- Biraucz Döme és társa.
VIII., István-út 11.
- Biró Albert.
VII., Klauzál-u. 35.
- Böhm Lajos.
IV., Királyi Pál-u. 6.
- Breuer Ármín.
VI., Uj-u. 33.
- Breuer Gyula és Mihály.
VI., Lovag-u. 2.
- Brózsza Ottó.
VI., Váci-körút 17.
- Bruck Ferenczné sz. Weiner Berta.
VI., Nagymező-u. 5.
- Bruckner Gyula.
VI., Király-u. 10.
- *Budapesti helyi érdekű vasút
nyomdája.
V., Lipót-körút 22.
- Budapesti Hirlap ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 4.
- Budapesti Napló ny.
IX., Üllői-út 25.
- Buschmann F.
IV., Koronaherceg-u. 8.
- Corvin-nyomda. (Tul. Fischer
József.)
VIII., Baross-u. 4.
- Csicsáky János.
VIII., Tavaszmező-u. 10.
- Czeisler Béla.
VIII., Rökk Szilárd-u. 9. sz.
- Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.
- Damborschitz Vilmos.
VII., Murányi-u. 45.
- Dann Jenő.
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.
VII., Károly-körút 7.

Budapest (folytatás):

- Deutsch M.
VII., Dob-u. 3.
- Donát Izidor.
VIII., Baross-u. 47.
- *Eberle József és társa.
IV., Mária Valéria-u. 2.
- Eckstein Bernát és fia utóda: Elek
Lipót.
VII., Kertész-u. 20.
- Egyetemi nyomda. (M. kir. tud.)
I., Iskola-tér 3.
- Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.
- Eichenbaum Mór.
VII., Dohány-u. 29.
- Einzig Mór.
VIII., Luther-u. 2.
- Eisner Géza és társai.
V., Honvéd-u. 10.
- Első kőbányai kny. (Tul. Gold-
schmied Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- *Engel S. Zsigmond.
VI., Vörösmarty-u. 56.
- Engel Simon.
VI., Szondy-u. 23.
- Erbeck György.
V., Sölyom-u. 16.
- *Erzsébetvárosi kny.
VII., Dohány-u. 29.
- »Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.
- Express-nyomda.
VI., Váci-körút 39.
- Farkas Lajos és Jakab.
V., Nádor-u. 19.
- Farkas és Tsa (Farkas Jenő és
Krausz Jakab).
VI., Eötvös-u. 29.
- Fichner A. és fia.
VII., Thököly-út 13.
- Fisch Fülöp és társa.
VIII., Baross-u. 66-68.
- Fiszbach Károly.
IV., Városház-tér, plébánia-épület.
- Fleischmann Frigyes.
VI., Csengery-u. 86.
- Fleischmann Simon.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Fortuna ny. (Tul. Pollák M. Miksa
és Tsa.)
V., Bálvány-u. 21.
- Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-társulat kny.
IV., Egyetem-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Fried és Krakauer.
VII., Dohány-u. 10.
- *Özv. Fried Ignáczné.
VIII., József-u. 14.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- Friedmann Áron.
VI., Gyár-u. 54.
- Fritz Ármin.
VIII., Nap-u. 13.
- Fuchs Ármin.
VI., Szabolcs-u. 4.
- Fuchs Samu.
VI., Teréz-körút 43.
- Füredi Lipót.
VII., Munkás-u. 13.
- Galitzenstein H. (Tulajd. Salvendy
Ferencz és Fried Adolf.)
VII., Kertész-u. 25.
- Garai Mór.
VII., Károly-körút 3.
- Gárdos Miksa.
VII., Valero-u. 12.
- Gelléri és Székely.
VII., Rákóczi-út 34.
- *Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- Globus kny. (Beer E. és társa.)
VI., Aradi-u. 8.
- Goldberger Ignác.
II., Fő-u. 23.
- Goldfaden Márkné sz. Mandl Eleonora
VII., Dohány-u. 29.
- Goldschmidt Mór.
VI., Révay-u. 6.
- Goldstein Albert és Bruck Zsigmond.
VII., Kertész-u. 35.
- *Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Gottlieb Izidor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Grafikai intézet és számlakönyvek
gyára r. t. (Üzletv. Czettel Ödön.)
VII., Nagydíófa-u.
- Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Jósika-u.
- Grosz Izrael.
VII., Valeró-u. 14.
- Gruber Károly.
VII., Lövölde-u. 1.
- Grund V. utódai.
IV., Zöldfa-u. 23.
- Grünhút Vilmos és Steiner Ármin.
VI., Vörösmarty-u. 75.
- Grünwald Ödön.
VII., Wessclényi-u. 4.

Budapest (folytatás):

- Guttman Ignác.
IV., Hajó-u. 5.
- Özv. Györfly Józsefné.
V., Nádor-u. 82.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Hapta Bernát.
IX., Soroksári-u. 49.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 17.
- Hatschek Jenő és Kunst Gyula (fele-
lős üzletvezető Kunst Gy.)
VI., Podmaniczky-u. 71.
- Hatsko Antal és Gyöngyösi József.
IV., Mária-Valéria-u. 2.
- Hatton Nelly.
V., Zoltán-u. 12.
- Hedvig Imre.
VII., Wessclényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Hegedűs Márton.
VI., Dessewffy-u. 18.
- Heisler Jaroslav.
II., Várkert-rakpart 1.
- Helios ny. (Tul. Hőnig Lajos.)
VI., Gyár-u. 62.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Hercz Ármin.
VII., Izabella-tér 5.
- *Hermes könyvdai r. társ.
V., Baró Atzél-u. 2.
- *Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 2.
- Hornvánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- *Hungaria könyvnyomda.
V., Váci-körút 34.
- Hunnia ny. (Tul. Sebők Lipót és
Münz Mórné.)
VI., Teréz-körút 3.
- Jancsó Dezső.
VIII., Mária-u. 7.
- Jedlovsky István.
IX., Ferencz-körút 17.
- Jermányi Lajos és Sallay Gyula.
VIII., Bezerédy-u. 9.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- Juhász Zsigmond és Haas Mórné.
V., Tükör-u. 5.
- Kalmár Mór.
V., Zoltán-u. 11.
- Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.

Budapest (folytatás):

- *Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.
- *Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 26.
- Kápolnai Adolf.
VI., Teréz-körút 5.
- Karczag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.
V., Kálmán-u. 5.
- Károlyi Ödön.
IX., Ferencz-körút 28.
- *Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- Kaufmann Béla.
V., Mérleg-u. 6.
- Kaufmann és Woititz.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Keller Dániel.
I., Attila-u. 63.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
VI., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
VI., Gyár-u. 29.
- Kellner Gerzson.
VI., Csányi-u. 13.
- Kellner Gerzson.
VII., Rombach-u. 3.
- Kertész József.
V., Mária Valéria-u. 11.
- Kilián István, Vojtkó Mihály, Sas-
sara Kajetan és Ruhland Lipót.
V., Honvéd-u. 10.
- Klein Ignác.
VI., Lovag-u. 13.
- Klein Samu.
V., Zoltán-u. 10.
- *Klein Vilmos.
VIII., Rákóczi-ut 73.
- Klősz György és fia.
VII., Városligeti Fásor 49.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Ágostonné sz. Funk Aranka.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 38.
- Kohn és Grünhut.
VII., Hársfa-u. 1.
- Kohn Simon kézi sajtója.
VIII., József-körút 10.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- *Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.

Budapest (folytatás):

- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer
Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődési nyomda.
VI., Izabella-u. 70.
- Krammer Lipót és Ehrhardt József.
VII., Csömöri-út 44.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-utca 50.
- Krausz S. és T.
V., Báthory-u. 16.
- Kronstein Amália.
VII., Valeró-u. 9.
- Kunoss Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 33.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Thököly-út 91.
- Lajner Joachim.
VI., Vörösmarty-u. 60.
- *Langer Ede és fia.
IV., Párisi-u. 1.
- László (Lefkovic) Béla
VII., Valeró-u. 9.
- Légrády testvérek.
V., Váci-körút 78.
- Leitersdorfer Józsefné.
VII., Rombach-u. 4.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/a.
- Leopold Dávid és Pollák Ignác.
VII., Üllői-út. 10.
- Leopold Mihály.
VI., Ó-u. 8.
- Lichtmann Róza.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Lipinszky Lipót.
IX., Kinizsy-u. 25.
- *Löbl Dávid és Fia.
VI., Andrásy-u. 19. és Nagymező-u. 26.
- Löbl Dávidné sz. Messinger Jeanette,
Löbl Mór és Löbl Ödön.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-út 40.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- *Lőw Ede.
V., Váci-körút 80.
- Lusztig Mór.
VII., Kertész-u. 35.
- Lusztig Tivadar.
VII., Rombach-u. 3.

Budapest (folytatás):

- *Magyar Hirlap nyomdája.
V., Honvéd-u. 10.
- Magyar sz. korona orsz. vasutas
Szövetsége (ú.-v. Krammer Lipót).
VI., Podmaniczky-u. 27.
- Magyar Sajtó nyomdája.
V., Nádor-u. 74.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. kny.
IV., Vármegye-u. 11.
- Maksyskó József.
VI., Dessewffy-u. 36.
- Marián György.
VII., Rottenbiller-u. 56.
- Marjas József, Hirsch.
V., Alkotmány-u. 7.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál.
V., Báthory-u. 20.
- Meisel Sándor.
VII., Erzsébet-körút 34.
- Mercur kny. (Tul. Berger Géza.)
IV., Királyi Pál-u. 9.
- Merendiák Károly.
X., Liget-tér 4.
- Merényi József.
VII., Károly-körút 19.
- Mermelstein Fülöp.
VII., Wesselényi-u. 11.
- Minerva kny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerecsen-u. 7-9.
- Molnár Ede.
V., Alkotmány-u. 7.
- Morgenstern Gábor.
VIII., Nap-u. 19.
- Muresián Domitian.
V., Báthory-u. 15.
- Munk Lipót.
V., Árpád-u. 12.
- Muskát Béla és Friedmann Samu.
VI., Szondy-u. 4.
- Muskát Miksa.
V., Hold-u. 27.
- Müller K.
II., Albrecht-u. 3-5.
- Műszaki irod. és nyomdai r. társ.
(Üzletvezető: Brett Zsigmond.)
VIII., Conti-u. 38.
- *Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nagy Mór.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.

Budapest (folytatás):

- Nádasch Ignác.
VI., Dessewffy-u. 26.
- Nadel Jakabné szül. Neumann
Gizella.
VII., Károly-körút 7.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- *Narodna Recs nyomdája.
VII., Dohány-u. 104.
- *Nemzetközi kny.
VIII., Futó-u. 44.
- Neuwald Illés utódai.
VIII., Üllői-út 48.
- Orsz. községi központi nyomda r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- *Otthon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- *Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.
- Pap Manó és Schwartz László.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Pátria irod. és nyomd. r. t. (Üzlet-
vezető: Korzinec József Ferencz.)
IX., Üllői-út 25.
- Perl Rezső.
VII., Vörösmarty-u. 20.
- Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.
- Pesti Lloyd-t. ny.
V., Dorottya-u. 14.
- Pestuka János Alfréd.
VII., Murányi-u. 44.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pintér és Seidner.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Pless Ignác.
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és Társa. (Tul.
Kerner Istvánné.)
IV., Irányi-u. 1.
- Pénzüntézeti és irodai felszerelések
műintézete r. t. (Üzletv. Légrády
Géza).
V., Váci-út 74.
- *Pollák Elkán.
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák Jakab.
VI., Aradi-u. 15.
- *Pollák M. Miksa és tsa.
V., Akadémia-u. 15.
- Pór József és Koch János Frigyes.
VIII., Mária Terézia-tér 18.

Budapest (folytatás):

- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.
- *Posta- és távirada igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.
- *Postatakaréképéztár kny. (M. kir.)
V., Széchényi-u. 2.
- Preszburg Frigyes utóda Schwarz
Lajos.
V., Arany János-u. 14.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quitner József.
IV., Károly-körút, Közp. városház.
- Radenkovits Dragulin és Krisztics
Irénn Anna.
IX., Rákos-u. 11.
- Radó Gyula és Radó Jenő.
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.
VI., Szerecsen-u. 13.
- Radó Vilmos.
VI., Ó-u. 2.
- Radványi Ábrahám.
VII., Rottenbiller-u. 66.
- Rampott Károly.
I., Mészáros-u. 3.
Fióküzlet: I., Döbrentei-u. 3.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- *Reform kny.
VI., Csengery-u. 9.
- Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenbaum Bendel.
VII., Wesselényi-u. 49.
- Rosenthal Gyula.
VI., Próféta-u. 5.
- *Róth Mór és tsa.
VII., Kertész-u. 23.
- *Róth József.
IV., Sarkantyus-u. 14.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.
VI., Szondy-u. 11.
- Rózsa Izidor.
VI., Ó-utca 2.
- Rózsa Izidor és Müller József.
VIII., Rökk Szilárd-u. 20.
- Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin Izidor.
VII., Király-u. 15.

Budapest (folytatás):

- Saphir Ármin Árpád.
II., Fő-u. 45.
- Schlesinger Vilmos.
V., Honvéd-u. 2.
- Schmelz Izidor.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl Sándor.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarcz László és tsa.
VI., Podmaniczky-u. 35.
- Seidner Emil.
VII., Vörösmarty-u. 19/b.
- Sinay Gáosztávné sz. Adler Katalin.
VII., Damjanich-u. 19.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.
- Singer és Spenn.
VI., Szondy-u. 11.
- Skopper József.
VII., Kertész-u. 34.
- Soponsek Alajos.
VII., Király-u. 25.
- Sós Izidor és Klein Herman.
VIII., Csepreghy-u. 2.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Spinner Adolf.
VI., Dessewffy-u. 43.
- *Spitzer Márk.
VIII., Bérkoecsis-u. 16.
- Stanca Sebestyén.
VII., Rózsa-u. 7.
- Stephaneum.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Adolf.
VII., Munkás-u. 14.
- Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Stohauzl Ede József.
VI., Lehel-u. 5.
- Süsz Dávid.
IV., Váci-útca 79.
- Szántó József.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 21.
- Szántó József és Singer Olga.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 51.
- Székely Albert (Ábrahám).
VI., Gr. Zichy Jenő u. 38.
- Székely Arthur.
VIII., Mária-u. 11.
- Székely Béla.
VII., Aréna-út 19.

Budapest (folytatás):

- Székely Viktor.
VI., Ó-u. 15.
- *Székesfővárosi házi nyomda.
IV., Központi városház.
- Szent László ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 28.
- Szrpszke Novoszty kny. (Tul. Krnyác János.)
IX., Lónyay-u. 12.
- Taslan Octáv.
IV., Molnár-u. 10.
- Téri Áron.
VII., Valeró-u. 9.
- Thália-nyomda. (Tul. Faludi Gábor.)
V., Csáky-u. 2/b.
- Timár János Mihály.
V., Bálvány-u. 24.
- »Turul« ny.
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- *Ullmann Vilmos.
IV., Régi posta-u. 4.
- Ungár Selig.
V., Nádor-u. 58.
- Unio-kny. (Tul. Bachrach Ludmilla és Vig Emil).
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 7.
- »Univers« kny. (Lőrincz I.-féle.)
X., Gyűjtőfogház.
- »Uránia« kny.
VIII., Mária-u. 11.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vas Manó.
V., Klotild-u. 16.
- Özv. Vas Tivadarné sz. Nagel Ilona.
V., Alkotmány-u. 7.
- Vaskó Dezső.
VII., Dob-u. 63.
- Vigyázó Tivadar.
VI., Vácsi-körut 39.
- »Világosság« kny. (Üzletvez. Pollák Simon).
VI., Szondy-u. 37/b.
- *Vincze és Bartók.
V., Bálvány-u. 15.
- Wagner Ferencz.
VIII., Futó-u. 44 és IX., Tompa-u. 14.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körut 16.
- Weisz Adolf.
VI., Király-u. 15.
- Weisz Ármin.
VII., Rombach-u. 5.
- Weisz Bernát.
V., Zoltán-u. 9.

Budapest (folytatás):

- Weisz Ignác.
VI., Csengery-u. 58.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- *Weisz L. és F.
V., Csáky-u. 3.
- Wellesz Béla és fia.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 37.
- Wiesenger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Winkler Ármin és Bromberger Jakab.
VII., Dob-u. 69.
- Wimmer Márton.
II., Serfőző-u. 10.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.
- Wottitz Vilmos.
IV., Kossuth Lajos-u. 1.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletvezető Káldor Marczell.)
VII., Erzsébet-körut 9—11.
- *Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Zoltán-u. 13.
- Zeisler M.
VII., István-tér 17.
- Buziás :**
*Ifj. Brach József.
Ullmann Ferencz.
- Csacza :**
Braun Rezső.
- Csákova :**
*Chudy testvérek utóda Grádl Péter
- Csáktornya :**
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).
- Cseprek :**
*Menyhárt Julia.
- Cservenka :**
Welker Ádám.
- Csikszereda :**
Gyönös Gyula.
*Létz János.
Székelység kny. (Tulajd. Szvoboda Miklós.)
Szvoboda János.
- Csongrád :**
Bozó és Justin.
Tiszavidék nyomdája. (Tul. Silber János.)
Weisz Márk.

- Csorna:**
Kokas István és Neumann Samu.
- Csurgó:**
Vágó Gyula.
- Czegléd:**
*Nagy Elek
*Sárik Gyuláné.
Sebők Béla.
- Dárda:**
*Frank Béla.
- Debreczen:**
*Adler Józsefné.
*Beck Izidor.
Csokonai nyomda. (Tul. Lengyel Imre és társa.)
*»Debreczeni Reggeli Ujság« kny.
*»Debreczeni Ujság« kny.
Debreczen sz. kir. város kny.
*Gyürki Sándor.
Hegedűs és Sándor.
*Herczeg Sándor.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
*Komáromi József.
Kutasi Imre.
*Liebermann József.
*Mihályi Sámuel.
*Pongrácz Géza.
*Protestáns ny.
- Deés:**
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
Pollák Vilmosné sz. Weinberger Matild. (Üzletvez. Pollák Vilmos.)
- Derecske:**
Friedmann Henrik.
- Detta:**
*Tringl és Kirsch.
- Déva:**
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.
*Laufer Vilmos.
- Devecser:**
Rosenberg Zsigmond.
Vörösmarty-könyvnyomda. (Tulajd. Huss Gyuláné.)
- Dicsőszentmárton:**
*»Erzsébet« kny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
Jeremiás Sándor.
- Dombóvár (Tolna m.):**
Dombóvári kny. (Tul. Bruck Sándor.)
*Polgár Ignác.
- Dunaföldvár:**
Somló Manó.
- Dunaszerdahely:**
Adler Netti.
Goldstein Józsu.
- Eger:**
Baross-nyomda. (Tul. Paunz Sándor.)
Egri nyomda részv. társaság.
Érseki lyceum ny.
Lőw Béla.
*Lőw Sámuel.
Schwartz Ilka.
- Enying:**
Poltzer Jenő.
- Eperjes:**
Kösch Árpád.
Pannonia nyomda. (Tul. Kahn Mór.)
*Stehr József.
- Érmihályfalva:**
Beck Adolf.
- Érsekujvár:**
Kohn Samu.
*Pálincás J. Géza.
Winter Zsigmond.
- Erzsébetfalva:**
*Matkovich A.
- Erzsébetváros:**
Erzsébetvárosi kereskedelmi szövetkezet kny.
- Esztergom:**
Özv. Buzárovits Gusztávné.
»Hunnia« nyomda. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.
*Szabadság kny.
- Facset:**
Izsák Dávid.
- Fehérgyarmat:**
*Kossuth-ny.
- Fehértemplom:**
Kuhn Péter.
Wunder Gusztáv.
Wunder Gyula.
- Felső-Eőr (Vas m.):**
Schodisch Lajos.

Felső-Vissó (Máramaros m.):
Schiffmann Chána Taube.

Félegyháza:
Feuer Illés.
Vesszősi József.

Fiume:
Battara Pietro.
Hönig E.
Jerouscheg Luigi.
Martich A.
Mohovich Emidio.
Novi List ny.
Unio nyomda. (Tul. Hegyi Jenő.)

Fogaras:
Thierfeld Lipót.
*Popp Konstantin.

Galántha:
Első galánthai kny. (Tul. Neufeld Samu.)

Galgóc:
*Bródy Simon.
Szold Jakab.
Sternner Adolf.

Gálszécs:
*Berkovits R.
*Birnbaum Lázár.

Gödöllő:
»Erzsébet« kny.
*Schulz J.

Gyergyó-Ditró:
*Létz János.

Gyergyószentmiklós:
*Létz János.
*Sándory Mihály.

Gyoma:
Kner Izidor.

Gyöngyös:
*Breuer M. Mihály.
Herczog Ernő Ármin.
*Hevesmegyei Lapok ny.
Sima Dávid.

Gyönk (Tolna m.):
Engel József.

Győr:
Dobos Ignác.
Gross Testvérek.
Győr-egyházmegyei nyomda.
Heckenast György.
Mercur-kny. (Tul. Láng Jakab Jenő.)

Győr (folytatás):
Nitsmann József.
»Pannonia« könyvny. (Tul. Szávay Gyula és Raáb Béla.)

Győrsziget:
*Gross Gusztáv.

Gyula:
»Corvina« nyomda. (Tul. Weinstein Arnold.)
Dobay János.

Gyulafehérvár:
*Keresztes Nagy Imre.
*Papp György.
Püspöki lyceumi nyomda. (Bérlő Schäser Ferencz.)

Hajdúböszörmény:
Szabó Ferenczné.

Hajdúdorog:
Grünfeld Mózes.

Hajdúnánás:
Bartha Imre.

Hajdúszoboszló:
Plón Gyula.

Halmi:
*Friedmann H.

Hátszeg:
Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klafter Ignác.)
Mester János.

Hatvan:
Hoffmann M. L.

Heves:
Adler József.

Hódmezővásárhely:
Dura Lajos.
Hmyvásárhelyi nyomda részv.-társ.
(Üzletvezető Róth Antal.)
Kun Béla.
*»Reggeli Ujság« kny.
Róth Antal.
»Vásárhely és Vidéke« nyomdája.
(Tul. Endrey Gyula, üzletvezető Aradi Lajos.)
Vásárhelyi Híradó nyomdája. (Tul. Tabacsák Győző és Kenéz Sándor.)

Hódságh:
Pfiszter József.
Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.

Holics :

Malovani József.

Homonna :

*Fejes Jakab.
Waller H. és tsa.

Hosszufalu :

*Jancsó János.

Huszt :

*Ausländer Ignác.
*Husztai nyomdavállalat.
Mermelstein Fülöp.

Igló :

Ferencz Dávid,
»Szepesi Lapok nyomdavállalat«
kny. (Tul. Telléry Gyula.)
Tátra-nyomda. (Tul. Stein Ignác.)

Ipolyság :

Neumann Jakab.
Polgár Ignác.

Jánosháza :

*Rubin Salamon.

Jászapáti :

*Galamb Zoltán.
*Id. Imrik József.

Jászberény :

Balázs Arnoldné sz. Schwarcz
Regina.
Hay Géza és Grün Hermann.
Takáts Hermann.
Vértés Adolf.

Kalocsa :

Jurcsó Antal.
Werner Ferencz.

Kaposvár :

Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Özv. Jancsovicz Gyuláné.
*Kéthelyi L. és tsa.
*Részvény-nyomda.
Singer Lipótné.
Szabó Lipót.

Kapuvár :

Buxbaum József.
Décsy György.

Karánsebes :

Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye kny.
Jakobovits József.

Karczag :

Klein József.
*Magyar evangéliumi kny.
*Simon Sándor.
Szódi S.

Kassa :

*Breitner Mór.
*Corvina-ny.
*Gutenberg ny. (Tul. Lukács G.)
Koczányi Béla.
László Béla.
*Maczner Samu.
Schwarcz Alfréd.
*Sz. Erzsébet-ny.
Vitéz A. utóda (Schillinger Zoltán.)
Vulkán Ábrahám.
Werfer Károly.

Kecskemét :

Első kecskeméti hírlapkiadó és
nyomda r.-t.
Eötvös Nagy Lajos.
*Fischl Dávid.
*Függetlenségi-ny.
*Galanthai Ferencz Mihály.
*Gichner Gábor.
*Nagy Imre.
Pestmegyei Hírlap ny.
Steiner Mihály.
Szappanos István.
Széll Nándor.
Sziládi László.
Tóth László-féle ny. (Tul. Fekete Mih.)

Keszthely :

Farkas János.
Fischl Salamon.
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.

Késmárk :

Altmann Dávid.
Szauter Pál.

Kézdivásárhely :

Kézdivásárhelyi kny. r.-t.
*Turóczy István.

Királyhelmeccz :

Klein Gyula.

Királyhida :

Brandweiner Vilmos.

Kisbér :

Haftl Kálmán.

Kisczell :

Dinkgreve Nándor.

Kisjenő :Gallovics és Liebermann. (Tul.
Gallovics Dezső.)

*Rosenthal Pál.

Kiskőrös :

Kalisch Ignáczné.

Kiskunhalas :

*Horváth Gyula.

Práger Eerencz.

Kiskunmajsa :

*Schwarcz A.

Kismarton :

Dick Ede.

Gabriel Jakab.

Kispest :

*Bercsényi kny. r.-t.

Első kispesti könyvnyomda. (Tul.
Fischhof Henrik.)**Kisszeben :**

*Stehr G. és J.

Kisújszállás :

*Platz Ferencz.

Szekeres József.

Kisvárdá :

Berger Ignác.

Ifj. Klein Gyula.

Preisz Vilmos.

Kolozsvár :

*Boskovitz József.

*Breszler és Ferdinánd.

*Carmen kny. (Tul. Barițiu P. Péter.)

»Ellenzék« nyomdája. (Tul. Magyary
Mihály.)

*Fuhrmann Miklós.

Gámán János örököse.

*Laskai Árpád.

Lepage Lajos.

Liczeum-nyomda. (Tul. Gombos Fe-
rencz.)Magyar Polgár nyomdája. (Tul. Ajtay
K. Albert.)

Polcz Albert.

Schaberl József.

*Stief Jenő és tsa.

Sz. Bonaventura kny.

Ujhelyi M. és T.

Weinstein Béni.

Komárom :

Hacker Richárd.

Hungária kny. (Tul. Freisinger Mór.)

»Pannonia« kny. (Tulajd. Ehrenfeld
Dezső.)

Schönwald Tivadar.

Spitzer Sándor.

Szénássy János.

Korpona :

Ruzsinák Antal.

Kovászna :

Szabó Friderika.

Körmend :

*Bertalanffy József.

*Katona Imre.

Körmendi könyvnyomda részvény-
társaság.

*Slavik Ferenc.

*Weiner J.

Körmöczbánya :

Paxner J. és Biron H.

Kőszeg :

Feigl Frigyes.

Feigl Gyula.

Kula :

Berkovits Márk.

Kúnhegyes :

*Balla Sándor.

Künszentmárton :

*Bozóky G.

*Özv. Csanádi Józsefné.

*Közérdek kny.

Lajtaszentmiklós :

*Stiborszky Fülöp.

Lakompak (Sopron m.):

Krausz Henrik.

Léva :

Dukesz Lipót.

Nyitrai és társa.

*Schultz Ignác.

Lippa :

*Máhr Emil.

Rafila Demeter.

*Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós :

*Klimes és Pivkó.

Steier Izidor.

Losonc:

*Bicskei Zoltán.
Kármán Zsigmond.
Losonczy Sándor.
Roth Simon.

Lőcse:

Reiss Tivadar József.
Singer Elek.
Szepesvm. közig. kny. (Tul. Braun
Fülöp.)

Lugos:

Husvéth és Hoffer kny.
Szidon József.
Tipografia Heres. (Tul. Belle szül.
Bersan Julia.)
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyarkanizsa:

*Bruck P. Pál.

Magyarláros:

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigm.

Magyaróvár:

Czéh Sándor-féle kvnyomda. (Tul.
Czéh Lajos.)
*Ligeti István.

Magyarpécska:

Ruber István.

Makó:

Kovács Antal.
»Makói Hirlap« ny. (Tul. Neumann
József.)
*Makói Újság r.-t. kny.
»Maros« nyomda. (Tul. Gaál László.)

Malaczka:

Wiesner Alfréd.

Mándok:

Klein Lajos.
Silberstein Bernát.

Mármarosziget:

*Berger Miksa.
Blumenfeld és Dávid.
*Jókai-ny.
*Kaufmann A. és fiai.
Mármarosi könyvny. és kiadó r.-t.
Wider Mendel fia.
*Wisner és Dávid.

Marczali:

*Mizsúr Ádám.

Margitta:

*Hungária kny. (Tul. Pollák Lajos.)

Marosludas:

Glück József.

Marosujvár:

*Wugrinetz M.

Marosvásárhely:

Adi Árpád.
Ev. ref. kollegium-nyomda. (Bérlő
Benkő László.)
*Hirsch Mór.
Grün Vilmos.
*Komáromi Sándor.
*Kossuth-ny. irod. és hirlapklad.
váll.
Révész Béla.
Vincze és Leopold.

Mátészalka:

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes:

Reissenberger G. A.

Mezőkövesd:

Balázs Ferencz.

Mezőtúr:

*Braun Juda.
Gyikó Károly.
Török és Takács.

Miava:

Haas Mór.
*Pazsiczky Dániel.

Mindszent:

*Horváth Antal.
Weisz Ignác.

Miskolcz:

*Berger Bernát.
Boros Benő.
*Braun Henrik.
*Klein és Ludvig.
*László Adolf.
*Löwy József fia.
Schwarz Soma.
Stamberger Bernát.
Szelényi és Társa.

Misztótfalu:

Simon Aurél és társa.

Módor:

*Rohacsek Simon.

Módos:

Hoffmann Béla.

Mohács :

Blandl János.
Rosenthal Márk és fia.

Monor :

Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár Sándor.)

Moór :

Reszler Jakabné.

Moson :

Grünfeld Ignác.

Munkács :

*Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
*Kahn és Fried.
Kroó Hugó.
*Meisels Bernát.
*Pannonia-ny.

Muraszombat :

Balkányi Ernő.

Nagyabony :

*Müller Mór.

Nagybánya :

Morvay Gyula.
Nánásy István.
Weinberger Lajos.

Nagy-Becskerek :

»Libertas« kny.
»Mercur« kny. (Gresics Svetozár és fia Izidor.)
Pleitz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer L. és Mayer R.)
Seprős Valter.
*Toliczki S.

Nagyberezna :

Deutsch Hermanné és Steiger Sámuel.

Nagyenyed :

*Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi kny. és papíráru gyár r.-t.

Nagykálló :

Sarkady József.

Nagykanizsa :

Farkas és Kraus.
Fischel Fülöp.
Fischer Ernő.
Münz Jenő és Balog Oszkár.
*Ofenbeck és Hartman.
Ifj. Wajdits József.
Weiss L. és F.

Nagykároly :

*Gellis Jakab.
Kölcsey ny. r.-t. (Üzlv. Varga Endre.)
Sarkadi Nagy Zsigmond.
Szatmármegeyi központi közigazgatási kny. (Tul. Manyák és Tóth.)

Nagykáta :

*Nagykátai és monori kny. (Tul. Molnár S.)

Nagykikinda :

*Gain és Milenkovics.
Kiadói kny. r.-t.

Nagykikinda (folytatás):

Pannonia-ny. (Tul. Balázs Jenő.)
Radák János.
*Sonderling Károly.

Nagykőrös :

Bazsó Lajos.
Ottinger Kálmán.

Nagylak :

*Weisz Márk.

Nagymarton :

Gellis Henrik.
Kohn József H.
Schön Samu.

Nagymihály :

Landesman B.

Nagyrócze :

*Büchler Béla.
*Lévai Izsó fiókja.

Nagyszalonta :

Pick Gáspár.
Reich Jakab.
*Sichermann Mór.
Székely I.

Nagyszében :

Drotleff József.
Görög keleti főegyházmegeyi ny.
Krafft Vilmos.
*Roth Frigyes.
Steinhausen T. utóda (Reissenberger Adolf).
Tipografia nyomda. (Tul. Meltzer Henrik.)

Nagysurány :

Rimstein Ábrahám.

Nagyszentmiklós :

Wiener Nánán.

Nagyszombat :

Fiebig József.
 Haas sz. Kohn Katalin. (Üzlv. Haas Mór.)
 Goldmann Miksa özvegye.
 Horovitz Adolf.
 *Pannonia-ny.
 Vider Jakab.
 Ifj. Winter Salamon.
 Winter Zsigmond özvegye.

Nagyszöllős :

Rochlitz Géza.
 *Ugocsa közp. könyvny.
 Zala Mór.

Nagytapolcsány :

Platzko Gyula.
 Schreiber Mór.

Nagyvárad :

Ifj. Berger Sámuel.
 *Boros Jenő.
 »Esti Ujság« kny. (Tul. Gyagyovszky József.)
 Helyfi László.
 Hönig Józsefné.
 Láng József.
 Laszky Ármin.
 Magyar György.
 Neumann Vilmos.
 »Rákos Szabadság« kny. (Tulajd. Rákos Ferike.)
 Rákos Vilmos utóda (Adler Béla).
 Rubinstein Vilmos.
 Sebő Izsák Imre.
 Sonnenfeld Adolf.
 Sz.-László ny. (Bérlő Csávássy Gyula.)
 Verő Ede és Tsa kny. (Tul. Verő Ede és Weisz Vilmos.)
 Vidor Manó.

Námesztó :

*Kornheiser Ferdinánd.
 *Schein M.

Naszód :

*Schwartz Mór.

Németbogsán :

Rosner Adolf.

Németpalánka :

Kristólek József és Blazsek Józsefné.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyirbátor :

Friedmann Lipót.
 Klein József.

Nyiregyhaza :

*Borbély Béla.
 Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
 Klawter Ignác.
 Piringer János. (Tul. özv. Piringer Jánosné.)
 Tóth József és tsa.

Nyirmada :

*Grosz J.

Nyitra :

Huszár István.
 Iritzer Zsigmond.
 Kapsz Győző és Kramár Vilmos.
 *Lőwy Antal.
 Neugebauer Nándor.
 Risnyovszky János.

Óbecse :

Lévai Lajos.

Ókanizsa :

Bruck P. Pál.

Ólubló :

Zauberer Simon.

Oravicza :

*Káden J.
 Kehrer L.
 *Weisz Félix.
 Wunder Károly.

Orosháza :

G. Szabó Lajos.
 Pless N.
 Veres Lajos.

Orsova :

Handl A.
 *Handl József.
 Tillmann R.

Ószivacz :

Sonnenfeld Ármin.

Paks :

Rosenbaum Miksa.

Palánka :

Csernicsek Imre.

Pancsova :

*Horovitz A. és fia.
 Jovanovics testvérek.
 *Kohn Samu.
 Koszánics Miklós.
 Vig Simon.
 Wittigschlager Károly.

Fankota:

Bod József.

Pápa:

Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Armin.
*Stern Rezső.

Pásztó:

Első pásztói kny. (Tul. Sima Dávid.)
*Nigrinyi Ferencz.

Pécs:

*Engel Izidor.
Hochrein J.
Klein Ferencz.
*Minerva-ny.
Pécsi irod. és könyvnyomdai r.-t.
Püspöki lyc. kny. (Bérlő Madarász B.)
Taisz József.
Wessely és Horváth.

Perjámos:

*Hungária kny.
Pirkmayer Alajos.
Reimholz Ferencz.

Petrozsény:

Figuli Antal.
*Steiner R.

Pozsony:

Alkalay Adolf.
Ifj. Angermayer Károly és Angermayer Lajos.
Eder István.
Freistadt Mór.
Grünfeld Lipót.
Hauser Samu.
Katholikus irodalmi részv.-társaság.
Kohn Mór.
Lichtenfeld Salamon.
Löwy Gusztáv.
Mandl testvérek.
Nasch Jakab.
Natali Magdolna.
Persiwofsky János.
Richter Károly.
Schönberger Bernát.
»Westungarischer Grenzbote«
nyomdája. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)

Pöstyén:

*Gipsz H.
Kohn Bernát.

Predmér:

*Links M. utóda: Rosenzweig H.

Privigye:

*Gubits Bernát.

Puchó:

Reismann Mór J.

Putnok:

Gärtner Ignác.

Ráczekeve:

Csery István.
*Pilisér Simon.

Rákospalota:

Deutsch Mózes.
*Fischer Dezső.

Resicza:

Weisz Adolf.

Rimaszombat:

*Falvi Jenő.
Lévay Izsó.
Náray János Albert.
Rábely Miklós.

Rózsahegy:

Kohn Adolf.
*Komor Testvérek.
Salva Károly.

Rozsnyó:

*Falvi Jenő.
*Görbics és Bauer.
Kovács Mihály.
Sajóvidék nyomdája. (Tul. Hermann Istváné.)

Ruttka:

*Böhm Albert.
*Felvidéki Magyarság kny.

Salgótarján:

Boros Róza.
Friedler Ármin.

Sárbogárd:

Spitzer Jakab.

Sárospatak:

Ev. ref. főiskola ny. (Tul. Radill Kár.)

Sárvár:

Jakoby B. utóda Stranz János.

Sátoraljaiújhegy:

Hegyalja ny. (Tul. Alexander V.)
Landesmann Miksa és tsa.
Lóvi Adolf.
Pannonia ny. (Tul. Ócskay László.)
Zemplén-nyomda. (Tul. Ehlert Gy.)

Segesvár:

- *Becsek D. fia (fióközlet).
- Horeth Frigyes.
- Jördens testv.
- *Krafft Vilmos.

Selmeczbánya:

- Joerges Ágost özv. és fia.
- *Grohman Gyula.

Sepsiszentgyörgy:

- Jókai nyomda részv. társ.
- *Kossuth kny. r.-t.
- *Móricz István és Vajna Lajos.

Siklós:

- Harangozó József.
- *Minerva ny. (Tul. Klein F.)
- Wessely és Horváth.

Siófok:

- Weisz Lipót.

Somorja:

- *Goldstein József.

Sopron:

- Breiner E. fia.
- Gellis Mór.
- Petőfi-nyomda. (Tul. Zsombor Géza.)
- Romwalter Alfréd.
- Röttig Gusztáv.
- Török Kálmán és Kremszner Károly.
- *Ungár József.

Stájerlak:

- Hollschütz Frigyes.

Sümeg:

- Horvát Gábor.

Szabadka:

- Bittermann József.
- Braun Adolf.
- Hirth Lipót és tsa.
- Horvát István és Tsa.
- Krausz és Fischer.
- Szabados Sándor.
- *Szabadkai ny. és hirlapkiad. váll.
- *Szántó Lajos.
- Székely Simon.

Szokolca:

- Teszlik és Neumann.

Szalárd:

- Kertész Márton.

Szamosujvár:

- Aurora-nyomda (tul. Todorán Endre).
- Gör. kath. egyházmegyei kny.

Szarvas:

- Danszky Sándor.
- Dóka Gyula.
- *Dolesch József.
- *Kovács Károly.
- *Müller Károly.
- Sámuel Adolf.

Szatmárnémeti:

- *Boros Adolf.
- *Gross és Oesterreicher.
- *Kalik és Szerémi.
- *Kölcsény-nyomda.
- Morvai János.
- Nagy Lajosné.
- *Nemes András.
- Pázmány-sajtó.
- »Szabadsajtó« ny. (Tul. Litteczky E.)

Szász-Régen:

- Burghardt Dezső.
- Schebesch Károly.

Szászsebes:

- *Hientz József.
- Stegmann János.
- Winkler Gusztáv.

Szászváros:

- Minerva-nyomda r.-t.
- *Szászvárosi kny. r.-t.
- *»Tipografia Nova«.

Szeged:

- *Bartos Lipót.
- *Bruckner Dezső.
- *Csapik Gyula.
- *Dugonics-ny. r.-t.
- Endrényi Imre.
- Endrényi Lajos.
- Engel Lajos.
- Gönczi J. József.
- *Leopold Ignác.
- Schulhof Károly.
- Traub B. és társa.
- Várnai Lipót.
- *Wesselényi Géza.

Szeghalom:

- Kovács Antal.
- *Riegel Zoltán.

Szegzárd:

- *Árva J.
- Özv. Báter Jánosné.
- *Kaszás Sándor.
- Lengyel Pál.
- *Perl Dániel.
- Ujfalussy Lajos utóda Molnár Mór.

- Szempcz :**
Fischer Náthán.
- Szenicz :**
Bezso János és tsa.
Löffler József.
- Szentendre :**
Szent-Endre és vidéke ny. (Tul.
Schwarcz J.)
- Szentes :**
Farkas Eugénia.
Kecskeméti Szabó Kálmán és Vajda
Ernő.
»Szentes és Vidéke« I. könyv-
nyomda r.-t.
*Untermüller Ernő.
*Vajda B. utóda.
- Szentgotthárd :**
Ifj. Wellisch Béla.
- Szepesváralja :**
Buzás Dénes.
- Szepsi :**
Tóth István.
- Szered :**
Neufeld Samu.
*Schreiber Mór.
Sternér Dávid.
- Szerencs :**
Simon József.
*Winternitz Lajos.
- Szécsény :**
Glattstein Adolf.
- Székelyhid :**
Kohn Sámuel.
- Székelykeresztur :**
Szabó Kálmán
- Székelyudvarhely :**
Becsek D. fia.
Betegh Pál.
- Székesfehérvár :**
Csitári G. E.
*Debreczenyi István.
*Eisler Adolf.
*Egyházmegyei ny.
Glück Mór.
*Kaufmann F. utóda.
*Kovács J. Adolf.
Lurja Aladár. (Üzletv. Gróf Gyula.)
Singer Ede.
Számmer Kálmán.
- Szigetvár :**
Corvina ny. (Tul. Fried Dávid.)
Kozáry Ede.
- Szikszó :**
Blank Simon.
- Szilágy-Cseh :**
Berger Bernát.
- Szilágy-Somlyó :**
Bölöni Sándor.
Brüll és Heimlich.
Heimlich Weisz Katalin.
»Victoria« ny. (Tul. Lázár János.)
- Szinyérváralja :**
Vider Jakab.
- Szolnok :**
Bakos István.
*Faragó Sándor.
Fuchs Lipót és fia.
*Hay és Grün (Várm. ny.).
Jász-Nagykún-Szolnokmegyei Lapok
nyomdája. (Tul. Vezéry Ödön.)
*Róth Dezső.
Wachs Pál.
- Szombathely :**
Bertalanffy József.
Egyházmegyei könyvnyomda.
Gábrriel Ágoston.
*Geist Márton.
*Langer K. János.
*Lövy Gusztáv.
Seiler H. utóda : Szele és Breitfeld.
*»Vasvármegye« kny.
- Tab :**
*Perl P. Pál.
*Zuckermándel Jakab.
- Tapolcza :**
Lóvy B.
- Tasnád :**
Löwinger Lipót.
- Tata :**
Engländer József és társa.
*Lindenberg Adolf.
Nobel Adolf.
- Temeskubin :**
*Oberläuter Róbert.
- Temesvár :**
Beyer Róbert.
Csanádegyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.

Temesvár (folytatás):

- *Csendes Lipót.
- Délmagyarorsz. könyvnyomda.
- *Dévai és Reif.
- Freund Gyula.
- *Heim Antal.
- *Klein Frigyes.
- Lackinger Károlyné sz. Justh Rózsa.
- *Lehner György.
- Mangold Sándor.
- *Messinger Sándor utóda.
- Moravetz és Weisz.
- Muresian Döme könyvnyomda.
- Pátia ny. (Tul. Csatóry Rezső és ifj. Ádám Ferencz.)
- Rodina János és Társai.
- *Rosenberg Lajos.
- Steger Ernő utóda.
- *»Temesvárer Zeitung« kny. (Tul. Heim Antal.)
- Uhrmann Henrik.
- Unio-könyvnyomda. (Tul. ifj. Steiner Károly.)
- Veres Sámuel utóda.

Tenke:

- Mandel Ferencz.

Técső:

- *Szabó Lipót.

Tiszafüred:

- Goldstein L.
- Kemény Arnold.
- Weiszmann Samu.

Titel:

- Szuboticski Szimó.

Tokaj:

- *Gestetner Adolf.

Tolcsva:

- *Friedmann Béni.

Tolna:

- Weltmann Ignác.

Tolnatamási:

- Jeruzsálem Ede.

Torda:

- *Fodor Domokos.
- *Füssy József.
- *Undy Domokos.

Torna:

- *Glancz Izsák.
- *Rosenblüth Simon.

Tornallya:

- *Künstler J.

Törökbecse:

- *Jovanovits Gergely.
- Radák Jánosné.

Törökkanizsa:

- *Bruck P. Pál.
- Szegyakov Sándor.

Törökcszentmiklós:

- Rubinstein Sándor.

Trencsén:

- Gansel Lipót.
- Skarnitzl X. Ferencz.
- Szold Henrik.

Trencsén-Teplicz:

- *Sándor Ferencz.

Trsztena:

- *Schein Samu.

Turkeve:

- Ózv. Fölföldy Györgyné.

Turócszentmárton:

- Gasparik József.
- Magyar nyomda. (Tul. Moskóczi Ferenczné.)
- Turócz-szt.-mártoni könyvny. r. t.

Ujarad:

- Mayr Lajos.

Ujfehértó:

- Guttmann Kálmán.

Ujpest:

- *Fuchs Antal és József.
- *Krömer Alajos.
- Salgó testvérek.
- *Szabadság kny. (Tul. Hirschbein Regina.)
- *Wagner Jenő.

Ujverbász:

- Boros György.
- Kovács János.

Ujvidék:

- »Branik« r.-t. kny.
- *Dokovits György.
- Fuchs Emil és társa.
- Hirschenhauser Benő.
- Hungária-ny. (Tulajdonos Friedmann Sándor.)
- Ivkovics György.
- Miletics Szvetozár.
- Popovics testvérek.

Ungvár:

- Földesi Gyula.
- Gellis Miksa.

Ungvár (folytatás):

Székely és Illés.
Ungmegyei kny. r. t.
Unio-kny. r. t. (Igazg. Kaminczky G.)

Vasvár:

*Singer Mór és fia.

Vác:

*Katzburg D.
*Kir. orsz. fegyintézeti nyomda.
Kohn Mór.
Mayer Sándor.
*Pestvidéki ny.

Vágújhely:

Brück Soma.
Horovitz Adolf.
*Lówysohn Manó.
Steinmann Jakab.

Verebély:

Hungaria kny. (Tul. Neufeld Sándor.)

Versecz:

*Anwender H.
*Glaser Sándor.
*Guttman Nándor.
Kehrer Lajos.
Özv. Kirchner J. E.
*Neumann Henrik.
Petko-Pavlovics Milán.
Veronits József.
*Wettel testvérek.

Veszprém:

Czigány Pál.
Dunántuli kny. (Tul. Köves Béla és
K. Paur Ödön.)
Egyházmegyei könyvnyomda.
*Fodor Ferencz.
Krausz Ármin fia.
Népakarati nyomdája. (Tul. Takács
Szilveszter.)
*Pósa Endre.

Zalaegerszeg:

Breisach Sámuel.
Kakas Ágoston.
Unger Antal.

Zalaszentgrót:

Nagy Sándor.

Zenta:

Barna János.
Beretka Imre.
Fekete Sándor.
Kabos Ármin.
Pléstitý és Horvát.
Straub Ödön.

Zilah:

Krausz E. és tsa. (Tul. Nadler Bé-
niné Krausz Eszter és Krausz
Lajos. Czégvezető Nadler Béni.)
Nadler Béni.
Seres Samu.
»Szövetség« kny. (Tulajd. Török
János, Szabó Lajos, Fejérdy Béla.
Üzletvezető Szabó Lajos.)

Zircz:

*Szigethy Ákos.

Zólyom:

Bertán Ede.
Nádasy Ferencz.
Schlesinger Ignác.
*Zólyom és Vidéke kny.

Zombor:

Baits Vladimír.
*Bikár P. M. és T.
Bittermann Nándor és fia.
*Bosnyák Ernő.
Kollár József.
Oblát Károly.

Zsolna:

Bjel József és Jellinek József.
*Braun Rezső.
*Glasel Samuné.
Horner Ferencz.
*Nürnberg Ármin.

Zsombolya:

Perlstein Fanny.

A HAZAI HIRLAPIRODALOM 1907-BEN.

Térkimelés céljából nem a teljes bibliográfiát adjuk ez évben, hanem csak a múlt évi kimutatásunk óta beállott változások adatait. A »Megszűnt lapok« rovatába soroztunk olyan hirlapokat is, a melyek még 1906-ban befejezték pályafutásukat, de megszűntükről még nem volt tudomásunk a bibliografia közlésekor. Az »Új lapok« ellenben mind az 1907. év folyamán indultak meg. Egyebekben az 1906. évi hirlap-jegyzék érvényben maradt.*

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította KERESZTY ISTVÁN.

A) Megszűnt hirlapok.

I.

Magyar nyelvűek.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Értesítő. (Könyomatú.)
Hirmondó. (Könyomatú.)
Magyar Laptudóstó. (Könyomatú.)
A Nép.
Világbéke.

Összesen 5.

VIDÉKEN.

Bácsmezei Napló. (Szabadka.)
Bácsország. (Szabadka.)
Békésmezei Híradó. (B.-Csaba.)
Brassói Hírlap. (Brassó.)
Debreczeni Ujság. (Debreczen.)
Ellenőr [ezelőtt Független Székelység].
(Marosvásárhely.)
Előre. (Nagyvárad.)
Erdélyi Hírlap. (Kolozsvár.)
Északmagyarország. (Rózsashegy.)
Fiume. (Fiume.)
Fiumei Hírlap. (Fiume.)
Független Szabolcsi Ujság. (Nyíregyháza.)
Győri Friss Ujság. (Győr.)

Győri Napló. (Győr.)
Híradó. (B.-Csaba.)
Magyar Tengerpart. (Fiume.)
Nagyvárad Friss Hírek. (Nagyvárad.)
Népakarat. (Sopron.)
A Népért. (Komárom.)
Az Ór. (Kolozsvár.)
Reggeli Ujság. (Kolozsvár.)
Szeged és Vidéke. (Szeged.)
Szegedi Kis Ujság. (Szeged.)
Székely Hírlap. (Marosvásárhely.)
Székesfehérvári Független Ujság. (Székes-
fehérvár.)

Vásárhely és Vidéke. (Hódmezővásárhely.)
Vásárhelyi Híradó. (Hódmezővásárhely.)

Összesen 27.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

Ellenőr.
Ferencz- és Józsefváros.
Földművelő.
Fővárosi Értesítő. (Könyomatú.)
Független Hírlap.
Nagy-Magyarország.
Nemzeti Szemle.

* Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint köteles példányok 1907-ben megszüntek érkezni, illetve 1907-ben érkeztek először a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Ez összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemlének rendes melléklete.

Pénzüntézeti Közlöny.
A Tudósító. (Könyomatú,
 Úttörő.
Városi Hírlap.
A Vasárnap. (Könyomatú.)

Összesen 12.

VIDÉKEN.

Alföldi Ellenzék. (Szentés.)
Bajai Hírlap. (Baja.)
Czeplédi Ujság. (Czepléd.)
Csikvármegye. (Gyergyó-Szent-Miklós.)
Dési Hírlap. (Dés.)
Független Ujság. (Zilah.)
Gömöri Hírlap. (Rimaszombat.)
Hajduzászló. (Debreczen.)
Hunyadvármegye. (Déva.)
Jászberény és Vidéke. (Jászberény.)
Kecskemét. (Kecskemét.)
Liptó. (L. Szent-Miklós.)
Magyar Határőr. (Nagy-Szeben.)
Máramarosmegye. (M. Sziget.)
A Mi Lapunk. (Lugos.)
Nagy-Kunsági Hírlap. (Karczag.)
Nép és Igazság. (Sátoralja-Ujhely.)
Nyitrai Ellenzék. (Nyitra.)
Nyitrai Ellenzék Független Hírlap. (Nyitra.)
Paraszt-Ujság. (Békés-Csaba.)
Rábaközi Ujság. (Kapuvár.) **A Rábaközi**
 Közlöny-be olvadt. (Csorna.)
Ráczekei Hírlap. (Ráczeke.)
Radikális Ujság. (B.-Csaba.)
Somogy. (Kaposvár.)
Székely Nemzet. (Sepsi-Szt.-György.)
Székelység. (Csikszereida.)
Székely Ujság. (Székely-Udvarhely.)
Székesfehérvári Hírlap. (Sz.-Fehérvár.)
Szepesi Ellenzék. (Lőcse.) **A Szepesi**
 Lapok-ba olvadt.
A Tisza. (Máramaros-Sziget.)
Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.)
Torontáli Közlöny. (N.-Kikinda.)
Török-Kanizsa és Vidéke. (T.-Kanizsa.)
Váci Hírlap. (Vác.)
Zászlónk. (Gödöllő.)
Zemplénmegye. (Sárospatak.)

Összesen 35.

III. VEGYESTARTALMÚ KÉPES LAPOK.

BUDAPESTEN.

Magyarország És A Nagy Világ.
Az Olló. (Könyomatú.)
Regénytár.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Asszonyokról Asszonyoknak. (Árad.)
Kassa Vidéke. (Kassa.)
Kis Tükör. (Kolozsvár.)
Tulipán. (Szabadka.)

Összesen 4.

IV. VALLÁS- ÉS NEVELÉSÜGYI S IFJUSÁGI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Evangelikus Órálló.
Görög Katholikus Hírlap.
Magyar Pestalozzi.
Magyar Tanügy.
Mesemondó.
Mese-Ujság.
Páduai Szent Antal Lapja.
Papok Lapja.
Tanítók Szava.
Tanulók Lapja.
Uj Korszak.
Zsidó Híradó.

Összesen 12.

VIDÉKEN.

Diákok Lapja. (Nagyvárad.)
Dunántúli Református Családi Lap. (Kör-
 mend.)
Erdélyi Protestáns Lap. (Kolozsvár.)
Görög Katholikus Szemle. (Ungvár.)
Győregyházmegyei Kath. Tanügy. (Győr.)
Jogászlét. (Debreczen.)
Keresztény Szövetség. (Makó.)
Kolozsvári Egyetemi Lapok. (Kolozsvár.)
Néptanoda. (Pécs.)
Református Családi Lap. (Körmend.)
Sárospataki Lapok. (Sárospatak.)
Szombati Ujság. (Miskolcz.)
Tanítók Lapja. (Hajdú-Böszörmény.)
Üres Órák. (Szécsény.)
Világnyelvek. (Debreczen.)

Összesen 15.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYESTARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Attila.
Jövendő.
Katholikus Magyarország. (Folytatása
 lett: Szent József Lapja.)
Liget.
Magyar Hazafiak Lapja.
Magyar Világ.

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Fáklya. (Kolozsvár.)
Fejlődés. (Pozsony.)

Összesen 2.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

VIDÉKEN.

Dongó. (Debreczen.)
Fulánk. (Kassa.)
Karikás. (Debreczen.)
Menyki. (Szabadka.)
Pardon! (Esztergom.)
Rakéta. (Szabadka.)
Rendezett Tamás. (Újpest.)
Tyúk Márton. (Csongrád.)
Virgács. (Hódmezővásárhely.)

Összesen 9.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Állatorvosi Közlöny.
Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok. —
És melléklapja: Baromfitenyésztési Lapok.
Általános Műszaki Értesítő. (Allg. Technischer Anzeiger.)
Általános Pénzügyi Szemle.
Az Aranyműves.
Bírák Lapja.
Bortermelők Lapja.
Daltársulatok Lapja.
Éttermi Segédek Szaklapja.
Favorit.
Felsőbírósi Értesítő.
Forgalmi Ujság.
Gazdasági Mérnök.
Gazdasági Titkár.
Gazdasági Tudósító.
Gépészeti Szemle. (Előbb: Gépkezelők Lapja.)
Grill-féle Döntvénytár. (Folytatása lett: Egyetemes Döntvénytár.)
Gyakorlati Közigazgatási Könyvtár és Döntvénytár.
Gyógyszerészek Lapja.
Hazai Ipar.
Herkules.
Hitelezők Lapja.
Ipar és Kereskedelem.
Iparfejlesztés.
Jegyzők Lapja.
Justicia.
Kávéssegédek Szaklapja.
Kerámia.

Kerékpár- és Motorsport.
Kereskedőifjak Lapja.
Kivándorlási Értesítő. (Magyar és horvát ny.)
Klub-Élet. (Könyomatú.)
Kocsigyártó Ipar.
Könyvkereskedők Lapja.
Közegészség. (Ez évben szünetelt; 1908-ban újra megindult.)
Közforgalom.
Közigazgatási Közlöny.
Központi Mercure. Central-Mercure. (M. és német.)
Községi Bíró.
Magyar Ásványviz- és Fürdőszemle. (Folyóirattá vált.)
Magyar Biztosító.
Magyar Fém- és Gépipar.
Magyar Festőipar.
Magyar Gépipar.
Magyar Iparosok Lapja.
Magyar Ipartechnika.
Magyar Kísíparos. (Folytatása lett a Magyar Ipartechnika.)
Magyar Kő- és Márványújság.
Magyar Közgazdaság.
Magyar Külkereskedelmi Szemle. Export-Courrier.
Magyar Lisztkereskedő.
Magyar Malom- és Gazdasági Értesítő.
Magyarországi Borbély- és Fodrászsegédek Szaklapja.
Magyar Posta. (Folytatása lett: Magyar Posta és Közlekedés.)
Magyar Posta és Közlekedés.
Magyar Sütők Lapja.
Mezőgazdasági Gépész.
Műszaki Világ. (Könyomatú.)
Nagy-Budapest.
Országos Kereskedelmi Közlöny.
Országos Tánczitanítók Közlönye.
Orvosi Közlöny.
Összetartás.
Pénzügyi Tisztviselők Lapja.
Pénz-Ujság.
Pinezér Munkás.
A Rajz.
Rendőri Lapok. (Folytatása: Közbiztonság.)
Sirius Időjós.
Szabadalmi Értesítő.
Szabadalmi Ujság.
A Szinpad.
Szövetkezzünk. (Beleolvadt az Uj Lap vasárnapi kiadásába.)
Szövetségi Értesítő.
Takarékpénztári Közlöny.

Technologiai Lapok.
A Természet.
Tűzrendészeti Közlöny. (Havi folyóirattá változott.)
Vásárcsarnoki Híradó.
Vaskereskedők Lapja.
A Vegyészeti Munkás. (Havi folyóirattá lett.)
Vendéglősök és Kávésok Közlönye.
Világosság.

Összesen 82.

VIDÉKEN.

Cséplőiparosok Lapja. (B.-Csaba.)
Délmagyarországi Kereskedők Lapja. (Temesvár.)
Gazdák Lapja. (Szatmár.)
Iparos Lap. (Szatmár.) (Folytatása lett: Szabadság.)
Iparosok Lapja. (Nagy-Károly.)
Jó Szerencsét. (Selmezbánya.)
Kéményseprő Segédek Hirlapja. (Pápa.)
Kerületi Értesítő. (Ruttka.)
Magyar Iparosok Lapja. (Debreczen.)
Magyar Műkertész. (Szeged.)
Munka. (Ózd.)
Nyugatmagyarországi Gazda. (Szombathely.)
Palánkai Sportlap. (Palánka.)
A Pinczér. (Nagyvárad.)
Ref. Zeneközlöny. (Sárospatak.) (Folytatása: Protestáns Zeneközlöny.)
Rendőri Lapok. (Szatmár.)
Sütőmunkások Szaklapja. (Szeged.)
Székely Iparos. (Marosvásárhely.)

Összesen 18.

VIII. NEM POLITIKAI TARTALMÚ
LAPOK.

BUDAPESTEN.

Az Erzsébetváros.
Kültelek.
Magyar Ujság.
Székesfőváros.

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Abauj-Szántó és Vidéke. (A.-Szántó.)
Adai Néplap. (Ada.)
Ada-Moholi Közlöny. (Ada.)
Alföldi Hírlap. (Szolnok.)
Aradhegyalja. (Borosjenő.)
Aszód és Vidéke. (Aszódi.)

Bács-Kulai Hírlap. (Kula.)
Bács-Topolyai Hírlap. (B.-Topolya.)
Balatonmelléki Lapok.
Balatonsarok. (Somogy-Kéthely.)
Barsi Ellenőr. (Aranyos-Marót.)
Barsi Hírlap. (Aranyos-Marót.)
Békésmegyei Hírlap. (B.-Csaba.)
Bereg. (Beregszász.)
Beregi Ujság. (Beregszász.)
Budafok és Vidéke. (Budafok.)
Czeglédi Hírlap. (Czegléd.)
Csongrádi Ujság. (Csongrád.)
Csongrádi Lap. (Csongrád.)
Csongrádmegyei Hírlap. (Szentes.)
Csurgó és Vidéke. (Csurgó.)
Délvidék. (Versecz.)
Dunántúli Közlöny [Mezőföldi Hírlap]. (Siófok.)
Felső-Borsod. (Sajó-Szent-Péter.)
Felvidék. (Besztercebánya.)
Felvidéki Hírlap. (Eperjes.)
Felvidéki Ujság. (Zsolna.)
Fiumei Szemle. (Fiume.)
Fogaras és Vidéke. (Fogaras.)
Gödöllő és Vidéke. (Gödöllő.)
Határvidék. (Karánsebes.)
Hatvan és Vidéke. (Hatvan.)
Hatvani Hírlap. (Hatvan.)
Heves és Vidéke. (Heves.)
Homonna és Vidéke. (Homonna.)
Kis-Küküllő. (Dicső-Szent-Márton.)
Kispest és Vidéke. (Kispest.)
Kispesti Napló. (Kispest.)
Kispest-Szentlőrinczi Lapok. (Kispest.)
Közérdek. (Kun-Szent-Márton.)
Közérdek. (Újpest.)
Kunszentmárton és Vidéke. (Kun-Szent-Márton.)
Magyar Paizs. (Zala-Egerszeg.)
Marczali. (Marczali.)
Margitta és Vidéke. (Margitta.)
Marosujvár és Vidéke. (Marosujvár.)
Mezőföldi Hírlap. (Székesfehérvár.)
Folytatása lett: Dunántúli Közlöny.
Monor és Vidéke. (Monor.)
Nagybánya és Vidéke. (Nagybánya.)
Nagysomkút-Erdőd Vidéke. (Nagysomkút-Nagybánya.)
Nyíregyházi Hétfői Hírlap. (Nyíregyháza.)
Nyírvidéki Hírlap. (Nyíregyháza.)
Orsovai Hírlap. (Orsova.)
Országos Ellenőr. (Kecskemét.)
Ózd és Vidéke. (Ózd.)
Ózdi Hírlap. (Ózd.)
Palánka. (Palánka.)
Pápai Lapok. (Pápa.)
Rácskevei Közlöny. (Rácskeve.)

Rákos Vidéke. (R.-Szent-Mihály.)
 Szabadság. (Székesfehérvár.)
 Szarvas és Vidéke. (Szarvas.)
 Székelykeresztúr. (Székelykeresztúr.)
 Szentés Vidéke. (Szentés.)
 Testvériség. (Szombathely.)
 Tiszavidék. (Csongrád.)
 Tiszavidék. (Szolnok.)
 Tordai Hírlap. (Torda.)
 Vajdahunyad és Vidéke. (Vajda-Hunyad.)
 Folytatása lett: **Vajdahunyad.**
 Vas megyei Szemle. (Szombathely.) Folytatása lett: **A Munka.**
 Veszprémi Ellenőr. (Veszprém.)
 Visó és Vidéke. (Felső-Visó.)
 Zemplén-Tokaji Ujság. (Tokaj.)
 Összesen 73.

IX. HIVATALOS LAPOK.

BUDAPESTEN.

A Budapesti M. Kir. Államrendőrség
 Hivatalos Lapja.
 Büntügyi Értesítő.
 Összesen 2.

X. HIRDETÉSI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Szobaujság.
 Jegyesek Lapja.
 Magyar Pályázati Közlöny.
 Magyar Vas- és Gép-Piacz. Ung. Eisen-
 und Maschinen-Markt.
 A Mulató Budapest.
 Vásár-Ujság.
 Összesen 6.

VIDÉKEN.

A Béka. (Pécs.)
 Szegedi Express-Hirdető. (Szeged.)
 Ingatlanok Vásárja. (Szászváros.)
 Szentesi Hirdető Ujság. (Szentés.)
 Összesen 4.

XI. VEGYES MELLÉKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Artista-Lap. (Főlapja volt: **Das Artistenblatt.**)
 Baromflitenyészési Lapok. (Főlapja volt: **Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok.**)

Budapesti Vásárcarnok-Ujság. (Főlapja volt: **Nagy-Budapest.**)
 Egészségügyi Mérnök. (Főlapja volt: **Magyar Ipartecnika.**)
 Közlekedés. (Főlapja volt: **M. Posta.**)
 Magyar Pályázati Értesítő. (Könyomatú; főlapja volt: **Magyar Pályázati Közlöny.**)
 Összesen 6.

VIDÉKEN.

Aradvármegyei Gazdasági Egyesület Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezetének Üzleti Értesítője. (Főlapja volt: **Aradi Gazda.**) (Arad.)
 Politikai Ellenőr. (Főlapja volt: **Országos Ellenőr.**) (Kecskemét.)
 Összesen 2.

XII. ALKALMI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Nemzeti Turf.
 Az Ügyeletes. (Könyomatú.)
 Összesen 2

VIDÉKEN.

Lugosi Színházi Lapok. (Lugos.)
 Péczel. (Péczel.)
 Pöstyén. Pistryán. (Pöstyén.)
 Színészet. (Nyiregyháza.)
 Színház. (Kolozsvár.)
 Színház. (Makó.)
 Színházi Ujság. (Nagyvárad.)
 Színházi Ujság. (Szarvas.)
 Tátrafürdők. (Igló.)
 Trencsén-Teplitz. (Trencsén-Teplitz.)
 Összesen 10.

TÖBBNYELVŰ LAPOK.*

BUDAPESTEN.

Általános Műszaki Értesítő. (Allg. Technischer Anzeiger.) [Magyar és német.]
 Az Építőmunkás melléklapja: **Staviteľ'ský Robotník.** [M. és tót.]
 Igazság. Gerechtigkeitt. [M. és n. című; tartalma német.]
 Kivándorlási Értesítő. [M. és horvát.]

* Fel vannak véve fő nyelvük hírlapjai közé; a létszámot e rovat nem gyarapítja.

Központi Mercur. Central-Mercur. (M. és n.)

Magyar Festőipar. [M., n. és francia.]

Magyar Kő- és Márványújság. Ung. Stein- und Marmorzeitung. [M. és n.]

Magyar Külkereskedelmi Szemle. Export-Courrier. [M., n., francia és angol ny.]

Magyar Lisztkereskedő. Der Ung. Mehlhändler. [M. és n.]

Magyarország és A Nagy Világ. Ungarn und die Weite Welt. [M. és n.]

Magyar Sütők Lapja. [M. és n.]

Magyar Vas- és Gép-Piacz. Ung. Eisen- und Maschinen-Markt. [M. és n.]

Vásárosnoki Híradó. [M. és N.]

Vásár-Ujság. Marktzeitung. [M. és n.]

Összesen 14.

VIDÉKEN.

Fiumei Szemle. (Fiume.) [Magyar és olasz.]

Palánka. (Palánka.) [M. és n.]

Pöstyén. Pistryan. (Pöstyén.) [M. és n.]

Trencsén-Teplitz. (T.-Teplitz.) [M. és n.]

Összesen 4.

II.

Német nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Der Freie Bürger. (Sopron.)

Neue Werschetzer Zeitung. (Versecz.)

Ruthenische Revue. (Bécs—Sopron.)

Werschetzer Gebirgsbote. (Versecz.)

Összesen 4.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYESTARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

Budapester Anzeiger. (Könyomatú.)

Der Feldarbeiter.

Die Finanzielle Wacht.

Oest.-Ung. Journal. (Az Ung. Handelsblatt és a Finanzielle Blätter lenyomata.)

Ungarisches Handelsblatt.

Ungarische Medizinische Presse.

Volks wirtschaftliche Sonntags-Revue.

Volks wirtschaftliche Zeitung.

Zur Börsenlage.

Összesen 9.

VIDÉKEN.

Alibunarer Wochenblatt. (Alibunár—Versecz.)

Balneologische Revue. (Sopron.) Főlapja volt: **Internationale Mineralquellen-Zeitung.**

Der Chauffeur. (Pozsony.)

Die Ehrechtsreform. (Lajta-Ujfalu.)

Der Floh. (Versecz.)

Hódságer Zeitung. Hódsági Ujság. (Hódság.)

Karansebeser Wochenblatt. (Karánsebes.)

Oesterreichische Briefmarken-Zeitung.

(Bécs—Pozsony.)

Oesterreichisch-Ungarisches Leder-Blatt.

(Bécs—Sopron.)

Perjamos und Umgebung. (Perjámos.)

Pharmazeutische Rundschau. (Bécs—Sopron.)

Progress. (Sopron.)

Unser Kind. (Bécs—Sopron.)

Wetterkalender für Ungarn. (Liptó—Rózsahegy.)

Összesen 14.

III.

Horvát nyelvűek.

a) POLITIKAI LAPOK.

VIDÉKEN.

Novi List. (Fiume.) Folytatása: **Riecki Novi List.**

Összesen 1.

IV.

Szerb nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

ИРПЕТЕЧА.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

НАШЕ ДОБА. (Ujvidék.)

САДАШЊОСТ. (Nagykikinda.)

Összesen 2.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НАРОДНИ ГЛАС. Népszava. Volksstimme. (Ujvidék.)

Összesen 1.

V.

Román nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Controla. (Temesvár.)
Drapelul. (Lugos.)
Gazeta di Dumineca. (Szilágy-Somlyó.)
Tovarasia. (Vajda-Hunyad.)

Összesen 4.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Banatul. (Lugos.)
Deşteptarea. (Brassó.)
Dreptatea. (Brassó.)
Meseriastul. (Lugos.)
Renaşterea. (Karánsebes.)

Összesen 5.

B) Uj hirlapok.

I.

Magyar nyelvűek.

I. POLITIKAI NAPILAPOK.

BUDAPESTEN.

A Hír. Fel. szerk. Braun Sándor. Tul. ny. »A Nap« ujságvállalat. I. évf. Ára 16 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Flumei Napló. (Fiume.) Szerk. Ny. Mohovich Emőd. I. évf. Ára 14 kor.
Flumei Ujság. (Fiume.) Fel. szerk. Csoór Gáspár. Kiadótul. saját lapvállalat. Ny. Novak Arthur. I. évf. Ára 10 frank.
Független Szabolcsi Ujság. (Nyiregyháza.) Fel. szerk. Inczedy Lajos; segédsz. Hollósi Ödön. Tul. Inczedy és Jóba László. Ny. Jóba Elek. I. évf. Ára 12 kor.
Komárom és Vidéke, Független Hirlap. (Komárom.) Fel. szerk. Teller Kálmán. Tul. ny. »Pannonia« I. évf. Ára 8 kor.
Szabolcsvármegye. (Nyiregyháza.) Szerk. tul. Vajda Dezső. Ny. Tóth Sándor és Tsa. I. évf. Ára ?

Összesen 5.

II. POLITIKAI HETILAPOK.

BUDAPESTEN.

1837. Fel. szerk. dr. Halmi Elemér. Ny. »Orsz. Központi Községi kny.« I. évf. Ára 20 kor.
A Hétfő. Fel. szerk. Petri Arthúr. Ny. »Globus«. I. évf. Ára 4 kor.
Munkaadó. Szerk. Dóri Ottó. Kiadó: A Magyar Építőiparosok Orsz. Szövetsége. Ny. a »Molnárok Lapja« ny. I. évf. Ára ?

Nagy-Magyarország. Szerk. tul. Szemző A. János. Ny. »Pátria«. I. évf. Ára 6 kor.

A Tudósító. Főszerk. Koch Arnold; fel. szerk. Pogány Jakab. **Könyomatú;** ny. ? I. évf. 2 szám ára 200 kor.

Uj Szemle. Főszerk. Blaskovich Sándor. Fel. szerk. Ambrus Zoltán. Ny. »Franklin« társ. I. évf. Ára ?

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Hajdúzászló. (Debreczen.) Fel. szerk. Rostkovitz Artúr. Ny. a város kny. I. évf. Ingven.

A Hétfő. (Arad.) Szerk. Honig Ottó. Tul. Mahos Ágoston. Ny. Zlinszky István. I. évf. Ára 8 kor.

Lugosi Hirlap. (Lugos.) Fel. szerk. Tóth Elek. Tul. saját lapvállalat. Ny. a »Südüngarn« ny. I. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Magyar Határőr. (Nagyszében.) Fel. szerk. Cseh Lajos. Ny. [Kolozsvár:] Gombos Ferencz. I. évf. Ára 8 kor.

A Mi Lapunk. (Lugos.) Szerk. tul. Teleki András. Ny. a »Südüngarn« ny. (= Husvéth és Hoffer.) I. évf. Heti 2 szám. Ára 12 kor.

Órszem. (Csikszereda.) Szerk. dr. Ujfalusi Jenő. Ny. Létz János. I. évf. Ára 8 kor.

Szakolczai Határőr. Felsőmagyarországi Lapok. (Szakolcza.) Fel. szerk. dr. Gyikos Mihály. Kiadó: Weisz Sámuel. Ny. [Nyitra:] Löwy Antal. I. évf. Ára 8 kor.

Tiszavidéki Ujság. (Szolnok.) Szerk. Szücs Géza. Ny. Wachs Pál. I. évf. Ára 8 kor.

Vasmegyei Hirlap. (Szombathely.) Szerk. tul. Gaszner Imre N. Ny. Gabriel Ágoston. I. évf. Ára 10 kor.

Összesen 9.

III. VEGYESTARTALMÚ KÉPES LAPOK.

BUDAPESTEN.

Hazám. Főszerk. Sinay Gusztáv; fel. szerk. Gelsei Bíró Zoltán. Ny. a »Hazám« és a »Bírószági Szemle« ny. I. évf. Félhavi. Ára 20 kor.

A Kor. Szerk. Kogutowicz Károly. Tul. Demjén Lajos. Ny. Hornyánszky Viktor. I. évf. Félhavi. Ára 16 kor.

Az Olló. Szerk. kiadó Bátsi Balla Jenő. Könyomatú.

Szocializmus. Szerk. Garami Ernő. Ny. »Világosság.« I. évf. Félhavi. Ára 7 kor. Összesen 4.

IV. VALLÁS- ÉS NEVELÉSÜGYI S IFJÚSÁGI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Magyar Diákok. Szerk. Görög Kálmán. Tul. saját lapvállalat. Ny. [Czellömölk:] Dingreuve. I. évf. Minden második szombaton. Ára 6 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Gyermekvilág. (Kolozsvár.) Szerk. »Gáspár bácsi.« Ny. Ujhelyi-féle ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Ifjúsági Lapok. (Szombathely.) Összeállítják: Herman György és Somogyi Géza. Ny. Geist Márton. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Üres órák. Szünidei lap. (Szécsény.) Szerk. Barcza Ferencz. Ny. Glattstein Adolf. I. évf. Heti. Ára: 10 szám 2 kor.

Világnyelvek. (Debreczen.) Szerk. »egy növendék.« Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf.

Összesen 4.

V. SZÉPIRODALMI ÉS VEGYES TARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Pósta. Fel. szerk. dr. Vértés József. (Gépirású.) Hetilap.

Gondolatsarnok. Szerk. Jancsó Béla. Ny. Nagel István. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

A Jelen. Szerk. Radnai Rudolf és Hajós Béla. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Félhavi. Ára 8 kor.

Szent József Lapja. (Előbb: **Katholikus Magyarország.**) Fel. szerk. Szentesy Alfonz.

Ny. »Athenaeum«. V. évf. Félhavi. Ára 12 kor.

Liget. Fel. szerk. Baán Jenő. Ny. »Urania«. I. évf.

Összesen 5.

VIDÉKEN.

Hangulat. (Kolozsvár.) Szerk. Makkos-Hettyei Settner Tamás. Ny. Ajtai Kovács Albert. I. évf. Heti. Ára 14 kor. 40 fill.

Összesen 1.

VI. HUMORISZTIKUS LAPOK.

BUDAPESTEN.

Deres. Fel. szerk. Huszár Károly. Ny. »Stephaneum«. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Bomba. (Szabadka.) Fel. szerk. »Lámpás«. Ny. Lipsit és Tsa. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Dongó. (Hódmezővásárhely.) Fel. szerk. »Fullánk«. Ny. és kiadja a »Vásárhelyi Reggeli Ujság« ny. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Dunántúli Puska. (Szekszárd.) Szerk. »Vízipuskás«. Tul ny. Kaszás Sándor. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 80 fill.

Fulánk. (Kassa.) Főszerk. »Darázs«, fel. szerk. »Dongó«. Ny. Werfer Károly. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Kalapács. (Maros-Vásárhely.) Fel. szerk. Csunogi Leo. Ny. Hirsch Mór. I. évf.

Menyű. (Szabadka.) Szerk. Kepes Tibor. Ny. (Palánka) Csernicsek Imre. I. évf. Heti. Száma 4 fillér.

Paprika Jancsi. (Arad.) Szerk. »Szóke bácsi.« Ny. Kalmár Nándor és Társai. I. évf. Heti. Száma 2 f.

Rendezett Tamás. (Újpest.) Szerk. »Polgár és Magyar«. Ny. »Szabadság« ny. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Szegedi Paprika. (Szeged.) Szerk. Damó Oszkár és Tóth Zoltán. Ny. Endrényi Imre. I. évf. Heti. Ára 6 kor.

Összesen 9.

VII. SZAKLAPOK.

BUDAPESTEN.

Általános Pénzügyi Vállalat. Fel. szerk. Weisz Vilmos. Ny. ? I. évf.

Budapesti Tejgazdasági Lapok. Fel. szerk. Szalai Oszkár. Ny. Márkus Samu. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Egyetemes Döntvénytár. [Ezelőtt: Grill-féle Döntvénytár.] Szerk. dr. Gyomai Zsigmond és Edvi Illés Károly. Ny. »A Nap« ny. I. évf. Félhavi. Ára 10 kor.

Fazekas-Ipar. Szerk. tul. Illés József. Ny. »Athenaeum«. I. évf.

A Földmunkás. Főszerk. Mezőfi Vilmos; fel. sz. Ladányi J. Kiadó: Orsz. Munkásvédő Szövetség. Ny. »A Nap« ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 80 fill.

Handicap. Fel. szerk. Deutsch Zsigmond. Kiadó Vágó Géza. Ny. Löbl Dávid. I. évf. Ára 20 kor.

Ház- és Telektulajdonosok Lapja. Szerk. Balázs József. Tul. saját vállalat. Ny. Neuwald Illés. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Hellos. Mozgófényképipari és színházak érdekeit felölő szaklap. Szerk.? tul.? Ny. »Thalia«. I. évf. Félhavi. Ára 12 K.

Kisbirtokosok Lapja. Szerk. Huszár Jenő. Tul. Földes Béla. Ny. Wodianer F. és Fiai. I. évf. Heti. Ára ?

Konyhaművészet. Szerk. Hevessy Adolf. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Könyvkereskedelem. Szerk. kiadó Lőrincz Ernő. Ny. Wodianer F. és Fiai. Félhavi. Ára 6 kor.

A Magyar Bútor. Fősz. Gyömrői M. Manó. fel. sz. Göde Jenő. Kiadó a Butorkereskedők Orsz. Egyesülete. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Félhavi. Egyzl. tagoknak ingyen; különben ára 5 kor.

A Magyar Fogtechnikus. (Der Ungarische Zahntechniker cz. melléklappal.) Főszerk. Róna Imre; fel. sz. Dick János. Kiadó: Budapesti Fogművészek Egylete. Ny. »Urania«. I. évf. Egyzl. tagoknak ingyen.

Magyar Föld. Szerk. tul. Kövesdy Jenő. Ny. [Nagy-Kanizsa] Fischel Pülöp fia; utóbb [Bpest] Weiss L. és fia. I. évf. Félhavi. Ára 10 kor.

Magyar Iparteknika. (Előbbi czime: Magyar Kísiparos.) II. évf.

Magyar Magántisztviselő. Szerk. Székely Imre. Kiadó: a Magántisztviselők Otthona. Ny. »Globus« ny. I. évf. Félhavi. Ára 4 kor.

Magyar Rendőri Ujság. Fel. szerk. Parlaghy Aladár. Ny. »Anglo« ny. I. évf. Heti. Ára 20 kor.

Munkásbiztosítási Közlöny. Szerk.? Kiadja a M. kir. Állami Munkásbiztosítási Hivatal. Ny. a »Pesti kny. r.-társ.« I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Országos Forgalmi Közlöny. Szerk. Radó Sándor. Ny. Fritz Ármín. I. évf. Kétheti. Ára 10 kor.

Szabad Művészet. Szerkesztik: Bencze Ferencz és Szalkay Gusztáv. Ny. Wisinger J. Félhavi. Ára 8 kor.

A Szinpad. Szerk.? Ny. »Bercsényi« ny. I. évf.

Szövetségi Értesítő. Szerk. Szentiványi Károly; tul. az Orsz. Kath. Szövetség. Ny. »Stephaneum«. I. évf. Kétheti. Ára 10 kor.

Társadalmi Forradalom. Szerk. Kaszás Ferencz. Ny. »Jókai« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára 2 kor. 40 fill.

Zsidó Élet. Fel. szerk. Bokor Ármín; szerk. dr. Singer Leo. Ny. Fried és Krakauer. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Összesen 24.

VIDÉKEN.

Debreczen Este. (Debreczen.) Szerk. és kiadók Pálffy József és Dezső Ernő. Ny. a város ny. I. évf. Napilap. Ára ?

Előre. (JÚpest.) Szerk. Békefi Sándor. ny. »Szabadság.« I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Az Erdő. (Temesvár.) Szerk. Török Sándor. Kiadó az Orsz. Erdészeti Egyesület Ny. Uhrmann Henrik. I. évf. Félhavi lap. Ára 4 kor.

Iparos Lap. (Szatmár.) Főszerk. Glatz József. Fel. sz. Polonyi Albert. Ny. Nemes András. I. évf. Heti. Ára 6 kor. — Folytatása: **Szabadság.**

Iparosok Lapja. (Nagy-Károly.) Fel. szerk. Simkó Aladár. Tul. ny. Sarkadi N. Zsigmond. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Jegyzői Közlöny. (Lugos.) Fel. szerk. a Krassó-Szörényvármegyei Községi és Körjegyzők Egyesületének elnöksége. Ny. Sziklay Lajos. I. évf. Havi 2 szám. Ára 4 kor.

Jó Szerencsét. (Selmezbánya.) Szerk. Litschauer Lajos. Ny. Grohmann Gyula. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Kassai Munkás. (Kassa.) Fel. sz. Porosz Mihály. Kiadó a Felsőmagyarországi Szociáldemokrata Párt. Ny. László Béla. I. évf. Ára 3 kor.

Katonai Ujság. (Szeged.) Fel. szerk. Ujlaki Antal. Ny. Várnay Lajos. I. évf.

Közjegyzői Segédek Közlönye. (Nagylak.) Fel. szerk. tul. Babinszky Adolf. I. évf. Félhavi. Ára 12 kor.

Magyar Gambinus. (Nagybánya.) Szerk. Singer Jakab. Kiadó a M. Sörkereskedők Orsz. Egyesülete. Ny. Morvay Gyula. I. évf. Félhavi. Egyzl. tagoknak ingyen; különben ára 10 kor.

Magyar Könyvujság. (Debreczen.) Szerk. tul. Balassa Sándor. Ny. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

A Magyar Szent Korona Országai Vasutas Szövetsége Miskolczi Kerületének Hivatalos Közlönye. (Miskolcz.) Fel. szerk. Gyurkovics Béla. Ny. »László« ny. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

A Munka. (Szombathely.) Szerk. Nagy József; kiadó: Orsz. Iparospárt. Ny. a »Vasvármegye« ny. I. évf. Heti. Ára 12 kor.

Szabadság, iparoslap. [Előbbi czíme: **Iparoslap.**] (Szatmár.) Fel. szerk. Polonyi Albert. Ny. »Pázmány-sajtó«. Heti. Ára 6 kor.

Összesen 15.

VIII. NEM POLITIKAI TARTALMÚ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapest Környéke. Fel. szerk. Csics Ödön; kiadó nemes Hoffmann Móricz. Ny. Markovits és Garai. I. évf. Heti. Ára 10 kor.

Szabad Sajtó. Fel. szerk. Tóth Pál. Kiadó: »Szabad sajtó« irod. r.-társ. Ny. Wagner Ferencz, utóbb az »Árpád« kny. Félhavi. Ára

Virradás. Szerk. dr. Szakoleczai Árpád. Kiadó: Orsz. Polgári Radikális Párt. Ny. »Urania«. I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Összesen 3.

VIDÉKEN.

Csángó Ujság. (Hosszúfalu.) Fel. szerk. dr. Kozma Miklós. Ny. Jancsó János. I. évf. Heti 2 szám. Ára 4 kor.

Dunamellék. (Eresi.) Fel. szerk. és kiadó-tul. Fehér Márkus. Ny. Fehér Miklós. I. évf. Félhavi. Ára 8 kor.

Dunántúli Közlöny. [Mezőföldi Hirlap.] (Siófok.) Főszerk. ifj. Kohn Gyula; fel. szerk. Bókefi Sándor. Ny. [Sz.-Fehérvárott] a »Székesfehérvár és vidéke« kny.

Egyesüljünk. (Gyöngyös.) Fel. szerk. Babus József. Tul. 30-as bizottság. Ny. Sima Dávid. I. évf. Heti. Ára 4 kor. 20 fill.

Hajdúnánási Ujság. (H.-Nánás.) Fel. szerk. dr. Berencsy János. Ny. Bartha Imre. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Halas. (Kis-Kun-Halás.) Főszerk. Kozics István; fel. sz. Nagy Szeder István; kiadó Kóvári Antal. Ny. Prager Ferencz. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

A Hétről. (Kis-Jenő.) Fel. szerk. dr. Szimonisz László; társsz. Sófalvi Ferencz. Ny.

özv. Gallovich Dezsóné [Kis-Jenő—Erdő-hegy.] I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Jánosháza és Vidéke. (Jánosháza.) Fel. szerk. dr. Marton Adolf; segédsz. Novák Pál. Ny. [Czell-Dömölk] Dinkgreve Nándor. I. évf. Heti. Ára ?

Kőrösvölgy. (Boros-Sebes.) Szerk. Hajdu József. Tul. ny. »Urania«. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Magyar Tenger. (Siófok.) Szerk. Tompa Béla; tul. ny. Weisz Lipót. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Nagyatádi Hirlap. (N.-Atád.) Szerk. dr. Neubauer Ferencz. Ny. Benyák János. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Nyitra. (Nyitra.) Szerk. kiadó Miklós Tibor. Ny. Kapsz Géza és Kramár Vilmos. I. évf. Napi. Száma 4 fill.

Az Őrség. (Csikszercseda.) Szerk. Zöldy Lajos. Ny. Szvoboda József. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

Pásztói Hirlap. (Pásztó.) Főszerk. Láng János; fel. szerk. Szabó Károly. Ny. Nigrinyi Ferencz. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Pöstyéni Lapok. (Pöstyén.) Szerk. Szabó Lajos. Ny. [Nyitra:] Löwy Antal. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Privigye és Vidéke. (Privigye.) Szerk. Szabó Lajos. Ny. [Nyitra:] Löwy Antal.

Sárbogárd és Vidéke. (Sárbogárd.) Szerk. Nagyöblöni Bakó Bálint. Ny. Spitzer Jakab. I. évf. Heti. Ára

Sárospataki Ujság. (Sárospatak.) Szerk. tul. Radil Károly. Ny. a sárospataki főiskola betűivel Radil K. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Szamosujvár és Vidéke. (Szamosujvár.) Szerk. tul. dr. Gopcsa Jakab. Ny. »Aurora« (= Todorán Endre). I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Szenicz-Miava és Vidéke. Felsőmagyarországi Lapok. (Szenicz.) Szerk. dr. Gyikos Mihály. Ny. [Nyitra:] Löwy Antal. I. évf. Heti. Ára ?

Törökbecse. (Törökbecse.) Szerk. Zászló B. Benő. Ny. Jovanovits Gida. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Törökbecse és Környéke. (Törökbecse.) Szerk. Varga Ferencz. Ny. [N.-Kikinda:] Kiadó: ny. = Szegyakov Iván. I. évf. Heti. Ára 8 kor.

Ujpest. (Ujpest.) Szerk. Negyedi-Szabó Béla és Miklós Móricz. Ny. »Szabadság«. I. évf. Heti. Ára 6 kor.

Ujvidéki Hirlap. (A Paláncai Hirlap le nyomata.) Szerk. ny. [Palánka:] Csernicsek Imre.

Összesen 24.

IX. HIVATALOS LAPOK.

VIDÉKEN.

Kiállítási Lapok. (Temesvár.) Szerk. dr. Bodor Antal. Ny. Csendes Jakab. I. évf. . . .

Összesen 1.

X. HIRDETESI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Hirdetők Lapja. Szerk. Ribényi Antal. Tul. Holbesz József. Ny. Müller Károly. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Magyar Pályázati Értesítő és Munkaközvetítő. Főszerk. Bleyer Vilmos; fel. szerk. Biró Adolf. Ny. ifj. Kellner Ernő. I. évf. Heti. Ára

Összesen 2.

VIDÉKEN.

Erdélyrészi Kereskedelmi Tudósító. (Kolozsvár.) Szerk. kiadó Sölyom Dezső. Ny. »Szt. Bonaventura« kny. I. évf. Félhavi. Ára 6 kor.

Ingyen Ujság. (Szombathely.) Szerk. ? Ny. a »Vasvármegye« kny. I. évf. Megjelenési ideje? Ára ?

Összesen 2.

XI. VEGYES MELLEKLAPOK.

VIDÉKEN.

Az »Uj Lap« Kolozsvári Melléklete. (Kolozsvár.) Szerk. P. Trefan Leonard. Ny. »Szt. Bonaventura« ny. I. évf. Napi.

Az »Uj Lap« Pécsi Melléklete. (Pécs.) Ny. Wessely és Horváth. I. évf. Napi.

Összesen 2.

XII. ALKALMI LAPOK.

BUDAPESTEN.

Fodor és Vidéke. Főszerk. Kereszty István, fel. szerk. Ánisz Aladár. Ny. »Világosság«. Egyetlen szám.

Hüvösvölgyi Legfrissebb Ujság. Fel. szerk. »Director«. Ny. Bichler I.

A János. Szerk. »Valaki«. Ny. »Világosság« ny.

Revolvero Di Carnevale. (Kőbánya.) Szerk. »Signore Febrero«. Ny. »Első Kőbányai kny.« Goldschmied A. Egyetlen szám.

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Eleven Ujság. (Hajdu-Szoboszló.) Szerk. Nagy Zoltán. Kiadó a Szoboszlai Nőegylet. Ny. Plósz Gyula. Egyetlen szám. Ára 20 fill.

Eleven Ujság. (Zilah.) Szerk. dr. Szász Antalné. Ny. Seres Samu. Egyetlen szám. Ára 1 kor.

Komáromi Lapok. (Komárom.) Szerk. dr. Kiss Gyula. Ny. Spitzer Sándor. Egyetlen szám.

Stószfürdői Vészkürt. (Stósz fürdő.) Szerk. »Józsika«. Ny. [Kassa:] Koczányi Béla. Egyetlen szám. Ára ?

Tiszafüredi Emléklap. (T.-Füred.) Főszerk. Milesz Béla; fel. szerk. Laszozik Gyula. Ny. Goldstein L. Egyetlen szám.

Világvasár Kézönye. (Kecskemét.) Szerk. a közönség; kiadó a »Rongyos Egyesület«. Ny. »Első Kecskeméti Hirlapkiadó és Ny. R.-Társ.« Egyetlen szám.

Összesen 6.

TÖBBNYELVŰ LAPOK.

BUDAPESTEN.

Budapesti Tejgazdasági Lapok. [Magyar és német.]

A Magyar Fogtechnikus. [Német melléklapja: Der Ungarische Zahntechniker.]

Magyar Rendőri Ujság. [M., n., esetleg több nyelven is.]

Igazság, Gerechtigkei. [M. és n. czímmel; tartalma csak német.]

Összesen 4.

VIDÉKEN.

Fiumei Napló. (Fiume.) [Magyar és olasz.]
Stószfürdői Vészkürt. (Stószfürdő--Kassa.) [M. és tót.]

Összesen 2.

II.

Német nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

Torontaler Nachrichten. (Perjámos.) Fel. szerk. dr. Eisenstein Rudolf. Ny. »Hungaria«.

Összesen 1.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.
BUDAPESTEN.

Abendblatt des Alt-Pester Gemeindeboten. Szerk. ? Tul. az »Alt-Pester Gemeindeg.
Ny. Kellner Ernő. Alkalmi lap.

Fachblatt der Müller und Mühlenarbeiter.
Szerk. Schwarz Rikárd; tul. Komjáti
Gyula. Ny. Bichler J. I. évf. Havi 2 szám.
Ára 4 kor.

Finanz-Telegraph. Szerk. Geiger Vilmos;
kiadó: Weiss Adolf és Tsa bankcézég. Ny.
»Pallas«. I. évf. Havi 2 szám. Ára ?

Foto-Optik. Szerk. ? Ny. »Corvina«. I.
évf.

Igazság. Gerechtigkeit. Szerk. Brunner
József. Ny. »Árpád« ny. I. évf. Félhavi.
Ára 6 kor.

Sportsman. Szerk. Halász Zsigmond. Ny.
»Globus«. I. évf. Heti, futamok idején napi-
lap. Ára ?

Összesen 6.

VIDÉKEN.

Bürger-Zeitung. (Pozsony.) Szerk. Wink-
ler-Heiling Ferdinánd. Ny. Alkalay Adolf
és Fia. I. évf. Heti. Ára számonként
4 fill.

**Erste Wiener Knaben- und Mädchenhort-
Zeitung.** (Bécs.) Szerk. Breier Rudolf. Ny.
[Sopron:] Röttig Gusztáv. I. évf. Havi
2 szám. Ára 4 kor.

Die Hautitze. (Temesvár.) Főszerk.
Juhász E.; fel. szerk. tul. »36 főhadnagy«.
Ny. a Temesvarer Zeitung ny. Alkalmi lap;
száma 2 kor.

Hermannstädter Arbeitgeber. (Nagy-Sze-
ben.) Szerk. Buertmes Frigyes. Ny. Meltzer
Henrik. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Die Karpathen. (Brassó.) Szerk. Meschen-
dörfer Adolf; kiadó Hiemesch Ny.
Schneider és Feminger. I. évf. Félhavi.
Ára 16 kor.

Moderne Reklame. (Temesvár.) Szerk.
Weintraub Ármin. Ny. a »Délmagyar-
ország« ny. (= Csirovits D. Toma). I. évf.
Napi. Ára 90 kor.

Die Notwehr. (Bécs.) Szerk. Raab, Hans;
kiadó Raab, S. Ny. [Pozsony:] Alkalay
Adolf és Fia. I. évf. Havi 2 szám. Ára
8 kor.

Összesen 7.

III.

Horvát nyelvűek.

POLITIKAI LAPOK.

VIDÉKEN.

Naše Novine. (Szabadka.) Szerk. dr.
Mamužić Joso. Ny. saját kiadótársulat.
I. évf. Heti. Ára 3 kor.

Riecki Novi List. (Fiume.) A **Novi List**
folytatása, X. évf.

Összesen 2.

IV.

Szerb nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НАШЕ РОДНО. (Zombor.) Szerk. dr.
Vujits Branko. Ny. Bajits P. Vladimir.
I. évf. Heti. Ára 6 kor.

ЦПИСКИ ГЛАС. (Nagy-Kikinda.) Szerk.
dr. Jaksits Száva; tul. saját lapvállalat.
Ny. Milenkovits Sztevan.

Összesen 2.

b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.

VIDÉKEN.

НОВОСАДСКЕ ХОБИНЕ. (Ujvidék.)
Szerk. tul. dr. Szubotits Kamenko. Ny.
Povovits M. Testv. I. évf. Heti. Ára ?

СТАРМЛАДИ. Képes élelzap. (Uj-
vidék.) Szerk. Krsztonosits Péter; kiadja
Krsztonosits M. Ny. a »Branik« társ. I. évf.
Félhavi lap. Ára ?

Összesen 2.

V.

Román nyelvűek.

a) POLITIKAI TARTALMÚAK.

BUDAPESTEN.

Lupta. Fel. szerk. Pleșoianu George. Ny.
a »Poporul Roman« ny. I. évf. Napi. Ára
24 kor.

Összesen 1.

VIDÉKEN.

Țara Noastră. (Nagy-Szeben.) Fel. szerk.
Gritta O.; kiadó Goga Octavian. Ny. Fő-
egyházmegeyi ny. I. évf. Heti. Ára 5 kor.

Piparus. (Arad.) A »Tribuna« mellék-lapja. Fel. szerk. Ustura Toma; kiadó tul. Urzica Stan. Ny. Nichin George. I. évf. Havi 2 szám. Ára 6 kor.

Ungaria. (Kolozsvár.) Szerk. tul. dr. Moldován Grigorin. Ny. Ajtay K. Albert. I. évf. Napi. Ára 16 kor.

Összesen 3.

**b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.**

VIDÉKEN.

Economia. (Karánsebes.) Szerk. kiadó Diaconovich Sándor. Ny. Egyházmegyei ny. »III.« évf. Félhavi. Ára 4 kor.

Nuncitorul Român. (Temesvár.) Főszerk. Rodina Joan, fel. szerk. Ponta Petru; kiadó tul. Pescariu Joan. Ny. a lap ny. I. évf. Heti. Ára 4 kor. — Mellék-lapja:

Soacra. Fel. szerk. »dr. Susitorul«.

Progresul. (Oravicza.) Fel. szerk. Pur-gariu Alexandru. Kiadó tul. Jianu Ghe-veghe; ny. Boldureanu N. »Progresule« ny.

Zavodul. (Kolozsvár.) Szerk. tul. Podoaba Basiliu. Ny. »Előre« kny. I. évf. Félhavi. Száma 20 fill.

Összesen 5.

VI.

Tót nyelvűek.

**a) POLITIKAI TARTALMÚAK.
VIDÉKEN.**

Nasa Zastava. (Eperjes.) Főszerk. dr. Dessewffy István, f. szerk. Zsebráczky Géza. Kiadó ny. Kósch Árpád. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Naše Noviny. (Besztercebánya.) Fel. szerk. Bobok Arnold. Ny. Machold T. I. évf. Kétheti. Ára 2 kor. 80 fill.

Összesen 2.

**b) SZAKLAPOK ÉS VEGYES
TARTALMÚAK.**

VIDÉKEN.

Obzor. (Miava.) Szerk. dr. Filberger Gyula. Ny. Paňický Dániel. I. évf. Heti. Ára 4 kor.

Összesen 1.

VII.

Olasz nyelvűek.

POLITIKAI TARTALMÚ.

VIDÉKEN.

Corriere. (Fiume.) Fel. szerk. Ferri L. Ny. Dobrovich Giuseppe. I. évf. Napi. Ára 12 kor.

Összesen 1.

Statiztkai összefoglalás.

MAGYAR NYELVŰ HIRLAPOK :		Megszüntek	Ujak	Különbözet
I. Politikai napi:	Budapesten	5	1	— 4
	vidéken ..	27	5	— 22
II. Politikai heti:	Budapesten	12	6	— 6
	vidéken ..	35	9	— 26
III. Vegyestartalmu képes:	Budapesten	3	4	+ 1
	vidéken ..	4	—	— 4
IV. Vallás- és tanügyi:	Budapesten	12	1	— 11
	vidéken ..	15	4	— 11
V. Szépirod. és vegyestart.:	Budapesten	6	5	— 1
	vidéken ..	2	1	— 1
VI. Humorizstikus:	Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ..	9	9	0
VII. Szaklapok:	Budapesten	82	24	— 57
	vidéken ..	18	15	— 3
VIII. Nem politikai:	Budapesten	4	3	— 1
	vidéken ..	73	24	— 49
IX. Hivatalos:	Budapesten	2	—	— 2
	vidéken ..	—	1	+ 1
X. Hirdetési:	Budapesten	6	2	— 4
	vidéken ..	4	2	— 2
XI. Melléklapok:	Budapesten	6	—	— 6
	vidéken ..	2	2	0
XII. Alkalmi:	Budapesten	2	4	+ 2
	vidéken ..	10	6	— 4
Összesen Budapesten		140	51	— 89
vidéken ..		199	78	— 121
Együttvéve		339	129	— 210
NEM MAGYAR NYELVŰEK :				
Német:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	4	1	— 3
nem politikai,	Budapesten	9	6	— 3
	vidéken ..	14	7	— 7
Horvát:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	1	2	+ 1
Szerb:	politikai, Budapesten	1	—	— 1
	vidéken ..	2	2	0
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	1	2	+ 1
Román:	politikai, Budapesten	—	1	+ 1
	vidéken ..	4	3	— 1
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	5	5	0
Tót:	politikai, Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	—	2	+ 2
nem politikai,	Budapesten	—	—	0
	vidéken ..	—	1	+ 1
Olasz:	politikai, vidéken ..	—	1	+ 1
	Összesen Budapesten	10	7	— 3
vidéken ..		31	26	— 15
Együttvéve		41	33	— 18
Végösszeg.....		380	163	— 227

II.

Folyóiratok.

Összeállította HORVÁTH IGNÁCZ.

A) Megszűnt folyóiratok.

I.

Magyar nyelvűek.

- Álföldi Közgazdasági Lapok.** (Debreczen.)
Államgazdasági Szemle. (Budapest.)
Az állami tanítók országos egyesületének értesítője. (Gyöngyös.)
Állategészség. (Budapest.)
Amateur Útmutató. (Nagyvárad.)
Baromfiudvar. (Szarvas.)
Budapesti Építészeti Szemle. (Budapest.)
Budapesti Háztartás. (Budapest.)
Debreczeni Katholikus Lap. (Debreczen.)
Délmagyarország. Južna Ugarska. (Vajszka.) (Magyar-horvát.)
Délmagyarországi Méhészeti Lapok. (Szabadka.)
Egyházi Zene. (Magyar-Kimle.)
Erdészeti Lapok. (Budapest.)
F. M. K. E. (Nyitra.)
Fényképészeti Szemle. (Budapest.)
A Festő Munkás. (Ujpest.)
Fuvarozó Munkás. (Budapest.)
Gazdasági Értesítő. (A Komáromi Ujság melléklete.) (Komárom.)
Gyakorlati Pedagogia. (Szeged.)
Gyógyszerészet. (Misztótfalu.)
Haladás. (Budapest.)
Havi Közlöny. (Temesvár.)
Ház- és Földbirtokosok Pénzügyi Közlönye. (Budapest.)
Ipari és szellemi tulajdon. (Budapest.)
A Jövő. (Nagyvárad.)
Kalászkok. (Békéscsaba.)
A katolikus írók és hírlapírók országos Pázmány-egyesületének hivatalos közlönye. (Budapest.)
Kávé Ujság. (Fiume.)
Kelet. (Budapest.)
- A Kertészeti Közlöny.** (Sepsiszentgyörgy.)
Kerületi Értesítő. (Nagybecskerek.)
Korcsmáros. (Budapest.)
Kőfaragó. (Budapest.)
Könyvkereskedők Lapja. (Budapest.)
Közgazdasági Ügyelő. (Budapest.)
Köztisztasági Közlöny. Közegészségi és városrendezésügyi szaklap. (Budapest.)
A Lakatosmunkások Havi Értesítője. (Budapest.)
Magyar Evezős Sport. (Budapest.)
Magyar Fa- és Szénkereskedelem. (Budapest.)
Magyar Földhittel-Ujság. Közgazdasági Tudósító. (Budapest.)
Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. (Budapest.)
Magyar Kalapos Ujság. (Első magyar kalapos ujság.) (Budapest.)
Magyar Közlöny. (Budapest.)
A magyar turista-egyesület budapesti osztályának értesítője. (Budapest.)
Méhkas. (Budapest.)
Mészáros- és Hentesegédek Lapja. (Budapest.)
Modern Művészet. (Budapest.) Egybeolvadt a »Jövendő«-vel.
Molnárok és Malommunkások Lapja. (Budapest.)
Művészi Ipar. (Budapest.)
Nemzeti Szövetség. (Budapest.)
Népszerű Ismertetés. (Budapest.)
Nevelés. (Máramarosi Tanügy.) (Máramarossziget.)
Nyugatmagyarországi Iparlap. »Westungarische Gewerbezeitung«. (Sopron.)
Óbecse. (Óbecse.)
Országos Orvosszövetség. (Budapest.)
Önképzőkör. (Zalatna.)

Pénzügyi Tanácsadó. (Budapest.)
Pincézér-Munkás. (Budapest.)
Polgári-iskolai Közlöny. (Budapest.)
Pozsony-városi Közlöny. (Pozsony.)
Régi Okiratok és Levelek Tára. (Debreczen.)
Szabó-iparosok Közlönye. (Budapest.)
Szabó Kisiparos. (Budapest.)
Szentlőrinczi Czellövészet Lapja. (Budapest.)
A Szobrász. (Budapest.)
Szólóban. (Gyöngyös.)
Szövegplap. (Németbogsán.)
Táncművészet. (Komárom.)
Tanoncz Ujság. (Vác.)
Tanügyi Ertesítő. (Győr.)
Tanügyi Ertesítő. (Komárom.)
Telekkönyv. (Szeged.)
Tornaügy. (Budapest.)
Udvarhely-vármegyei Községi és Körjegyzők Közlönye. (Székelyudvarhely.)
Az Uj Század. (Kolozsvár.)
Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.)
Vakok Ügye. (Budapest.)
Vasuti díjszabási és közlekedésügyi közlöny. (Budapest.)
Vasuti Universum. (Budapest.)
Vasuti Universum. (Budapest.)
Vezérünk. (Budapest.)
Világosság. (Budapest.)
Zentai Gyorsíró. (Zenta.)

Összesen : Budapesten 46.

Vidéken 36.

II.

Idegen nyelvűek.

Adeverul. (Budapest.)
Advocatul Poporal. (Temesvár.)
Berith am. (Budapest.)
Calicul. (Nagyszeben.)
Chit-Chat. (Budapest.)
Délmagyarország. Južna Ugarska. (Vajszka.) (Magyar-horvát.)
Dobry Pastier. (Békéscsaba.)
Handels-Anzeiger. (Sopron.)
Kartel-Rundschau. (Sopron.)
Die Kritik. (Sopron.) (Jelenleg egy hónapnál kisebb időközökben jelenik meg.)
Lederarbeter. (Budapest.)
Lucrul. (Karánsébes.)
Monatlicher Anzeiger des christlichen Vereins junger Männer. (Budapest.)
Musa Romana. (Balázsfalva.)
Nachrichten des Oedenburger Comitats-Agrikultur-Vereines. (Sopron.)
Orizontul. (Kolozsvár.)
Pharmaceutische Mittheilungen der Reichspalatin-Apotheke. (Budapest.)
Politiché élanky. (Besztercebánya.)
Školszki Liszt. (Zombor.)
Spiritus-Revue. (Sopron.)
Spomenak. (Pancsova.)
Szrpszka Vjezilja. (Versecz.)
Ungarische pädagogische Revue. Revue pädagogique hongroise. (Budapest.)

Összesen : Budapesten 7.

Vidéken 16.

B) Uj folyóiratok.

I.

Magyar nyelvűek.

Az Absztinens. Az alkohol ellen küzdő szocziáldemokrata munkásegyletek hivatalos közlönye. Szerk. Fenyves Jenő. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Az Alkoholizmus ellen. Az »Alkoholelennes szövetség« havi folyóirata. Szerk. Szabó György. Nagyernye. Nyom. Hirsch Mór, Marosvásárhelyt. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Állami Népoktatás. Csongrád vármegyei tanítóegyesület csongrádi járáskörének s a tanonciskolai tanítók országos egyesülete szervezőbizottságának hivatalos közlönye.

Szerk. Blázsik Mihály. Csongrád. Nyom. Bozó és Justin. I. évf. 1907. Megjelenik havonta. Ára 5 kor.

Állategészségügyi Közlemények. Szerk. Strószner Ödön. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Badacsony és Vidéke. Szerk. Széplaki Nagy Zoltán. Badacsony. Nyom. Mérei Ignác, Keszthelyen. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Egészségügyőr. Betegszállítás, fertőtlenítés, állategészségügyi, valamint egyéb egészségügyi kérdéseket tárgyaló szaklap. Szerk. Fodor G. Géza. Budapest. Nyom. Bercsényi ny. r.-t. Kispeszt. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

Égi Világosság. Spiritisztikai folyóirat. Szerk. Havas Andor. Budapest. Nyom.

Benes Sándor. IX. évf. 1907. Megjelenik havonként. Egyes szám ára 90 fill.

Érdélyi Zenevilág. Szerk. Zsigmond Ferencz. Kolozsvár. Nyom. Gámán J. örököse. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Értesítő. A »Mozdonyfűtők országos egyesülete« hivatalos közlönye. Szerk. Jancsny István kny. Budapest. Nyom. Löbl Mór kny. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Fáklya. Ujságárusok és lapkihordók érdekeit védő gazdasági és társadalmi lap. Szerk. Tóth István. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Fehérneműtisztító Munkások Szaklapja. A fehérneműtisztító iparban alkalmazott munkások és munkásműködő szak- és társadalmi közlönye. Szerk. Kállai Sándor. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára számonként 10 fill.

A Filadelfia magyar diakonissza-szövetség híradója. Szerk. Biberauer Richárd. Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. 1907. Megjelenik évenként négyszer. Ára ?

A Fővárosi Könyvtár Értesítője. A »Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből« melléklete. Szerk. Thirring Gusztáv. Budapest. Nyom. Székesfővárosi házi-nyomda. I. évf. 1907. Megjelenik évenként. Ára ?

Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből. Szerk. Thirring Gusztáv. Budapest. Nyom. Székesfővárosi házi-nyomda. Megjelenik évenként. Ára 4 kor.

Gazdasági és ipari szövetkezés. »Felső-dunai szövetkezetek szövetségé«-nek hivatalos lapja. Szerk. Székely Antal. Komárom. Nyom. »Pannonia« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Gazdasági Önállóságunk. Gazdasági folyóirat. Szerk. Kun István. Debreczen. Nyom. Hoffmann és Kronovitz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Hamvasztás. A fakultatív halotthamvasztás eszméjét terjesztő folyóirat. Szerk. Wilhelm Frigyes. Budapest. Nyom. »Pátria« kny. r.-t. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Hangszerkészítők Szaklapja. A magyarországi hangszerkészítők hivatalos lapja. Szerk. Dobó József. Budapest. Nyom. Gelléri és Székely. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Havi Könyvészet. A magyar könyvkereskedelemben megjelent és megjelenőfélben levő újdonságokról. Összeállította és kiadja Toldi Lajos. Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. évf. 1907. Megjelenik évente 12 szám. Ára 1 kor.

A Házi Fogorvos. Ismeretterjesztő havi-lap. Szerk. Margittai Szaniszló. Budapest. Nyom. »Turul« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Hivatalos Értesítő. Kiadja a cs. kir. szab. kassa—oderbergi vasut. Budapest. Nyom. Kertész József. 1907. Megjelenik ? Ára ?

Hölgyek Lapja. Szerk. R. Hány Margit. Budapest. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Hunczut Ujság. Szerk. a zombori iparos dalárda. Zenta. Nyom. Bittermann N. és fia. I. évf. 1907. Megjelenik ? Ára ?

Husipari Munkások Lapja. Szerk. Reisz Mór. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. II. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

Az Idő. Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes havi folyóirat. Szerk. Kállai Emil. Szeged. Nyom. Schulhof Károly kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Kalocsai J. t. Stefaneum levelező lapja. Főszerk. P. Biró S. J. Kalocsa. Nyom. Jurcsó Antal. I. évf. 1907. Megjelenik évenként kétszer. Ára ?

Katholikus Nevelés. Szerk. Aubermann Miklós. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907. Megjelenik évenként tizszer. Ára 8 kor.

Katholikus Népszövetség. Szerk. Szentiványi Károly. Budapest. Nyom. Stephaneum r.-t. kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Kávémérők Közönye. A székesfővárosi kávémérő ipartársulat hivatalos lapja. Szerk. Hergár V. Budapest. Nyom. Spitzer Márk. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

Keresztény Élet. Szerk. Kádár Géza. Zilah. Nyom. Seres Samu. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Keresztény Magyarország. Politikai, közgazdasági és társadalmi havi lap. Az országos 48-as függetlenségi keresztény szociálistapárt hivatalos lapja. Szerk. Csikós Ádám és Nagy János. Budapest. Nyom. Anglo-nyomda. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Kertgazdaság. A hivatásos kertészek és a kertészettel foglalkozók lapja. Szerk. Papp Samu. Piskitelep. Nyom. »Békésmegyei függetlenség« kny. Békéscsaba. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Kocsigyártó Ipar. Műszaki szakközlöny. Kocsigyártó iparosok orsz. szövetségének hivatalos lapja. Szerk. Bodolló Endre. Budapest. Nyom. »Coronia« kny. V. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

A Magántisztviselő. A magyarországi magántisztviselők egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Dömötör Miklós. Budapest. Nyom. Krausz S. és Társa. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor. 40 fill.

A Magyar Fogtechnikus. A budapesti fogművészek egyletének hivatalos lapja. Szerk. Dick János. Budapest. Nyom. »Urania« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára ?

Magyar Gyufagyárosok Lapja. A gyújtó-és vegytechnikai ipar és kereskedelem közlönye. Szerk. Wainzer Jenő. Budapest. Nyom. Pénzintézetek müintézete. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 18 kor.

A Magyar Kereskedelmi Csarnok Közleményei. Kiadja a magyar kereskedelmi csarnok titkári hivatala. Budapest. Nyom. Weiss L. és F. I. évf. 1907. Megjelenik időhöz nem kötve évenként többször. Tagoknak ingyen.

Magyar Székesfőváros. Közigazgatási, várospolitikai és közgazdasági lap. Szerk. Bartha Sándor. Budapest. Nyom. »Jókai« kny. X. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 12 kor.

Magyar Táncmester. Magyarország vidéki táncztanítók egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Urbán Lajos. Kisújszállás. Nyom. Platz Ferencz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Magyar Tisztviselők Lapja. A tisztviselők takarékpénztára részvénytársaság hivatalos lapja. Szerk. Gorovy Miksa és Dencs Gyula. Budapest. Nyom. Elek Lipót. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 8 kor.

Magyar Uszósport. A »Magyar uszóegyesület« hivatalos lapja. Budapest. Nyom. Zeisler M. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára növendék tagoknak 2 kor.

Magyar Zenetudomány. Szerk. Major J. Gyula és Herrmann Antal. Budapest. Nyom. »Thália« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ?

Mária-Kongregáció. Szerk. Bús Jakab. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907—1908. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

A Mi Iskoláink. Szerk. Rombauer Emil. Budapest. Nyom. Károlyi György. I. évf. 1907. Megjelenik háromhavonként. Ára 2 kor.

Miskolczi Ifjuság. Szerk. Földes Lajos. Miskolcz. Nyom. Schwarcz Soma. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 20 fill.

Modern Háztartás. Szerk. Sik Béláné. Budapest. Nyom. Légrády testvérek. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ingyen.

Muzeumi és Könyvtári Értesítő. Szerk. Mihalik József. Budapest. Nyom. Stephaneum kny. I. évf. 1907. Megjelenik évenként 4 füzet. Ára 10 kor.

Műkedvelő Fényképezők Lapja. A debreczeni műkedvelő fényképezők egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Vise Kálmán. Debreczen. Nyom. Városi kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. Tagoknak ingyen.

Művészeti Album. Kizárólag magyar művészek alkotásai. Budapest. Nyom. Országos központi községi kny. 1907. Megjelenik évenként 6 füzet. Ára ?

Nagybecskerekeli Értesítő. A magyar szent korona országai vasutas szövetsége nagybecskerekeli kerületének közlönye. Szerk. Kovács Konrád. Nagybecskerek. Nyom. »Libertas« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Népakarat. Társadalmi és politikai havi ap. »A magyar nemzeti szociális párt« hivatalos lapja. Szerk. Csikós Ádám és T. Nagy János. Budapest. Nyom. Neuwald Illés utódai. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Népek Hazája. Kisiparosok érdekeit védő havi lap. Szerk. ifj. Köteles Károly. Gyöngyös. Nyom. Sima Dávid. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor. 60 fill.

Népszövetség. Politikai és közgazdasági folyóirat. Szerk. Kunéry Kálmán. Nagytarna. Nyom. Boros Adolf, Szatmár. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 5 kor.

A Nő és a Társadalom. Szerk. Bedy-Schwimmer Rózsa. Budapest. Nyom. »Athe-neum« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Objektív. A fényképész-munkások lapja. Budapest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. II. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára számonként 80 fill.

Olajág. Szerk. Garzó Gyula és Harsányi Pál. Gyoma. Nyom. Kner Izidor. I. évf. 1907—1908. Megjelenik havonként. Ára ?

Országos Forgalmi Közlöny. Általános közgazdasági lap. A »Közgazdasági hitel- és áruforgalmi részvénytársaság« hivatalos lapja. Szerk. Radó Sándor. Budapest. Nyom. Fritz Ármin. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 10 kor.

Az Országos paedagogiai könyvtár és tan-szermuzeum hivatalos értesítője. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministe-rium. Budapest. Nyom. Franklin-Társ. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 korona.

Az Országos polgári radikális pártnak értesítője. Szerkeszti? Budapest. Nyom. Márkus Samu. 1907. Megjelenik? Ára?

Paedagogiumi Ifjuság. Szerk. Fülep Kál-mán. Budapest. Nyom. Barcza József kny. VI. évf. 1906—1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Protestáns Világ. A magyar protestantiz-mus érdekeit képviselő egyházi, politikai és társadalmi lap. Szerk. ifj. Lukáts Gyula. Budapest. Nyom. Weissenberg Ármin. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Somogy megyei gazdasági egyesület havi értesítője. Szerk. Bogvay Emil. Kaposvár. Nyom. Hagelman Károly. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Sporthírek. A magyar testgyakorlók köre hivatalos értesítője. Szerk. Vida Henrik. Budapest. Nyom. ifj. Kellner Ernő. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Tagoknak ingyen.

A Szabadtanítás magyar országos kongresszusának értesítője. Szerk. Pályi Sándor és Vörösváry Sz. Ferencz. Budapest. Nyom. Franklin-Társulat kny. Megjelenik időközönként. Ára egyes számonként 40 fill. Tagoknak ingyen.

A Szabász. Szerk. Hipp Károly. Budapest. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 korona.

Természetes Életmód. Szerk. Nagy Sándor. Tolna-Ozora. Nyom. »Szabadság« kny., Uj-pest. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 korona.

Ujságárusok és Lapkihordók Szaklapja. Szerk. Spiegelhalter Sándor. Budapest. Nyom. Rothberger és Weisz. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Világítási Munkások Szaklapja. A »Vilá-gítási munkások országos szövetségé« nek hivatalos közlönye. Szerk. Schmidt Lipót. Budapest. Nyom. »Világosság« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor. 80 fill.

Világosság. Társadalmi és vallásos folyó-irat. Szerk. Gergely Antal és Lencz Géza. Mezőtúr. Nyom. Török Ignác. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára?

Összesen: Budapesten 48.
Vidéken 21.

II.

Idegen nyelvűek.

Amtliche Nachrichten. Kiadja a cs. kir. szab. kassa—oderbergi vasut. Budapest. Nyom. Kertész József. 1907. Megjelenik? Ára?

Die Biene. Zeitschrift für finanzielle und commerciale Angelegenheiten. Budapest. Nyom. »Európa« kny. I. évf. 1907. Meg-jelenik havonként. Ára?

Die Freie Warte. Monatschrift für Wissen-schaft, Kunst, Literatur und Politik. Szerk. Blümmel E. K. Wien. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. I. évf. 1907. Meg-jelenik havonként. Ára 6 kor.

Glasul poporului. Foaie politică, socială și economică. Szerk. Cristea Aurél. Buda-pest. Nyom. »Világosság« r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 2 kor.

Katholischer Volksverein. Szerk. Szent-iványi Károly. Budapest. Nyom. Stephaneum r.-t. kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 1 kor.

Naša Zastava. Szerk. Lichard Milan. Budapest. Nyom. »Uránia« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor. (»Slovenski Tyždenik« melléklete.)

Revista Teologică. Organ pentru știința și viața bisericăescă. Szerk. Bălan Miklós. Nagyszeben. Nyom. Főegyházmegyei kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

Slovenský Obzor. Szerk. Štefáněk Anton. Budapest. Nyom. »Uránia« kny. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 3 kor.

Société littéraire française de Budapest. Budapest. Nyom. »Athenaeum« r.-t. kny. 1907. Megjelenik? Ára?

Svigar. Szerkeszti? Ujvidék. Nyom. Mile-tic Svetozár. 1907. Megjelenik? Ára?

Szmichasz noflim. Szerk. Weinberger Vigdor. Nagyszeben. Nyom. Kaufman Á. és fia, Máramarossziget, 1907. Megjelenik négyszer évente. Ára negyedévre 1 kor.

Ungarische Musikologie. Beiblatt der Monatschrift »Magyar Zenetudomány«. Szerkesztik Hermann Antal és Major J.

Gyula. Budapest. Nyom. »Thália« kny. I. évf. Megjelenik havonként. Ára ? (Német-francia.)

Vatra școlara revista pedagogică. Szerk. Șpau Péter. Nagyszeben. Nyom. Meltzer Henrik. I. évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 6 kor.

La Verda Standardo. (Esperanto.) Budapest. Nyom. Nagy Sándor. I. és II. évf. »Esperanto« címen jelent meg. I. (III.) évf. 1907. Megjelenik havonként. Ára 4 kor.

Összesen: Budapesten 9.
Vidéken 5.

Statiztikai összefoglalás.

MAGYAR NYELVŰ FOLYÓIRATOK:

	Megszűntek	Újak	Különbözet
Budapesten	46	48	+ 2
Vidéken.....	36	21	— 15
Együttvéve	82	69	— 13

NEM MAGYAR NYELVŰEK:

Német:	Budapest	3	4	+ 1
	vidéken ..	6	1	— 5
Angol:	Budapest	1	—	— 1
Francia:	Budapest	—	1	+ 1
Horvát:	vidéken ..	1	—	— 1
Szerb:	vidéken ..	3	1	— 2
Román:	Budapest	1	1	0
	vidéken ..	5	2	— 3
Tót:	Budapest	—	2	+ 2
	vidéken ..	2	—	— 2
Héber:	Budapest	1	—	— 1
	vidéken ..	—	1	+ 1
Esperanto:	Budapest	—	1	+ 1
Összesen:	Budapest	6	9	+ 3
	vidéken ..	17	5	— 12
Együttvéve		23	14	— 9
Végösszeg		105	83	— 22

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1907-ig.

ID. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hírmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Mercurius* címmel, hetenként kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki a magyar nyelven.

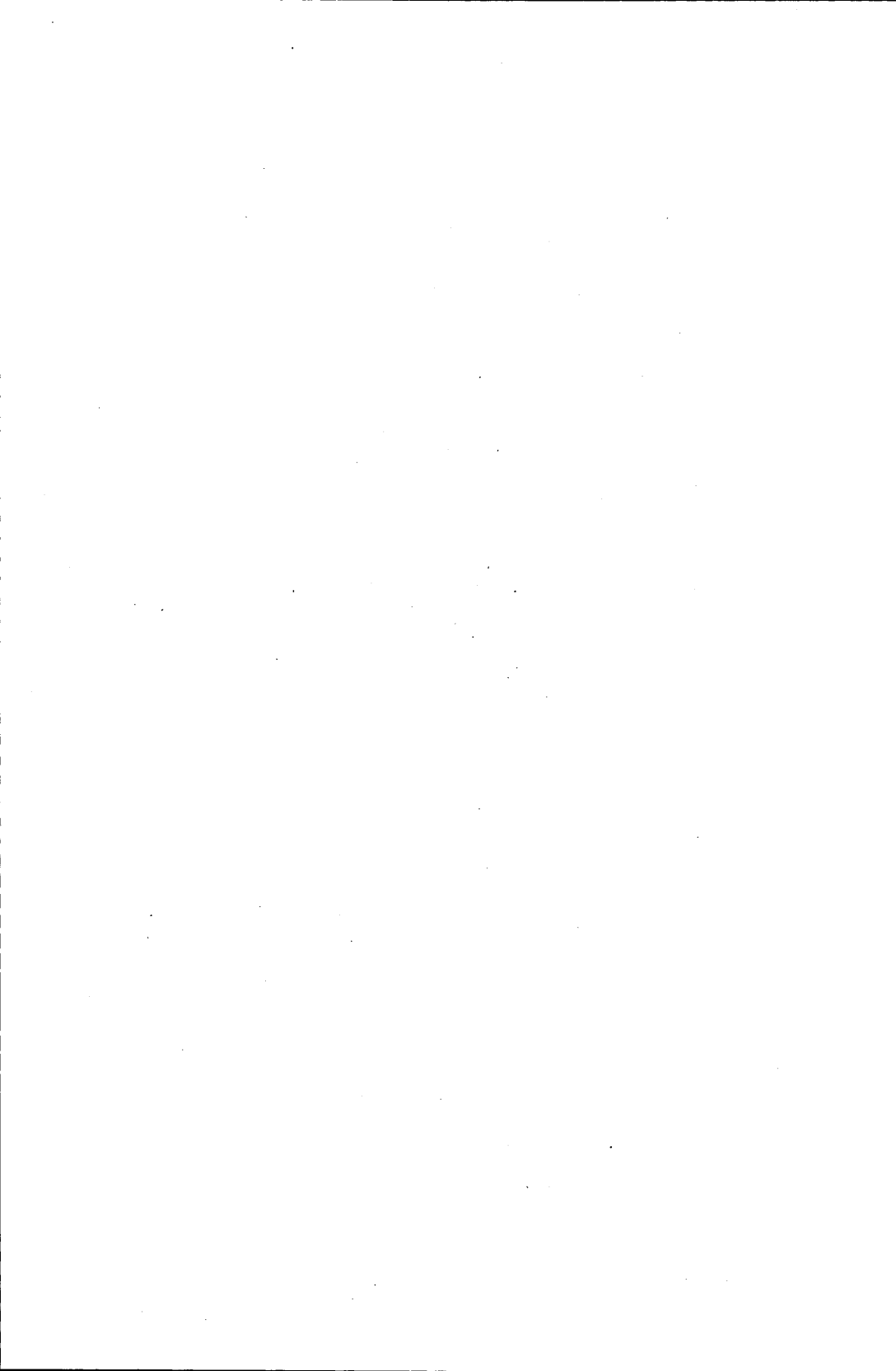
1854 márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

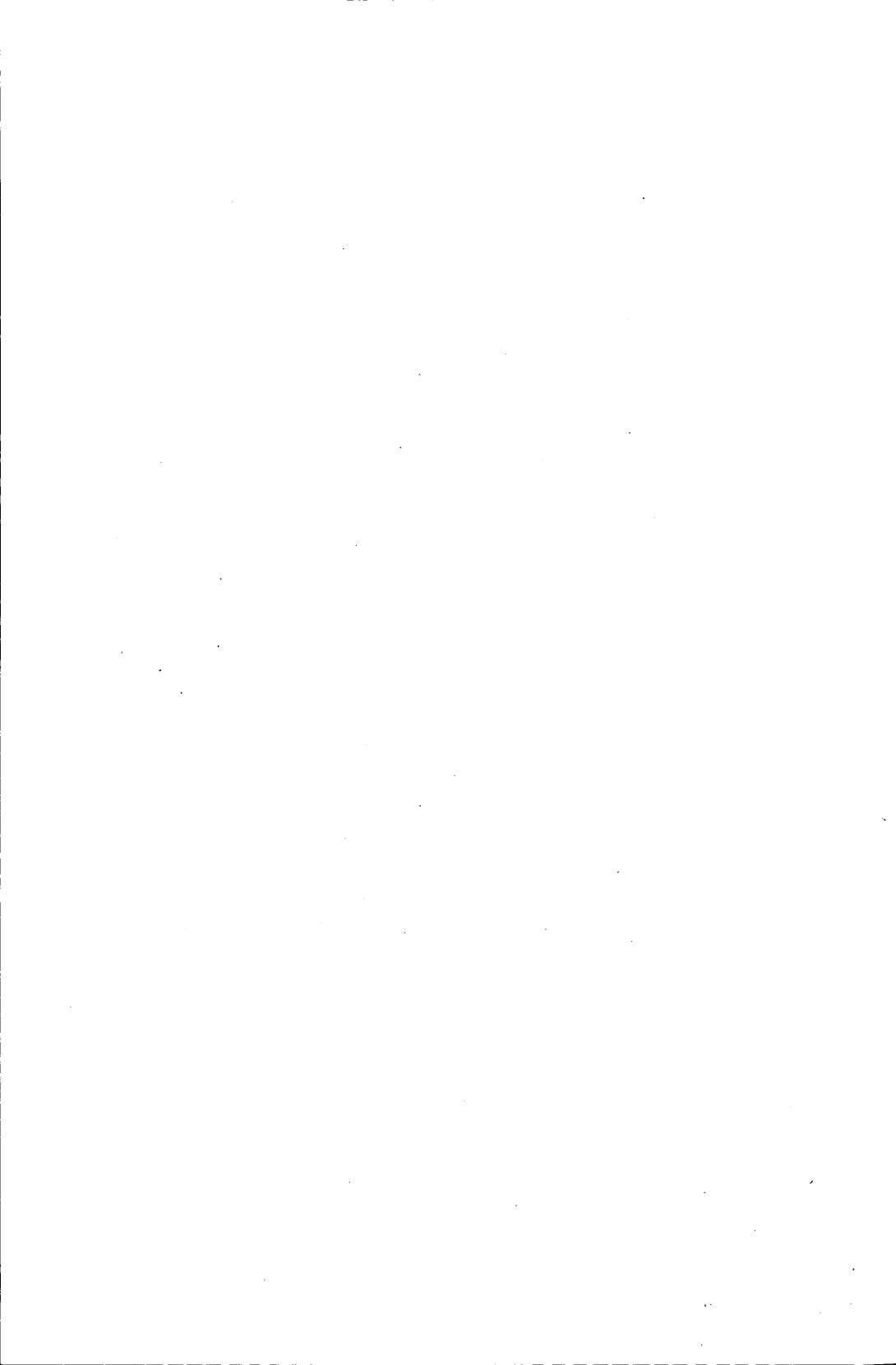
1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862-ben	65	1885-ben	494
1863-ban	80	1886-ban	516
1864-ben	70	1887-ben	539
1865-ben	75	1888-ban	561
1866-ban	81	1889-ben	600
1867-ben	80	1890-ben	636
1868-ban	140	1891-ben	645
1869-ben	163	1892-ben	676
1870-ben	146	1893-ban	699
1871-ben	164	1894-ben	735
1872-ben	198	1895-ben	806
1873-ban	201	1896-ban	801
1874-ben	208	1897-ben	1100
1875-ben	246	1898-ban	1207
1876-ban	240	1899-ben	1103
1877-ben	268	1900-ben	1132
1878-ban	281	1901-ben	1156
1879-ban	321	1902-ben	1216
1880-ban	368	1903-ban	1262
1881-ben	356	1904-ben	1330
1882-ben	412	1905-ben	1615
1883-ban	427	1906-ban	2292
1884-ben	482	1907-ben	2069

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárosi forgalomban 8 kor.; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—15. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészíti: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben. I. Hírlapok Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok Horváth Ignácztól.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois
Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume Nouvelle série. XVI. volume. 4-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Octobre—Décembre 1908.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Paul Gulyás. Systèmes bibliographiques (Première partie)	289
Dr. Elemér Császár. La bibliothèque d'Alexandre Kisfaludy en 1795 ...	314
Étienne Kereszty. La littérature de la musique dans la bibliothèque ...	319
Indicateur officiel. Rapport sur l'état de la bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le III ^e trimestre de 1908	342
La bibliothèque de l'Académie hongroise des Sciences en 1907	345
La bibliothèque du Musée National de Transylvanie en 1907	347
Littérature. G. Petrik, Bibliographie hongroise 1886—1908 I. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — H. Albert, Medizinische Literatur- u. Schrift- steller-Vademecum 1907—1908. Par Σ . — Catalogus bibliothecae musaei nat. hungarici III. — W. Weinberger, Beiträge zur Hand- schriftenkunde I. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — A. Rejtő, Détermina- tion de la solidité du papier. Par <i>G-l</i> . — British Museum: Repro- ductions from illuminated manuscripts. S. III. Par — <i>sp</i> —. — C. Davenport, The book, its history and development. Par Γ . II. — E. Morócz, Vingtcing années. Par — <i>sp</i> —. — H. E. Greve, Das Problem der Bücher- u. Lesehallen. Par le dr. <i>Paul Gulyás</i> . — Revue de périodiques étrangers	356
Ignace Horváth. La Littérature bibliographique hongroise au III ^e trimestre de 1908	380
Notices. Dr. Ladislas Fejérpataky au congrès historique de Berlin. Victor Récei †. Voyage d'étude des bibliothécaires. Assemblée géné- rale de l'Association nationale des Musées et des Bibliothèques. De la conférence internationale de bibliographie (Σ). Les chroniques d'Antoine Vramecz (<i>ch</i>). Casiers de fer modernes	382
Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 1. septembre au 31. octobre 1908	391
Table des noms et des matières	392

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.